

Džon Ronald Rejl Tolkin

HOBBIT

Prvo izdanje

©Poni koji se propinje

Napomena pred čitanje

Ovo je prva verzija knjige "Hobit"
Verovatno postoji mnogo grešaka, i ako ih
uočite javi te mi na email.

Krčma "Poni koji se propinje"
www.tolkien.co.yu

REČ ČITAOCIMA

Draga mladosti različita uzrasta!

Ko od vas ne voli pustolovine? Taj neka smesta zaklopi ovu knjigu, i neka živi svoj život onako kao što se otplaćuje kredit.

Vama, pak, što ste spremni sa Obijačem drhtati u tami, radovati se i gladovati, strepeti i plakati nad palim drugom - vama što bojite se opasnosti, a ipak hrlite u nju - posebno toplo preporučujem ovu čorbu od opasnih slova. I mada je ovo putovanje u aranžmanu jednog čarobnjaka, a ne kakve turističke agencije, verujte da time ništa niste izgubili. Dakle, na put! Na kraju krajeva, ako Bilbo uvek ide bos, ni vi nećete izderati cipele. Uz to, zahvaljujući piscu ove knjige, doznaćete mnoge stvari brže od Bilba i pripremićete se tako da uvek reagujete brzo i odlučno. Na kraju, možda ćete i sami shvatiti zašto se ostavlja unosno provalništvo i - postaje pesnik. Mnogo toga zaboravićete vremenom, kad zarđa mač koji ste nosili s Hobitom i davno utrne strah koji ste sa njim delili. Nemojte ni pokušavati da se toga selite, jer zaborav je fino, skrovito mesto, na kojem se bez ikakve bojazni mogu pohraniti najdragocenije stvari. No ipak, pokušajte ne zaboraviti ovo:

Ako je vaš otac mali gojazni čovečuljak, koji stalno gricka kolačiće u ostavi i izležava se posle ručka pušeći cigarete; ako je to čovek koji i pored vašeg navaljivanja uporno odbija da se upusti u bilo kakvu pustolovinu -- nemojte ga ceniti po tome. U njemu, kao i u Bilbu, krije se verovatno mnogo više nego što vi možete i naslutiti. I ako ne želi uzalud sekirati svoju suprugu, vašu mamu, to ne znači da jednoga dana čarobnjak neće obeležiti i njegova vrata. A ako vas tad povede sa sobom, lako se može dogoditi da vam, u nekom posebnom trenutku, prizna kako je upravo njegova baka neverovatno nalik Beladoni Tuk! O svemu što vas nadalje čeka ja se ne usuđujem ni misliti, ali vi to slobodno možete, odlažući ovu knjigu s vremena na vreme, i piljeći u onu praznu, plavkastu točku u kojoj je sve moguće, i to odjedanput na više načina.

Još davne, 1936. godine, jedan dečak, sin nekog londonskog izdavača pročitao je u rukopisu knjigu Hobit od sasvim nepoznatog pisca. Uspeo je nagovoriti oca da ovu knjigu objavi, i tako je počela čudesna priča profesora Tolkina u koju i vi danas ulazite. U međuvremenu, Hobit je, samo u Engleskoj, doživeo na desetine izdanja, a profesor Dž. R. R. Tolkien postao je jedan od najpopularnijih pisaca na svetu. Nastavak Hobita, knjiga Gospodar prstenova koja se pojavila 1950. uspela je ono što često ne polazi za rukom ni čitavoj Organizaciji UN - da u prijateljstvu i ljubavi ujedini preko šezdeset miliona ljudi koji govore trinaest različitih jezika na svim meridijanima ove kuglice. No mnogo je lepše čitati knjige nego pohvale o njima. Dozvolite mi stoga da vam se sad naklonim, i s recima »vama na usluzi« prepustim vas ovoj priči.

Vaš Milan MILIŠIĆ

HOBIT

UZ TROROVU MAPU

Ovo je veoma stara priča. U to davno doba jezici i pismo behu sasvim različiti od onih koji postoje danas. Pogledajte samo neobične znakove koje primećujete na ovoj mapi. To su *runes*. Rune su znakovi starog pisma koje su nekad uklesivali ili urezivali u drvo, kamen ili metal, i zbog toga su oštre i ćoškaste. U vreme kad se odvija ova priča samo su se još patuljci redovno služili tim pismom, posebno u svojim privatnim zabeleškama i tajnim porukama. Skrivena vrata bila su obeležena znakom . Jedna ruka sa strane pokazuje prema njima, a ispod nje runama je ispisana kratka poruka: METAR I PO VISOKA VRATA, A TROJE STAJU NAPOREDO. Poslednje dve rune predstavljaju inicijale Traina i Trora. Na desnoj strani vidite mesečeve rune koje je pročitao Elrond. I strane sveta na Mapi obeležene su runama, i to tako da se istok nalazi na vrhu, kao što je to uobičajeno na map'ama patuljaka, a dalje, u smeru kretanja kazaljke na satu slede jug , zapad , I sever .

1. NEOČEKIVANI GOSTI

U jednoj rupi u zemlji živeo je hobit. Ne u gadnoj, prljavoj, vlažnoj rupi, ispunjenoj ostacima crva i zadahom vlage, niti, pak, u suvoj, ogoleloj, peščanoj rupi, u kojoj nema na šta da se sedne, i u kojoj nema ništa za jelo: ovo je bila hobitska rupa, a to znači - udobnost.

Na njoj behu okrugla vrata nalik brodskom prozoru, obojena zeleno, sa sjajnom žutom mesinganom ručkom tačno u sredini. Vrata su se otvarala prema ovalnom holu sličnom tunelu: veoma udoban tunel bez dima, zidova obloženih drvetom, sa podom od pločica koje je zastirao tepih, sa politiranim stolicama i sa mnogo, mnogo vešalica za kape i kapute - hobit je voleo da mu se dođe u posetu. Tunel se protezao i protezao uvlačeći se u skoro, ali ne baš sasvim, pravoj liniji pod brdo - Brdo, kako su ga zvali svi kilometrima unaokolo - a mnoga okrugla vratašca vodila su iz tunela, prvo na jednu stranu, a potom na drugu. Za hobita nije bilo trčanja uza stepenice: spavaće sobe, kupatila, podrumi, ostave (mnoštvo ostava), ormari (on je imao čitavu sobu posvećenu odelima), kuhinje, trpezarije, sve to bese na istom spratu, u stvari, u istom hodniku. Sve najbolje sobe bile su nalevo od ulaza jer su jedino one imale prozore, duboko uvučene okrugle prozore sa kojih se video vrt, a iza njega livade, prema reci.

Ovaj je hobit bio jedan veoma dobrostojeći hobit, a prezime mu je bilo Bagins. Baginsi su živeli u okolini Brda duže no što nas pamćenje služi, i ljudi su ih smatrali uglednim, ne samo zato što su većina njih bili bogati već i zato što se nikada nisu upuštali u pustolovine, niti činili bilo šta neočekivano: mogli ste unapred znati šta će Bagins odgovoriti na bilo koje pitanje ne zamarajući se da mu ga postavite. Ovo je priča o tome kako je Bagins doživeo pustolovinu, i našao se u situaciji da čini i govori stvari potpuno

neočekivane. Možda je izgubio poštovanje suseda. ali je dobio - uostalom, videćete da li je išta dobio na kraju.

Majka ovog našeg hobita - ali šta je to hobit? Pretpostavljam da je hobite potrebno opisati u naše vreme, pošto su postali retki i stidljivo izbegavaju Velike Ljude, kako nas zovu. Oni su (ili su bili) mali ljudi, otprilike pola naše visine, a manji od bradatih patuljaka. Hobiti nemaju brade. U vezi s njima skoro da i nema čarolije, sem one obične, svakodnevnne, koja im pomaže da nestanu tiho i brzo kad veliko glupo čeljade kao vi ili ja nespretno bane odnekud, stvarajući slonovsku buku, koju oni čuju sa kilometra udaljenosti. Skloni su gojenju, posebno u predelu stomaka, oblače se u jarke boje (posebno zelenu i žutu); ne nose cipele, jer na njihovim stopalima rastu prirodni kožni donovi i gusta topla smeđa dlaka nalik onoj na njihovim glavama (koja je kovrdžava); imaju duge mudre smeđe prste, dobroćudna lica, i smeju se dubokim prijatnim smehom (posebno posle ručka, koji uzimaju dva puta dnevno kad god im se pruži prilika). Ovo vam je dovoljno za početak. Kao što rekoh, majka ovog riašeg hobita - zvanog Bilbo Bagins - bila je poznata Beladona Tuk, jedna od tri izvanredne kćeri Starog Tuka, načelnika hobita koji su živeli sa druge strane Vode, male reke koja protičaše podno Brda. Često se govorilo (u drugim porodicama) da je mora biti davno negde jedan od Tukovih predaka uzeo vilu za ženu. To je, naravno, apsurdno, ali je činjenica da bese nečeg ne sasvim hobitskog u njih, i s vremena na vreme članovi Tukove porodice odlazili bi da se upuste u pustolovine. Diskretno bi nestali, a porodica bi to zataškala; no ostaje činjenica da Tukovi nisu uživali ugled kao Baginsovi, mada su van svake sumnje bili bogatiji.

Ne želim reći da se Beladona Tuk upuštala u bilo kakve pustolovine nakon svoje udaje za Banga Baginsa. Bango, Bilbov otac, sagradio je najluksuzniju hobitsku rupu za nju (delimično njenim novcem) koja se mogla naći, bilo ispod Brda bilo za Brdom ili sa druge strane Vode, i tu su ostali do kraja svog života. Moguće je da je Bilbo, njen jedini sin, mada je izgledao i ponašao se tačno kao ponovljeno izdanje svog valjanog i dobroćudnog oca, preuzeo nešto

malkice u karakteru sa Tukove strane, nešto što je samo čekalo povoljnu priliku da izbije na svetlost dana. Prilika se nije pružila dok Bilbo Bagins nije odrastao, dospevši u pedesete svoje godine manje-više, i živeći u divnoj hobitskoj rupi koju je sagradio njegov otac, koga sam vas radi upravo opisao, i dok se nije na izgled sasvim predao mirovanju i nepokretnosti. Čudnom igrom slučaja jednogavnog jutra u tišini koja je vladala nad svetom, u vreme kad je bilo manje buke i više zelenila, a hobiti bili brojniji i živeli sred blagostanja, a Bilbo Bagins stajao na vratima posle doručka pušeci ogromnu dugačku drvenu lulu koja je dosezala skoro do njegovih dlakavih nožnih prstiju (pažljivo začesljanih) - naišao je Gandalf. Gandalf! Ako ste čuli samo četvrtinu od onoga što sam ja čuo o njemu, a ja sam čuo samo delić onoga što se može čuti, vi ste se već pripremili za naročitu vrstu priče. Priče i pustolovine nicali su posvuda kuda bi on prošao, na najčudniji način. Već godinama on nije nailazio ovim puteni podno Brda, zapravo sve od vremena kad je njegov prijatelj Stari Tuk umro, i hobiti su skoro zaboravili i kako izgleda. Svi su oni bili mali hobiti-dečaci i male hobitke-devojčice kad je on bio ovde poslednji put, pre nego što je otišao preko Brda i na drugu stranu Vode da se bavi svojim neobičnim poslom.

I tako, ne sumnjajući ništa, Bilbo je tog jutra video pred sobom tek jednog starijeg čoveka sa štapom. Na njemu bese visok, špicast plavi šešir, dug siv ogrtač, srebrn šal preko kojeg mu se duga bela brada spuštala niže pojasa, i ogromne crne čizme.

»Dobro jutro« reče Bilbo, izražavajući svoje misli. Sunce je sjalo, a trava bese veoma zelena. Ali Gandalf upre u njega pogled ispod svojih dugačkih čupavih obrva koje su na njemu stršile dalje nego obod senovitog mu šešira.

»Šta hoćeš time reći« upita on. »Da li ti to meni želiš dobro jutro, ili saopštavaš da je jutro dobro, želeo ja to ili ne; ili da se dobro osećaš ovog jutra; ili da je ovo jutro u kojem treba biti dobar?«

»Sve to ujedno«, odgovori Bilbo. »A uz to dodajem: jutro kao stvoreno da se pred kućom popuši lula duvana. Ako imaš pri sebi lulu, sedi i evo ti duvana! Čemu žurba, ceo je dan pred nama!« Tu

Bilbo sede na prag, prekrsti noge, i ispusti prekrasan sivi kolut dima koji otplovi u vazduh neprekinuvši se i zauvek nestade preko Brda.

»Veoma zgodno!« reče Gandalf. »Ali ja jutros nemam vremena da ispuštam kolutove dima. Upravo sam pošao u potragu za nekim spremnim da učestvuje u pustolovini koju pripremam, a to je veoma naporan posao.«

»Verujem da jeste - u ovim krajevima! Mi smo veoma skroman i miran svet i ne cenimo pustolovine. Opasne uznemiravajuće neugodne stvari! Zbog njih se uvek kasni na ručak! Ne razumem šta to bilo ko u njima nalazi«, odgovori naš g. Bagins, zadenu jedan palac u naramenice i ispusti drugi, još veći kolut dima. Zatim izvadi svoju jutarnju poštu i poče da čita, pretvarajući se da više ne primećuje starca. U sebi je odlučio da ovaj nije baš njegov tip, i želeo je da već jednom ode. Ali se starac nije micao. Stajao je naslonjen na štap i gledao u hobita ne govoreći ništa, tako da je Bilbu već postalo neugodno i malkice se ljutnuo.

»Prijatno vam jutro!« reče on konačno. »Mi ovde ne želimo nikakvih pustolovina, najlepše vam hvala! Možete pokušati iza Brda ili sa druge strane Vode.« Verovao je da je time razgovor okončan. »Svašta se izgleda krije iza tvog Dobro jutro!«, reče Gandalf. »Sada već želiš da me skineš s vrata i veruješ da jutro neće valjati dok ja ne odem.«

»Ali ni govora, ni govora o tome, dragi moj gospodine! Samo, čini mi se da nemam čast da vas poznajem?«

»Ali, naprotiv, naprotiv, dragi moj gospodine! - a i ja poznajem vas, gospodine Bilbo Baginse. Vama je poznato moje ime, ali ne i činjenica da mu ja pripadam. Ja sam Gandalf, i Gandalf označava mene! Nikad ne bih pomislio da ću doživeti da mi sin Beladone Tuk poželi dobro jutro kao da sam kakav preprodavač dugmadi!«

»Gandalf, Gandalf! Milostivi bože! Niste vi valjda onaj lutajući čarobnjak koji je poklonio starom Tuku p^r magične dijamantske dugmadi za košulju koja su se sama zatvarala i nikad se nisu otkopčavala dok im to ne bi bilo naređeno? Ne momak koji je na zabavama pripovedao najneverovatnije priče o zmajevima, i baucima,

i džinovima, i spašavanju princeze i neočekivanoj sreći udovičnih sinova? Ne čovek koji je pravio tako nezaboravne vatromete! Sećam ih se! Stari Tuk je uvek dopuštao da se na Ivanjsko večer pravi vatromet. Prekrasno! Rakete su uzletale kao veliki ljiljani, i zevalice i zanoveti načinjeni od plamena i ostajale tako viseći u letnjem predvečerju!« Primećujete već da g. Bagins nije bio onako prozaičan kao što je voleo da o sebi misli, kao i to da bese ljubitelj oveća. »Bože!« nastavi on. »Ne onaj Gandalf koji je odgovoran što je toliki broj mirnih mladića i devojaka otišao u Daljinu da se prepusti ludim pustolovinama? A tome treba dodati sve ostalo, od veranja po drveću do posećivanja vilovnjaka - ili plovidbu brodovima, plovidbu prema drugim obalama! Odista, život je bio veoma zanim . . . mislim, tebi je stvarno negda davno polazilo za rukom da ispreturaš sve u ovim krajevima. Ja se uistinu izvinjavam, ali nisam imao pojma da si još u poslu.«

»A u čemu bi drugo trebalo da budem«, reče Čarobnjak. »No, svejedno, drago mi je što vidim da se sećaš nekih stvari u vezi sa mnom. U svakom slučaju, izgleda da se mojih vatrometa sećaš sa simpatijama, a to ostavlja malo nade. Zaista, za ljubav tvog dede Tuka i za ljubav sirote Beladone, mogao bih da ti dam ono što tražiš.«

»Izvini, ali ja nisam ništa tražio!«

»Jesi, jesi! I to dvaput. Zao mi je. Pružiću ti što tražiš. U stvari, ići ću tako daleko da te pošaljem u ovu pustolovinu. Veoma zabavno za mene, veoma dobro za tebe - i korisno takođe, nadam se, ako budeš preživio.«

»Izvini! Meni ne trebaju nikakve pustolovine, zahvaljujemo se. Danas ništa. Do viđenja! Ali molim te svrati na čaj - kad god ti se prohte! Zašto ne sutra? Dođi sutra! Zdravo!« Sa ovim recima hobit se okrete i šmugnu kroz svoja okrugla zelena vrata, zatvorivši ih onoliko brzo koliko mu je to dozvoljavala želja da ne ispadne nepristojan. Čarobnjaci su ipak čarobnjaci.

»Šta li mi samo bi da ga pozivam na čaj!« reče sam sebi ulazeći u ostavu. Upravo bese doručkovao, ali mu se po glavi vrzmala misao

da bi dvatri kolačića i gutljaj nečeg dobro došli nakon pretrpljenog uzbuđenja.

Gandalf je u međuvremenu i dalje stajao pred vratima smejući se dugo, ali nečujno. Nakon izvesnog vremena priđe ulazu i šiljkom svog štapa ubeleži neki čudan znak na hobitova divna zelena vrata. Potom ga veliki koraci odnesoše upravo dok je Bilbo dovršavao svoj drugi kolač i počinjao verovati da je veoma uspešno izmakao pustolovinama.

Sledećeg dana on bese skoro zaboravio na Gandalfa. On je vrlo lako zaboravljao stvari sem kad bi ih pribeležio u svoj rokovnik: ovako: Gandalf Čaj Sreda. Juče je bio odviše uzrujan da bi se setio da uradi takvo šta.

Upravo u vreme za čaj začuo se strahovit zvon sa zvonceta na vratima, i to ga podseti na sve! Užurbano je pripremio lonče za vodu, izvadio još jednu šoljicu i tanjirić, nabacio još dva-tri kolačića i odjurio prema vratima.

»Izvinjavam se što nisam stigao odmah da otvorim!« upravo se bio pripremio da kaže, kad shvati da to uopšte nije Gandalf. Bio je to patuljak sa plavom bradom zadenutom u zlatan pojas, i veoma svetlim očima ispod tamno-zelene kapuljače. Čim su se vrata otvorila, on se ugura unutra, baš kao da se na njega čekalo.

On odmah obesi svoj ogrtač sa kapuljačom ria najbližu vešalicu i sa recima »Dvalin vama na usluzi!« duboko se pokloni.

»Bilbo Bagins vama na usluzi!« reče hobit, odveć iznenađen da bi postavljao bile kakva pitanja u tom času. Kad je tišina koja je usledila postala neugodna, dodade: »Upravo sam spremio čaj; molim vas da mi se pridružite.« Sa izvesnom krutošću možda, ali u najboljoj nameri. A šta biste vi radili da nepozvan patuljak uđe i obesi svoje stvari u vašem holu bez ijedne reci objašnjenja?

Nisu dugo bili za stolom, u stvari jedva da su stigli do trećeg kolača, kad odjeknu drugi, još jači zvuk zvona.

»Izvinite me!« reče hobit i ustade da otvori vrata.

»Konačno si stigao!« To se spremao da kaže Gandalf u ovom prilikom. Ali to nije bio Gandalf. Umesto Gandalfa na pragu je stajao

neki veoma star patuljak sa belom bradom i skerletnom kapuljačom; on takođe ucupka unutra čim su se vrata otvorila, upravo kao da je imao pozivnicu.

»Vidim da su već počeli da pristižu«, reče on kad ugleda Dvalinovu zelenu kapuljaču na vešalici. On pored nje obesi svoju crvenu i rekavši »B'alin vama na usluzi!« položi ruku sebi na grudi. »Zahvaljujem!« reče Bilbo gubeći dah. To nije bila baš prava reč na pravom mestu, ali već su počeli da pristižu veoma ga je uznemirilo. On je voleo goste, ali je isto tako voleo da ih poznaje pre nego što stignu, i bilo mu je draže da ih sam pozove. Kroz glavu mu prođe užasna mis'ao da će možda ponestati kolača, u kojem slučaju on - kao domaćin znao je svoju dužnost i izvršavao ju je ma kako mučna bila - on će lično ostati bez kolača.

»Izvolite uđite, čaj je poslužen!« uspelo mu je da izgovori nakon što je duboko udahnulo vazduh.

»Pivo bi mi više odgovaralo, ako vi nemate ništa protiv, dragi moj gospodine«, reče Balin sa belom bradom. »Ali nemam ništa protiv kolača - na primer, makovnjače, ako irria malo.«

»Mnogo!« Bilbo je čuo sebe kako odgovara, na svoje vlastito čuđenje; i isto tako je primetio kako već cupka prema podrumu da napuni kriglu pivom, i prema ostavi da donese dve divne okrugle makovnjače koje bese ispekao tog poslepodneva namenivši ih sebi kao zalogaj posle večere.

Vrativši se, zatekao je Balina i Dvalina za stolom kako razgovaraju kao stari prijatelji (u stvari su bili braća). Bilbo tresnu pivo i kolač na sto ispred njih, kad ponovo jasno odjeknu zvonice na ulaznim vratima jednom, pa još jednom.

»Ovo je sigurno Gandalf«, pomisli otpuhujući niz hodnik. Ali, nije bio. Behu to još dvojica patuljaka, obojica sa plavim kapuljačama, srebrnim pojasevima i žutim bradama; svaki je nosio torbu sa alatom i mač. I oni uleteše čim su se vrata otvorila - Bilbo jedva da je bio iznenađen.

»Cime .bih Vas mogao zadužiti, dragi moji patuljci?« reče on.

»Kili, vama na usluzi!« reče jedan. »I Fili!« dodade drugi; obojica skidoše kapuljače i naklupniše se.

»Na usluzi vama i vašoj porodici!« odgovori Bilbo, setivši se ovog puta pravila lepog ponašanja.

»Dvalin i Balin su već ovde, kao što vidim,« reče Kili. »Idemo da se pridružimo rulji!«

»Rulja!« pomisli g. Bagins. »Ne sviđa mi se ta reč. Stvarno moram šesti jedan čas da se s'aberem i da popijem nešto.« Jedva da je progutao gutljaj - u kutu, dok su patuljci sedeli za stolom, razgovarajući o rudnicima i zlatu i nevoljama sa baucima, i razbojništvima zmajeva, i mnoštvu drugih stvari koje on nije razumeo, a nije ni hteo da razume jer su zvučale odviše avanturistički, - kad cin-cin-o-can-can, zatresti njegovo zvono još jednom, kao da je neki nevaljali mali hobit pokušavao da ga iščupa.

»Neko zvoni!« reče on trepćući.

»Neka četvorica, bar mi se čini po zvuku,« reče Fili, »Uz to, opazili smo ih iza nas dok smo dolazili ovamo.«

Siroti mali hobit sedeo je kao okamenjen u svom holu spustivši glavu u ruke, i pitajući se šta se to dogodilo, i šta će se još dogoditi, i da li svi imaju nameru da ostanu na večeri. Tada zvono zazvoni jače nego ikad, i on morade da pojuri prema vratima. Nisu bila četvorica, bilo ih je PET. Bese pristigao još jedan patuljak dok se on zadržavao u holu. Jedva da je spustio kvaku, kad se svi nađoše unutra, klanjajući se i govoreći »vama na usluzi« jedan za drugim. Dori, Nori, Ori, Oin i Gloin bila su njihova imena; i dok si trepnuo, dve ljubičaste kapuljače, siva kapuljača, smeđa kapuljača i bela kapuljača visile su na vešalici, a njihovi vlasnici marširali prema ostalima, zadenuvši svoje široke šake u zlatne i srebrne pojaseve. Ovo je već stvarno ličilo na rulju. Neki su tražili svetio pivo, neki tamno, jedan je zahtevao kafu, a svi kolače, tako da hobit izvesno vreme nije mogao da predahne.

Veliki lonac za kafu bese baš namešten na ognjištu, makovnjača nestala i patuljci upravo navalili na pogačice sa buterom, kad odjeknu

- glasno kucanje. Ne zvence, nego grubo rumbum na hobitovim prekrasnim zelenim vratima. Neko je lupao štapom!

Bilbo pojuri hodnikom, veom'a ljut, i sasvim zbunjen i stunjen - ovo je bila najstrašnija sreda koje se sećao. On povuče vrata naglim trzajem, i oni svi popadaše unutra, jedan na drugog. Još patuljaka, još četiri patuljka! A iza njih je stajao Gandalf, oslanjajući se na štap i smejući se. On bese prilično ulubio divna vrata; on je isto tako izbrisao tajni znak kojim ih bese obeležio prethodnog jutra.

»Polako! Polako!« reče on. »To ne liči na tebe, Bilbo, da puštaš prijatelje da čekaju na otiraču za noge, pa onda da otvoriš tako kao iz puške! Dozvoli mi da ti predstavim Bifora, Bofora, Bombura i posebno Torina!«

»V'ama na usluzi!« rekoše Bifor, Bofor i Bombur postrojivši se. Zatim obesiše dve žute kapuljače i jednu bledozelenu, i još jednu nebeskoplavu sa dugom srebrnom kićankom. Ova poslednja pripadala je Torinu, strahovito važnom patuljku, u stvari nikom drugom do velikom Torinu Hrastoštitu lično, kojem se uopšte nije dopalo valjanje po Bilbovom otiraču za noge sa Biforom, Boforom i Bomburom preko njega. Tim više što je Bombur bio strahovito gojazan i težak, Torin je stvarno bio veoma ohol, i nije spomenuo ništa o usluzi', ali siroti g. Bagins se toliko izvinjavao da na kraju i on progunda »Molim vas ne spominjite to«, i prestade da se mršti.

»Sad smo svi ovde!« uzviknu Gandalf, posmatrajući niz od trinaest kapuljača - najboljih kapuljača na šnir za izlaske - i vlastiti šešir obešen do njih na čiviluku. »Veoma veseo skup! Nadam.se da je ostalo nešto jela i pića i za kasne goste! Šta kažeš? Čaj! Ne, hvala! Za mene malo crnog vina.«

»I za mene,« reče Torin.

»I džema od malina i pite od jabuka,« reče Bifor.

»I voćnih kolačića i sira«, reče Bofor.

»I bureka i salate«, reče Bombur.

»I još kolača - i piva - i kafe, ako Vam nije teško«, doviknuše ostali patuljci kroz vrata.

»Budi tako zlatan pa dodaj i koje jaje!« doviknu Gandalf za njim, dok je hobit ukočeno koračao prema ostavama. »I donesi usput hladnu piletinu i ukiseljeno povrće!«

»Izgleda da poznaje moj špajz isto tako dobro kao i ja!« pomisli g. Bagins, potpuno zbunjen, i počinjući da se pita nije li najužasnija pustolovina počela da se odigrava usred njegove kuće. Dok je povadio sve flaše i posuđe, i noževe i viljuške, i čaše i tanjire, i kašike i gomile ostalih stvari naslaganih na poslužavnicima, bese veoma zaduvan, crven u licu i zlovoljan.

»Vrag neka nosi patuljke!« reče on naglas. »Zašto bar ne dođu da mi pomognu?« I, gle čuda! Na vratima kuhinje pojavise se Balin i Dvalin, a za njima Fili i Kili, i dok bi izustio britva, oni otpirlaše poslužavnike i nekoliko manjih stolova u trpezariju i začas ih postavise.

Gandalf zasede u začelje stola okružen trinaesticom patuljaka; a Bilbo se spusti n'a klupicu pored vatre, grickajući biskvit (bese naglo izgubio apetit) i praveći se kao da je sve oko njega sasvim obično i ni najmanje neka pustolovina. Patuljci su jeli i jeli, čavrljali i čavrljali, i vreme je odmicalo. Konačno oni odmakoše stolice, i Bilbo ustade da sakupi tanjire i čaše.

»Nadam se da ćete svi ostati na večeri?« reče on rtajuljudnijim glasom, pokušavajući da ne ispadne nametljiv.

»Naravno,« reče Torin. »I posle večere. Verujem da će biti prilično kasno dok završimo što treba, ali prethodno nam je potrebna muzika. Sad da pospremimo!«

Na to dvanaest patuljaka - bez Torina, koji je bio odveć značajan, i nastavio razgovor sa Gandalfom - skočiše na noge, i sve posuđe složiše u visoke hrpe. A zatim se razleteše, ne čekajući poslužavnike, noseći nakrivljene stubove tanjira, i to jednom rukom, i još svaki sa flašom na vrhu, dok je hobit zapristajao za njima skoro cikeći od straha: »Molim vas pažljivo!« »Molim vas ne trudite se! Ja ću to sam.« Patuljci, međutim, počеше da pevaju:

*Okrnji čašu i tanjir brzo!
Istupi nož, viljušku savi'!
Jer to Bilbo Bagins mrzi
Skrši flašu, čep zaglavi!*

*Šeći stolnjak, u mast zgazi!
U špajzu mleko na pod proli'!
Na tepihu u sobi ostavi kosti!
Svaka vrata vinom poli!*

*U golem kazan zgrni suđe;
Istuckaj sve dobro tučem;
A kad završiš, ostane li 'išta,
Otkotrljaj ih do dvorišta!*

*Zbog tog se Bilbo gnevi jako!
Molim vas, molim; tanjire polako!*

I, naravno, nisu ostvarili nijednu od tih strašnih pretnji, i sve je bilo oprano i očišćeno i vraćeno na svoje mesto, i to brzinom munje, dok se hobit obrtao okolo naokolo usred kuhinje pokušavajući da vidi nešto se radi. Kad su se vratili u trpezariju, nađoše Torina sa nogama na rešetki kamina kako puši lulu. Ispuštao je ogromne kolutove dima, i kamo god bi im naredio da odu, oni bi odlazili - u dimnjak, ili iza časovnika koji je visio iznad kamina, ili ispod stola, ili un'aokolo po plafonu; ali kamo god bi otišli, ne behu dovoljno brzi da izmaknu Gandalfu. Puf - odaslao bi on manji kolutić dima iz svoje kratke zemljane lule pravo posred svakog od Torinovih kolutova. Tada bi Gandalfovi kolutići dima pozeleneli i vraćali se da lebde nad čarobnJakovom glavom. Oko njega se od njih već bese načinio oblak, sred kojega je u prigušenom svetlu on izgledao čudnovato i tajanstveno. Bilbo je stajao bez daha i posmatrao - on je obožavao kolutiće dima - a onda odjednom pocrvene setivši se kako se pravio

važan juče ujutro zbog kolutića dima koje je sam ispuštao i koje je vetar odnosio preko Brda.

»A sad muzika!« reče Torin. »Iznesite instrumente!« Kili i Fili otrčaše po svoje torbe i vratiše se sa malim violinama; Dori, Nori i Ori izvadiše flaute odnekud ispod kaputa; Bombur dovuče bubanj iz hola; Bifor i Bofor takođe izadoše i vratiše se sa klarinetima koje behu odložili među štapove i kišobrane. Dvalin i Balin rekoše: »Izvinite nas, mi smo ostavili svoje u predvorju!« »Donesite uz put i moju!« reče Torin. Vratiše se sa violama velikim kao oni sami, i sa Torinovom harfom zamotanom u zelenu čohu. Bila je to divna zlatna harfa, i samo što je Torin dotače, muzika odjednom otpoče, tako iznenadna i milozvučna da Bilbo zaboravi na sve drugo, i bi ponesen daleko u tamne zemlje obasjane čudnom mesečinom, daleko preko Vode, i još dalje od svoje hobitske rupe ispod Brda. Noć je ušla u sobu kroz prozorčić usečen u stranu brda; plamen vatre je treperio - bese april - a oni su nastavljali sa svirkom, dok se senka Gandalfove brade pomerala na zidu.

Tama je ispunila celu sobu, vatra je postepeno utrnula, senke se izgubile, 'a oni su još svirali. I iznenada, prvo jedan, a za njim i drugi, počеше da pevaju uz muziku, dubokogrlenim glasovima patuljaka iz skrovitih mesta drevnih njihovih domova; a ovo je kao odlomak njihove pesme, ako ini se pesma može zamisliti bez njihove muzike.

*Daleko preko magičnih gora hladnih
Do tamnica dubokih i špilja starih
Moramo na put u svitanje zato
Da tražimo svetio začarano zlato.*

*Patuljci drevni moćne baciše čini,
Dok odzvanjahu čekići ko zvona u visini
U dubinama, tamne gde stvari spi ju,
U šupljinama dvornica pod pustolijom.*

*Tu starom kralju i gospodar-vilovnjaku
Mnogu blistavog zlata šaku
Oni izradiše i iskovaše, i svetlosti oni zarobiše
Da skriju je u dragulje na balčaku.*

*Na srebrnu kolajnu nadenuše
Cvatuće zvezde, krune navesiše
Zmaj-vatrom, u žici svitaj
Meseca i sunca sjaj su sliti.*

*Daleko preko maglenih gora hladnih
Do tamnica dubokih i špilja starih
Moramo na put u svitanje zato
Da ištemo naše izgubljeno zlato*

*Pehare tamo rezbariše za se
I harfe od zlata; gde čovek živ ne srne.
Tu oni vekovahu, bezbrojne pevahu pesme
Što ne ču ih ni vilovnjak ni čovek.*

*Borovi urlikahu u visini,
Vetrovi su ječali u tmini,
Zarila se vatra, žurila plamenjem svojim;
Drveće poput baklji sjajnih buknuo je.*

*Zvona su zvonila u dolu
I ljudi, bleđi, pogledali gore;
Dah zmajev, od same vatre ljući
Sravni im kule i krhke kuće.*

*Dimila se planina na mesečini;
A patuljci, čuvši korake sudbine,
Jurnuše smrtno iz svog dvora da padnu
Pod noge mu i pod mesečinu hladnu.*

*Daleko za maglene gore divlje
U tamnice duboke i škiljave špilje
Krenut moramo u svitanje zato
Da otmemo mu naše harfe i zlato!*

I kroz njihovu pesmu hobit je osetio ljubav prema divnim stvarima koje se stvaraju rukama i veštinom i čarolijom, kako struje kroz njega, žestoku i surevnjivu ljubav, žudnju u srcima patuljaka. Zatim se nešto od starog Tuka probudi u njemu, i on požele da otputuje i vidi visoke planine, oslušne šumor borova i vodopada, da istražuje špilje, i nosi mač umesto štapa. Baci pogled kroz prozor. U tamnom nebu ponad drveća behu zvezde. Pomisli kako dragulji patuljaka svetlucaju u tamnim špiljama. Iznenada u šumi preko Vode sinu plamen - neko je verovatno palio šumsku vatru - i on pomisli kako se pljačkaški zmajevi nastanjuju na njegovom mirnom Brdu i spaljuju ga do poslednje travke. Od toga uzdrhta, i začas postade opet obični g. Bagins iz Bagremove ulice ispod Brda.

Ustade dršćući. Ni sam nije bio načisto da li je pošao po lampu ili se samo pravio da ide po nju kako bi izišao i sakrio se iza bačvi piva u podrumu, i ostao tu dok svi patuljci ne odu svojim putem. Odjednom postade svestan da su muzika i pevanje prestali i da svi posmatraju njega, očima koje svetle u tami.

»Kuda ćeš?« upita Torin, glasom koji kao da je odavao da su njemu bile poznate obe misli koje su se motale po hobitovoj glavi.

»Hteo sam da donesem lampu,« reče Bilbo pokajnički.

»Mi volimo mrak«, rekoše svi patuljci. »Mrak za mračne poslove! Im'a još mnogo sati do zore.«

»Naravno!« reče Bilbo, i sede žurno. Promaši klupicu i sede na rešetku za žar, porušivši žarač i lopatu sa treskom.

»Pssst!« reče Gandalf. »Neka Torin govori!« A Torin ovako počeo.

»Gandalf, patuljci i gospodine B'aginse! Sastali smo se u kući našeg prijatelja i druga u zaveri, najizvrsnijeg i naj neustrašivi jeg hobi ta - neka se dlaka na njegovim nožnim prstima nikad ne olinja!

Svaka čast njegovu vinu i pivu!« Tu napravi pauzu za predah i eventualnu primedbu hobitovu, ali komplimenti kao da se ne dotakoše sirotog Bilba Đaginsa, kome su drhtala usta u znak protesta što je nazvan neustrašivim i, što je još gore, zaverenikom, ali nije pustio ni glasa, toliko je bio zbunjen. Torin nastavi:

»Sastali smo se da razmotrimo naše planove, načine, sredstva, smernice i zamisli. U sam čik zore počće naše dugo putovanje, putovanje sa kojeg se neki od nas, a moguće niko od nas (izuzimajući našeg prijatelja i savetnika, ingenioznog čarobnjaka Gandalfa) neće možda vratiti. Ovo je svečan trenutak. Sa našim ciljem smo, nadam se, svi dobro upoznati. Za poštovanog gospodina Baginsa, i možda jednog ili dvojicu mlađih patuljaka (mislim da sam u pravu kad poimenice spominjem Kili ja i Filija, na primer) prava situacija u ovom trenutku možda zahteva jedno malo, kratko objašnjenje.«

To bese Torinov stil. On je bio važan patuljak. Da ga ništa nije sprečilo, on bi verovatno nastavio ovako sve dok mu ne ponestane daha, ne saopštavajući nikom prisutnom ništa što već nije bilo poznato. Ali on bese grubo prekinut. Siroti Bilbo nije više mogao izdržati. Na možda se nikad neće vratiti počeo je osećati kako mu iz stomaka raste vrisak, i taj vrisak uskoro izlete kao pisak lokomotive koja izlazi iz tunela. Svi patuljci đipiše preturivši sto. Gandalf upali plavo svetio na vrhu svog čarobnog štapa, i u njegovu blesku moglo se videti kako siroti mali hobit kleči na asuri ispred ognjišta, podrhtavajući kao puding koji se topi. On se tad strovali na pod i poče da viče: »Pogodi me grom, pogodi me grom!« neprestano i veoma dugo, za izvesno vreme to bese sve što se moglo izvući iz njega. Podigoše ga, odnesoše ga u gostinsku sobu, položiše na kauč, staviše pored njega čašu nečeg osvežavajućeg, a oni se vratiše svom mračnom poslu.

»Uzrujljiv momčić«, reče Gandalf kad su svi ponovo posedali. »Dobiva neobično čudne napade, ali on je jedan od najboljih, jedan od najboljih - žestok kao zmaj u nevolji.«

Ako ste ikad videli zmaja u nevolji, shvatićete da je ova izjava pesničko preterivanje, primenjena na bilo kojeg hobita, čak i na brata

pradede starog Tuka, Grcmana, koji bese tako ogroman (za jednog hobita) da je mogao da jaše konja. On je jurišao na bauke sa planine Gram u Bici za zelena polja, i drvenom batinom odrubio njihovom kralju Golfinbolu glavu. Ova je letela sto metara kroz vazduh, a potom se otkotrljala u zečiju rupu, te je na taj način u istom trenutku dobivena bitka i izmišljena igra golf.

U međuvremenu, kako mu drago, Grcmanov nežniji potomak oporavljao se u gostinskoj sobi. Nakon izvesnog vremena i čaše osvežavajućeg pića, odšunja se nervozno do vrata trpezarije. Evo šta je čuo da govori Gloin: »Hmph!« (ili neko frktanje manje-više nalik tome), »Hoće li nam on odgovarati, šta vi mislite? Lako je Gandalfu da priča kako je ovaj hobit neustrašiv, ali krik fcao onaj što ga je isпустиo maločas u uzbuđenju bio bi dovoljan da probudi zmaja i svu njegovu rodbinu, i da nam mnogima dođe glave. Meni je to više ličilo na strah nego na uzbuđenje! U stvari, da nije bilo onog znaka na vratima, ja bih u potpunosti bio uveren da smo pogrešili kuću. Čim sam ugledao tog čovu kako poskakuje sav zasopljen. na hasuri, u meni se probudila sumnja. Više mi je ličio na bakalina nego na obijača!«

U tom trenutku g. Bagins pritisne kvaku i uđe. lukova strana je pobedila. Odjednom je osetio kako je spreman odreći se postelje i doručka samo da bi se za njega mislilo da je kuražan. A što se tiče tog čove koji sav zasopljen poskakuje na hasuri, malo je nedostajalo da ga to stvarno ražesti. Mnogo je puta kasnije baginski deo žalio zbog odluke sad donesene, i on govorio sebi: »Bilbo, bio si budala; uleteo si u to i zaglibio se do vrata.«

»Oprostičete mi,« reče on, »što sam načuo nešto od vašeg razgovora. Ne želim se pretvarati kao da razumem o čemu vi to govorite, ili šta znači to pominjanje obijača, ali čini mi se da sam u pravu kad mi se čini« (ovo je on nazivao održavanjem dostojanstva) »da se vama čini da ja ne vredim. Još ćemo videti. Na mojim vratima nema nikakvog znaka - ofarbana su pre nedelju dana - i sasvim sam siguran da ste pogrešili kuću. Čim sam ugledao vaše izbezumljene face na pragu, u meni se probudila sumnja. Ali nastavite kao da ste

naišli na pravu kuću. Recite mi šta treba uraditi, i ja ću pokušati da to uradim, ako treba da idem peške istočnije od istoka i ako treba da se uhvatim ukoštac sa divljim i izumrlim crvima u poslednjoj pustinji. Ne smetnite s uma da je brat mog pra-pra-pra-pradede jedan Grcman Tuk, i...«

»Da, da, ali to je bilo davno,« reče Gloin. »Ja govorim o tebi. I garantujem ti da postoji znak na tvojim vratima - i to znak koji je uobičajen u tom poslu, ili koji je bar bio uobičajen. Obijač traži dobar posao, sa mnogo uzbuđenja i uz pristojnu Nagradu, tako se to obično tumačilo. Možeš drugačije reći Iskusan lovac blaga umesto Obijač, ako ti se tako više sviđa. Neki to rade. Nama je to svejedno. Gandalf nas je obavestio da postoji individua tog soja u ovim krajevima koja u ovom trenutku traži posao, i da je on pripremio sve da se nađemo ovde u sredu u vreme za popodnevni čaj.«

»Naravno da postoji znak,« reče Gandalf. »Ja sam ga lično stavio. Sa veoma dobrih razloga. Tražili ste od mene da nađem četrnaestog člana za vašu ekspediciju, i ja sam izabrao g. Baginsa. I neka samo neko pokuša da zucne kako sam izabrao pogrešnog čoveka ili pogrešnu kuću, puslicu da vas ostane trinaest, pa neka vas nije maler koliko hoćete, ili se vratite da kopate ugalj.«

On se namrgodi i tako ljutilo pogleda Gloina da se patuljak sav skupi u stolici; a kad je Bilbo samo pokušao da otvori ušla da nešlo zapila, on se okrenu prema njemu isto tako namršlen i islurivši svoje čupave obrve, da Bilbo zalvori usta apnuvši. »Elo tako,« reče Gandalf. »Nemojte dalje da diskulujemo. Ja sam izabrao sam g. Baginsa i lo bi Irebalo da je dovoljno svima. Ako ja Ivrdim da je on Obijač, onda je on Obijač, ili će bili kad za lo dođe vreme. U njemu se krije mnogo više no što vi naslućujete, a i prilično stvari o kojima on sam nema pojma. Vi ćete (možda) svi doživeli da mu još zahvaljujete. A sad, Bilbo, momče, donesi lampu, da bacimo malo svetlosli na ovo ovde!«

U svellosli velike lampe sa crvenim abažurum on raširi na stolu parče pergamenla nalik na mapu.

»Ovo je napravio Tror, Ivoj deda, Torine.« reče on odgovarajući na uzbuđeno zapilkivanje paluljaka. »Ovo je plan Planine.«

»Ne verujem da će nam ovo mnogo pomoći«, reče razočarano Torin bacivši pogled na mapu. »Ja se odlično sećam Planine kao i cele okoline. Ja znam gde se nahodi Mrka šuma, i gde je Sparušena puslolina u kojoj se kole veliki zmajevi.«

»Evo ovde je zmaj obeležen crvenim na Planini«, reče Balin, »no i bez loga ćemo ga lako naći, ako ikad dospemo lamo.«

»Ima tu jedna stvar koju ti nisi primelio«, reče čarobnjak, »a lo je lajni ulaz. Vidiš li runu na zapadnoj sirani, i ruku koja pokazuje prema njoj sa oslalih runa? Ona označava skriveni prolaz u Niže dvorane.« (Pogledaj le mapu na početku knjige, i na njoj ćele videli rune.)

»Možda je nekad bio tajni«, reče Torin, »ali kako da znamo da je još i sad lajni? Slari Šmaug je živeo lamo dovoljno dugo da olkrije sve šio se ima olkrili u lim špiljama.«

»Možda - ali je izvesno da ga nije upolrebljavao godinama.«

»Zašlo?«

»Jer je prolaz premalen. Metar i po visoka vrata, a troje staju naporedo kažu rune, a Šmaug nije mogao da se uvuče u prolaz le veličine čak ni onda kada je bio sasvim mladi zmaj, a zasigurno ne nakon šio je prožderao loliki broj paluljaka i ljudi iz Dola.«

»Meni se to čini užasno ogromna ruka«, proskiča Bilbo (koji nije imao nikakvog iskustva sa zmajevima, jedino sa rupama hobila). U njemu je ponovo počelo da rasle uzbuđenje i interesovanje, pa je zaboravio da drži začepljena ušla. On je obožavao mape, i u njegovom holu visila je velika mapa Opšlinskog alara na kojoj crvenom linlom behu ubeležene njegove najmilije šetnje. »Na stranu zmaj, ali na koji način su tako ogromna vrata mogla oslali tajna za sve druge?« upita on. Ne zaboravile da je on bio ipak samo jedan mali hobil.

»Na mnoge načine«, reče Gandalf. »Ali na koji način su baš ova vrata sakrivena, nećemo znati dok ne odemo i proverimo. Iz ovoga što kaže na mapi pretpostavio bih da su zatvorena vrata prekrivena

nečim da bi se sasvim prilagodila obronku Planine. To je uobičajen metod paluljaka - mislim da sam u pravu, zar ne?« »Sasvim u pravu,« reče Torin.

»Išlo lako,« naslavi Gandalf, »zaboravio sam napomenuli da uz ovu mapu ide ključ, mali i neobičan ključ. Evo ga!« reče on i pruži Torinu ključ, veoma dugačak i sa veoma zamršenim zupcima, načinjen od srebra. »Pažljivo ga čuvaj!«

»Zaista hoću,« reče Torin i pričvrsti ga na tanak lanac koji mu je visio oko vrata i ispod jakne. »Sad već možemo nečemu da se nadamo. Ove novosti umnogome menjaju situaciju nabolje. Zasad još nismo načisto kako da dejstvujemo. Mislili smo da pođemo prema istoku, onoliko tiho i smotreno koliko možemo, sve do Dugačkog jezera. Nevolje bi počele posle toga.«

»Mnogo pre toga, ako j'a znam išta o putu na istok«, prekinu ga Gandalf.

»Odatle bismo mogli nastaviti duž reke Trk«, produži Torin kao da ništa nije čuo, »i sve do ruševina Dola - starog grada smeštenog u dolini tamo, u senci Planine. Ali niko od nas nije zagrejan za ideju Glavnog ulaza. Reka nadire posred njega, iz velike stene na južnoj strani Planine, a iz njega isto tako nadire i zmaj - i to odviše često, sem ako je promenio svoje navike.«

»To se ne bi moglo«, reče čarobnjak, »ne bez pomoći moćnog Ratnika, ili čak Heroj'a. Ja sam pokušao da ih pronađem; ali ratnici su zauzeti tukući se međusobno u dalekim zemljama, a u susedstvu heroji su retki, ili ih je nemoguće pronaći. Maci su u ovim krajevima najčešće tupi, ratne sekire se upotrebljavaju za drveće, a štitovi kao kolvke ili veliki poklopci; a zmajevi su na udobnoj udaljenosti (i stoga legendarni). Zato sam se okrenuo provalništvu - naročito kad sam se setio da postoje vrata. I evo pred vama je naš mali Bilbo Bagins, obijač, izabran i probran obijač. I zato hajde da sad sačinimo plan.«

»Vrlo dobro«, reče Torin, »pretpostavljam da će obijač-specijalista imati kakvih ideja ili predloga.« Sa komičnom uljudnošću on se okrenu Bilbu.

»Prethodno bih želeo saznati nešto više o svemu«, reče on, osećajući zbuđenost i laku drhtavicu iznutra, ali još tukovski odlučan nastaviti ono što je započeo. »Hoću reći o zlatu, i o zmaju i o svemu tome, i kako je tamo dospelo, i kome pripada, i tako dalje i tome slično.«

»Koješta«, reče Torin, »kao da nemaš mapu? I kao da nisi čuo našu pesmu. I kao da mi o svemu tome ne razgovaramo već satima!«

»Svejedno, ja bih želeo da mi se sve to izloži jasno i glasno«, reče on tvrdoglavo, praveći se poslovan (ponašanje koje je obično držao u rezervi za one koji su pokušavali od njega uzajmiti novac), i trudeći se koliko je moguće da ostavi utisak mudrog i obazrivog i stručnjaka da bi bio dostojan Gandalfove preporuke. »Isto tako bih želeo da budem upoznat sa rizikom, neposrednim troškovima, vremenom koje je potrebno za obavljanje posla kao i sa nagradom, i tako dalje« - čime je mislio: »Šta ću ja izvući iz toga? I da li ću preživeti sve to?«

»O, vrlo dobro«, reče Torin. »Davno jednom u vreme mog dede Trora naša porodica bi proterana sa dalekog severa, i prisiljena vratiti se sa svim svojim bogatstvom i alatima na ovu Planinu na mapi. Nju je otkrio moj davni predak, Train Stari, ali sada su moji kopali i bušili tunele i napravili mnogo veće podzemne dvorane i veće radionice - i uz to, verujem, našli dosta zlata, a i veliku količinu dragog kamenja. U svakom slučaju, užasno su se obogatili i postali slavni, i moj deda je ponovo postao Kralj ispod Planine, i uživao veliko poštovanje Smrtnih ljudi, koji su živeli prema jugu i polako se širili dolinom uz reku Trk, sve do linije koju je dosezala senka Planine. I tu su u svoje vreme podigli veseli grad Dol. Kraljevi im znahu tražiti naše kovače, od kojih su i oni sa najmanje veštine bivali bogato nagrađivani. Očevi su nas molili da uzmemo njihove sinove za šegrte, i lepo nam za to plaćali, posebno velikim količinama hrane, jer mi nikad nismo hteli da se mučimo sadeći nešto ili sabirući plodove. Sve u svemu, za nas su to bili divni dani, najsiromašniji među nama imali su i da troše i da uzajme drugom, i vremena da prave divne stvari iz čistog zadovoljstva, da i ne govorimo o najdivnijim i čarobnim igračkama, kojima danas na svetu nema ni sličnih. Tako su sobe mog dede bile

prepune oružja, i nakita, i rezbari ja i pehara, a prodavnice igračaka u Dolu bile su čudo severa.

Bez sumnje to je privuklo zmaja. Zmajevi, znate, otimaju zlato i nakit od ljudi i vilenjaka i patulj'aka, gde god mogu; oni ljubomorno čuvaju svoj plen sve dok žive (što praktično znači zauvek, osim ako ih neko ne ubije), a da nikad ne uživaju ni u najobičnijem mesinganom prstenu. Uistinu, oni jedva da razlikuju izvrsno urađene stvari od loše urađenih, mada su n'ajčešće dobro upoznati sa potražnjom i cenama na tržištu, a oni sami ne umeju da urade ništa, čak ni da prišiju odrešenu ljusku na svom oklopu. Bilo je mnogo zmajeva na severu u to vreme, a zlata je tamo verovatno ponestajalo, pošto su patuljci bežali na jug ili bili ubijani, a opšta pustoš i razaranje koje zmajevi šire bivali sve gori. Među tim džinovskim crvima postojao je jedan posebno pohlepan, snažan i pokvaren, zvao se Šmaug. Jednog dana on polete vazduhom i spusti se na jug. Prvo je do naših ušiju doprla buka koja je nalik uraganu pristizala sa severa, a borje je na Planini krcalo i škripalo na vetru. Neki od patuljaka koji se nađoše na otvorenom (ja sam, srećom, bio jedan od njih - odvažan momak u to vreme, uvek u pokretu, i to mi je spasio život toga dana) - dakle, sa prilično velike daljine ugledali smo zmaja kako se spustio na Planinu u sukllaju plamena. Zatim se uputio niz brdo i kad je stigao do šume, ona planu. Za to vreme sva su zvona zvonila na uzburu u Dolu i ratnici su se oružali. Patuljci pojuriše na glavni ulaz; ali tamo je zm'aj čekao na njih. Tuda nijedan nije izmakao. Reka se diže u paru i magla pade na Dol, a u magli zmaj pođe na njih i uništi najveći deo ratnika - uobičajena priča o nesreći, tako česta u to vreme. Zatim okrenu natrag, uvuče se kroz Glavni ulaz i iščeprka sve hodnike, staze i tunele, galerije, podrume, nastambe i prolaze. Nakon toga nije unutra ostao hi jedan živi patuljak, i zmaj prigrabi sve njihovo blago. Verovatno je, pošto zmajevi tako rade, sve to sakupio na jednu veliku hrpu negde duboko, i sad mu je to postelja na kojoj spava. Kasnije je još običavao ispuzati noću kroz Glavni ulaz i spustiti se u Dol, pa odnositi ljude, posebno device, da ih proždire, dok Dol ne bese sasvim upropašten, a svi ljudi poumiraše ili odoše.

Nisam siguran šta se sad tamo zbiva, ali ne verujem da iko živi blizu Planine, barem ne bliže od gornje ivice Dugačkog jezera.

Nas nekolicina koji smo bili van zmajevog dohvata sedosmo i zaplakasmo skriveni, kunući Šmauga; tu nam se iznenada pridružiše moj otac i deda sprženih brad'a. Izgledali su jarosno, ali ne kazaše skoro ništa. Kad sam ih upitao kako su umakli, rekoše mi da zavežem, i dodadoše da ću jednog dana, kad dođe za to vreme, doznati. Zatim se razidosmo, i od tada smo morali zarađivati za život kako smo mogli, lutajući zemljom uzduž i popreko, odveć često padajući tako nisko da smo radili kao obični kovači ili čak kopači uglja. Ali nikad nismo zaboravili naše poharano blago. Pa i sad, kad priznajem da smo dosta odložili na stranu i da ne živimo baš loše« - tu Torin pomiluje zlatni lanac oko svog vrata - »mi nameravamo da ga povratimo i da vidimo kako naše kletve pogađaju Šmauga - ako je moguće.

Često sam se pitao kako su pobegli moj otac i deda. Sad mi je jasno da su morali imati skrivena pomoćna vrata za koja su samo oni znali. Ali očito je da su napravili mapu, i ja bih želeo znati kako je Gandalf do nje došao, i zašto ona nije dospela do mene, zakonitog naslednika.«

»Ja nisam do nje došao, nego su mi je dali«, reče čarobnjak. »Tvog dedu Trora je ubio, sećaš se, u rudnicima Morija bauk Azog.« »Neka je proketo njegovo ime, da«, reče Torin.

»A prošlog četvrtka napunilo se sto godina otkako je, dvadeset i prvog aprila, Train, tvoj otac otišao, i od tada nikad više nije viđen ...«

»Istina, istina«, reče Torin.

»Dakle, tvoj otac mi je dao ovo da predam tebi; i ako sam sam izabrao trenutak koji mi odgovara i način da ti to uručim, teško da me možeš kriviti, uzimajući u obzir teškoće koje sam imao dok sam te pronašao. Tvoj otac nije mogao da se seti svog vlastitog imena kad mi je dao hartiju. a tvoje mi nikad nije rekao; i tako, uzevši sve u obzir, pre mi se čini da bi me trebalo pohvaliti i zahvaliti mi! Evo ti«, reče on pružajući mapu Torinu.

»Nije mi jasno«, reče Torin, a Bilbo oseti kako bi on želeo da kaže to isto. Objašnjenje nije ništa objasnilo.

»Tvoj deda«, reče čarobnjak polako i ozbiljno, »sigurnosti radi ostavio je mapu svom sinu pre no što je otišao u rudnike Morija. Nakon što je tvoj deda bio ubijen tvoj otac je otišao sa mapom da okuša sreću; doživeo je bezbroj pustolovina na j neprijatni je vrste, ali nikad nije uspeo stići do Planine. Ne znam kako je dospeo tamo, ali ja sam ga zatekao zatočenog u tamnicama Volšebnika.«

»Ali otkud ti tamo?« upita Torin naježivši se, a svi patuljci uzdrhtaše.

»Šta te briga. Istraživao sam stvari, kao obično; a gadne i opasne stvari behu to. Čak i ja, Gandalf, jedva sam umakao. Pokušao sam da spasem tvog oca, ali prekasno. On bese bez razbora* i zabludeo, i zaboravio je skoro sve osim mape i ključa.«

»Odavno smo se naplatili baucima Morije«, reče Torin, »moraćemo se pozabaviti Volšebnikom.«

»Ne budi smešan! On je protivnik znatno iznad moći svih patuljaka uzetih zajedno, kad bi se svi mogli sabrati ponovo sa sve četiri strane sveta. Ono što je tvoj otac želeo iznad svega bese da mu sin pročita mapu i upotrebi ključ. Zmaj i Planina su više nego dovoljno veliki pothvat za tebe!«

»Čuj, čuj!« reče Bilbo i slučajno reče to naglas.

»Čuj šta?« rekoše svi okrenuvši se naglo prema njemu, i on se toliko zbuni da reče »Čujte šta imam da kažem!«

»Šta je to?« upitaše oni.

»Pa eto, čini mi se da bi trebalo ići na istok, i dobro razgledati. Na kraju krajeva, postoje Tajna vrata, a pretpostavljam da i zmajevi moraju nekad spavati. Ako sedite na pragu dovoljno dugo, usuđujem se kazati da će vam nešto pasti na um. I ovaj, ne znam da li ste приметили, meni se čini da smo razgovarali dovoljno za jednu noć, ako razumete šta hoću da kažem. Kako bi bilo da odemo na počinak, pa da ustanemo rano i sve što uz to ide? Serviraću vam odličan doručak pre nego što pođete.«

»Pre nego što pođemo, pretpostavljam da si hteo reći«, napomenu Torin. »Zar ti nisi obijač? I zar sedenje na pragu nije tvoj posao, a da i ne spominjemo ulazak kroz vrata? Ali slažem se što se tiče spavanja i doručka. Ja volim šest jaja sa slaninom kad polazim na put: na oko pržena, a ne barena, i molim te pazi da se ne razlije zumance.«

Pošto su i ostali poručili doručak ne potrudivši se ni da kažu molim (što je veoma nasekiralo Bilba), svi poustajaše. Hobit ih je morao sve smestiti; sobe se brzo napuniše, te su fotelje i kanabe morali poslužiti kao ležaj i da bi ih sve nekako smundao, a zatim je i sam otišao u svoj mali krevet, veoma umoran i ne baš zadovoljan. Ono što bese definitivno odlučio bilo je da ne ustaje odveć rano da bi svima pripremio prokleti doručak. Tukovština iz njega bese počela da čili, i sad već nije bio tako siguran da on ujutro kreće na bilo kakav put.

Ležeći u krevetu, čuo je kako Torin još pevuši sam za sebe u najboljoj spavaćoj sobi, do njegove:

*Daleko preko magičnih gora hladnih
Do tamnica dubokih i špilja starih
Moramo na put u svitanje zato
Da nađemo naše izgubljeno zlato.*

Sa tim u ušima Bilbo je zaspao, i zbog toga imao nemirne snove. Kad se probudio, bese već odavno svanulo.

2. OVČIJE PEČENJE

Ustade Bilbo, i navlačeći svoju kućnu haljinu, uputi se u trpezariju. Tamo ne nađe nikoga, ali posvuda su bili znakovi obilnog doručka pojedenog u žurbi. U sobi je vladao zastrašujući nered, a u kuhinji stajahu hrpe neopranog posuda. Izgledalo je da su skoro svi lončići i šerpice koje je posedovao bili upotrebljeni. Pranje posuda predstavljalo je tako turobnu stvarnost da Bilbo bese prisiljen razabrati kako društvo od prošle noći nije bilo deo njegova ružnog sna, u šta bi on inače sasvim lako poverovao. U stvari, njemu je konačno laknulo kad je shvatio da su oni svi otišli bez njega, i ne trudeći se da ga probude («ali bez i jednog hvala«, pomisli on), pa ipak na neki način nije mogao a da se ne oseti malkice razočaran. To ga osećanje iznenadi.

»Ne budi lud, Bilbo Baginse!« reče on sebi, »Da u tvojim godinama razbijaš glavu zmajevima i svim tim neosnovanim besmislicama!« Tako on sveza kecelju, zapali vatru, stavi vodu da provri i opere posuđe. Potom prijatno doručkova u kuhinji pre no što se upusti u pospremanje trpezarije. Za to vreme sunce je počelo da šija; ulazna vrata su bila otvorena propuštajući mlak proletnji povetarac. Bilbo poče glasno da zviždi i da zaboravlja na proteklu noć. U stvari, upravo bese seo uz probran drugi doručak u trpezariji pored otvorenog prozora, kad uđe Gandalf.

»Drago moje momče«, reče on, »kad ćeš ti već jednom krenuti? Šta je bilo sa ranim ustajanjem? - a tebe evo ovde kako doručkuješ, ili kako to već zoveš, u pola jedanaest! Ostavili su za tebe poruku jer nisu mogli da čekaju.«

»Kakvu poruku?« upita siroti g. Bagins sav utučen.

»Tako mi najvećih slonova«, reče Gandalf, »ti jutros uopšte ne ličiš na sebe - nisi čak pobrisao prašinu sa kamina!«

»Kakve to ima veze? Dosta mi je bilo što sam morao da operem za četrnaesticu!«

»Da si bar obrisao prašinu sa kamina, našao bi ovo ispod sata«, reče Gandalf pružajući Bilbu ceduljicu (hartija, naravno, bese istrgnuta iz njegovog notesa).

Evo šta je Bilbo pročitao:

»Torin i Društvo Obijaču Bilbu pozdrav! Za vašu gostoljubivost najiskrenije vam zahvaljujemo, a Vaša ponuda profesionalne pomoći ispunjava nas zahvalnim iščekivanjem. Uslovi: isplata pri isporuci, u visini do i ne prelazeći jednu četrnaestinu celokupne dobiti (ako je bude); svi putni troškovi garantovani u svakom slučaju; pogrebne troškove snosićemo mi ili naši predstavnici, ukaže li se prilika, a ta stvar ne bude na drugi način sređena.

Smatrajući nepotrebnim uznemiravati Vaš cenjeni odmor, mi smo prosledili napred da izvršimo neophodne pripreme, i sačekaćemo Vašu cenjenu ličnost u krčmi Dobra kapljica, u Uzvodu, tačno u 11 pre podne. Oslanjajući se na Vašu tačnost,

Imamo čast ostati

Vama duboko odani

Torin & Dr.«

»Prema tome, ostaje ti tačno deset minuta. Moraćeš da trčiš«, reče Gandalf.

»Ali - «, reče Bilbo.

»Nema vremena za to«, reče čarobnjak.

»Ali - «, reče opet Bilbo.

»Ni za to nema vremena! Kidaj!«

Do kraja svog života Bilbo se nikad nije mogao setiti kako se našao napolju, bez šešira, štapa i bez prebijene pare, ili bilo čega što je obično uzimao sa sobom kad je izlazio; ostavljajući svoj drugi doručak napola dovršen i ne pospremivši ništa, tisnuvši ključeve

Gandalfu u ruku, i potrčavši koliko su ga njegove dlakave noge nosile puteljkom pored velikog Mlina, preko Vode, a zatim još kilometar, dva.

Bese veoma zadihan kada je stigao u Uzvod upravo na jedanaesti otkucaj sata, i ustanovio da je došao bez maramice!

»Bravo!« reče Balin, koji je stajao na vratima krčme očekujući ga.

Upravo u tom trenutku ostali se pojaviše na savijutku ceste koja vodi iz sela. Svi behu na konjićima, a svi konjići behu pretrpani svakovrsnim prtljagom, zavežljajima, paketima i priborom. Bese i jedan veoma mali konjić, očigledno za Bilba.

»Uzjašite vas dvojica, pa da krećemo!« reče Torin.

»Strašno mi je žao«, reče Bilbo, »ali sam došao bez šešira, zaboravio sam maramicu i nisam poneo ništa od novca. Nisam našao vašu ceduljicu pre 10.45, da budem precizan.«

»Ne zamaraj se preciznošću«, reče Dvalin, »i ne brini ništa! Moraćeš da se snađeš bez maramice i bez mnogih drugih stvari, dok privedemo ovo putovanje kraju. Što se tiče šešira, ja imam rezervnu kapuljaču i ogrtač u svom ruksaku.«

Eto, tako su krenuli, truckajući se, od krčme, jednog lepog jutra pre početka maja, na pretovarenim konjićima; a Bilbo je nosio tamnozelenu kapuljaču (malo izbledelu od nevremena) i tamnozeleni ogrtač pozajmljen od Dvalina. Behu preveliki za njega tako da je izgledao prilično komično. Šta bi njegov otac Bango mislio o njemu, ne usuđujem se ni pomisliti. Jedina uteha mu je bilo to što ga niko nije mogao pogrešno smatrati patuljkom, pošto nije imao bradu.

Nisu dugo jahali kad se pojavi Gandalf veoma svečan, na belom konju. On bese doneo dosta papirnatih maramica, Bilbovu lulu i duvan. I tako, nakon toga društvo nastavi veoma veselo, pričajući priče ili pevajući pesme, jašući ceo dan, osim, naravno, kad su se zaustavljali da jedu. To se nije dešavalo baš onoliko često koliko bi to Bilbo bio voleo, ali je ipak počeo osećati da avanture nisu ni toliko loše, na kraju krajeva.

Isprva prođoše kroz hobitske krajeve, pitomu poštovanja dostojnu zemlju naseljenu pristojnim svetom, sa dobrim cestama, sa po kojom krčmom, i tu i tamo ponekim patuljkom ili zemljoradnikom, koji su trupkali lagano za poslom. Potom stigoše u krajeve gde su stanovnici govorili nerazumljivim jezikom, i pevali pesme koje Bilbo nikad ranije nije čuo. Sad behu već duboko zašli u Samotnu Zemlju; nije više bilo ljudi ni krčmi, a ceste su postajale sve gore. Pred njima su, sad već ne tako daleko, bila sumorna brda, dižući se sve više i više, tamna od drveća. Na nekima behu stari zamkovi zlokobna izgleda, kao da su ih gradili zli ljudi. Sve je izgledalo turobno jer je vreme tog dana izvršilo gadan preokret. Dotad uglavnom onako lepo kako to samo može biti u maju, čak u veselim pričama, sad postade hladno i vlažno. U .Samotnoj Zemlji morali su konačiti gde stignu, ali je bar bilo suvo.

»Kad se samo pomisli da će uskoro biti jun!« gundao je Bilbo, šljiskajući za ostalima blatnjavom putanjom. Vreme za čaj bese već prošlo; kiša je lila, kao što je lila celog tog dana; kapuljača mu se cedila u oči, njegov ogrtač je bio natopljen vodom; umoran, konjić se spoticao o kamenje; ostali behu odveć džandrljivi za razgovor. »A siguran sam da je kiša doprla do suve odeće i u torbe sa hranom«, mislio je Bilbo. »Do vraga i obijanje i sve što s njim ima veze! Zeleo bih da sam kod kuće u svojoj udobnoj rupi uz vatru, kad voda u kotliću upravo počinje da pevuši!« Ovo ne bese poslednji put što je to poželeo!

A patuljci su se uporno truckali napred, nikad se ne osvrćući i ne obraćajući nikakvu pažnju na hobita. Negde iza sivih oblaka mora da je zašlo sunce, jer čim počеше da se spuštaju u duboku dolinu sa rekom na dnu, pade prvi mrak. Podigao se vetar i vrbe duž rečnih obala savijale su se i uzdisale. Srećom, cesta je vodila preko starog kamenog mosta, jer se reka, nabujala od kiša, čisto rušila sa brda i planina na severu.

Bila je skoro noć kad su prešli na drugu stranu. Vetar je rasterao sive oblake i lualica mesec pojavio se iznad brda među njihovim

raspršenim ostacima. Tada stadoše i Torin promrmlja nešto o večeri i »gde ćemo naći suvo parče zemlje da prespavamo?«

Tek tad primetiš da je Gandalf nestao. Dotad je stalno bio uz njih nikad se ne izjašnjavajući o tome da li učestvuje u poduhvatu ili im prosto pravi društvo za izvesno vreme. On je najviše jeo, najviše govorio i najviše se smeja. A sad ga jednostavno nije više bilo tu!

»I to upravo u trenutku kad nam je čarobnjak najpotrebniji,« ječeći rekoše Dori i Noti (koji su zastupali hobitovo shvatanje o redovnim obrocima; mnogo i često).

Odlučiš na kraju da će morati zakonačiti tu gde su se zatekli. Pomeriš se do skupine drveća, i, mada je pod njima bilo suvlje, vetar je stresao kišne kapi sa lišća i, kap, kap, bese strašno neugodno. Uz to kao da je belaj udario u vatru. Patuljci su kadri da založe vatru skoro na svakom mestu i gotovo od svačeg, s vetrom ili bez vetra; ali te noći to im nije polazilo za rukom, čak ni Oinu i Gloinu, koji su tome bili posebno vični.

Tad se jedan od konjića preplaši ni od čega i otrgnu se. On pobeže u reku pre no što su ga mogli uhvatiti; i dok su ga izvukli, Fili i Kili su se skoro udavili, a sav tovar koji bese na konjiću odnese voda. Naravno, tu je bilo najviše hrane i tako je vrlo malo ostalo za večeru, a još manje za doručak.

I tako su svi tu sedeli zlovoljni i mokri, gundajući, dok su Oin i Gloin i dalje pokušavali da upale vatru i svađali se oko toga. Bilbo je tužno promišljao o tome kako avanture nisu samo jahanje konjića na majskom suncu, kad Balin, koji je uvek za njih stražario, reče: »Tamo se vidi svetlo!« Nedaleko je bilo brdo prekriveno drvećem mestimično veoma gustim. Kroz tamnu masu drveća ugledali su sjaj svetla, crvenkastog, ohrabrujuće-udobnog svetla nalik treperenju vatre ili baklji.

Najpre su svi zurili u tom pravcu izvesno vreme, a onda počеше da se svađaju. Neki rekoše »ne«, drugi rekoše »da«. Neki rekoše da bi mogli bar otići da ga pažljivije osmotre, jer šta može biti gore od tanke večere i još tanjeg doručka, i mokre odeće na njima svu noć.

Drugi rekoše: »Ovi krajevi nikome nisu dobro poznati i nalaze se odviše blizu planinama. Putnici retko nailaze ovim putem. Stare mape ničemu ne služe: stvari su se promenile nagore i nigde nema nikoga da zaštiti putnike. Ljudi u ovom kraju retko čak i čuju za kralja i što manje radoznalosti pokazuješ dok putuješ, manji su izgledi da ćeš uleteti u nepriliku.« Neki rekoše: »Na kraju krajeva, nas je ipak četrnaest.« Drugi rekoše: »Gde se denuo Gandalf?« Ovu primedbu svi su ponovili. Zatim kiša poče da lije gore nego ikad, i Oin i Gloin se potukoše.

To je odlučilo stvar. »Ne zaboravite da imamo uza se obi jača«, rekoše; i tako krenuše, vodeći svoje konjiće (sa prikladnom i dužnom predostrožnošću) u pravcu svetla. Stigoše do brda i uskoro se nađoše u šumi. Kretali su se uz brdo; ali nigde na vidiku ne bese staze kojom bi išli, i koja bi mogla voditi do kuće ili prema farmi; i koliko god su se trudili, njihovo kretanje bilo je praćeno šuškanjem, pucketanjem i škripom (sa dosta gundanja i psovanja), dok su promicali između drveća u mraku gustom kao testo.

Izenada crveno svetio sinu veoma jarko među deblima drveća, već sasvim blizu.

»Sad je red na obijača«, rekoše svi, misleći na Bilba. »Ti moraš krenuti napred i saznati sve o tome svetlu, i čemu služi i ima li kakve opasnosti i da li je sve u redu«, reče Torin hobitu. »A sad kas i vrati se brzo ako je sve u redu. A ako nije, vrati se uzmogneš li! A ako ne možeš, hukni dvaput kao sova dremavica i jedanput kao kukuvija, a mi ćemo učiniti što budemo mogli.«

Tako je Bilbo morao da se makne, pre nego što je stigao objasniti kako on nije u stanju da hukne ama ni jedan jedini put kao bilo kakva vrsta sove, nimalo više nego što bi mogao leteti kao slepi miš. Ali, ako ništa drugo, hobiti se bar kreću tiho kroz šumu, apsolutno tiho. Oni se time ponose, i Bilbo je više nego jednom prezrivo frknuo na, kako se on o tome izražavao, »ovaj urnebes koji patuljci stvaraju«, dok su išli kroz šumu, mada pretpostavljam da vi ili ja ne bismo primetili apsolutno ništa u vetrovitoj noći, ni kad bi čela konjica prolazila na pola metra od nas. Što se tiče Bilbovog

cifrastog kretanja prema crvenom svetlu, verujem da se nije moglo čuti ni koliko bi nateralo lasicu da mrdne brkom. Tako je, prirodno, on stigao do same vatre - jer to je bila vatra - ne uznemirivši nikoga. I evo šta je video.

Tri veoma krupne osobe sedele su oko ogromne vatre od bukovih panjeva. Pekli su ovčetinu na dugačkim drvenim ražnjevima, i oblizivali mast sa prstiju. Naokolo se širio veoma prijatan miris. Pri ruci je takođe bilo i bure dobrog pića, i oni su napijali iz krčaga. Ali to su bili divovi. Očigledno divovi. Čak je i Bilbo, uprkos tome što je oduvek živeo povučenim životom, mogao to jasno videti: iz njihovih grdnih teških lica, iz njihove glomaznosti i oblika njihovih nogu, da i ne spominjemo jezik kojim su se služili, a koji nije bio salonskog tipa uopšte, uopšte.

»Ovčetina juče, ovčetina danas, i neka mi oko iscure ako sutra ponovo ne bude ovčetina«, reče jedan od divova.

»Nigde ni jedno jadnovito komade ljudskog mesa otkad nismo imali«, reče drugi. »Ko je Viljema u glavu udaro da nas uvopće dovlači u ovaj kraj, ne znam - a i pića nam ponestaje što je najgore«, reče on ćušnuvši Viljemov lakat, dok je ovaj otpijao iz svog krčaga. Viljem se zagrcnu. »Zaveži gubicu!« reče on čim je došao do daha. »Ne iščekuješ valjda da se ljudi stalno ovude zadržavaju samo zato da bi ih ti i Bert proždirali. Pojeli ste selo i po otkat smo šišli sa planine. Kolko još oćete? A nailazila su našim putem vremena kad bi vi rekli hvala ti, Bil, za dobro komade debele nizinske ovćetine kao što je ovo.« On odgrize veliki zalogaj sa ovćjeg buta koji je pekao, i otare usta o rukav.

Da, bojim se da se divovi ponašaju upravo tako, pa makar to bili oni sa samo jednom glavom. Nakon što je sve ovo ćuo, Bilbo je morao smesta nešto uraditi. Ili se tiho vratiti i upozoriti svoje prijatelje da su tu tri solidna diva, vrlo blizu i odvratno raspoloćeni, najverovatnije skloni da probaju pečene patuljke, ili ćak konje, za promenu; ili je trebalo brzo i dobro obaviti neki obijaćki trik. Zaista, prvoklasan i legendarni obijać bi na njegovom mestu pretresao divovima džepove, - to skoro uvek urodi plodom, ako ste kadri to da

izvedete - zdiplio bi samu ovčetinu sa njihovih ražnjeva, sakrio bi im pivo i nestao, a da ga i ne primete. Drugi, praktičniji, ali sa manje profesionalne gordosti, verovatno bi zabio svakom od njih nož u leđa pre nego što bi shvatili šta se događa. Na taj bi se način ova noć mogla veselo privesti kraju.

Bilbo je sve to znao. Čitao je on o velikom broju stvari koje sam nikad nije video ni učinio. Bio je veoma uznemiren i zgađen istovremeno; pozeleo je da bude stotinu milja daleko odavde, a ipak - a ipak nekako nije mogao da krene pravo natrag i vrati se Torinu i Društvu praznih šaka. Tako je stajao i oklevao zaklonjen senkama. Od različitih obijačkih postupaka o kojima je slušao džeparenje divovskih džepova učinilo mu se ponajmanje teško, tako da se konačno došunjao iza drveta, upravo iza Viljema.

Bert i Tom bili su zabavljeni buretom. Viljem je upravo pio. Bilbo sakupi hrabrost i gurnu svoju malu ruku u ogromni Viljemov džep. Tamo se nalazio novčanik koji je za Bilba bio velik kao torba. »Ha«, pomisli on, zagrevajući se sve više za posao dok je polako izvlačio novčanik, »ovo je početak!«

I bio je! Novčanici divova su belaj, i ovaj nije bio nikakva iznimka. »Ej, 'oo si ti?« propišta novčanik ostavljajući džep; a Viljem se naglo okrenu i zgrabi Bilba za vrat, pre nego što je stigao da klisne za drvo.

»Joj, Berte, pogledaj šta sam ukebao!« reče Viljem.

»Šta je to?« upitaše ostali prilazeći.

»Pljuni me ako znam! Šta si ti?«

»Bilbo Bagins, obi- hobit«, reče siroti Bilbo, dršćući celim telom, i pitajući se kako da proizvede huk sove pre nego što ga pridave.

»Obihobit?« rekoše oni, pomalo začuđeni. Divovi sporo shvataju, i užasno su sumnjičavi u pogledu svega što im je novo.

»Brez obzira, kakve veze ima obihobit sa mojim džepom?« reče Viljem.

»A moguš li se kuvati?« upita Tom.

»Možeš pokušati«, reče Bert, uzimajući ražanj.

»Nema u njemu više od jednog zalogaja«, reče Viljem, koji je upravo završio obilnu večeru, »zaista nema kad ga odereš i baciš kosti.«

»Možda se još takvih mota naokolo pa bi mogli napraviti gulaš«, reče Bert. »Slušaj ti, ima li još takvih da se smucaju u ovoj vuda šumi, ti gadni mali zecu«, reče on, razgledajući hobitova dlakava stopala; onda ga podiže držeći ga za nožne prste i prodrma ga.

»Da, mnogo«, reče Bilbo, pre no što se setio da ne srne odati prijatelje. »Ne nikako, baš ni jednog«, reče odmah za tim.

»Šta to znači?« reče Bert, podižući ga uvis, ovog puta za kosu.

»Ono što kažem«, reče Bilbo dašćući. »I molim vas nemojte me kuvati, ljubazna gospodo! Ja sam sam odličan kuvar, i kuvam mnogo bolje nego što se kuvam, ako razumete šta hoću da kažem. Divno ću vam kuvati, prekrasno divan doručak za vas, ako me samo ne pojedete za večeru.«

»Siroti kukavac«, reče Viljem. Bese već pojeo za večeru onoliko koliko je moglo u njega da stane; uz to je popio i dosta piva. »Siroti kukavac! Pusti ga!«

»Ne, dok ne kaže šta je mislio time mnogo i ni jednog«, reče Bert. »Ne želim da mi neko dok spavam prereze grlo! Drži mu tabane u Vatri dok ne progovori!«

»Nećemo tako«, reče Viljem. »Ionako sam ga ja uhvatio.«

»Ti si debeli glupan, Viljeme«, reče Bert, »kao što sam ti rekao već prije večeras.«

»A ti si zvekan!«

»A ja ću te naučiti da biraš izraze, Vili Haginse«, reče Bert, i žabi Viljemu pesnicu u oko.

Tada nastupi strahovit rusvaj. Bilbu je ostalo upravo toliko prisebnosti, kad ga je Bert ispustio na zemlju, da se iskoprca van domašaja njihovih nogu, kad počеше da se tuku kao psi, i nazivaju jedan drugog svakovrsnim i savršeno istinitim i odgovarajućim imenima iz svega glasa. Uskoro se uhvatiše ukoštac stegnuvši ruke jedan oko drugog, i odvaljaše se skoro u vatru ritajući se i bubetajući

se, dok ih je Tom obojicu šljiskao granom ne bi li ih dozvaio pameti - a od čega su oni, naravno, postajali još luđi.

To je trebalo da bude trenutak za Bilba da ode. No njegova sirota mala stopala behu skoro zgužvana u Bertovoj velikoj šapi, u celom telu nije nalazio daha, a u glavi mu se okretalo; tako je ležao tu jedno vreme daščući, upravo na ivici kruga koji je obasjavala vatra. Odjednom se usred bitke stvori Balin, Patuljci su čuli buku iz daljine, i pošto očeknuše da se Bilbo vrati ili da hukne kao sova, počеше jedan po jedan da se prikradaju prema svetlu onoliko tiho koliko su mogli. Čim je Tom video Balina u odsjaju vatre, on ispusti užasan urlik. Divovi se naprosto gnušaju i samog izgleda patuljaka (nekuvanih). Bert i Viljem smesta prestadoše da se biju, i »Vreću, Tome, brzo!« povikaše. Pre nego što je Balin, koji se pitao gde se u svoj ovoj gunguli denuo Bilbo, shvatio šta se događa, preko glave mu je prebačena vreća i našao se na zemlji.

»Biće ih još«, reče Tom, »ili se ja užasno varam. Mnogo i baš ni jedan, eto šta znači«, reče on. »Ni jedan obihobit, ali mnogo ovih ovde patuljaka. Tako otprilike stoje stvari!«

»Pretpostavljam da si u pravu«, reče Bert, »i najbolje bi bilo da se sklonimo sa svetla.«

Tako i uradiše. Uzevši u ruke vreće koje su im služile za nošenje ovčetine i druge otimačine, skloniše se u senku. Kako bi koji patuljak naišao i začuđeno se zagledao u vatru i prosute krčage i ogriske ovčetine - pop! - naletela bi odvratno smrdljiva vreća preko njegove glave, i našao bi se na zemlji. Uskoro je Dvalin ležao do Balina, Fili i Kili skupa, Dori, Nori i Ori na jednoj hrpi, a Oin, i Gloin, i Bifor, i Bofor i Bombur nezgodno naslagani pored vatre.

»To će ih naučiti pameti«, reče Tom; jer su mu Bifor i Bombur zadali mnogo muke, i borili se kao ludi, kao što to uvek patuljci čine kad se nađu u škripcu.

Torin stiže poslednji - ali nije naišao nespreman. On je došao sluteći neki pokor, i nije morao videti kako noge njegovih prijatelja strše iz vreća pa da dozna da sve nije baš u najboljem redu. On stade

u senci, malo izmaknut, i reče: »Šta ovo treba da znači? Ko je zlostavljao moje ljude?«

»Divovi!« poviče Bilbo sakriven iza drveta. Oni behu sasvim zaboravili na njega. »Kriju se u žbunju sa vrećama«, dodade on.

»O! stvarno?« reče Torin, i jurnu prema vatri pre no što su oni stigli da ga zaskoče. Dohvati jednu veliku granu zapaljenu na drugom kraju: i Bert dobije upravo taj kraj u oko pre nego što je stigao da se skloni. To ga za izvesno vreme izbacila iz borbe. Bilbo učini koliko je mogao. Zgrabi Tomovu nogu - koliko mu je to pošlo za rukom, jer bese debela kao deblo mlađeg stabla - ali bi ritnut u vrh nekog žbunja kad Tom šutnu žiške u Torinovo lice.

Za to je Tom dobio granu u zube, i jedan od prednjih zuba bi mu izbijen. Od toga je zaurao, verujte mi na reč. Ali upravo u tom trenutku Viljem se prikrade otpozadi i navuče vreću preko Torinove glave sve do nožnih mu prstiju. I tako je bitka završena. U lepoj su se prpi svi sad našli: svi uredno svezani u vreće, sa tri ljutila diva (dvojica od njih puni opekotina i modrica), koja su sedela tu pored njih i prepirala se da li da ih polako ispeku, ili da ih sitno iseckaju i skuvaju, ili da samo sednu na jednog po jednog od njih i spljeskaju ih u pihtije; a Bilbo u žbunju, sa isečenom odećom i kožom, ne usuđuje se da mrdne iz straha da će ga čuti.

I upravo tada se vratio Gandalf. Ali niko ga nije video. Divovi upravo behu odlučili da patuljke ispeku odmah, a .da ih pojedu docnije - to bese Bertova ideja, koju su nakon dosta raspravljanja svi prihvatili.

»Ne isplati se da ih pečemo sad, to će trajati čitavu noć«, reče jedan glas. Bert je mislio da je Viljemov.

»Ne započinji diskusiju iz početka, Vili«, reče on, »jer će stvarno trajati čitavu noć.«

»Ko disdiskutuje?« reče Viljem, koji je mislio da je ono rekao Bert.

»Pa, ti«, reče Bert.

»Ti si lažov«, reče Viljem; i tako raspravljanje ponovo krenu iz početka. Na kraju se dogovoriše da ih sitno iseckaju i skuvaju. Donesoše veliki crni lonac i izvukoše noževe.

»Ne isplati se da ih kuvamo! Nemamo ovde vode, a do izvora je daleko i ostalo«, reče glas. Bert i Viljem pomisliše da je to Tom.

»Zaveži«, obrecnuše se oni, »ili nikad nećemo ugledati kraj ovome. Ako još jednom otvoriš usta, ići ćeš sam po vodu.«

»Zavežite sami!« reče Tom, koji je mislio da je to bio Viljemov glas. »Niko se ne prepire, nego vi sami.«

»Klipane«, reče Viljem.

»Klipan si sam!« reče Tom.

I tako prepirka poče iz početka, i bila je žešća nego ikad, dok na kraju ne odlučiše da posedaju na vreće i zgnječe jednog po jednog, a posle da ih skuvaju.»Na koga prvo da sednemo?« upita glas.

»Bolje da sednemo prvo na poslednjeg momka«, reče Bert, kome Torin bese povredio oko. On je mislio da ga to Tom pita.

»Ne razgovaraj sam sa sobom!« reče Tom. »Ali ako želiš da sedneš na poslednjeg, sedi na njega. Koji je to?«

»Onaj sa žutim čarapama«, reče Bert.

»Besmislica, to je onaj sa sivim čarapama«, reče glas poput Viljemovog.

»Siguran sam da je sa žutim«, reče Bert.

»Žutim, žutim«, reče Viljem.

»Zašto si onda rekao da su sive?« reče Bert.

»Ja, nikad. To je rekao Tom.«

»To nikako!« reče Tom. »To si bio ti.«

»Dva prema jedan, pa što ne zavežeš!« reče Bert.

»Kome razgovoriš?« reče Viljem.

»Prestani već jednom!« rekoše Tom i Bert zajedno. »Noć prolazi, a svanuće rano. Prihvatimo se posla!«

»Zora vas stigla i kamen vam bila!« reče glas koji je ličio na Viljemov. Ali nije bio. Jer upravo u tom času svetio se pojavi iznad brda, i snažan cvrkut se oglasi u granju. Viljem nikad ne odgovori jer se prometnu u kamen onako kako se bese sagnuo; a Bert i Tom ostaše

nalik na stene onako kako se zadesiše gledajući u njega. I tamo stoje do dana današnjeg, sasvim sami, osim ako se ptice ne spuste na njih; jer divovi, kao što verovatno znate, moraju da se sklone pod zemlju pre svitanja, ili se promiseću u planinsku građu od koje su načinjeni, i nikad se više ne pokrenu. A to je ono što se dogodilo Bertu i Tomu i Viljemu.

»Izvršno!« reče Gandalf pojavivši se iza stabla, i pomažući Bilbu da se iskobelja iz bodljikavog grma. Tad Bilbo razumede. Čarobnjakov glas je to održavao divove u gloženju i kavzi dok se svetlost nije ukazala i uništila ih.

Na redu je bilo odvezivanje vreća i puštanje patuljaka na slobodu. Skoro su se pogušili i behu veoma ozlojeđeni: oni uopšte nisu uživali ležeći tu i slušajući kako divovi planiraju da ih ispeku i zgnječe i iseckaju. Tražili su od Bilba da dvaput ponovi sve što mu se dogodilo pre no što su se smirili.

»Glup trenutak za uvežbavanje mažnjavanja i džeparenja«, reče Bombur, »kad smo mi, u stvari, tražili vatru i hranu!«

»E baš to biste i dobili od ovih tipova bez po muke, u svakom slučaju«, reče Gandalf. »Bilo kako bilo, vi sad gubite vreme. Zar ne shvatate da divovi moraju imati neku špilju ili jamu iskopanu u blizini da se sklone od sunca? Moramo je pronaći!«

Potražiše naokolo i uskoro otkriše tragove divovskih kamenih čizama gde nestaju između drveća. Sledili su tragove uz brdo dok ne naiđoše na velika kamena vrata, sakrivena grmljem, koja su vodila u špilju. Ali nisu mogli da ih otvore, ni onda kad su svi zajedno gurali, a Gandalf oprobavao različite čarobne reci.

»Da li bi ovo moglo da posluži?« upita Bilbo kad su se svi umorili i nanervirali. »Našao sam ga na zemlji na mestu gde su se divovi tukli.« On pruži poveći ključ, za koji je Viljem bez sumnje držao da je veoma mali i tajni. Mora biti da mu je ispao iz džepa, na sreću pre nego što se prometnuo u kamen.

»Šta te pod kapom nebeskom dosad sprečavalo da ga spomeneš?« zaurlaše svi. Gandalf ga zgrabi i namesti u ključanicu. Zatim se kamena vrata na snažan potisak odškrinuše, i svi uđoše. Po

podu su bile kosti, a u vazduhu zadah; ali bese i dosta hrane razbacane nemarno po policama i na zemlji među neurednim kršem od otimačine svake vrste - od mesinganih dugmadi do lonaca punih zlatnog novca smeštenih u uglu. Bese takođe mnogo odeće koja je visila na zidovima - premala za divove, i koja je, na žalost, pripadala žrtvama - a među njom i nekoliko mačeva različitog porekla, oblika i veličine. Dva su im naročito upala u oči zbog krasnih kanija i balčaka ukrašenih draguljima.

Gandalf i Torin uzeše po jedan od ovih; a Bilbo uze nož u kožnoj kaniji. Bio je to samo mali džepni nožić za diva, ali za hobita je vredeo kao mač.

»Ovo su izgleda dobre oštrice«, reče čarobnjak, napola izvlačeći mačeve i radoznalo ih razgledajući. »Nisu ih pravili divovi, niti kovači od ljudi u ovim krajevima i u ovom vremenu; no kad budemo mogli da pročitamo rurie na njima, saznaćemo o tome više.«

»Iziđimo iz ovog užasnog smrada!« reče Fili. Tako iznesoše lonce s novcem i onu hranu koja je izgledala netaknuta i prikladna za jelo, i jedno bure piva koje još bese puno. Približilo se bilo vreme doručku, a pošto behu veoma gladni, nisu digli nos pred onim što su našli u ostavi divova. Njihove vlastite zalihe behu veoma oskudne. Sada su imali hleba i sira, i dosta piva, i slanine, koju ispekoše na ugarcima vatre.

Posle toga odspavaše jer im je noć bila poremećena; i ništa drugo nisu radili do posle podne. Tada dovedoše konjiće, odnesoše lonce sa zlatom i zakopaše ih veoma tajno nedaleko od staze pored reke, zaštitivši ih brojnim mađijama, za slučaj da im ikad iskrсне prilika da se vrate i da ga otkopaju. Kad je to obavljeno, svi ponovo uzjahaše, i nastaviše da se truckaju duž puta koji je vodio na Istok.

»A gde si ti bio, ako smem pitati?« reče Torin Gandalfu dok su naporedo jahali.

»Da pogledam napred«, reče on.

»A šta te vratilo u pravi čas?«

»Gledanje unatrag«, reče on.

»Izvršno!« reče Torin. »Ali da li bi mogao da budeš jasniji?«

»Išao sam napred da izvidim put. Uskoro će postati opasan i težak. Isto tako me brinulo popunjavanje naše male količine zaliha. U svakom slučaju, nisam stigao daleko kad naiđoh na dvojicu svojih prijatelja iz Rivendala.«

»Gde je to?« upita Bilbo.

»Ne prekidaj me!« reče Gandalf. »Stići ćeš tamo za koji dan ako budemo imali sreće, i saznaćeš sve što te zanima. Kao što rekoh, sreo sam dvoje Elrondovih podanika. Oni su bili u velikoj žurbi iz straha pred divo-

vima. Upravo su mi oni rekli da su trojica divova sišla sa planine i nastanila se u šumi nedaleko od ceste; divovi presreću putnike i svi su se od straha razbežali iz ovog kraja.

Istog časa sam imao osećanje da vam trebam. Osvrnuvši se, ugledao sam vatru u daljini i krenuo prema njoj. Sad sve znate. Molim vas da budete pažljiviji sledećom prilikom, ili nikad nigde nećemo stići!«

»Hvala ti!« reče Torin.

3. KRATAK ODMOR

Nisu pevali ni pričali priče toga dana, mada se vreme popravilo; ni sutradan, a ni sledećeg dana. Počeli su osećati da opasnost vreba sa svake strane. Konačili su pod zvezdama, a hrane je bilo više za konje nego za njih, jer je posvuda rasla trava, a njihove torbe su bile poluprazne i pored svega što su oduzeli divovima. Jednog jutra pregaziše reku na mestu širokom i plitkom punom huka kamenja i pene. Druga obala bese strma i skliska. Kad se uspeše na vrh, vodeći konjiće, videše, da su velike planine domarširale dole, veoma blizu njima. Već se činilo da preostaje samo jedan dan lakog putovanja do podnožja najbliže. A ova planina je izgledala tamna i tmurna, mada po njenim smeđim stranama behu razbacane fleke sunčeve svetlosti, a iza prevoja presijavahu se snežne čuke.

»Je li to ta Planina?« upita Bilbo svečanim glasom, posmatrajući je svojim okruglim očima. Nikad ranije ne bese video nešto tako veliko.

»Naravno da nije!« reče Balin. »To je samo početak Magičnih planina, preko kojih ili kroz koje ili ispod kojih mi treba nekako da prođemo da bismo stigli u Divljilend iza njih. Pa i kad predemo njih, preostaje nam dobar komad puta da bismo stigli do Samotne planine na istoku, gde se Šmaug izležava na našem blagu.«

»O!« reče Bilbo, i u tom času se oseti umornijim nego što se, koliko se mogao setiti, ikada osećao. Još jednom pomisli na svoju udobnu stolicu ispred vatre u njemu najmilijoj dnevnoj sobi u njegovoj hobitskoj rupi, i na kotlić za vodu koji pevuši. Ne i poslednji put!

Sad ih je predvodio Gandalf. »Ne smemo izgubiti put ili smo otpevali svoje«, reče on. »Nedostaje nam hrane, kao prvo, uz. to treba

nam mesto gde ćemo otpočiniti u relativnoj sigurnosti - isto tako veoma je važno, hvatajući se ukoštac sa Magičnim planinama, slediti pravu stazu, inače ćemo se izgubiti u njima i morati natrag da otpočnemo sve iz početka (ako se uopšte ikad vratimo).«

Pitali su ga kojim pravcem ih vodi i on im odgovori: »Vi ste sad došli na Ivicu divljine, kao što neki od vas to verovatno znaju. Skrivena negde pred nama, nalazi se pitoma dolina Rivendal, gde živi Elrond u Poslednjoj Domaćinskoj Kući. Po mojim prijateljima odaslao sam poruku, i nas očekuju.«

To je zvučalo lepo i ohrabrujuće, ali još behu daleko odatle, a nije baš tako lako kao što zvuči pronaći Poslednju Domaćinsku Kuću zapadno od Magičnih planina. Činilo se da nema drveća, udolina ni brežuljaka koji bi narušavali sklad predela pred njima, samo široka kosina koja se lagano uspinjala u susret podnožju najniže planine, široka zemlja boje vresa i zdrobljenih stena, sa pečatima i usecima zelene trave i zelene mahovine koji su izbijali na mestima gde se mogla očekivati voda.

Jutro je prošlo, stiglo je i poslepodne; ali u celoj gluvoj pusti ne bese ni znaka nekog obitavališta. Zabrinuše se kad shvatiše da kuća može biti sakrivena na bilo kojem mestu između njih i planina. Naidoše na neočekivane udoline, uske i strmih strana, koje su im se nenadano otvarale pred nogama, i začuđeno su gledali drveće ispod, sebe i vodu koja je tekla dnom takve udoline. Nailazili su na jaruge koje su skoro mogli preskočiti, no veoma duboke, sa vodopadima na dnu. Dospevali su do mračnih klisura sa kojih ne bese moguće skočiti, a ni spustiti se niz njih. Pojavljivale su se močvare, na izgled prijatne zelene boje, u kojima je raslo cveće svetio i visoko; ali konjić koji bi ušao tu sa tovarom na leđima nikad se više ne bi vratio.

Uistinu je predeo koji se širio od mesta gde su prešli reku prema planinama bio mnogo prostraniji nego što biste ikad pomislili. Bilbo bese zapanjen. Jedinu stazu obeležavalo je belo kamenje; negde malo, drugde napola zastrto mahovinom ili vresom. Uglavnom, slediti stazu bese veoma mukotrpan pos'ao, i pored toga što ih je vodio Gandalf, koji je ostavljao utisak da se podobro snalazi.

Njegova glava i brada klimale su čas ovamo čas onamo dok je tražio kamenje, a oni su ga pratili u stopu, ali na izmaku dana činilo im se da se uopšte nisu približili cilju svog traganja. Vreme za užinu bese davno isteklo, a svi su izgledi bili da će se isto dogoditi i sa večerom. Naokolo su lepršali noćni leptiri, a svetio postade veoma oskudno jer se mesec nije bio digao. Bilbov konjić poče se spoticati o koren je i kamenje. Naiđoše na ivicu strmog jaza u zemlji tako nenadano da se Gandalfov konj skoro okliznu niz kosinu.

»Evo ga konačno!« reče on, a ostali se sakupiše oko njega i gledahu preko ivice. Duboko dole videli su dolinu. Sa dna je do njihovih ušiju dopirao žubor hitre vode u stenovitom koritu; vazduh je ispunjavao miris drveća, a preko vode na drugoj strani doline videlo se svetio.

Bilbo nikad nije zaboravio kako su se šuljali i klizili u sumraku niz strmu ševuljičastu stazu prema tajnoj dolini Rivendal. Što su se niže spuštali, vazduh je postajao topliji, a miris borova je Bilba činio dremljivim, te se ovde-onde zanosio u sedlu i skoro padao, ili bi udario nosom u vrat konjića. Raspoloženje je raslo dok su se spuštali sve niže i niže. Od drveća sad behu tu bukva i hrast, i nečim uspokojavajućim odisao je suton. I poslednje zelenilo trave se skoro izgubilo u tami kad stigoše konačno na čistinu nedaleko od obala potoka.

»Hmmm, miriše na vilovnjake!« pomisli Bilbo i osmotri zvezde. One su gorele svetle i plave. Upravo tad grunu pesma kao grohotan smeh između drveća:

O! Čime se bavite,
Što se ne javite?
Potkovat konjiće treba!
Reka poput neba!
O! tra-la-la-lini
ovde u dolini!

O! Šta ste tražit došli,
I kamo ste pošli?
Ražnjevi mirišu vreli,
Peku se kolači beli!
O! tra-la-la-epa
dolina je lepa,
ha! ha!

O! Kamo ste radi
Zanjihanih bradi?
Ne znamo ni mi ni oni
Što Baginsa na put goni,
I Balina i Dvalina,
gde naša je ta dolina
u junu
ha! ha!

O! Imate li želju stati,
Ili ćete nastavljati?
Konjići se gubit stali!
Svetio dana već vam fali!
Nastavit je baš bezglavo.
Ostati veselje pravo,
I čuti, osluškvati
Sve do kraja mraka
pesma će nam biti laka
ha! ha!

I tako se smejahu i pevahu pod drvećem; baš prava besmislica - pretpostavljam da ćete pomisliti. Briga njih za naše mišljen je; da im ga saopštite oni bi se samo sme jali još više. To, naravno, behu vilovnjaci. Uskoro ih Bilbo i opazi u tami koja je postajala sve dublja. On je voleo vilovnjake, mada ih je retko sretao; no istovremeno ih se pomalo i pribojavao. Patuljci se ne slažu dobro s

njima. Čak i veoma pristojni patuljci kao Torin i njegova družba misle za njih da su luckasti (što je veoma luckasto misliti), ili ih svojim šalama naprosto nerviraju. Jer neki vilovnjaci ih zavitlavaju i smeju se njima, a najviše njihovim bradama.

»Pazi, pazi!« reče glas. »Samo pogledaj! Bilbo hobit na konjiću, dragi moj! Zar to nije ljupko!«

»U najvećoj meri prekrasno!«

Zatim se upustiše u drugu pesmu besmisleno kao i ova što sam je ćelu zapisao. Posle toga jedan visok, mlad momak, iziđe ispod drveća i nakloni se Gandalfu i Torinu.

»Dobro došli u dolinu!« reče on.

»Hvala vam!« reče Torin pomalo suvo; ali Gandalf već bese sjahao i okružen vilovnjacima veselo s njima ćaskao.

»Malko ste skrenuli s puta«, reče vilovnjak, »to jest, ako tražite jedinu stazu koja vodi preko potoka prema kući. Pokazaćemo vam put, ali bi bolje bilo da sjašete dok ne pređete most. Hoćete li ostati malo sa nama, da pevamo, ili smesta krećete? Tamo se sprema večera«, reče on. »Dovde dopire miris drveta u vatri.«

Koliko god da bese umoran, Bilbu se sviđala ideja da još malo ostanu. Pevanje vilovnjaka nije stvar koju treba propustiti, ne u junu pod zvezdanim nebom, svakako ne ako vam je do tako nečeg stalo. Želeo je i da progovori reč-dve intimno sa ovim ljudima koji su, čini se, znali njegovo ime i sve o njemu, mada ih on nikad ranije ne bese video. Verovao je da će njihovo mišljenje o njegovoj avanturi biti interesantno. Vilovnjaci znaju mnogo, neverovatno su dobro obavešteni, i doznaju šta se događa među svim ljudima na zemlji, brzinom kojom voda teče, ili i brže.

Ali svi patuljci su bili za to da se večera što pre, i ne htedoše se zaustavljati. I tako krenuše, vodeći konjiće, dok ne izbiše na pravu stazu i konačno do same vode. Tekla je brzo i bučno, kako to obično rade planinski potoci u letnje večeri, nakon što je sunce celoga dana grejalo daleki sneg u visinama. Postojao je samo uski kameni most bez doručja, širok tek koliko da konjić slobodno prođe; i preko njega su morali da pređu, polako i pažljivo, jedan po jedan, svaki vodeći

konjića za uzdu. Vilovnjaci donesoše svetle fenjere do obale, i dok je družina prelazila, pevali su neku veselu pesmu.

»Pazi da ti se ne pokvasi brada, oče!« doviknuše Torinu, koji se toliko savio da je izgledalo da puže na rukama i kolenima. »Dobro raste i bez zalivanja.«

»Ne dajte Bilbu da pojede sve kolače!« viknuše »Koliko se ugojio, nikad se neće provući kroz ključaonicu!«

»Pst, pst! Dobri ljudi! i laku noć!« reče Gandalf, koji je išao poslednji. »Doline imaju uši, a u nekih vilovnjaka su odviše živahni jezici. Laku noć!«

I tako konačno svi stigoše do Poslednje Domaćinske Kuće, na kojoj se naglo otvoriše vrata.

To je zaista neobično, ali stvari koje ste voleli i dani lepo provedeni obično stanu u dve reci, i kao da nisu baš zanimljivi za slušanje; naprotiv, od stvari neugodnih, opasnih i čak jezivih može se napraviti dobra priča, i takva u kojoj se ima o čemu pripovedati. Oni su ostali dugo u toj dobroj kući, bar četrnaest dana, i bilo im je teško da je ostave. Bilbo bi rado ostao tu zauvek - čak da ga je i sama pomisao mogla vratiti u njegovu hobitsku rupu bez ikakve muke. Pa ipak malo se šta može reći o njihovom boravku.

Vlasnik kuće bio je vilovnjak-prijatelj - jedan od onih čiji su očevi zauzeli mesto u neobičnim pričama i pre početka Istorije, ratova zlih bauka sa vilovnjacima i sa prvim ljudima na Severu. U vreme o kojem govori naša priča još su postojale neke ličnosti čiji su preci bili i vilovnjaci i heroji Severa; Elrond, vlasnik kuće, bio je njihov poglavica.

On bese lica plemenitog i lepog kao lord-vilovnjak, jak kao ratnik, mudar kao čarobnjak, dostojanstven kao kralj patuljaka i dobar kao leto. On ulazi u mnoge priče, ali njegov udeo u priči o Bilbovoj velikoj pustolovini veoma je mali, mada važan, kao što ćete videti ako ikad stignemo do kraja. Kuća mu bese savršena, bilo šta da najviše volite - hranu, spavanje, rad, ili da vam se pričaju priče, ili

pevanje, ili naprosto da sedite i razmišljate ili ugodnu mešavinu svega toga. Zlo nije stizalo u ovu dolinu.

Da imam vremena, rado bih vam prepričao nekoliko priča ili dve-tri pesme koje su čuli u toj kući. Svi oni, uključujući i konjiće, osvežili su se i ojačali za nekoliko dana boravka tamo. Odela im behu zakrpljena, modrice zalečene, raspoloženje se popravilo i nade ojačale. Torbe su im napunili zalihama namirnica lakih za nošenje, no dovoljno hranljivih da ih održe dok savladaju planinske prevoje. Njihov plan je poboljšan zahvaljujući dobrim savetima. I tako dočekaše I van j dan i vreme da ponovo krenu s'a ranim suncem letnjeg jutra.

Elrond je umeo da pročita sve vrste runa. Toga dana on razgleda mačeve koje su doneli iz skrovišta divova i reče: »Ove mačeve nisu iskovali divovi. To su stari mačevi, veoma stari mačevi starih vilovnjaka sa Zapada, mojih srodnika. Iskovani su u Gondolinu za ratove sa baucima. Mora da vode poreklo iz riznice zmaja ili plen'a nekog bauka, jer su zmajevi i bauci razrušili taj grad pre mnogo era. Evo, Torine, runa kaže: Orkrist, što na starom jeziku Gondolina znači Cepač bauka; to je poznat mač. A ovo, Gandalfe, ovo je Glamdring - što znači Malj za neprijatelja - koji je nekad nosio kralj Gondolina. Dobro ih čuvajte!«

»Kada li su ih se divovi dočepali, pitam se?« reče Torin, razgledajući svoj mač sa novim interesovanjem.

»Ne bih mogao da kažem«, reče Elrond, »ali može se pretpostaviti da su vaši divovi opljačkali druge pljač kaše, ili naišli na ostatke starih pohara u kakvom skrovištu u planini. Ja sam čuo da je još moguće naći zaboravljena blaga iz starine u napuštenim hodnicima rudnika Morija, ostala tu od rata između patuljaka i bauka.«

Torin razmisli o ovim recima. »Čast mi je nositi ovaj mač«, reče on. »I neka doživim što skorije da ponovo čepa bauke!«

»Želja koja ima izgleda da bude uskoro ispunjena u planinama!« reče Elrond. »Ali pokaži mi sad mapu!«

On je uze i dugo ju je razgledao tresući glavom; jer, ako nije baš sasvim opravdavao patuljke i njihovu žudnju za zlatom, on je mrzeo zmajeve i njihovo okrutno nevaljalstvo, i sa tugom se sećao ruševina grada Dola i njegovih veselih zvona, i popaljenih obala sjajne reke Trk. Mesec je odsijavao širokim srebrnim srpom. On podiže mapu i bela svetlost prosija kroz nju. »Šta je ovo?« reče on. »Postoje ovde i mesečeva slova, pored obično zabeleženih runa koje kažu: »metar i po visoka vrata, a troje staju naporedo«.

»Šta su mesečeva slova?« upita hobit, ispunjen uzbuđenjem. On je obožavao mape, kao što sam vam ranije rekao; isto je tako voleo rune i slova i učen rukopis, mada je njegovo vlastito pisanje ispadalo nekako tanko i mrežasto.

»Mesečeva slova su rune, samo što se ne mogu videti«, reče Elrond, »bar ne kad se baci pogled na hartiju. Ona se mogu videti samo kad mesec šija iza njih, i, štaviše, za posebno vesto iscrtanu vrstu potrebno je da mesec bude istog oblika, u istoj meni i istog dana kao kad su slova zabeležena. Njih su izmislili patuljci, a beležili su ih srebrnim perom, kao što ti to mogu reći i tvoji prijatelji. Ova su, znači, zapisana u noći uoči Ivanjdana, pod mladinom, veoma davno.«

»A šta piše?« upitaše Gandalf i Torin uglasi, možda malo potišteni što je Elrond prvi saznao o ovome, mada, u stvari, ranije nije ni bilo prilike, a ni sledeća se neće ukazati do ko zna kad.

»Budite kraj sivog kamena kad drozd zakuca«, čitao je Elrond, »i poslednja zraka zalazećeg sunca na Durindan osvetliće ključaonicu.«

»Durin, Durin!« reče Torin. »On je otac očeva raijstarije rase patuljaka, Dugih Brada, i moj najstariji predak: ja sam njegov naslednik.«

»A šta je onda Durindan?« upita Elrond.

»Prvi dan patuljske nove godine«, reče Torin, »pada, kao što bismo svi morali znati, u prvi dan poslednje pojave jesenskog meseca na pragu zime. Mi ga još zovemo Durindan kad se poslednji jesenski mesec pojavi na nebu zajedno sa suncem. Ali bojim se da nam ovo

neće mnogo pomoći, jer predviđanje kad će takva pojava ponovo nastupiti prevazilazi sad naše moći.«

»Za to ćemo još videti«, reče Gandalf. »Piše li još štogod?«

»Ništa vidljivo pri ovom mesecu«, reče Elrond i vrati mapu Torinu; zatim se spustiše do vode da gledaju kako vilovnjaci plešu i pevaju u letnjoj noći.

Osvanu ivanjdansko jutro lepo i sveže kao u snu: plavo nebo bez ijednog oblačka, a sunce poigrava na vodi. Tu odjahaše sred pozdravnih pesama i dobrih želja, dok su im srca kucala željna pustolovina, a behu dobro obavešteni o tome koji put moraju slediti preko Maglenih planina da stignu u zemlju iza njih.

4. PREKO BRDA I ISPOD BRDA

Uz te planine vodile su mnoge staze i zasecali ih mnogi klanci. Ali najveći broj staza obmanjivao je i varao i nije vodio nikamo sem lošem završetku; a najveći broj klanaca vrveo je opačinama i užasnim opasnostima. Patuljci i hobit, pomognuti mudrim savetom Elrondovim i znanjem i sećanjem Gandalfovim, udariše pravim putem, prema pravom prevoju.

Danima i danima nakon što su izišli iz doline, i ostavili Poslednju Domaćinsku Kuću miljama za sobom, neprestano su se uspinjali, sve više i više. Bila je to teška i opasna staza, put prepun krivina, samotan i dug. Sada su se krajevi koje su ostavili za sobom lepo videli razastrti u dubini. Daleko, veoma daleko prema zapadu, gde su stvari postajale plave i nejasne, Bilbo je znao da tamo leži njegova vlastita zemlja puna sigurnih i udobnih stvari, i njegova mala hobitska rupa. On se strese. Ovde na visini bese žestoko zahladnelo, a vetar je piskao između stenja. Veliko kamenje otkidalo se s vremena na vreme. oslobođeno podnevnim suncem koje je kravilo sneg, i galopirajući niz planinske padine promicalo između njih (na svu sreću), ili ponad njihovih glava (što bese zastrašujuće). Noću im je bilo neudobno i hladno, a nisu se usuđivali da pevaju i govore glasno jer eho bese stravičan i činilo im se da tišina ne podnosi ništa do zvuka vode, cviljenja vetra i rasprskavanja kamenja.

»Dole još teče leto«, razmišljao je Bilbo, »kosi se trava i ide se na piknike. Oni će započeti žetvu i pobraće kupine pre nego što mi i počnemo da se spuštamo na drugu stranu, ovim tempom.« A i drugi su se bavili podjednako mračnim mislima, mada su, u vreme kad su se opraštali od Elronda ispunjeni nadom letnjeg jutra, veselo govorili o prelasku preko planina, i o brzom odmicanju kroz krajeve iza njih. Oni su zamišljali dolazak do tajnih vrata možda već prilikom prve

pojave jesenskog meseca - »a možda će biti i Durindan«, govorili su. Samo je Gandalf tresao glavom i nije rekao ništa. Patuljci nisu prolazili ovuda godinama, ali Gandalf jest, a on je dobro znao kako zlo i opasnost rastu i šire se Divljinom otkad su zmajevi proterali ljude sa zemlje, i bauci se proširili tajno nakon bitke za rudnike Morija. Čak i dobri planovi mudrih čarobnjaka kakav je Gandalf i dobrih prijatelja kao što je Elrond omanu kadikad, upustite li se u opasne avanture preko Ivice Nepoznatog; a Gandalf je bio dovoljno mudar čarobnjak da to zna.

On je znao da se nešto neočekivano može dogoditi, i jedva je dopuštao sebi nadu da će bez strahobalnih doživljaja uspeti da pređu ove gromadne visoke planine sa samotnim čukama i dolinama u kojima nikakav kralj ne vlada. I nisu. Sve je teklo dobro dok jednog dana ne naiđoše na oluju, više nego oluju - čitav sat stihije. Vi znate kako užasna stvarno velika oluja može biti u nizini i u dolinama reka; posebno kad se dve velike oluje susretnu i sudare. Još strasniji od toga su gromovi i munje u planinama noću kad oluje nailaze sa istoka i zapada i stupaju u rat. Munje se cepaju na vrhuncima, stene dršću, a ogroman grohot kida vazduh i valja se i stropoštava u svaku špilju i jamu; a tama se ispunjava nepodnošljivom bukom i iznenadnim bleskom.

Bilbo nikad nije video ni zamišljao ništa n'alik tome. Obreli su se visoko, na tesnom mestu, sa užasnom provalijom prema tmastoj dolini sa jedne strane. Skloniše se pod izbečenu stenu da tu provedu noć, a on je ležao pod ćebetom i drhtao od glave do pete. Izvirujući u blesku munja, on nazre sa druge strane doline kamendžinove kako se zabavljaju vitlajući kamenje jedan prema drugom i hvatajući ih, i frljajući ih dole u tamu, gde se razbijalo među drvećem u velikoj dubini, ili s cijukom rasprskavalo u sitne opiljke. Potom n'aiđoše vetar i kiša, i vetar je šibao kišu i grad u svim pravcima, te im tako izbočena stena nije pružala nikakvu zaštitu. Uskoro behu do kože mokri, a konjići su im stajali pognutih glava sa repovima pod

vijenim među noge, mnogi njišteći od straha. Odasvud su dopirali grohot i vika džinova.

»Ne vredi ovako!« reče Torin. »Ako nas oduva, ili ako se ne podavimo, ili ako nas ne šatre grom, pokupiće nas neki džin i šutnuti nebu pod oblake kao fudbal.«

»Ako ti znaš neko bolje mesto, povedi nas!« reče Gandalf namćorasto, i sam daleko od toga da bude zadovoljan prisustvom džinova.

Njihova rasprava završila je tako što su poslali Kiliya i Filija da potraže bolje sklonište. Oni su imali veoma oštar pogled, a pošto su sa razlikom od pedesetak godina bili najmlađi među patuljcima, obično je njima padala u deo ova vrsta poslova (kad je svako mogao jasno videti da apsolutno nikakvog smisla nema slati Bilba). Nema ništa bolje od traženja ako želite nešto naći (bar je tako Torin rekao najmlađim patuljcima). Izvesno je tek da tražeći obično pronađete nešto, ali to nije uvek ono nešto ta. čim ste tragali. Tako je. bilo i ovom prilikom.

Ubrzo Kili i Fili dopuzaše natrag, hvatajući se za stene pod udarima vetra. »Pronašli smo praznu špilju«, rekoše oni, »nije daleko od prve okuke; i konjići i sve bi moglo da uđe.«

»Da li ste je temeljito istražili?« upita čarobnjak, koji je znao da retko koja špilja u planinama nije zauzeta.

»Da, da!« rekoše oni, premda je svakome bilo jasno da nisu za to imali baš mnogo vremena; vratili su se isuviše brzo. »Pa nije ona baš toliko velika, i ne seže odviše duboko.«

U tome je, naravno, najveća opasnost sa špiljama: nikad ne znate koliko duboko se protežu, ili kuda vodi prolaz u pozadini, ili šta vas unutra čeka. Ali u ovom trenutku Filijeve i Kilijeve novosti izgledale su dovoljno dobre. Tako svi ustadoše i pripremiše se za pokret. Vetar je zavijao i oluja je tutnjila, te su se s mukom kretali vodeći konje. Srećom, nije trebalo ići daleko, i uskoro stigoše do velike stene koja se isprečila na stazi. Kročite li iza nje, nalazite nizak svod u strani planine. Bilo je upravo dovoljno mesta da uz nešto stiske prođu konjići, sa kojih su poskidali prti jug i sedla. Dok su

prolazili kroz otvor, bese prijatno čuti vetar i kišu napolju, umesto svuda oko njih, i osećati se sigurnim od džinova i njihovog kamenja. Ali čarobnjak nije ništa prepuštao riziku. On upali svetio u svom čarobnom štapu - kao što je to, ako se sećate, uradio u Bilbovoj trpezariji onog dana koji sad izgleda tako daleko - i uz pomoć tog svetla pretražiše špilju od kraja do kraja.

Činila se dovoljno prostranom, ali ne odviše velikom i tajanstvenom. Tlo bese suvo i postojalo je nekoliko udobnih kutaka. Na jednom kraju se našlo mesta za konjiće; tu su sad stajali (silno obradovani promenom) ispuštajući paru i rumajući iz svojih zobnica. Oin i Gloin htedoše da upale vatru na ulazu kako bi osušili odeću, ali Gandalf nije hteo ni da čuje o tome. Tako rasprostreše mokre stvari po podu, i izvadiše suve iz svojih zavežljaja; zatim prostrše udobnu ćebad, izvadiše lule i ispuštali su kolutiće dima koje je Gandalf preobražavao u različite boje i slao da igraju pored stropa da ih razonodi. Razgovarali su i razgovarali, i zaboraviše na oluju pretresajući šta će svako uraditi sa svojim delom blaga (kad do njega dođu, što u ovom trenutku nije izgledalo nemoguće); i tako, jedan po jedan utonuše u san. I to je bio poslednji put što su se koristili konjićima, zavežljajima, prtljagom, alatom i priborom koje su poneli. Te noći ispade dobro što su ipak povelili sa sobom malog Bilba. Jer, nekako, on dugo nije mogao da zaspi; a kad je zaspao, sanjao je veoma ružne snove. Sanjao je da pukotina na zadnjem zidu špilje postaje veća i veća, otvara se sve više i više, i on se veoma uplašio, ali nije mogao da vikne ili uradi bilo šta sem da leži i gleda. Zatim je sanjao da je pod špilje počeo da se ugiba, a on da klizi - počinjući da pada dole, dole, ko zna u šta.

Uto se probudi strašno se prenuvši, i ustanovi da je deo njegovog sna istinit. Pukotina se otvorila u pozadini špilje, i sad je bila širok prolaz. Imao je upravo toliko vremena da vidi poslednji od repova konjića kako u njemu nestaje. On, naravno, ispusti veoma glasan krik, onoliko glasan koliko hobit može da ispusti, začuđujući za njihovu veličinu.

Izjuriše bauci, veliki bauci, ogromni ružni bauci, mnogo bauka, pre no što biste stigli reći britva. Bese bar šest na svakog patuljka, dvojica čak za Bilba; oni zarobiše patuljke i odnesoše ih kroz pukotinu pre no što biste pljesnuli dlanom o dlan. Ali ne i Gandalfa. Bilbov krik je toliko vredeo. Probudio ga je u deliću sekunde, i kad su bauci došli da ga zgrabe, sunu strahovit blesak kao munja u špilji, zamirisa na barut i nekolicina njih padoše mrtvi.

Pukotina se zatvori uz prasak, a Bilbo i patuljci nadoše se na drugoj strani! Gde je Gandalf? O tome ni oni, a ni bauci nisu imali pojma, a bauci nisu gubili vreme da doznaju. Oni ščepaše Bilba i patuljke i žurno ih poteraše. Vladao je gust, gust mrak, kroz koji samo bauci, koji su se navikli na život u srcu planina, mogu videti. Prolazi su se tu ukrštali i mrsili u svim pravcima, ali bauci su znali put, tako dobro kao što ga vi znate do najbliže pošte; a put se spuštao i spuštao i bese Užasno zagušljivo. Bauci su bili veoma grubi, i štipali su nemilosrdno, i kvocali su i cerekali se svojim užasnim glasovima; a Bilbo se osećao nesrećnijim nego onda kad ga je div podigao za nožne prste. Ponovo i ponovo čeznuo je za svojom lepom, svetlom hobitskom rupom. Ne i poslednji put. Sad zaškilji crveno svetlo ispred njih. Bauci počеше da pevaju, ili krešte, određujući ritani šljapkanjem svojih ravnih tabana po kamenu, a drmajuci uz to i svoje zarobljenike.

Klepni! Tresni! Crno podri!
Jami, zgrabi! Štipaj, nabi'!
Dole, dole u Bauk-grad
Ideš, momče, sad!

Zvekaj, stiskaj! Zdrobi, probi'!
Malj i klešta! Zvekir, gong!
Hrupi, hrupi, u podzemlje!
Hoj, momče moj!

Zvizni, hujni! Krkni, šibni!
Udri, smlavi! Skviči, kmeči!
Delaj, delaj! Nit ne vrdaj,
Dok Bauci loču, greče,
Okolonaokolo u dubinu
Hoj, momče moj!

Ovo je zvučalo istinski zastrašujuće. Zidovi odjekivahu na zdrobi, probi! i na zgrabi, nabi! i ružnim cerekanjem njihovog Hoj, momče moj! Osnovni smisao pesme bio je isuviše jasan; jer potom bauci dohvatiše bičeve i šibahu ih uz zvizni, hujni i naterашe ih da trče pred njima iz sve snage; i mnogi je već patuljak kmečao i skvičao kao sumanut kad nahrupiše u veliku špilju.

Špilja bese osvetljena ogromnom šarenom vatrom u sredini, a bakljama sa zidova, i vrela je od bauka. Svi su se oni cerekali i lupali nogama i pljeskali kad patuljci (sa sirotim malim Bilbom na začelju i najbližem bičevima) utrčашe unutra, dok su bauci goniči podvriskivali i praskali za njima bičevima. Konjići već behu tu, sabijeni u ugao, a sve vreće i torbe raščerupane ležahu unaokolo, dok su po njima preturali bauci, i njušili ih bauci i pipkali ih bauci, i oko njih se svađali bauci.

Na žalost, to je bilo poslednji put uopšte što su videli te izvrsne konjiće, uključujući i veselog i postojanog malog ponija koga je Elrond uzajmio Gandalfu, pošto Gandalfov konjić nije bio podesan za planinske staze. Jer bauci jedu konje i konjiće i magarce (i druge mnogo strasnije stvari), i uvek su gladni. U ovom trenutku, međutim, zarobljenici su mislili samo na sebe. Bauci im zavezaše lancima ruke iza leđa, a zatim ih povezaše zajedno u niz i odvukoše ih pod udaljeni svod špilje, sa malim Bilbom, koji se trzao na začelju reda.

Tu je u senci na ogromnom ravnom kamenu sedeo strahovit bauk goleme glave, a oko njega stajahu naoružani bauci sa sekirama i krivim sabljama koje oni upotrebljavaju. Elem, bauci su okrutni, nepravedni i bez srca. Ne umeju da naprave išta lepo, ali su prilično vesti. Mogu kopati tunele i vaditi rudu kao najveštiji patuljci, kad im

je stvarno do toga stalo, mada su većma neuredni i prljavi. Čekiće, sekire, sablje, bodeže, pijuke, klešta, a takođe i pribor za mučenje prave veoma dobro, ili prisile druge da ih izrade po njihovoj zamisli - zarobljenike i robove, koji moraju raditi dok ne umru od čežnje za vazduhom i svetlom. Sasvim je moguće da su oni izumeli neke od naprava koje su docnije uznemiravale svet, posebno izvanredne naprave za ubijanje velikog broja ljudi odjednom, jer su se oni oduvek oduševljavali točkovima i mašinama i eksplozijama. Isto tako, izbegavali su da rade sopstvenim rukama kad god je to bilo moguće; ali u ova vremena i u ovim divljim krajevima oni ne behu dostigli taj stepen razvitka (kako se to kaže). Nisu gajili posebnu mržnju prema patuljcima, bar ne veću od one koju gaje prema svemu i svačemu, a posebno prema valjanom i uspešnom; u nekim krajevima nevaljali patuljci su se čak udruživali sa njima. Ali oni behu posebno kivni na Torinov narod, zbog rata o kojem ste čuli da se govori, ali koji ne ulazi u ovu priču; a baucima ionako nije važno koga će zarobiti, već samo da to urade okretno i tajno, i da zarobljenicima ne pruže priliku da se brane.

»Ko su ove bedne ličnosti?« upita Veliki Bauk.

»Patuljci, i ovo!« reče jedan od goniča, povukavši Bilbov lanac tako da on posrnu i pade na kolena. »Našli smo ih zaključane u Našem predvorju.«

»Šta ste time hteli?« upita Veliki Bauk okrećući se Torinu.

»Nedozvoljenim poslom, uveren sam! Uhodite moj narod, pretpostavljam! Lopovi, ne bi me izneriadilo! Ubice i prijatelji vilovnjaka, moguće! Pridi! Šta imaš da kažeš?«

»Torin patuljak vama na usluzi!« odgovori on - to je bila samo najobičnija učtivost. »O stvarima za koje nas sumnjičite i predstavljate ih sebi - mi nemamo nikakvog pojma. Sklonili smo se od oluje u špilju koja je izgledala prikladna i nenastanjena; ništa nije bilo tako strano našim namerama kao uznemiravanje bauka na ma koji mogući način.« To je bila čela istina.

»Am!« reče Veliki Bauk. »Tako ti kažeš! A smem li te pitati šta uopšte radite u planinama, i odakle ste došli i kuda idete? U stvari,

želeo bih sazriati sve o vama. No ne verujem da će vam to pomoći, Torine Hrastoštite, jer ja već i odviše znam o tvom narodu; ali da čujemo istinu, ili ću za vas pripremiti nešto posebno neprijatno!«

»Putovali smo u posetu svojoj rodbini, našim nećacima i nećakama, i prvim, drugim, i trećim rođacima, i drugim potomcima naših dedova, koji žive na istoku od ovih zaista gostoljubivih planina«, reče Torin, ne znajući u prvi mah šta da kaže, u trenutku kad je bilo jasno da prava istina ne bi nikako koristila.

»On je lažov. O, vaistinu strahoviti!« reče jedan od goniča. »Nekolicina naših ljudi pogođena je munjom u špilji, kad smo pozvali ova stvorenja da siđu ovamo; i eno gde leže mrtvi kao kamen. Ni to nije objasnio!« On pokaza mač koji je Torin nosio, mač koji je poticao iz jazbine divova.

Veliki Bauk ispusti zaista strašan krik besa, kad ga spazi, a svi njegovi vojnici z'aškrjutaše zubima, zazvečашe štitovima i zatoptaše. Smesta su prepoznali mač. Poubijao je na stotine bauka u svoje vreme, kad su ih lepi vilovnjaci Gondolina lovili po brdima ili vodili bitku sa njima pod njihovim zidovima. Ovi su ga zvali Orkrist, Cepač bauka, ali su ga bauci zvali jednostavno Grizač. Mrzeli su ga, a mrzeli su još više svakoga ko ga je nosio.

»Ubice i prijatelji vilovnjaka!« kriknu Veliki Bauk. »Secite ih!

Mlatite ih! Grizite ih! Grebite ih! Bacite ih u mračne jame pune zmija, i neka više nikad ne vide svetlost dana!« On bese toliko jarostan da skoči sa svog sedišta i lično pojuri na Torina razjapljenih usta.

Upravo u tom trenu sva svetla u špilji se pogasiše, a ogromna vatra samo pafnu trnući i pretvarajući se u toranj plavog usijanog dima, koji je dosezao do stropa, iz kojeg su sipale oštre bele varnice svuda među bauke.

Vrisak i skičanje, kreštanje, frfljanje i trtljanje; urlikanje, tutanj i kletve; pisak i jaukanje, koji su usledili, nemoguće je opisati, Nekoliko stotina divljih mačaka i vukova živih pečenih na ražnju ne bi bili dovoljni za poređenje. Varnice su progorevale rupe u baucima, a dim, koji se sad spuštao sa stropa, toliko se zgusnuo u vazduhu da

ni njihove oči nisu mogle ništa videti. Uskoro su padali jedan preko drugog i valjali se u hrpama po podu, grizući i ritajući se i tukući se kao da su svi poludeli.

Odjednom sevnu mač obasjan vlastitim svetlom. Bilbo je video kako naskroz probada Velikog Bauka, dok je ovaj stajao preneražen usred svog besa. On pade mrtav, bauci iz pratnje vrišteći pobegoše u tamu pred mačem. Mač se vrati u korice.

»Brzo za mnom!« reče glas žustar i prigušen; i pre no što je Bilbo shvatio šta se dogodilo, već je ponovo kaskao, što je brže mogao, na kraju reda, ponovo niz tamne prolaze, dok je vika iz dvorane sa baucima postepeno slabila za njim. Bledo svetio ih je vodilo napred.

»Brže, brže!« reče glas. »Uskoro će baklje biti ponovo zapaljene.«

»Samo sekundu!« reče Dori, koji se nalazio na začelju do Bilba, i bio plemenit momak. NPaterao je hobita da mu se uspenra na ramena kako je to najbolje mogao sa svojim vezanim rukama, a zatim potrčase svi napred uz kling-kling lanca, često se spotičući, jer se nisu mogli služiti rukama da održavaju ravnotežu. Zadugo nisu stali, a za to vreme sigurno su dospeli dole do samog srca planine. Onda Gandalf osvetli čarobni štap. Naravno, to je bio Gandalf; ali upravo u tom trenu oni su bili isuviše zauzeti da bi ga pitali otkud on tu. On izvuče opet svoj mač, koji ponovo sevnu u tami sam od sebe. Tinjao je mržnjom koja je činila da plane kad bi se bauci našli u blizini; sad bese sjajan kao modar plamen od radosti što je ubio velikog gospodara špilje. Nije mu predstavljalo nikakvu teškoću da prošeće kroz lance bauka i oslobodi zarobljenike s najvećom mogućom brzinom. Ovom maču bese ime Glamdring - Malj za neprijatelja, ako se sećate. Bauci su ga zvali samo Udarac i mrzeli više nego Grizača, ako je to moguće. Orkrist takođe bese sp'asen; Gandalf je i njega poneo sa sobom, istrгнуvši ga jednom od užasnutih stražara. Gandalf je brinuo o većini stvari; i mada nije bio svemoćan, mogao je učiniti mnogo za prijatelje u škripcu.

»Jesmo li svi ovde?« reče on, vraćajući mač Torinu uz naklon. »Da vidim: jedan - to je Torin; dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam, devet, deset, jedanaest; gde su Fili i Kili? A, tu su! dvanaest, trinaest - a evo i gospodina Baginsa: četrnaest! Dobro dobro, moglo bi biti i gore, a onda, opet, moglo bi biti i mnogo bolje. Nemamo konjića, i nemamo hrane i nemamo, u stvari, predstavu gde se nalazimo, a horde besnih bauka su nam za petama! Krećemo!«

Krenuše. Gandalf bese u pravu: do njih poče dopirati buka bauka i užasna vika daleko u hodnicima kroz koje su prošli. To ih potera brže nego ikad, a kako siroti Bilbo nije mogao ići ni upola tako žustro jer patuljci mogu da se sjure strahovitom brzinom, j'a vam garantujem, samo ako moraju - to uzeše da ga naizmenice nose na leđima.

No ipak se bauci kreću brže od patuljaka, a ovi bauci su i bolje znali put (sami su utabali staze), a uz to behu vođeni bezumnim besom; tako su, i pored svih napora, patuljci čuli dreku i povike sve bliže i bliže. Uskoro su čak mogli čuti šljapkanje baučkih tabana, mnogo, mnogo tabana za koje se činilo da su upravo iza poslednjeg ugla. Odblesak plamtećih baklji nazirao se iza njih u tunelu kojim su odmicali; obuzimao ih je samrtnički umor.

»Zašto, O, zašto ikad ostavih svoju hobitsku rupu!« reče siroti g. Bagins drmusajući se gore-dole na Bomburovim leđima.

»Zašto, O, zašto ikad povedoh bednog malog hobita u potragu za blagom!« reče siroti Bombur, koji je bio gojazan, i, povodeći se, teturao se, dok mu se znoj cedio niz nos od vrućine i užasa.

Upravo tad Gandalf zaostade, a s njim i Torin. Zamakoše za oštar ugao. »Nalevo krug!« uzviknu on. »Izvuci tvoj mač, Torine!« Ništa drugo nije preostalo; baucima se ovo nije svidelo. Oni naleteše oko ugla u punom zaletu pravo na Cepać bauka i Malj za neprijatelja, koji su svetleli hladno i oštro pravo u njihove skamenjene oči. Oni napred ispustiše baklje i urliknuše jednom pre no što su poubijani. Oni straga zaurlaše još gore i ustuknuše rušeći one koji su još pristizali; »Grizač i Udarac!« propištaše, i uskoro je vladao kaos dok je većina hrlila natrag putem kojim su došli.

Poprilično vremena je prošlo dok se iko od njih usudio da proviri iza tog ugla. Za to vreme patuljci behu odmakli ponovo, duboko, duboko u mračne tunele baučkog carstva. Kad su bauci otkrili to, ugasiše svoje baklje, nazuše mekane cipele i odabraše najbrže trkače sa najoštrijim sluhom i vidom. Ovi su trčali napred, hitro kao lasice u tami, i ne praveći buke više nego li slepi miševi.

Eto zbog čega ih ni Bilbo, ni patuljci, pa čak ni Gandalf nisu čuli. A ni videli ih nisu. Ali su njih gledali bauci, koji su tiho trčali za njima, jer je Gandalf puštao da njegov čarobni štap bledunjavu svetli kako bi pomogao patuljcima dok su odmicali.

Sasvim iznenada, Doriya, koji ponovo bese na začelju noseći Bilba, dograbiše s leđa u tami. On viknu i pade; a hobit se skotrlja s njegovih ramena u tminu, udari glavom u tvrdu stenu, i ničega se više nije sećao.

5. ZAGONETKE U TAMI

Otvorivši oči, Bilbo se upita da li ih je odista otvorio; jer je bilo isto onako mračno kao i dok ih je držao zatvorene. Nikoga ne bese nigde oko njega. Zamislite samo njegov strah! Ništa nije mogao čuti, ništa videti i osim kamenog tla ništa napipati.

Veoma polako ustade na sve četiri i stade razmahivati oko sebe, dok ne dodirnu zid tunela, ali ni gore ni dole ništa nije mogao pronaći: ama baš ništa, ni traga baucima, ni traga patuljcima. Vrtelo mu se u glavi, i bio je daleko od toga da pouzdano zna čak i u kojem pravcu su išli pre nego što je on pao. Razmislio je što je najbolje mogao, i otpuzio dobar komad puta, dok iznenada njegova ruka ne naiđe na nešto što je pod prstima ličilo na majušan prsten od hladnog metala na podu tunela. Taj trenutak označio je preokret u njegovoj karijeri, ali Bilbo to nije znao. On stavi prsten u džep skoro nesvesno; u tom trenutku, izvesno, nije izgledalo da ima ikakvu upotrebnu vrednost. Nije išao mnogo dalje, nego sede na hladan pod i ostade prilično dugo predat potpunom jadu. Zamišljao je sebe kako prži slaninu s jajima u svojoj kuhinji kod kuće - jer je osećao iznutra da je krajnje vreme za neki obrok ili slično; ali to ga samo učini još jadnijim.

Nije se mogao domisliti šta da radi; nije se mogao domisliti šta se dogodilo; ni zašto su ga ostavili; ni zašto ga, ako je bio ostavljen, bauci nisu uhvatili; čak ni zašto ga glava toliko boli. U stvari, on je, u veoma mračnom kutku veoma dugo mirno ležao, neviđen i neuznemiren. Nakon izvesnog vremena opipa se ne bi li pronašao lulu. Nije bila razbijena, a to je već bilo nešto. Zatim se maši za duvankesu, i u njoj bese još duvana, a to je bilo i nešto više. Zatim se opipa da nađe šibice, ali njih uopšte nije bilo, i to sasvim poruši sve njegove nade. Za njegovo dobro, kako se složio kad se sasvim pribrao. Ko zna šta bi paljenje šibice i miris duvana navukli na njega

iz tamnih rupa na tom užasnom mestu. Pa ipak se ta trenutak oseti veoma skrhanim. Ali, dok je pipkao po svim džepovima tražeći svuda šibice, ruka mu naiđe na držak njegovog malog mača, nožića koji je pribavio od divova, i na koji bese sasvim zaboravio. Srećom, kako ga je nosio u pantalonama iznutra, ni bauci ga ne behu opazili.

Sad ga izvuče. Zasvetlucao je bledo i škiljavo pred njegovim očima. »Znači, i ovo je vilovnjačka oštrica, takođe«, pomisli on, »a bauci nisu tako blizu, a, opet, nisu ni veoma daleko.«

Ali nekako kao da se ohrabri. Na izvestan način bilo je divno nositi nož načinjen u Gondolinu za ratove sa baucima, o kojima su tolike pesme ispevane; a takođe je uočio da takvo oružje ostavlja silan utisak na bauke, koji su ih tako iznenada spopali.

»Vratiti se?« pomisli on. »To uopšte nije dobro! Krenuti u stranu? Nemoguće! Napred? Jedino što preostaje! Idem napred!« Tako je ustao, i kaskao je dotičući zid jednom rukom, sa svojim malim mačem isturenim napred, dok mu je srce lupalo kao da će iskočiti.

Elem, izvesno je da se Bilbo našao u, kako se to kaže, škripcu. Ali, ne zaboravite, za njega nije bio baš onoliko škripav koliko bi to bio za mene ili za vas. Hobiti nisu baš slični običnom svetu; i, na kraju, mada su njihove rupe zgodna vesela mosta i propisno prozračena, sasvim različita od baučkih tunela, ipak su oni sviknutiji rta tunele nego što smo mi i ne gube lako smisao za orijentaciju ispod zemlje - naročito ne kad im se glava oporavi od udarca. Uz to mogu se kretati veoma tiho, lako se sakriti, i začuđujuće brzo oporaviti od padova i modrica, a imaju i zalihu mudrosti i mudrih izreka koje ljudi uglavnom nisu nikad čuli ili su ih već davno zaboravili.

Svejedno, meni lično ne bi se sviđalo da se nađem na mestu g. Baginsa. Činilo se da tunelu nema kraja. Sve što je on razabirao bilo je da se i dalje prilično ravnomerno spušta i da ide u jednom pravcu uprkos ponekom zavoju i okuci. S vremena na vreme bočno su se odvajali prolazi, što je razabirao po tinjanju svog mača, ili osećao pod rukom na zidu. Nije se na njih osvrtao, osim što ih je žurno mimoilazio iz straha od bauka ili napola zamišljajući mračna obličja kako iz njih izlaze, Napred i napred, nadole i nadole; a ništa se nije

oglasilo sem povremenog hujanja slepih miševa pored njegovih ušiju, od čega se s početka štrecao, dok nije isuviše učestalo da bi na nj obraćao pažnju. Ne znam koliko je izdržao ovako, bez želje da nastavi, a ne usuđujući se da stane, dalje, dalje, sve dok nije bio umorniji od umora. Ličilo je to na čitav put do sutra i preko toga do dana na drugoj strani.

Iznenada, bez ikakvog upozorenja, on pljusnuvši zagazi u vodu! Ugh! Bila je hladna kao led. To ga zaustavi oštro i iznenadno. Nije znao da li je to samo bara na stazi, ili ivica podzemnog potoka koji je presecao prolaz, ili rub dubokog tamnog podzemnog jezera. Mač je jedva svetlucao. On zastade, i kad je pažljivo oslušnuo mogao je čuti kapi kako kap-kap kaplju sa nevidljivog svoda u vodu; ali činilo se da nema nikakvog drugog zvuka.

»To je, znači, bara ili jezero, a ne podzemna reka«, pomisli on. Ipak se nije usudio da krene gacajući kroz tamu. Nije umeo da pliva; a pomisli, takođe, na gadna sluzava stvorenja, sa velikim buljavim slepim očima, koja vrludaju u vodi. Najčudnije spodobе žive u barama i jezerima u srcima planina: ribe čiji su očevi doplivali, bog sam zna pre koliko godina, da nikad ne isplivaju ponovo, dok su im oči rasle veće, i veće, i veće od napora da vide u tami; uz to ima i drugih stvari ljigavijih od riba. Čak i u tunelima i špiljama koje su bauci uredili za sebe postoje druga bića koja su se usmucala izvana i prikrila se u tami. Neke od ovih špilja, isto tako, potiču iz vremena pre bauka, koji su ih samo proširili i povezali hodnicima, dok su starosedeoци i dalje ostali tu rastureni po uglovim'a, smucajući se i njuškajući naokolo.

Duboko ovde uz mračnu vodu živeo je stari Golum, malo ljigavo stvorenje. Ja ne znam odakle je došao niti ko ili šta je bio. On je bio Golum - sav taman kao tama osim dva velika okrugla bleđa oka u mršavom licu. Posedovao je mali čamac, i veslao je naokolo sasvim tiho po jezeru; jer to bese jezero, široko i duboko i mrtvački hladno. Krmario je svojim velikim stopalima koja su se klatila s'a strane, ali nikad nije napravio ni talasić. Ne on. Iz svojih bleđih kao raštimovanih očiju tražio je pogledom slepe ribe, koje bi dočepao

dugačkim prstima brzinom misli. Takođe je voleo meso. Bauka je smatrao dobrim, kad je mogao da dođe do njega; 'ali pazio je da oni nikad ne doznaju o njemu. Samo bi ih pridavio s leđa kad bi sami naišli negde pored ivice vode dok je on krstario naokolo. A oni su vrlo retko nailazili jer su imali osećaj da nešto neprijatno vreba tu dole, dole u samom korenju planine. Oni su stigli na jezero, kad su ono prokopavali ovde tunele pre mnogo vremena, i ustanovili da ne mogu dalje; i tako se njihova staza završila, u tom pravcu, i nije bilo razloga da se tim putem ide - sem kad bi ih Veliki Bauk poslao. S vremena na vreme on bi poželeo ribu iz jezera, a s vremena na vreme ni bauk ni riba ne bi se vratili.

U stvari, Golum je živeo na klizavom otočiću od stene na sredini jezera. Sad je iz daljine gledao u Bilba svojim bledim očima nalik na teleskope. Bilbo njega nije mogao videti, ali je on s velikim čuđenjem posmatrao Bilba, jer je jasno razabirao da to uopšte nije bauk.

Golum uđe u čamac i otisnu se od otočića, dok je Bilbo sedeo na obali sav zbunjen, stigavši na kraj svog puta i svoje dosetljivosti. Iznenada se pojavi Golum šapućući i sikćući:

»Blagoslovi nas i poškropi nas, moj prekrasssni! Čini mi se da je ovo osobita gozba; bar će nam ukusan zalogaj pružiti, golum!« I rekavši golum, proizvede užasan zvuk gutanja u grlu. Tako je i dobio ime, mada je uvek sebe zvao »moj prekrasni«.

Hobit zamalo da iskoči iz kože kad mu do ušiju dopre siktanje, i kad iznenada ugleda blede oči izbuljene u njega.

»Ko si ti?« upita on, isturivši nož ispred sebe.

»Šta je on, prekrasni moj?« prošaputa Golum (koji je uvek govorio sam sa sobom pošto nije imao nikoga s kim bi razgovarao). Prišao je da bi to otkrio, jer stvarno nije bio posebno gladan u tom trenutku, samo radoznao; inače bi prvo ščapio, a posle toga šaputao.

»Ja sam g. Bilbo Bagins. Izgubio sam patuljke i izgubio sam čarobnjaka, i ne znam gde se nalazim; i ne želim da znam ako samo mogu da se izvučem.«

»Šta sssu mu to u rukama?« reče Golum, gledajući u mač, koji mu nije bio baš po volji.

»Mač koji je napravljen u Gondolinu!«

»Ssss«, reče Golum, i postade sasvim pristojan. »Možd ti sedi ovde i razgovara malkičici sa njim, prekrassni moj. Ono voli zagonetke, možd voli, voli li?« Trudio se da izgleda prijateljski, bar zas'ad, i dok ne dozna više o maču i o hobitu, da li je sasvim sam, da li je dobar za jelo, i da li je Golum stvarno gladan. Zagonetke su bile jedino što mu je palo na pamet. Postavljanje zagonetki i ponekad odgonetanje - bila je jedina igra koju je ikad igrao sa drugim čudnim stvorenjima koja su sedela u svojim rupama u davnoj, davnoj prošlosti, pre nego što je izgubio sve svoje prijatelje i dok ga nisu oterali i dok nije, sam, odbauljao dole, dole, u mrak ispod planine.

»Vrlo dobro«, reče Bilbo, kojemu je bilo stalo do toga da se složi, dok ne dozna više o ovom stvorenju, da li je sasvim samo, da li je besno ili gladno, i da li je prijatelj bauka.

»Ti prvi pitaj«, reče on, jer nije imao vremena da se seti zagonetke.

Tako Golum prosikta:

Šta raste iz zemlje kad ne vidi niko, Od drveća više,

Uvis, uvis ide,

A ne raste nikad?

»Lako!« reče Bilbo. »Planina, zar ne?«

»Da li l'ako pogađa? Ono se mora takmičiti sa nama, moj prekrasni! Ako prekrasni pita, a ono ne odgovori, mi pojesti ga, moj prekrasni. Ako ono pita nas, a mi ne odgovorimo, tada mi uradimo šta ono hoće, ha? Mi pokažemo mu izlaz, da!«

»U redu!«, reče Bilbo, ne usuđujući se da protivureči i užasno mozgajući da se seti zagonetki koje bi ga mogle spasti od toga da bude pojeđen.

Trideset belih konja na brdu crvene boje

Prvo zagrizu,

-;- Zatim topoću,

Zatim mirno stoje.

To je bilo sve što mu je palo na pamet da pita - ideja jedenja stalno mu se vrzmala po glavi. Zagonetka je bila prilično stara, takođe, i Golum je znao odgovor isto-onako dobro kao što ga vi znate.

»Kojesta, kojesta«, prosikta on. »Zubi! zubi! prekrasni moj; ali mi ima samo šest!« Zatim on postavi svoju zagonetku:

Bez glasa cvili, Bez krila leprša, Bez ruku šiba, Bez usta gunda.

»Pola trenutka!« viknu Bilbo, još obuzet neprijatnim razmišljanjem o jedenju. Srećom, on je ranije čuo nešto nalik ovom i, sabravši se, doseti se odgovoru. »Vetar, vetar, naravno«, reče on, i toliko se obradova da sam smesta smisli jednu. »Ova će zbuniti odvratnog malog podzemljaka«, pomisli: Oko na plavom licu Ugleda oko na zelenom licu. »To oko je nalik na ovo oko« Reče prvo oko, »Samo je nekako nisko, - Uopšte nije visoko.«

»Ss, ss, ss«, reče Golum. On je proboravio pod zemljom veoma dugo vremena, i počeo pomalo zaboravljati ove stvari. Ali upravo kad se Bilbo ponadao da bednik neće biti u stanju pružiti odgovor, Golum prizva uspomene iz davnog, davnog, davnog doba, kad je /iveo sa svojom bakom u rupi na obali rekc. »Sss, sss, prekrasni moj«, reče on. »Sunce na krasuljcima to znači, znači.«

Ali ove obične riad/.cmne /.agonetke svakodnevnog tipa počеше da ga /amaraju. U/, to one ga podsetiše na dane kad je bio manje usamljen i manje podao i gadan, i to ga u/ruja. I, šlavišc, učiniše d'a ogladni; tako sad pokuša nešto malo teže i neugodnije:

Ne može se videti, ne može se osetiti, Ne može se čuti, ne može se namirisali. Leži iza zvezda i ispod brda I sve prazne rupe puni, Prethodi svemu i sledi sve, Završava život, ubija smeh.

Na Golumovu nesreću Bilbo je čuo tako nešto ranije, a odgovor je ionako bio svud oko njega. »Tama!« reče on, a da se nije čak ni po glavi počesao niti zamislio.

Kutija bez šarki, ključa ili vrata, A unutra skriven sadržaj od zlata? upita on cla bi dobio na vremenu dok se scti neke zaista teške zagonetke. Ovu je smatrao užasno lakom koještarijom, mada se nije poslužio uobičajenim recima. No ova se pokaza tvrd or'ah za Goluma. Siktao je za sebe, ali nije davao odgovora; šaputao je i frfljao.

Nakon izvesnog vremena Bilbo postade nestrpljiv. »Dobro, šta je?« upita on. »Odgovor nije voda koja vri, kao što izgleda da je tvoje mišljenje zaključujući prema zvukovima koje ispuštaš.«

»Sačekaj nas malo; neka nas sačeka malo, moj prekrasni - ss - ss.«

»Dakle«, reče Bilbo, nakon prilično duge pauze, »šta je sa tvojim odgovorom?«

Ali iznen'ada Golum se seti kako je krao iz gnezda veoma davno, i sedeo u rupi na obali reke poučavajući svoju baku, poučavajući svoju baku da srče - »Jaja!« prosikta on. »Jaja, eto šta!« Tad on upita:

Živa bez vazduha,

Ko smrt je hladna;

Nikad žedna, uvek pije,

' U oklopu sva, ne zveči nikad.

Ovog puta je on mislio da je zagonetka užasno laka, jer je stalno mislio o odgovoru. Ali ničeg boljeg nije mogao da se seti u tom času, toliko je bio zbunjen pitanjem o jajetu. Svejedno, ovo ispade teško pitanje za širo tog Bilba, koji je uvek izbegavao svaki dodir sa vodom, koliko je to s'amo od njega zavisilo. Pretpostavljam da vi znate odgovor, naravno, ili ga možete pogoditi dok trepnete, pošto ste vi udobno smešteni kod kuće, i strah da ćete biti pojedeni ne ometa vas u razmišljanju. Bilbo je sedeo i pročistio grlo jednom ili dvaput, ali nikakav odgovor nije dao.

Nakon izvesnog vremen'a Golum poče da sikće sa zadovoljstvom, sam za sebe: »Je li ono ukusno, prekrasni moj! Je li sočno? Je li prvoklasno hrskavo?« Zapiji se u Bilba iz tame.

»Pola trena«, reče hobit dršćući. »Ja sam tebi malopre ostavio vremena da razmisliš.«

»Ono mora da požuri, požuri!« reče Golum počinjući izlaziti iz svog čamca na obalu da se okomi na Bilba. Ali kad spusti svoje dugačko opnasto stopalo u vodu, iz vode skoči preplašen'a riba i pade Bilbu na noge.

»Ugh!« reče on. »Tako je hladna i mokra!« - i tako se doseli. »Riba! riba« povika on. »To je riba!«

Golum se užasno razočara; no Bilbo postavi drugu zagonetku brže nego ikad, tako da se Golum morao vratiti u čamac da razmišlja.

Bez nogu leži na jednoj nozi, pored nje sede dve noge na tri noge, a i četiri noge dobiju malo.

Nije, u stvari, bilo baš pravo vreme za ovu zagonetku, ali Bilbu se žurilo. Golum bi se možda malo pomučio da se seti da je bila postavljena drugom prilikom. Ovako, govoreći o ribi, »bez nogu« nije bilo baš tako teško, a nakon toga ostatak je bio lak. »Riba na malom stolu, čovek za stolom sedi ria stolici, mačka dobiva kosti«, to je, naravno, odgovor, i Golum ga uskoro dade. Tada zaključí da je došlo vreme da se pita nešto teško i strašno. Evo šta je rekao:

Ova stvar sve proždreće: Ptice, zveri, stabla, cveće Zelezo glođe, čelik grize; Tvrđi kamen u prah melje; Sruši grad, uništi kralja, A planine u dol valja.

Siroti Bilbo sedeo je u mraku domišljajući se svih užasnih imena svih džinova i svirepih gadova o kojima je ikad čuo da se priča u pričam'a, ali ni jedan od njih nije uradio sve ove stvari. Osećao je da je odgovor potpuno različit i da bi ga morao znati, ali nije mogao da se doseti. Poče ga obuzimati strah, a to škodi razmišljanju. Golum krenu da izlazi iz čamca. On šljapnu u vodu i dogaca do obale; Bilbo je mogao videti kako mu se njegove oči približavaju. Jezik mu se zalepio za usta; hteo je da vikne: »Daj mi malo vremena! Daj mi vrelijena!« Ali sve što je uspeo da ispusti sa iznenadnim skikom bese:

»Vreme! Vreme!«

Bilba je spasla puka sreća. Jer to je, naravno, bio odgovor.

Golum je još jednom bio razočaran; i sad već ljut, a uz to i umoran od igre. Od nje je stvarno strahovito ogladneo. Ovog puta nije se vratio u čamac. Seo je u tami pored Bilba. To je u hobitu izazvalo najužasniju nelagodnost i rasejanost.

»Ono mora nass pita, prekrassni moj, jest, jesst, jessst. Samo na još jedno pitanje da se odgovori, jest, jesst«, reče Golum.

Ali Bilbo naprosto nije mogao da se seti nijednog pitanja dok je to grozno mokro hladno stvorenje sedelo pored njega, nezgrapno ga

pipkajući šapama i ćušajući ga. Počešao se, uštinuo se; još nije mogao ničega da se seti.

»Pitaj nas! Pitaj nas!« reče Golum.

Bilbo se štipao i pljeskao; stezao u ruci svoj mali mač; čak gurnu drugu ruku u džep. Tu napipa prsten koji je našao u hodniku i zaboravio na njega.

»Šta imam u džepu?« reče on glasno. Razgovarao je sarn sa sobom, ali Golum pomisli da je to zagonetka i strašno se uznemiri.

»Nije fer! Nije fer!« proskića on. »To nije fer, prekrasni moj, zar jest, pitati nas šta ono im'a u svojim groznim malim džepovima?«

Bilbo, videći šta se dogodilo, a nemajući ništa bolje da pita, zakači se za ovo pitanje, »Šta irriam u džepu?« reče on glasnije.

»S-s-s-s«, siktaše Golum. »Mora nam dati da tri puta pogađamo, prekrasni moj, triput.«

»Dobro! Počni!« reče Bilbo.

»Kukove!« reče Golum.

»Pogrešno«, reče Bilbo, koji, srećom, upravo bese izvadio ruku iz džepa. »Pogađaj ponovo!«

»S-s-s-s-«, reče Golum uznemirenij i nego ikad. On je mislio o svim stvarima koje drži u vlastitim džepovima: riblje kosti, zubi bauka, mokre školjke, okrajci krila slepog miša, hrapav kamen na kojem oštri zube i ostale odvratne stvari. Pokušavao je zamisliti šta drugi ljudi drže u svojim džepovima.

»Nož!« reče on konačno.

»Pogrešno!« reče Bilbo, koji je svoj odavno izgubio. »Poslednje pogađanje!«

Sad je Golum bio u mnogo gorem stanju nego kad ga je Bilbo pitao o jajetu. Siktao je i prskao i ljuljao se natrag i napred, i udarao nogama u tle, uvijao se i vrpeljio; ali se ipak nije usuđivao protraćiti svoje poslednje pogađanje.

»Hajde!« reče Bilbo. »Ja čekam!« Pokušavao je da to zvuči odvažno vedro, ali uopšte nije bio siguran kako će se igra završiti, bilo da Golum pogodi ili ne. ,

»Vreme je isteklo!« reče on.

»Kanap, ili ništa!« vrisnu Golum, a nije bilo baš pošteno - davati dva odgovora odjednom.

»Oboje pogrešno«, viknu Bilbo sa velikim olakšanjem; smesta skoči na noge, stade leđima uz najbliži zid i isturi svoj mač. On je znao, naravno, da je igra zagonetki bila sveta i beskrajno stara, i da su se čak i pokvarena stvorenja ustručavala varati u ovoj igri. Ali je osećao da se ne može osloniti na to da će ovo ljigavo stvorenje, kad dođe stanipani, držati do bilo kakvog obećanja. Ma kakav izgovor bio bi mu dovoljan da ga prekrši. A, uz to, poslednje pitanje i nije bilo prava zagonetka prema starim zakonima.

Bilo kako bilo, Golum ga nije odmah napao. On je video mač u Bilbovoj ruci. Sedeo je mirno, dršćući i šapućući. Najposle Bilbo nije mogao više čekati.

»Dakle?« reče on. »Šta je sa tvojim obećanjem? Ja želim da idem. Moraš mi pokazati put.«

»Zar smo tako rekli, prekrasni? Pokazati odvratnom malom Baginsu izlaz, jest, jest. Ali šta ima on u svojim džepsima, eh? Nije kanap, prekrasni, ali nije ništa. Oh ne! Golum!«

»Šta te briga«, reče Bilbo. »Obećanje je obećanje.«

»Ljuto je ono, nestrpljivo, prekrasni«, prosikta Golum. »Ali ono mora čekati, jest mora. Mi ne možemo ići gore u tunele tako žurno. Moramo ići i nabaviti neke stvari prvo, jest, stvari da nam pomognu.«

»Dobro, požuri!« reče Bilbo, sa olakšanjem misleći da će Golum otići. On je verovao kako ovaj samo nalazi opravdanje i nema nameru da se vrati. O čemu je Golum govorio? Kakve je korisne stvari mogao on držati u mračnom jezeru? Ali, grešio je. Golum je imao nameru da se vrati. On je sad bio ljutit i gladan. A bio je nesrećno nevaljalo stvorenje, i već je imao plan.

Nedaleko odatle nalazio se njegov otok, o kojem Bilbo nije znao ništa, a tamo je u svom skrovištu on držao nekolike bedne svaštice, i jednu veoma lepu stvar, veoma divnu stvar. On je posedovao prsten, zlatan prsten, dragocen prsten.

»Moj rođendanski zaklon!« šaputao je za sebe, kao što je to često radio u beskrajnim mračnim danima. »To je ono što nam treba sad, jest; to nama treba!«

On ga je želeo zato što je to bio prsten moći, i kad navučete taj prsten na prst, postajete nevidljivi; vidljivi jedino u punoj svetlosti sunca, a i tad samo po senci, i to drhtavoj ibletoj.

»Moj rođendanski poklon! Stigao mi je na moj rođendan, prekrasni moj.« Tako je on uvek govorio sebi. Ali ko zna kako je Golum došao do tog dara, davno nekad u staro vreme kad je takvih prstenova bilo još dosta po svetu? Možda čak ni Gospodar koji vlada njima nije mogao to reći. Golum ga je s početka nosio, dok ga nije zamorio; zatim ga je držao u kesi uz telo, dok nije počeo da ga uznemirava; a sad ga je obično držao skrivenog u rupi u steni na svom otoku, i uvek se vraćao da ga pogleda. I još ga je s vremena na vreme stavljao na prst, kad više ne bi mogao da izdrži odvojen od njega, ili kad bi bio veoma, veoma gladan, a nije mu se jela riba. Tada bi se šunjao tamnim hodnicima tražeći zalutale bauke. Mogao je čak da se drzne i na mesta gde su baklje gorele, od čega su mu oči treptale i pekle ga; jer je bio siguran. Oh, da, sasvim siguran. Niko ga ne bi video, niko ga ne bi primetio, dok ne bi stavio svoje prste na njihovo grlo. Još samo pre nekoliko sati nosio ga je i zgrabio malog izdanka bauka. Kako je samo skičao! Ostalo mu je još kost ili dve da oglođe, ali je želeo nešto mekše.

»Sasvim siguran, jest«, šaputao je za sebe. »Ono nas neće videti, hoće li, prekrasni moj? Ne. Ono nas neće videti, i njegov gadni mali mač biće beskoristan, jest sasvim.«

Takve su se misli motale po njegovoj kvarnoj gnusnoj glavi, kad je klisnuo iznenada od Bilba, i odšljapkao natrag u svoj čamac, i nestao u tami. Bilbo je mislio da ga neće više videti. Ipak pričeka malo, jer nije imao nikakvu predstavu o tome kako da sam nađe izlaz.

Izenada začuje vrisku. Od toga mu se krv sledi u žilama. Golum je kleo i lelekao u tmuni, ne naročito daleko, prosuđujući po zvuku. Bio je na svom otoku, čeprkajući ovde onde, tražeći i razgledajući uzalud.

»Gde je? Gde je?« Bilbo ga je čuo kako viče. »Issgubljeno je, prekrasni moj, nestalo, nestalo! Prokuni nas i smoždi nas, prekrasno je nestao!«

»Šta se događa?« viknu Bilbo. »Šta si izgubio?«

»Ono nas ne srne pitati«, zakrešti Golum. »Nije njegovo posao, ne, golum! Izgubljen je, golum, golum, golum.«

»Dobro, i ja sam isto tako«, viknu Bilbo, »i želim da se razizgubim. A ja sam pobedio u igri, i ti si obećao. Pa kreni već! Dođi i izvedi me napolje, pa onda nastavi svoje traganje!« Koliko god očajno Golum delovao, Bilbo nije mogao naći mnogo sažaljenja u svom srcu, i osećao je - ma šta bilo to što Golum toliko želi, teško da može biti nešto dobro. »Hajde!« doviknu mu on.

»Ne, još ne, prekrasni!« odgovori Golum. »Mi ga moramo tražiti, izgubljeno je, golum.«

»Ali ti nikad nisi odgovorio na moje poslednje pitanje, a obećao si«, reče Bilbo.

»Nikad odgovorio!« reče Golum. Tad iznenada iz tmine dopre oštar siktaj. »Šta ima ono u svojim džepsima? Reci nam to. Ono prvo mora reći.«

Koliko je Bilbo znao, nije bilo nikakvog posebnog razloga da ne kaže. Golumova svest n'asluti brže nego njegova; prirodno, jer Golum je strepeo godinama nad ovom jednom stvari i uvek se plašio da mu je ne ukradu. Ali Bilbo se iznervirao zbog odlaganja. N'a kraju, on je pobedio, uglavnom pošteno, i uz užasan rizik. »Odgovori se pogađaju a ne poklanjaju«, reče on.

»Ali pitanje nije bilo fer«, reče Golum. »Nije bila zagonetka, prekrasni, ne.«

»No, dobro, ako je u pitanju obično pitanje«, odgovori Bilbo, »onda sam ja prvi tebe pitao. Šta si izgubio? Odgovori mi!«

»Šta ima on u svojim džepsima?« Zvuk je dolazio sikćući glasnije i oštrije i, pogledavši prema njemu, Bilbo na svoj užas otkrije dve male svetle tačke kako pilje u njega. Dok je sumnja rasla u Golumovoj glavi, njegove oči izgarale su bledim plamenom.

»Šta si izgubio?« istraja Bilbo.

Ali sad je svetlost u Golumovim očima postala zelena vatra, i brzo se približavala. Golum je ponovo bio u čamcu, divlje veslajući riatrag prema mračnoj obali; a zbog gubitka i sumnje u njegovu srcu bese takva jarost da ga nikakav mač nije više mogao uplašiti.

Bilbo nije mogao pogoditi šta je dovelo do ludila podlo stvorenje, ali je video da je svemu došao kraj, i da Golum ima nameru da ga u svakom slučaju ubije. U pravi čas okrenu se i potrča naslepo natrag uz mračni hodnik niz koji bese došao, držeći se blizu zida i dodirujući ga levom rukom.

»Šta ima ono u svojim džepsima?« čuo je glasan siktaj za sobom i pljusak dok je Golum iskakao iz svog čamca. »Stvarno šta imam, pitam se?« reče on za sebe, dašćući i spotičući se. Spusti levu ruku u džep. Prsten bese veoma hladan dok je tiho kliznuo na njegov pipkajući kažiprst.

Siktanje mu je bilo za petama. Osvrnu se sad i ugleda Golumove oči kako nalik malim zelenim lampama pristižu uz kosinu. Užasnut, on pokuša da potrči brže, ali iznenada udari nogom u kvrgu na podu, i pade koliko je dug i širok sa svojim malim mačem ispod sebe.

Golum se začas stvori uz njega. Ali pre nego što je Bilbo mogao uraditi išta, povratiti dah, podići se, ili zamahnuti mačem, Golum ga mimoide, ne obraćajući na njega nikakvu pažnju, kunući i mrmljajući dok je trčao.

Šta je to moglo da znači? Golum je dobro video u tami. Bilbo je mogao videti blede odsjaj svetlosti iz njegovih očiju čak i s leđa. S mukom ustade i vrati u korice svoj mač, koji više nije treperio bledeim sjajem, a zatim vrlo oprezno nastavi. Činilo se da mu ništa drugo ne preostaje. Nije vredelo puzati natrag do Golumove vode. Ako ga bude sledio, Golum ga može sasvim slučajno i nehotice odvesti do kakvog izlaza.

»Prokletstvo! prokletstvo! prokletstvo!« siktaše Golum. »Prokleti Bagins! Otišlo je! Šta ima ono u svojim džepsima? Oh mi pogađamo, mi pogađamo, prekrasni moj. On ga je našao, da, mora da je tako. Moj rođendanski poklon.«

Bilbo načulji uši. Konačno je i sam počeo nagađati. Požuri malo, primičući se onoliko koliko se usuđivao s leđa Golumu, koji je i dalje odmicao brzo, ne osvrćući se, ali vrteći glavom s jedne strane na drugu, što je Bilbo razaznavao po bledom svetlomrcanju na zidovima.

»Moj rođendanski poklon! Prokletstvo! Kako smo ga izgubili, prekrasni moj? Jest, to je to. Kad smo poslednji put išli ovuda, kad smo zavrnuili šiju onom gadnom malom pištalu. To je to. Prokletstvo! Iskliznuo nam je, posle svih ovih godina i godina! Nestao je, golum.«
Iznenada Golum sede i poče da plače, šištećim i grgućućim glasom užasnim za slušanje. Bilbo stade i pripi se uz zid hodnika. Nakon izvesnog vremena Golum prestade s plačem i poče govoriti. Izgledalo je kao da se svađa sa sobom.

»Ne vredi se vraćati i tražiti tamo, ne. Mi se ne sećamo svih mesta gde smo bili. A i ne vredi. Kod Baginsa se rialazi u džepsima; gadno njuškalo ga je našlo, znamo to.

Mi nagađamo, prekrasni, samo nagađamo. Nećemo znati dok ne nađemo bedno stvorenje i ne stegnemo ga. Ali ono ne zna šta sve poklon može, zna li? Ono će ga samo držati u svojim džepsima. Ono ne zria i ne može otići daleko. Samo je izgubljeno, odvratno njuškalo. Ne zna izlaz. Tako je reklo.

Tako je reklo, da; ali je prepredeno. Ne govori što misli. Neće da kaže šta ima u džepsima. Ono zn'a. Ono zna ulaz, ono mora znati izlaz, jest. Ono je krenulo prema stražnjem izlazu. Prema stražnjem izlazu, tako je to.

Onda će ga bauci uloviti. Ono ne može tuda izići, prekrasni.

Ssss, sss, golum! Bauci! Da, ali ako ono ima poklon, naš dragoceni poklon, bauci će ga uzeti, golum! Naći će ga, i doznaće šta on može. Nikad više nećemo biti sigurni, nikad golum! Neki bauk će ga navući, i tad ga niko neće videti. On će biti tu, ali neviđen. Čak ni naše pametne oči neće ga opaziti; a on će se prikrasti gamizivački i pokva-renjački i zgrabiće nas, golum, golum!

Pa prestanimo onda sa razgovorom, prekrasni, i požurimo. Ako je Bagins otišao tim putem, mi moramo brzo krenuti i videti. Napred! Sad nije daleko. Požurimo!«

Đipivši, ustade Golum i odbatrga velikom brzinom. Bilbo je žurio za njim, oprezno, mada se sad najviše plašio da se ne spotakne ria drugu kvrgu i da ne padne stvarajući buku. Obuzimala ga je vrtoglavica od nade i sumnje. Izgledalo je da je prsten koji on poseduje čaroban: čini vas nevidljivim! On je slušao o takvim stvarima, naravno, u starim, starim pričama; ali bilo je teško verovati da je on stvarno našao jedan, slučajno. A ipak stajalo je: Golum sa svojim svetlim očima prošao je pored njega, na samo metar udaljenosti. Nastaviše tako, Golum šljapkajući napred, sikćući i kunući; Bilbo pozadi krećući se nečujno kako to hobit ume. Ubrzo stigoše do mesta gde su se, kako što je Bilbo to uočio prilikom silaska, otvarali poprečni hodnici, ovamo i onamo. Golum smesta poče da ih broji.

»Jedan levo, jest. Jedan desno, jest. Dva desno, jest, jest. Dva levo, jest, jest.« I tako dalje i dalje.

Kako je broj rastao, on je usporavao i sve više drhtao i cmizdrio, jer on je ostavljao vodu sve dalje i dalje za sobom, i počinjao je da se plaši. Naokolo su možda bauci, a on je izgubio prsten. Konačno stade pored niskog otvora, sa njihove leve strane.

»Sedam desno, jest. Šest levo, jest!« promrmlja on. »To je to. Ovo je put prema stražnjem ulazu, jest. Ovo je hodnik!«

Upilji se unutra i trgnu se natrag.

»Ali mi se ne usuđujemo napred, prekrasni, ne, mi se ne usuđujemo. Bauci dole. Mnogo bauka. Mi ih mirišemo. Ssss! Šta da radimo? Prokuni ih i smoždi ih! Moramo čekati ovde, prekrasni, čekati malo da vidimo.«

Tako nastupi potpun zastoj. Golum je doveo Bilba do izlaza, na kraju krajeva, ali Bilbo nije mogao da uđe! Tamo je Golum sedeo zguren usred otvora, dok su mu se oči hladno presijavale u glavi, kojom je između kolena klatio sa jedne strane na drugu.

Bilbo se odmaknu od zida nečujni je od miša; ali se Golum odjednom ukruti, omirisa vazduh, a oči mu pozeieneše. On siknu meko, ali

zastrašujuće. Nije mogao videti hobita, ali sad je bio na oprezu, a raspolagao je drugim čulima koja je tama izoštrila: sluhom i njuhom. Izgledalo je da se sav ščučunjio do samog poda sa raširenim pljosnatim rukama, glavom isturenom napred i sa nosom uza sami kamen. M'ada je i on sam bio jedino crna senka u sjaju vlastitih mu očiju, Bilbo je mogao videti ili osetiti da je napregnut kao tetiva, spreman na skok.

Bilbo skoro prestade disati i sav se ukoči. Bio je očajan. Mora pobeći, riapolje iz ove užasne tmine, dok u njemu ima bar još malo snage. Mora se boriti. Mora probosti gnusno stvorenje, iskopati mu oči, ubiti ga. Ono je nameravalo da ubije njega. Ne, to ne bi bilo fer. On je sad bio nevidljiv. Golum nije imao mača. Golum, u stvari, nije pretio da će ga ubiti, niti je to još pokušao. I bio je nesrećan, usamljen, izgubljen. Iznenadno razumevanje, samilost pomešana sa jezom, sretoše se u Bilbovom srcu: vizija beskrajnih dana koji se stapaju bez svetla ili nade na poboljšanje, tvrd kamen, hladna riba, šunjanje i ćućorenje. Sve ove misli pohodiše ga u deliću sekunde. On uzdrhta. A zatim posve nenadano u sledećem deliću, kao podignut novom snagom i rešenošću, skoči.

Ne preterano velik skok za čoveka, ali skok u tami. Pravo preko Golumove glave skočio je on, dva metra udalj i metar uvis; u stvari, mada sam to nije znao, malo je nedostajalo da razbije lobanju o niski svod hodnika.

Golum se baci unatrag i zamahnu dok je hobit leteo preko njega, ali prekasno: njegove ruke pljesnuše u praznom vazduhu, a Bilbo, vesto se dočekavši na svoje čvrste noge, zbrisa niz novi tunel. Nije se ni osvrnuo da vidi šta radi Golum. Siktanje i proklinjanje bili su mu isprva za petama, Zatim prestadoše. Odjednom dopre krik od kojeg se krv ledi, ispunjen mržnjom i očajem. Golum je bio poražen. Nije se usuđivao dalje. On je izgubio: izgubio svoju žrtvu, i izgubio, takođe, jedinu stvar do koje mu je ikad bilo stalo, svoju dragocenost. Krik je naterao Bilbovo srce u podgrlac, ali on se ipak držao. Sad mutan kao eho, ali preteći, glas ga je stizao iza leđa:

»Lopov, lopov, lopov! Bagins! Mi ga mrzimo, mi ga mrzimo, mi ga mrzimo z!auvek!«

Zatim zavlada tišina. Ali i ona je Bilbu izgledala opasnom. »Ako su bauci tako blizu da ih je on mogao namirisati«, mislio je, »tada su i oni morali čuti njegovu vrisku i proklinjanje. Oprezno sad, ili će te ovaj put odvesti u još gore stvari.«

Hodnik je bio nizak i grubo napravljen. Nije predstavljao neku poteškoću za hobita, osim kad je, uprkos svoj opreznosti, ponovo udario nožnim prstima, nekoliko puta, o odvratno zupčasto kamenje na tlu. »Prilično nisko za bauke, bar za one velike«, razmišljao je Bilbo, ne znajući da se i najveći među njima, planinske nemani zvane orki, kreću duž njega velikom brzinom, sagnuvši se nisko i rukama skoro dodirujući pod.

Uskoro hodnik koji se spuštao poče ponovo da se uspinje, i nakon izvesnog vremena postade veoma strma uzbrdica, te Bilbo uspori. No konačno uspon prestade, hodnik zavi za ugao, ponovo praveći nagib, i tu, na dnu kratkog spusta, on ugleda kako se oko drugog ugla cedi - trak svetlosti. Ne crvene svetlosti, koja bi dopirala od vatre, ili fenjera, nego blede svetlosti nalik dnevnoj. Tad se Bilbo dade u trk.

Jureći koliko ga noge nose, on zaokrenu oko poslednjeg ugla i nađe se iznenada nasred čistine, gde je svetlost, nakon sveg toga vremena u tami, izgledala zaslepljujuće jaka. Uistinu to je bio trak sunčeve svetlosti kroz ulaz, gde su velika vrata, kamena vrata, bila ostavljena otvorena.

Bilbo zatrepta, a onda iznenada ugleda bauke: bauke pod oklopima sa isukanim mačevima koji su sedeli na ulazu i široko otvorenih očiju osmatrali vrata i hodnik koji je do njih vodio. Behu uzbuđeni, na oprezi, spremni na sve.

Ugledaše ga pre nego što je on video njih. Da, videli su ga. Da li je to bio slučaj ili poslednji trik koji je prsten izveo pre no što pripadne novom gospodaru, tek nije ga bilo na njegovom prstu. Sa kricima ushićenja bauci jurnuše na njega.

Mučnina od straha i izgubljenosti, kao eho Golumove bede, pogodi Bilba, i zaboravljajući čak da izvuče svoj mač, on gurnu ruke u

džepove. A tamo se još nalazio prsten, u njegovom levom džepu, i kliznuo mu na prst. Bauci ustuknuše. Nisu videli ni traga od njega. On je nestao. Kriknuše dvaput glasnije nego pre, ali ne tako ushićeno. »Gde je?« vikali su.

»Vratio se u hodnik!« povikaše neki.

»Ovuda!« neki su urlali. »Onuda!« urlali su drugi.

»Čuvaj te vrata«, riknu vod.

Pištaljke su pištale, oružje zvečalo, mačevi čegrtali, bauci kleli i psovali i trčali tamoamo, padajući jedan preko drugog i žesteći se veoma. Diže se užasna dreka, panika i uzbuna.

Bilbo bese užasno uplašen, ali je imao toliko razuma da shvati šta se dogodilo i da se odšunja iza velikog bureta u kojem je stajalo piće za bauke-stražare i tako se makne s puta i izbegne da neko naleti na njega, zgnječi ga, ili slučajno dotakne.

»Moram stići do vrata, moram stići do vrata!« neprestano je govorio sam sebi, ali mnogo je vremena prošlo pre no što se usudio d'a to pokuša. Onda to poče da liči na užasnu igru slepog miša. Prostor je bio prepun bauka koji su trčali naokolo, a siroti mali hobit vrdao je čas ovamo čas onamo, sruši ga neki bauk koji nije mogao d'a ustanovi na šta se sapleo, koprcao se na sve četiri, promakao između nogu vođi u pravi čas, ustao i pojurio prema vratima.

Još su bila odškrinuta, ali neki bauk ih je skoro zatvorio. Bilbo se mučio, no nije mogao da ih pokrene. Pokuša da se provuče kroz procep. Tiskao se, tiskao, i zaglavio! To je bilo užasno. Dugmad mu se zaklinčila o ivicu vrata i dovratok. Mogao je videti kako je napolju pod otvorenim nebom: nekoliko stepenica se spuštalo naglo u usku dolinu između visokih planina; sunce se pojavi iza oblaka i jasno obasja sve napolju - ali on nije mogao da se provuče.

Iznenada jedan od bauka unutra povika: »Eno neke senke pored vrata. Nešto je napolju!«

Bilbu se srce podiže u grlo. On načini strahovit trzaj. Dugmeta prsnuše u svim pravcima. Prošao je, sa iscepanim kaputom i prslukom, skaćući niza stepenice kao koza, dok su zapanjeni bauci još sakupljali njegovu lepu mesinganu dugmad na pragu.

Naravno, ubrzo su pojurili za njim, zavijajući i vičući i haj kajući među drvećem. Ali njima ne godi sunce: od njega im noge dršću i dobijaju vrtoglavicu. Nisu mogli pronaći Bilba, koji je nosio prsten i promicao iz senke u senku drveta, odmičući brzo i tiho, i držeći se van sunca; tako se ubrzo vratiše gundajući i kunući da stražare na vratima. Bilbo je umakao.

6. IZ TAVE U VATRU

Bilbo je umakao baucima, ali nije znao gde se nalazi. Izgubio je kapuljaču, ogrtač, hranu, konjića, dugmad i prijatelje. Besciljno je lutao dok sunce ne poče da se spušta prema zapadu - iza planina. Njihova senka pade na Bilbovu stazu i on se osvrnu, onda pogleda napred i mogao je videti ispred sebe samo grebene i nagibe koji se spuštaju prema nizijama i ravnicama primetnim tek na tren među drvećem.

»Nebesa!« uzviknu on. »Ja sam, izgleda, izbio pravo na drugu stranu Magičnih planina, na samu granicu Zemlje Iza! Gde su, o, gde li su Gandalf i patuljci? Samo se uzdam u providenje da oni još nisu u vlasti bauka!«

Švrljao je dalje, izišao iz male doline, preko ivice, i spustio se niz padinu iza nje; ali sve vreme veoma uznemiravajuća mis'ao rasla je u njemu. Pitao se ne bi li on sad, kada poseduje čarobni prsten, morao okrenuti natrag u užasne, užasne tunele i potražiti svoje prijatelje. Upravo je odlučio da je to njegova dužnost, da se mor'a vratiti - i vrlo se nevoljno osećao zbog toga - kad začuje glasove.

Zaustavi se i oslušnu. Nije zvučalo poput bauka; te p'azljivo otpuza napred. Nalazio se na kamenitoj stazi koja je savijala nizbrdo sa stenovitim zidom na levoj strani; na drugoj strani tlo se koso spuštalo ispod nivoa staze sa šumovitim udolinama nad koje se nadnosilo grmlje i nisko drveće. U jednom od ovih šumaraka ispod grmlja razgovarali su ljudi.

On dopuza još bliže, i iznenada spazi glavu sa crvenom kapuljačom kako viri između dva velika kamena: to je bio B'alín na straži. Mogao je pljeskati i vikati od sreće, ali nije to uradio. Još je nosio prsten, iz straha da ne sretne nešto neočekivano i neprijatno, i vide da Balin gleda pravo u njega ne primećujući ga.

»Prirediću im svima iznenađenje«, pomisli on, uvlačeći se u žbunje na ivici šumarka. Gandalf je raspravljao sa patuljcima. Razgovarali su o svemu što im se dogodilo u tunelima i pitali se i prepirali šta im valja činiti. Patuljci su gundali, a Gandalf je govorio kako oni nikako ne mogu nastaviti put ostavljajući g. Baginsa u rukama bauka, ne pokušavajući da ustanove da li je živ ili mrtav, i ne učinivši ništa da ga spasi.

»Naposletku on je moj prijatelj«, reče čarobnjak, »i sasvim pristojan momak. Ja se osećam odgovornim za njega. Do neba bih želeo da ga niste izgubili.«

Patuljci su želeli da znaju zašto je on uopšte bio poveden, zašto nije mogao da se drži uz prijatelje i da se kreće s.a njima, i zašto čarobnjak nije izabrao nekoga pametnijeg. »Stvarao je više neprilika nego koristi dosad«, reče jedan. »Ako se mi sad moramo vraćati natrag u one gnusne tunele da ga tražimo, neka ga đavo nosi, kažem ja.«

Gandalf odgovori ljutilo: »Ja sam ga doveo, a ja ne činim stvari koje ničemu ne koriste. Ili ćete mi pomoći da ga nađem, ili ću ja otići i ostaviti vas ovde da se sami vadite iz sosa kako znate. Samo da ga pronađemo, sami biste mi zahvalili pre no što se sve ovo završi. Zbog čega li si ga samo ispustio, Dori?«

»I ti bi ga ispustio«, reče Dori, »da te bauk iznenada otpozadi u mraku zgrabio za noge, potpleo te i udario u leđa!«

»A zašto ga onda nisi podigao?«

»Nebesa! Kako možeš da pitaš! Bauci se tuku i grizu u tami', svi padaju jedan preko drugog i udaraju jedan drugog! Ti si mi skoro odrubio glavu Glamdringom, a Torin je Orkristom probadao ovde, onde i svugde. Sasvim iznenada ti si pustio jedan od tvojih zaslepljujućih bleskova i videli smo kako bauci beže natrag skamućući.

Ti si povikao: »Svi za mnom!« i svako je morao da te sledi. Mi smo mislili da svako tako i radi. Nije bilo vremena da se prebrojavamo, kao što i sam veoma dobro znaš, dok nismo projurili

između stražara, napolje kroz donji izlaz i stalambrcali se, evo, dovde. I s.id smo tu - bez obi jača smeten jakovića!«

»A evo i obijača!« reče Bilbo koraknuvši posred njih, i skidajući prsten.

Bože, kako su poskakali! Zatim kliknuše od iznenađenja i radosti. Gandalf bese zaprepašćen, kao i svaki od njih, ali verovatno zadovoljniji nego svi drugi. Dozvaio je Balina i saopštio mu šta on misli o stražaru koji dozvoljava da ljudi tek tako ušetaju među njih bez ikakve naj'ave. Činjenica je da je nakon ovoga Bilbov ugled visoko porastao u očima patuljaka. Ako su dotad, uprkos Gandalfovim recima, sumnjali da je on stvarno prvoklasni obijač, prestali su sumnjati. B'alina je bio zbunjeniji od svih, ali svi se složili da je to bio veoma darovito obavljen posao.

U stvari, Bilbo je bio toliko razdragan njihovim hvalama da se s'amo tiho smejujio likujući i ne reče baš ništa o prstenu; a kad su ga pitali kako je to izveo, izjavio je: »O, samo sam se prišunjao, znate - veoma oprezno i tiho.«

»Hm, ovo bi bilo prvi put da se čak i miš prišunjao oprezno i tiho pod s'amim mojim nosom, a da ga nisam opazio«, reče Balin, »i skidani ti kapuljaču.« Što i uradi.

»Balin vama na usluzi«, reče on.

»Vaš sluga, g. Bagins«, reče Bilbo.

Tada su želeli da saznaju sve o njegovim avanturama! a od časa kad su ga izgubili, a on sede i ispriča im sve - osim o nalaženju prstena (»Ne baš sad«, mislio je!) Njih je posebno zainteresovalo takmičenje sa zagonetkama, i ježili su se veoma saosećajno dok im je opisivao Goluma.

»I tad se baš nikakvog pitanja nisam mogao setiti dok je on sedeo pored mene«, pričao je Bilbo. »I tako ja rekoh: „Šta imam u džepu?“ A on nije mogao da pogodi iz tri pokušaja. Onda ja rekoh: „Šta je sa tvojim obećanjem? Pokaži mi izlaz!“ Ali on pođe prema meni da me ubije, a ja potrčah, i spotakoh se, a on projuri pored mene ne opazivši me u tami. Onda sam ja pratio njega jer sam čuo kako sam sa sobom govori. Mislio je da ja stvarno znam izlaz, i zato je

grabio u tom pravcu. I onda je seo u prolaz i ja nisam mogao da prođem. I tako sam ga preskočio i pobegao, i jurio sve do kapije.«

»A stražari?« upitaše oni. »Zar nikoga nije bilo?«

»O, da! Gomila njih; ali sam im izvrdao. Zaglavio sam se u vrata, koja su bila samo odškrinuta, i izgubio mnogo dugmadi«, reče on tužno razgledajući svoje pocepano odelo. »Ali sam se nekako progurao na kraju - i evo me.«

Patuljci su ga posmatrali sa sasvim novim uvažavanjem, dok je pričao kako je izvrdao stražarima, preskočio preko Goluma i progurao se kroz vrata, kao da to nije ni bilo baš tako teško ni tako zastrašujuće.

»Šta sam vam ja rekao?« reče Gandalf smejući se. »Ima u gospodinu Baginsu mnogo više od onoga što vi pretpostavljate.« On dobaci Bilbu podozriv pogled ispod svojih čupavih obrva dok je ovo govorio i hobit se pitao nije li čarobnjak naslutio deo priče koji je on ispustio.

Zatim je i sam zaželeo da postavlja pitanja, jer, ako je Gandalf dosad sve objasnio patuljcima, Bilbo to nije čuo. Zeleo je znati kako se čarobnjak ponovo pojavio i gde se sada svi oni nalaze.

Čarobnjaku, istinu govoreći, nikad nije bilo teško da objašnjava svoju mudrost više nego jednom, i tako on sad reče Bilbu da su on i Elrond bili dobro upoznati sa prisustvom zlih bauka u tom delu planina. Ali njihov glavni ulaz izbijao je ranije na drugu klisuru, jednu koja bese prohodnija, tako da su često hvatali svet koji bi omrknuo pored njihove kapije. Očito su ljudi odustali od tog puta, i bauci su taj novi ulaz na vrhu prolaza kojim su udarili patuljci morali otvoriti tek nedavno, jer je to do sada bio prilično bezbedan put.

»Moraću potražiti nekog manjeviše pristojnog džinada to ponovo zapuši«, reče Gandalf, »ili uskoro neće preostati nijedan prelaz preko planine uopšte.«

Čim je Gandalf čuo Bilbov krik, on je shvatio šta se dogodilo. U blesku je poubijao bauke koji su pregnuli da ga zgrabe, a zatim je šmugnuo kroz procep u poslednjem trenu, upravo kad se bese

zalupio. Sledio je goniče i zarobljenike do ivice velike sale; tu je seo i u zasenku razradio najbolju čaroliju koju je mogao da izvede.

»Veoma škakljiva stvar bilo je to«, reče on. »Riskantan posao!«

Ali, naravno, Gandalf je posebno izučavao mađije sa vatrom i sve tlima (baš hobit nikad nije mogao zaboraviti čarobne vatromete kod starog Tuka prilikom ivanjskih noćnih zabava, kao što se sećate). Ostatak svi znamo - osim to da je Gandalfu bilo poznato sve o stražnjem ulazu, kako su bauci zvali donju kapiju, gde su Bilbu pootpadala dugmad. Istini za volju, to je bilo dobro poznato svakome ko je bio upoznat sa ovim delom planina; ali trebalo je biti čarobnjak pa sačuvati pribranost u tunelima i odvesti ljude u pravom smeru.

»Načinili su tu kapiju davnih davnina«, reče on, »delom da bi imali kuda da pobegnu ako zatreba; delom kao izlaz u zemlje iza planina, kamo se i danas spuštaju u tami i prave veliku štetu. Uvek je pažljivo čuvaju i nikad nikom nije pošlo za rukom da je Zakrči. Čuvaće je dvostruko posle ovoga«, nasmeja se on.

I svi drugi su se smejali. Najzad, oni su izgubili dosta, ali ubili su Velikog Bauka i mnogo drugih uz to, a sami su svi umakli, pa bi se za njih moglo reći da su do sada izvukli bolji kraj.

Ali čarobnjak ih dozva pameti. »Mi moramo smesta nastaviti, sad kad smo malo odmorniji«, reče on. »Izaći će ih na stotine da nas slede čim padne noć; a senke se već duže. Oni mogu namirisali naše tragove satima i satima nakon što prođemo. Moramo biti miljama daleko pre sutona. Biće malo mesečine, ako se vreme održi, i to je dobro. Nije da njima mesec mnogo smeta, ali će nama pružiti malo svetla da vidimo kuda krmanimo.«

»O, da!« reče on odgovarajući na više hobitovih pitanja. »Izgubi se veza sa vremenom unutar tunela bauka. Danas je četvrtak, a nas su uhvatili u noći između ponedeljka i utorka. Pešačili smo milje i milje, i prošli duboko dole kroz srce planina, i sad smo na drugoj strani, to se zove - prečicom. Ali nismo na onoj tački do koje bi nas prelaz bio doveo. Otišli smo isuviše na sever, i pred nama se stere teško prohodan kraj. A još smo i prilično visoko. Krećemo!«

»Ja sam tako užasno gladan«, proštenja Bilbo, koji izjienada shvati da nije ništa jeo od naksinoć. Zamislite samo hobita u takvoj situaciji! Imao je osećaj da mu je stomak sav prazan i labav i da mu noge dršću, sad kad je uzbuđenje prošlo.

»Šta ja tu mogu«, reče Gandalf, »sem ako ti se sviđa da se vratiš i ljubazno zatražiš od bauka da ti vrate tvog konjića i prtljag.«

»Ne, hvala!« reče Bilbo.

»Onda nam preostaje samo da stegnemo pojaseve i žipčimo napred - ili će od nas napraviti večeru, a to će biti mnogo gore od toga nego što je mi nemamo.«

U hod, Bilbo je pogledao čas na jednu čas na drugu stranu tražeći nešto za jelo; ali kupine su još bile u cvetu, a, naravno, nigde nije bilo oraha, čak ni bobica belog gloga. Gricnuo je malo kiseljače, i napio se iz planinskog potočića koji je presecao stazu, i pojeo tri divlje jagode koje je našao na obali, ali to mu nije mnogo pomoglo.

Išli su sve dalje i dalje. Divlja staza je nestala. Grmlje i duge trave između stena, utrine sa busenjem koje su obrstili zečevi, majčina dušica, i žalfija, i mažuran i žute divlje ruže nestali su, i oni se nađoše ria vrhu široke strme kosine od porušenog kamenja, ostataka odrona. Kad su se počeli spuštati niz to, opiljci i manji obluci otkidali su im se pod nogama; uskoro veći komadi odlomljenog kamenja krenuše trupkajući niz brdo, i drugi komadi ispod njih stadoše da se klizaju i kotrljaju; veliko grumen je stena uzburkalo se i odskakalo stropoštavajući se dole sa prašinom i bukom. Nije prošlo dugo a čitav spust iznad i ispod njih nalikovao je kamenom slapu u kojem su i oni padali, zbijeni, u strašnoj zbrci kliženja i pr&skanja litica i kamenja.

Spasio ih je drveće na dnu. Uleteše pod okrilje borove šume koja je ovde dopirala do nasred planinske padine uspinjući se iz duboke mračne doline. Neki se dohvatiše debala i obesiše se na niže grane, neki (kao mali hobit) sakriše se iza drveća da se sklone od kamene lavine. Ubrzo je opasnost minula, lavina je prestala, i čuli su se samo poslednji mukli praskovi dok je najveće oburvano kamenje odskakalo i krčilo put duboko dole između paprati i korenja boroVa.

»Dobro! To nas je malo ubrzalo«, reče Gandalf, »pa će čak i bauci koji nas prate imati muke da siđu ovuda tiho.«

»Možda«, progunđa Bombur, »ali im neće biti teško da nam skotrljaju kamenje na glavu.« Patuljci (i Bilbo) nisu ni izdaleka bili srećni, i ćutke su trljali modrice na povređenim nogama i" stopalima.

»Besmislica! Mi ćemo sad krenuti sa puta odrona kamenja. Moramo žuriti! Pogledajte svetio!«

Sunce je odavno prešlo planine. Već su se senke produbljivale oko njih, mada su u dolini, kroz drveće, i preko crnih vrhova onoga koje je raslo niže', mogli još videti večernjim rumenilom posute ravnice na drugoj strani. Zurili su sad koliko su mogli, hramajući niz blage padine borove šume strmom stazom što je postojano vodila na jug. S vremeria na vreme probijali su se kroz more paprati sa visokim lišćem koje se dizalo sve do iznad hobitove glave; s vremena na vreme hodili su tiho kao sama tišina po tlu od borovih iglica; a sve vreme šumska tmina je težala i sve je gluši postajao mir. Nije bilo vetra te večeri ni koliko da uzdahne u grančicama drveća.

»Moramo li ići još dalje?« upita Bilbo kad se smračilo toliko da je još jedino mogao videti Torinovu bradu kako klima pored njega, i zavlada takva tišina da mu je disanje patuljaka ličilo na glasnu buku. »Svi su mi prsti u stopalima pomodreli i skoćanjili se, noge me bole, a stomak mi se trese kao prazna vreća.«

»Još malo«, reče Gandalf.

Izgledalo je da idu još malu večnost kad naiđoše iznenada na čistinu bez i jednog drveta. Mesec bese izišao i obasjavao je čistinu. Svi su nekako imali utisak da to nije baš prijatno mesto, mada ništa nepovoljno nije moglo da se primeti.

Najednom negde odozdo začuše zavijanje, dugo jezovito zavijane. Odgovori mu drugo sa desne strane i mnogo bliže njima; zatim još jedno sasvim blizu, sleva. To su vukovi zavijali na mesec, vukovi koji su se sakupljali!

Nije bilo vukova pored Baginsove rupe u zavičaju, ali on je znao taj zvuk. Tako često je opisivan u pričama. Jedan od njegovih starijih rođaka (sa Tukove strane), koji je bio veliki putnik, znao ih je

oponašati da bi ga plašio. Čuti taj zvuk kako dolazi iz šume pod mesecom bilo je odviše za Bilba. Čak ni čarobni prsteni nisu ni od kakve koristi protiv vukova - posebno protiv zlih čopora nastanjenih u senci planirija kojima haraju bauci, preko Ivice Divljine, i na granici nepoznatog. Ta vrsta vukova odlikuje se njuhom oštrijim od bauka, i ne treba hi da vas pogleda da bi vas dočepala!

»Šta ćemo sad, šta ćemo sad!« povika Bilbo. »Pobegli smo od bauka da nas uhvate vukovi!« reče on, i to postade poslovice, mada mi sada kažemo »iz tave u vatru« u takvoj vrsti nezgodnih situacija.

»Brzo na drveće!« povika Gandalf; i oni potrčaše prema drveću na rubu proplanka, tražeći ono čije su grane bile relativno niske, ili ono koje je bilo dovoljno tanko da se uza nj uzveru. Pronađoše ga brže nego ikad, možete misliti; i uspeše se više nego što bi ikad to verovali da će grane izdržati. Vi biste se nasmeljali (iz bezbedne daljine) da ste videli patuljke kako sede u drveću sa otambešenim bradama, kao malo čaknuta starija gospoda kada se prave deca. Fili i Kili su bili na vrhu visokog ariša nalik ogromnom božičnom drvetu. Dori, Mori, Ori, Oin, i Gloin smestiše se udobnije u ogromnom boru pravilnih grana koje su stršile u razmacima kao zupčanici točka. Bifor, Bofor, Bombur, i Torin bili su u drugom. Dvalin i Balin uspentrali su se na visoku vitku jelu sa malo grana i pokušavahu da se smeste u zelenilu najvišeg granja. Gandalf, koji je bio prilično viši od ostalih, bese pronašao drvo na koje se oni nisu mogli popeti, širok bor na samom rubu proplanka. Bio je sasvim skriven u njegovoj krošnji, ali mogli ste videti kako mu oči svetle na mesečini dok je izvirivao.

A Bilbo? On nije mogao da se uspne ni na jedno drvo, i kaskao je naokolo od debla do debla, kao zec koji je izgubio svoju rupu a pas mu je za petama.

»Opet si izgubio obijača!« reče Mori Doriju gledajući dole.

»Ne mogu ni ja stalno nositi obijače na leđima«, reče Dori, »niz hodnike i uz drveće! Šta ti misliš da sam ja? Nosač?«

»Njega će pojesti ako ne uradimo nešto«, reče Torin, jer se zavijanje sad čulo svuda oko njih, približavajući se sve više i više.

»Dori!« pozva on, jer je Dori bio najniže na najpristupačnijem drvetu, »požuri i pruži g. Baginsu ruku da se popne!«

Dori je, u stvari, bio izvrstan mom'ak uprkos svom gundanju. Ali siroti Bilbo nije mogao dosegnuti Dorijevu ruku čak ni kad se ovaj spustio na na j don ju granu i istegao svoju ruku nadole koliko je god mogao. Tako Dori morade sići sa drveta i pustiti da se Bilbo uskoprci i stane mu na leđa.

Upravo u tom trenutku vukovi zavijajući izjuriše na čistinu. Odjednom se u njih zagleda stotine očiju. Pa ipak Dori nije pustio Bilba. Sačekao je dok se on uspuzao s'a njegovih ramena u grane, a zatim se sam baci prema grani. U dobar čas! Vuk ščapi ivicu njegovog ogrtača kad se vinuo i skoro ga dohvati. Začas je čitav čopor skamukao oko drveta poskakujući na deblo, zažagrenih očiju i isplaženih jezika.

Ali čak ni divlje Varge (jer tako su nazvani zli vukovi preko Ivice Divljine) ne mogu se uspinjali na drveće. Bili su bezbedni za izvesno vreme. Srećom, bilo je toplo i bez vetra. Drveće nije baš udobno da se na njemu dugo sedi u bilo kojoj prilici; ali na hladnoći i vetru, sa vukovima koji te dole čekaju, ono može biti savršeno bedno mesto.

Očito je ova čistina u krugu drveća bila sastajalište vukova. Sve više i više ih je pridolazilo. Ostaviše stražu podno stabla u kojem su bili Dori i Bilbo, i kružili su njušeći naokolo dok nisu nanjušili svako drvo u kojem je nekoga bilo. Ova su takođe okružili stražari, dok su svi ostali (izgledalo je da ih ima na stotine) otišli i posedali u velikom krugu na čistini; a u sredini kruga bio je veliki sivi vuk. On im je sad govorio užasnim jezikom Varga. Gandalf je poznavao taj jezik. Bilbo nije, ali njemu je zvučao strašno, kao da govore samo o okrutnim i odvratnim stvarima, a tako je i bilo. S vremena na vreme sve Varge u krugu odgovarale bi svom sivom poglavici, svi uglas. I od njihove užasne graje hobit zamalo ne spade sa bora.

Reći ću vam šta je Gandalf čuo, mada Bilbo to nije razumeo. Varge i bauci često su pomagali jedni drugima u podlim delima. Bauci se obično ne usuđuju daleko od svojih planina, osim ako su

isterani i traže novi dom, ili krenu u rat (što se, srećom, nije dogodilo već dugo vremena). Ali u ta vremena oni su znali ići u pljačkaške pohode, posebno da bi pribavili hranu ili robove da za njih rade. Tada bi obično tražili pomoć od Vargi i delili sa njima plen. Ponekad su jahali na vukovima kao što ljudi jašu na konjima. Činilo se da je veliki pohod bauka bio planiran upravo za tu noć. Varge su došle da se sastanu sa baucima, a bauci su kasnili. Razlog je, bez sumnje, bila smrt Velikog Bauka, i sve uzbuđenje koje su prouzrokovali patuljci i Bilbo i čarobnjak, za kojima su verovatno još tragali. Uprkos opasnostima ove zabačene zemlje, samopouzdana ljudi su odnedavno ponovo počeli prodirati u nju sa juga, sekući drveće i podižući naselja među pitomijim šumama u dolinama i duž rečnih obala. Bilo ih je mnogo, i bili su hrabri i dobro naoružani, te se ni Varge nisu usuđivale da ih napadnu po danu ili kad ih je bilo više na okupu. Ali sad su skovali plan da uz pomoć bauka izvrše noćni prepad na neka od sela najbliža planinama. Da se njihov plan ostvario, tamo niko ne bi osvanuo sledećeg dana; bauci bi ih poubijali sve osim nekolicine koje bi zadržali za sebe i oterali kao zarobljenike u svoje špilje.

Užasno je bilo slušati ovaj razgovor, ne samo zbog hrabrih šumara i njihovih žena i dece nego, takođe, i zbog opasnosti koja je sada pretila Gandalfu i njegovim prijateljima. Vukovi su bili ljuti i u nedoumici što su ih našli ovde na samom svom sastajalištu. Mislili su da su oni prijatelji šumara i da su došli kako bi njih uhodili, i vesti o njihovim planovima odneli dole u nizinu, a onda bi bauci i vukovi morali biti ogorčenu bitku umesto da hvataju zarobljenike i proždiru ljude probuđene iznenada iz sna. Stoga Varge nikako nisu bile spremne otići i dopustiti ovima na drveću da se spasu, u svakom slučaju bar ne pre jutro. A mnogo ranije, rekoše, vojska bauka spustiće se iz planina i oni se mogu popeti na drveće ili ga poseći.

Sad možete razabrati zašto je Gandalf, slušajući njihovo rezanje i kevtanje, osetio užasan strah, mada je bio čarobnjak, i zaključio da su na vrlo lošem mestu, i da još uopšte nisu umakli. Ipak, on nije hteo dopustiti da sve ispadne baš po njihovom, mada je malo šta mogao uraditi sateran na visoko drvo i sa svih strana okružen vukovima.

Sakupio je velike šišarke sa grana svog drveta, pa užeže jednu svojim jarkim plavim ognjem, i baci je uz fijuk dole usred vučijeg kruga. Pogodi jednog vuka u leđa, i njegovo tršavo krzno smesta planu, te se ovaj bacao tamoamo užasno kevući. Zatim je usledila druga, treća, jedna plamteći plavo, druga crveno, treća zeleno. Šišarke se rasprsnuše na zemlji u sredini kruga u obojene varnice i dim. Jedna posebno velika pogodi vučjeg poglavicu u njušku, i on poskoči uvis tri metra, a zatim pojuri naokolo, u svom besu i strahu, ujedao je i grebao ostale vukove.

Patuljci i Bilbo vikali su i klicali. Bilo je užasno gledati vučiji bes, a metež koji su stvorili uznemirio je celu šumu. Vuci se uvek boje vatre, ali ovo je bio najužasniji i najneprirodniji plamen. Kad bi im se varnic'a dotakla krzna, prosto se lepila i zadirala u njih, i ako smesta ne bi počeli da se valjaju, uskoro bi se zapalili. Veoma brzo svuda po proplanku vukovi su se valjali i prevrtali da pogase varnice na svojim leđima, a oni koji su goreli jurili su naokolo zavijajući i paleći druge, dok njihovi prijatelji nisu počeli da ih progone, te tako umakoše niz padinu, urlajući i kevući, u potrazi za vodom.

»Kakva je ovo vreva u šumi noćas?« reče Gospodar Orlova. Sedeo je, crn na mesečini, na vrhu isturenog hrpta stene na istočnoj ivici planina. »Ovijem vučije glasove! Da li bauci prave pokor po šumi?«

On se vinu u vazduh, i smesta dvojica iz njegove pratnje sa bočnih stena podigoše se da ga slede. Kružili su nebom i gledali dole na krug Vargi, sitnu tačku u velikoj, velikoj dubini. Ali orlovi imaju oštar vid i mogu vide ti sitne stvari i iz ogromne daljine. Gospodar Orlova Magičnih planina imao je oči koje su netremice mogle gledati u sunce i sa visine od jedne milje, čak i na mesečini, spaziti zeca koji se kreće po zemlji. I tako, premda nije mogao videti ljude u drveću, mogao je primetiti žestoku uznemirenost među vukovima i spaziti male bleskove vatre, i čuti zavijanje i urlanje, koje je postajalo nejasno uspinjući se iz dubine prema njemu. Takođe je mogao videti odbles'ak meseca na kopljima i kacigama bauka dok su se dugačke

kolone tog gadnog sveta spuštale niz padine od svoje kapije i zavijale u šumu.

Orlovi nisu dobroćudne ptice. Neki su strašljivi i okrutni. Ali stara rasa sa severnih planina behu najveće od svih ptica; gordi i sriazni i otmeni. Nisu voleli bauke, niti su ih se plašili. Kad bi im uopšte poklonili pažnju (stoje bilo vrlo retko, jer se nisu hranili takvim stvorenjima), kidisali bi na njih i, dok su bauci kričali, odnosili ih natrag do špilja, prekidajući kakvu njihovu nevaljalštinu. Bauci su mrzeli orlove i plašili ih se, ali nisu mogli doseći do njihovih uzvišenih staništa, niti ih isterati iz planina.

Noćas je Gospodara Orlova obuzela radoznalost da sazna šta se zbiva; tako on sakupi mnoštvo drugih orlova oko sebe, a onda se otisnuše od planina i polagano leteći ukруг, stalno ukруг, ukруг, spuštali su se, spuštali, spuštali prema prstenu vukova i njihovom sastajalištu sa baucima.

Na svu sreću! Ovde dole događale su se užasne stvari. Vukovi koji su u plamenu pobjegli u šumu sad su i nju zapalili na nekoliko mesta. Bilo je usred leta, i na ovoj istočnoj strani planina u poslednje vreme palo je veoma malo kiše. Požutela paprat, otpale grane, debeo sloj borovih iglica, i ovde-onde poneko suvo diTO nadoše se uskoro u plamenu. Svud uokolo čistine Varga besnela je vatra. Ali vučija straža nije napustila drveće. Do ludila dovedeni i jarosni, oni su se bacali i zavijali oko debala, i kleli patuljke na svom užasnom jeziku, dok su im jezici visili, a oči sjaktile crveno i besno kao munje.

Tad iznenada u trku i arlaučući naleteše bauci. Oni su verovali da je bitka sa šumarima u toku; ali uskoro saznadoše šta se u stvari dogodilo. Neki od njih čak sedošć i počeše da se smeju. Drugi su vitlali kopljima i udarali drškama u štitove. Bauci se ne boje vatre, i uskoro su imali plan koji im se učinio veorna zabavan.

Jedni sakupiše sve vukove u čopor. Drugi navukoše paprat i šiblje okolo debala. Ostali su jurili naokolo gazeći i udarajući, udarajući i gazeći, dok s' oro sve vatre nisu bile pogašene - ali nisu ugasili vatru najbližu drveću gde su bili patuljci. Tu vatru ložili su lišćem,, suvim granama i papraču. Ubrzo su oko patuljaka zatvorili

krug od dima i plamena, sprečavajući ga da se širi dalje; ali on se polako zatvarao i živa vatra poče da liže gorivo nagomilano pod drvećem. Dim je ulazio Bilbu u oči, osećao je jaru plamena, a kroz dim je video bauke kako plešu okolo naokolo kruga kao ljudi oko ivanjske vatre. Oko kruga fatnika koji su plesali sa kopljima i sekirama stajali su vukovi na pristojnom odstojanju, motreći i čekajući.

Čuo je kako bauci počinju užasnu pesmu:

*Petnaest ptica u pet jela,
Perje im veje vatren vetar!
Ali, čudne ptičice, nemaju krila!
O, šta sad čeka tu smešnu pilad?
Ispeći ih žive, U' pirjati u loncu;
Isprz.it ih, skuvati i pojesti na koncu?*

Zatim prestadoše i povikaše: »Poletite, ptičice! Pobegnite ako možete! Sidite, ptičice, ili ćete biti pečene u gnezdima! Pevajte, pevajte, ptičice! Zašto ne pevate?«

»Iš, odatle, dečurlijo!« doviknu Gandalf odgovarajući. »Ovo nije vreme za skidanje ptičijih gnezd'a. Osim toga neposlušni dečaci koji se igraju vatrom bivaju kažnjeni.« On je rekao to da ih razljuti, i da im pokaže kako se nije uplašio - mada se, naravno, bese uplašio, ma koliko da je bio čarobnjak. Ali oni uopšte ne obratiše pažnju na to i nastaviše pesmu.

*Gori, gori, drvlje i žbunje!
Oprlji i prži! Bakljo, šišti,
Za našu radost sve uništi
Ja hej!*

*Peci ih i prži na žaru i na vatri
dok brade buknu i oči usplamte:
dok ispuca koža i zasmrdi kosa,
otopi se salo i pocrne kosti
u šljaki ležeći
ispod neba!*

*Skončaće patuljci, kao što treba, nama na radost,
Ja hej!
Ja hari-hej!
Ja hoj!*

I s tim Ja hoj! plamen stiže do Gandalfovog drveta. Za tili čas se proširi na ostala. Plamen zahvati koru, donje grane zapucketaše. Tad se Gandalf uspe na vrh svog drveta. Iznenadni sjaj blesnu iz njegovog štapa kao munja, dok se on pripremao na skok sa visine pravo među baučka koplja. To bi bio njegov kraj, mada bi verovatno pobio mnoge bauke ud'arivši dole kao grom. Ali nije skočio. Upravo u tom trenutku Gospodar Orlova sjuri se iz visine dograbi ga u svoje kandže i nestade.

Bauci urliknuše od iznenađenja i besa. Glasno kliknu Gospodar Orlova, kome se Gandalf sad obratio. Natrag jurnuše ptičurine koje su bile sa njim i stuštiše se dole kao velike crne sene. Vukovi su zavijali i škrgutali zubima; bauci su urlali i toptali od besa i hitali svoja teška koplja uzalud uvis. Na njih su kidisali orlovi; tamni huk njihovih razmahanih krila poruši ih na tle ili ih otera daleko; njihove kandže zasekoše lica bauka. Druge ptice poleteše prema vrhovima drveća i dohvatiše patuljke, koji su se pentrali uvis, s'ad više nego što su se ikad ranije usudili.

Sirotog malog Bilba zamalo opet ne ostaviše! On je jedva stigao da se uhvati Doriju za noge, pošto njega poslednjeg prenesoše, i tako se uzdigoše zajedno iznad pometnje i požara. Bilbo se ljuljao u Vazduhu dok su mu ruke skoro popuštale.

Duboko dole, bauci i vukovi rasturali su se nadaleko i naširoko po šumama. Nekoliko orlova još je kružilo i nadletalo poprište bitke. Vatre oko drveća suknuše odjednom nagore, nadvisujući najviše grane. Drveće nestade u praskavom požaru. Nalete iznenadan vihor varnica i dima. Bilbo je jedva umakao u poslednjem trenutku!

Uskoro je svetlost požara izbledela u dubini i postala crveno žmirkanje na crnom tlu; a oni su bili visoko u nebu, uzdižući se sve vreme u smelim širokim krugovima. Bilbo nikad nije zaboravio taj let, i kako je visio na Dorijevim člancima. On je ječao: »Moje ruke, moje ruke!« ali Dori je stenj'ao: »Jao, moje noge, jao moje noge!« I kad je sve išlo kako treba, Bilba je od visine hvatala vrtoglavica. Sav bi malaksao kad bi pogledao preko ivice makar i m'alog grebena; i nikad nije voleo merdevine, da i ne pominjemo drveće (pošto nikad ranije nije morao da se spašava od vukova). Možete zamisliti kako mu se sad vrtelo u glavi kad bi između svojih stopala koj'a su se klatila, pogledao nadole i video tamna prostranstva široko razjapljena pod njim, dotaknuta ovde-onde svetlošću meseća na planinskoj steni ili na potoku u ravnici.

Bledi rtovi planina su se približavali, klinovi stenja stršili u mesečinu iz tamnih senki. Iako je bilo leto, bese veoma hladno. On sklopi oči i zapita se hoće li moći još izdržati. Zatim zamisli šta bi mu se dogodilo ako ne bude mogao. Obuze ga mučniria.

Let se završio upravo u poslednjem času za njega, pre nego što su ga ruke izdale. On oslobodi Dorijeve članke uz hropac i pade na grubu platformu orlovskog gnezda. Tu je ležao bez glasa, 'a misli su mu bile mešavina iznenađenja što se spasao vatre i straha da ne padne sa tog uskog mesta u duboke senke s jedne ili druge strane. Sad je već bio zaista veoma smušen nakon strašnih avantura i gladovanja u poslednja tri dana, i on uhvati sebe kako glasno kaže: »Sad znam kako se oseća parče slanine kada ga neko odjednom nabode na viljušku i iz tave vrati na policu!«

»Baš ne znaš«, začuje kako Dori odgovara, »jer slanina zna da će se vratiti u tavu pre ili kasnije, a nama ostaje da se nadamo da nećemo. Pored toga orlovi nisu viljuške!«

»O, ne! Nimalo nalik piroškama - viljuškama, zapravo«, reče Bilbo pridižući se i zabrinuto posmatrajući orla koji se spustio u blizini. Pitao se kakve li je još gluposti govorio i da li će orao smatrati to nepristojnošću. Ne smete biti nepristojni s orlom kad niste veći od običnog hobita (kad se usred noći nađete gore u gnezdu)!

Orao samo zaoštri malo svoj kljun o kamen i dotera perje ne obraćajući na njih nikakvu pažnju.

Ubrzo stiže drugi orao. »Gospodar Orlova zapoveda da doneseš svoje zarobljenike na Veliki Greben!« kriknu on i ode. Drugi dohvati Dorija u svoje kandže i polete sa njim u noć ostavljajući Bilba sasvim samog. Njemu je ostalo tek toliko snage da se upita šta li je glasnik mislio sa onim »zarobljenike«, i da pomisli kako će ga rastrgnuti za večeru kao zeca, a već je na njega bio red.

Orao se vrati, dohvati ga u svoje kandže držeći ga za stražnji deo kaputa, i sumi. Ovog puta su leteli veoma kratko. Uskoro se Bilbo, uzdrhtao od straha, našao na širokoj litici grebena na hrptu planine. Dovde nije vodila nikakva staza i ovamo se moglo stići samo leteći; i nikakva staza nije vodila od litice, i moglo se otići jedino skokom u bezdan. Tu Bilbo nađe sve ostale kako sede leđima naslonjeni na stenu. Gospodar Orlova je takođe bio tu i razgovarao sa Gandalfom.

Činilo se da Bilba ipak neće pojesti. Izgledalo je da se čarobnjak i orao-gospodar odnekud poznaju, pa čak i da su im odnosi prijateljski. U stvari, Gandalf, koji je često boravio u planinama, učinio je jednom uslugu orlovima i izlečio njihovog gospodara kada je strelom bio ranjen. Tako je, vidite, »zarobljenici« značilo samo »zarobljenici spašeni od bauka«, a ne zatočenici orlova. Iz Gandalf ovog razgovora Bilbo razabra da će se oni konačno stvarno i istinski izvući iz strašnih planina. Gandalf je sa Velikim Orlom razgovarao o tome kako da, njega, Gandalfa, patuljke i Bilba prenesu veoma daleko i spuste ih podaleko na njihov put kroz doline. Gospodar Orlova nije želeo da ih nosi igde u blizinu ljudskih naselja. »Oni bi nas zasuli strelama iz svojih velikih lukova od tisovine«, reče on, »jer bi mislili da smo krenuli na njihove ovce. I drugom kakvom prilikom bili bi u pravu. Ne! nama je drago što smo nasadili bauke i pokvarili

im provod, i drago nam je da se odužimo tebi, ali nećemo zbog patuljaka stavljati svoje živote na kocku leteći u južne doline.«

»Dobro«, reče Gandalf. »Ondesite nas gde i koliko daleko vi možete! Mi smo vam već duboko zahvalni. Ali ovoga časa skapavamo od gladi.«

»Ja sam skoro skapao«, reče Bilbo tanušnim glasićem, koji niko nije čuo.

»Tu verovatno ima pomoći«, reče Gospodar Orlova.

Docnije ste mogli videti jarku vatru na litici grebena i oko nje likove patuljaka koji kuvaju šireći prijatan miris pečenja. Orlovi su naneli suve grane za potpalu i doneli kunića, zeca i malu ovcu. Patuljci su izvršili sve pripreme. Bilbo je bio preslab da bi pomagao, a ionako nije bio posebno dobar u deranju kunića i sečenju mesa, pošto bese navikao da mu ga donosi mesar potpuno spremno za kuvanje. Gandalf je, takođe, ležao obavivši svoj deo posla prilikom potpaljivan ja vatre, pošto Oin i Gloin behu izgubili svoje kresivo. (Patuljci ni do danas nisu prešli na šibice.)

Tako su se završile pustolovine u Magičnim planinama. Uskoro je Bilbov stomak ponovo bio pun i miran, a on je osećao da može spokojno spavati, mada bi, u stvari, njemu više odgovarala vekna hleba sa buterom nego parčad mesa pečena na štapićima. Spavao je sklupčan na tvrdoj steni, čvršće nego ikad u svom pernatom krevetu, u vlastitoj maloj rupi kod kuće. Ali svu noć je sanjao svoju kuću i lutao u snu kroz razne odaje tražeći nešto što nije mogao pronaći, a ni setiti se nije mogao kako to izgleda.

7. ČUDAN SMEŠTAJ

Sledećeg jutra Bilbo se probudio sa ranim suncem u očima. Skočio je da vidi koliko je sati i da pristavi lonče za vodu - i ustanovio da uopšte nije kod kuće. Tako mu nije preostalo ništa drugo nego da sedne uzalud čeznući za umivanjem i doterivanjem. Nije dočekaao ni jedno ni drugo, a ni čaj, ni prepečeni hleb ni slaninu za doručak, samo hladnu ovčetinu i zečetinu. A potom je trebalo da se pripremi za nov početak.

Ovom prilikom bilo mu je dozvoljeno da se uspne orlu na leđa i da se učvrsti između krila. Vazduh ga je šibao i on zatvori oči. Patuljci su dovikivali zbogom i obećavali da će se odužiti Gospodaru Orlova ako ikad budu imali prilike, dok je petnaest velikih ptica uzletalo sa klisure. Sunce još uvek bese blizu istoka. Jutro bese sveže, a izmaglica je krila doline i duplje i obavijala ovde-onde vrhove i šiljke brda. Bilbo otvori jedno oko da proviri i primeti da su ptice već visoko i na velikom rastojanju od zemlje, a planine izmiču u daljinu. Ponovo zatvori oči držeći se još čvršće.

»Ne štipaj!« reče orao. »Nema potrebe da se plašiš kao zec, makar ličio na njega. Jutro je lepo i sa malo vetra. Sta ima lepše od letenja?«

Bilbo je pozeleo da kaže: »Topla kupka i kasno doručkovanje posle nje ria travnjaku«, ali mu se učini da je bolje da ne kaže uopšte ništa, i da svoj stisak samo malčice popusti.

Nakon poprilično vremena orlovi su sigurno uprkos ogromnoj visini, ugledali tačku kojoj su stremili, jer su počeli da se spuštaju kružeći naokolo u velikim spiralam'a. To je dugo trajalo i konačno hobit ponovo otvori oči. Zemlja je bila mnogo bliže, a ispod njih bese drveće koje je ličilo na hrastove i brestove, i sterale se prostrane

livade, a kroz sve to je promicala reka. Ali, izbijajući iz zemlje, usred korita reke koja je savijala omču oko nje, stršila je velika stena, skoro kao brdo od kamena, kao najisturenija predstraža dalekih planirija, ili ogroman komad koji je neki džin nad džinovima zafrljačio miljama u ravnicu.

Na vrh ove stene s'ada su brzo kidisali orlovi, jedan po jedan, da spuste svoje putnike.

»Srećan put, kuda god prolazili sve dok vas gnezda ne prime na njegovu kraju!« dovikivali su oni. To je uobičajeni pozdrav među orlovima.

»Neka vas vetar pod Vašim krilima nosi gde sunce plovi i mesec seta«, odgovori Gandalf, koji je jedini znao pravilan otpozdrav.

I tako su se rastali. I mada je u danima koji su dolazili Gospodar Orlova postao Kralj Svih Ptica i nosio zlatnu krunu, a njegovih petnaest harambaša zlatne kolire (načinjene od zlata koje su im poklonili patuljci), Bilbo ih nikad više nije video - osim u visini i velikoj daljini u Bici pet armija. Ali kako to dolazi na kraju ove priče, nećemo sad o tome reći više ništa.

Na vrhu kamenog brda postojalo je zaravnjenje i veoma izlizana staza sa mnoštvom stepenika savijala je nadole do vode, preko koje je gaz od ogromnih ravnih kamenova vodio na livadu sa druge strane reke. Na dnu stepenica i blizu početka kamenog gaza nalazila se mala špilja (veoma prijatna, sa šljunkom na tlu). Ovde se družina sakupila da ra/motri šta treba činiti.

»Uvek sam želeo da vas sve prevedem nepovređene (ako je moguće) preko planine«, reče čarobnjak, »i evo gde mi je dobrim vođenjem i dobrom srećom to pošlo za rukom. Uistinu mi smo sad stigli mnogo dalje na istok nego što sam ja ikad nameravao da idem s vama, jer, na kraju krajeva, ovo nije moja .avantura. Ja ću možda priviriti ponovo pre no što se sve završi, ali u međuvremenu čekaju me neki drugi neodložni poslovi koje treba da obavim.«

Patuljci prostenjaše sa izgledom najvećeg nespokojstva, a Bilbo zaplaka. Oni su bili počeli verovati da će Gandalf ići sa njima celim putem i uvek im priteći u pomoć da se izvuku iz neprilika. »Neću

nestati baš ovog časa«, reče on. »Mogu ostati s vama još dan ili dva. Verovatno Vam mogu pomoći da isplovite iz sadašnjih neprilika, a i meni samom treba malo pomoći. Nemamo hrane ni prtljaga, i nijednog konjića za jahanje; a vi ne znate ni gde ste. To vam j'a mogu reći. Nalazite se koju milju severno od staze kojom bismo išli da u žurbi nismo ostavili planinski prelaz. Vrlo malo ljudi živi u ovim krajevima, osim ako su se nastanili otkad sam ja poslednji put bio ovde, a od toga ima nekoliko godina. Ali postoji neko za koga znam da živi nedaleko odavde. Taj Neko načinio je stepenice na velikoj steni

- Karastena, čini mi se da se tako zove. On ne dolazi ovamo često, u svakom slučaju ne po danu, i ne isplati se čekati ga. U stvari, bilo bi to vrlo opasno. Moramo otići da ga potražimo; i 'ako sve bude prošlo kako treba prilikom našeg susreta, mislim da ću ja onda otići i poželeti vam kao i orlovi »srećan put kuda god prolazili!« Molili su ga da ih ne ostavlja. Nudili su mu zmajevsko zlato i srebro i dragulje, ali on nije hteo da se predomisli. »Videćemo, videćemo«, rekao je, »i ja mislim da sam već zaradio nešto od vašeg zmajevskog zlata - kad ga se domognete.«

Nakon toga su prestali da ga mole. Zatim poskidaše odeću i okupaše se u reci, koja je bila plitka i bistra i šljunkovita pored gaza. Kad su se osušili na suncu, koje je sad bilo jako i toplo, osetiše se osveženi, mada još iscrpljeni i pomalo gladni. Uskoro predoše gaz (noseći hobita), i zaputiše se kroz visoku zelenu travu i niz aleje između granatih hrastova i visokih brestova.

»A Zašto se to zove Karastena?« upita Bilbo hodajući pored čarobnjaka.

»On ju je nazvao Karasteria, jer je karastena reč za to. On takve stvari naziva karastenarria, a ova je Karastena jer je jedina pored njegove kuće i on je dobro poznaje.«

»Ko je zove? Ko je poznaje?«

»Onaj Neko o kome sam govorio - veoma važna osoba. Morate svi biti veoma pristojni kad vas predstavim. Predstavljajući vas polako, dvojicu po dvojicu, mislim; a vi morate biti pažljivi da ga ne biste

ozlovoljili, inače samo nebo zna šta će se dogoditi. On ume da bude jeziv kad je ljut, mada je veoma ljubazan kad mu se ugađa. Ipak vas upozoravam da se lako razljuti.«

Svi se patuljci sjatiše oko njih kad čuše da čarobnjak ovako govori Bilbu. »Je li to osoba kojoj nas sad vodiš?« pitali su. »Zar ne bi mogao naći nekoga malo bolje naravi? Zar ne bi bilo bolje da nam sve to malo razjasniš« - itd.

»Naravno da jest! Ne, ne bih! I jesam objasnio vrlo pažljivo«, odgovarao je čarobnjak mrko. »Ako baš morate znati više, njegovo ime je Beorn. Veoma je jak, i on je menjač kože.«

»Šta! Krznar, čovek koji zove zečeve kunićima, ako već ne pretvara njihovo krzno u veveričije?« upita Bilbo.

»Preblaga nebesa, ue, ne, ne, NE!« reče Gandalf. »Ne budite glupi, gospodine Bagins, ako to ne morate; i u ime svih čudesa, ne spominjite reč krznar ponovo sve dok ste u krugu od sto milja od njegove kuće, kao ni ćurak, japundže, bundu, kapuljaču, muf, niti i jednu drugu takvu nesrečnu reč! On je menjač kože. On menja svoju kožu: ponekad je veliki crni medved, ponekad veliki snažan crnokosi čovek sa ogromnim rukama i dugom bradom. Ne mogu vam reći mnogo više, mada bi to trebalo da bude dovoljno. Neki kažu da je on medved koji vodi poreklo od velikih i drevnih planinskih medveda koji su tu živeli dok nisu došli džinovi. Drugi kažu da je on čovek koji potiče od prvog čoveka koji je živeo pre no što su Šmaug i drugi zmajevi stigli u ovaj kraj sveta, i pre no što su bauci pristigli u brda sa severa. Ja ne bih mogao reći, mada pretpostavljam da je poslednja priča istinita. On nije osoba kojoj se postavljaju pitanja.

U svakom slučaju, ne podleže nikakvim mađijama osim vlastitim. Živi u hrastovoj šumi u velikoj drvenoj kući; i kao čovek uzgaja stoku i konje koji su skoro isto tako neobični kao i on. Oni rade za njega i razgovaraju sa njim. On ih ne jede; niti lovi, niti jede divlje životinje. Drži košnice i košnice velikih neobuzdanih pčela, i živi uglavnom od šlaga i meda. Kao medved luta uzduž i popreko. Ja sam ga jednom video kako sedi sasvim sam na vrhu Karastene noću posmatrajući mesecev zalazak u Maglenim planinama, i čuo sam ga

kako mumla na medvedem jeziku: »Doći će dan kada će oni propasti, a ja ću se vratiti!« Zbog toga verujem da je sam negda sišao sa planina.«

Bilbo i patuljci imali su sada o čemu da razmišljaju, i nisu više postavljali pitanja. Pred njima je bilo još dosta pešačenja. Greli su uz brdo pa niz dol. Postalo je veoma vruće. Povremeno se odmarahu ispod drveća, i tad je Bilbo osećao toliku glad da je mogao jesti žirove, samo da behu dovoljno zreli da padnu na zemlju.

Bese sredinom poslepadneva kad primetiše velike belege cveća koje je raslo naokolo, sVaka grupa od iste vrste, kao da ih je neko zasadio. Naročito je bilo mnogo deteline, valoviti prostori slatke deteline, purpurne deteline, i široki prostori kratke bele slatke deteline što miriše na med. Vazduh je ispunjavalo zujanje i zvrjanje i monotono dundorenje. Pčele su posvuda bile u poslu. I kakve pčele! Bilbo nikad nije video nešto nalik njima.

»Da me jedna ubode«, pomisli on, »nadio bih se još jednom ovoliki koliki sam!«

Bile su veće od stršljena. Trutovi sti bili veći nego vaš palac, i to poprilično, a žuta traka na njihovim tamnim crnim telim'a sijaše kao žeženo zlato.

»Približavamo se«, reče Gandalf. »Na ivici smo njegovih pčelinjih pašnjaka.«

Nakon izvesnog vremena naiđoše na pojas visokih i veoma starih hrastova, a nešto docnije do visoke trnovite ograde kroz koju niste mogli niti šta videti, niti se probiti.

»Bolje da vi pričekate ovde«, reče čarobnjak patuljcima, »i kad viknem ili zviznem, počnite da me sledite - videćete kuda idem - ali samo po dvojica, pazite, ostavljajući oko pet minuta razmaka između svakog para. Bombur je najdeblji i može da nastupi umesto dvojice, bolje je da on naiđe sam i poslednji. Haj'mo, gospodine Baginse! Negde na ovoj strani nalazi se kapij'a.« I rekavši to, on krenu duž ivice vodeći preplašenog hobita sa sobom.

Uskoro stigoše do drvene kapije, visoke i široke, iza koje su videli vrtove i mnoštvo niskih drvenih zgrada, neke pokrivene

slamnim krovovima i načinjene od netesanih trupaca, ambare, staje, šupe, i dugačku nisku drvenu kuću. Sa unutrašnje strane, a južno od velike ograde, stajali su nizovi i nizovi košnica sa zvonastim vrhovima načinjenim od slame. Zvuk gigantskih pčela koje su letele tamo-amo i mileći ulazile i izlazile ispunjavao je zrak.

Čarobnjak i hobit gurnuše tešku škripavu kapiju i pođoše širokom stazom prema kući. Nekoliko konja, veoma zaglađenih i dobro otimarenih, vrlo inteligentnih lica, dokaska preko trave i zagleda se u njih pomno, 'a zatim odgalopiraše prema zgradama.

»Otišli su da ga obaveste o dolasku stranaca«, reče Gandalf.

Uskoro stigoše u dvorište koje je sa tri strane omeđavala drvena kuća i njena dva duga krila. Na sredini je ležalo veliko hrastovo deblo, a pored njega mnogo posečenih grana. U blizini je stajao ogroman čovek sa gustom crnom bradom i kosom, 'a na velikim golim rukama i nogama isticali su se čvornovati mišići. Beše odeven u tuniku od vune koja je dosegala do kolena, i naslanjao se na ogromnu sekiru. Konji su stajali uza nj s'a njuškama pored njegovog ramena.

»Ugh! evo ih!« reče on konjima. »Ne izgledaju opasno. Vi možete ići!« On se nasmeja dubokim grlenim smehom, spusti sekiru i stupi napred.

»Ko ste vi i šta želite?« upita nabusito, stojeći ispred njih i strašno nadvisujući Gandalfa. Što se tiče Bilba, ovaj je mogao kao od š'ale projuriti između njegovih nogu ne priginjući glavu da izbegne rese čovekove smeđe tunike.

»Ja sam Gandalf«, reče čarobnjak.

»Nikad čuo za takvog«, promrmlja čovek, »A šta je ovaj ortak?« reče on čučnuvši da se namršti na hobita svojim čupavim crnim obrvama.

»To je gospodin Bagins, hobit iz dobre familije i besprekornog ugleda«, reče Gandalf. Bilbo se nakloni. Nije imao nikakvog šešira da skine, i bese bolno svestan mnoštva dugmadi koj'a su nedostajala. »Ja sam čarobnjak«, nastavi Gandalf. »Ja sam čuo o vama, ako vi

niste čuli o meni; ali možda ste čuli o mom dobrom rođaku Radagastu, koji živi pored južnih granica Mrke šume?«

»Da; nije loš momak za jednog čarobnjaka, čini mi se. Viđao sam ga kadikad«, reče Beorn. »U redu, sad znam ko ste, ili ko kažete da ste. Šta želite?«

»Da vam istinu kažemo, mi smo izgubili prtljag i skoro izgubili put, i veoma nam je potrebna pomoć, ili bar savet. Mogu reći da smo imali prilično nezgodnih časova sa baucitrta u planinama.«

»Baucima?« upita veliki čovek manje nabusito. »Oho, znači vi ste imali nevolje sa njima, je li tako? Zbog čega ste im se približavali?«

»To nije bila naša namera. Iznenadili su nas u noći na prelazu kojim smo morali proći; dolazili smo iz zapadnih zemalja u ove krajeve - to je duga priča.«

»Bolje je onda da uđete i ispričate mi ponešto od toga, ako za to ne treba čitav dan«, reče čovek uvodeći ih kroz tamna vrata koja su se otvarala iz dvorišta prema unutrašnjosti kuće.

Sledeći ga, nađoše se u širokom holu sa ognjištem u sredini. Mada je bilo leto, gorela je vatra i dim se dizao do pocrnelih greda tražeći izlaz kroz propust u krovu. Prodoše kroz ovu zadimljenu salu, osvetljenu samo vatrom i otvorom nad njom, i kroz druga manja vrata stupiše na neku vrstu verande izdignutu na drvene stubove istes'ane od celih debala drveća. Gledala je na jug i bila još topla i ispunjena svetlošću zalazećeg sunca što se lilo u nju, i padalo zlatno na vrt prepun drveća koji je sezao sve do stepenica.

Ovde posedaše na drvene klupe i Gandalf poče svoju priču, dok je Bilbo klatio nogama i posmatrao cvetove u vrtu, pitajući se kako li se sve zovu pošto polovinu nikad ranije ne bese video.

»Prelazio sam planine sa nekolicinom prijatelja . . .« reče čarobnjak.

»Nekolicinom? Ja vidim samo jednog, i uz to malog«, reče Beorn.

»U stvari, da Vam istinu kažem, nisam hteo da vas gnjavim sa velikim brojem nas dok ne ustanovim da niste zauzeti. Pozvaću ih, ako smem.«

»Hajde, pozovi!«

Tako Gandalf ispusti dug piskav zvižduk i ubrzo se Torin i Dori pojavili iza kuće, dolazeći stazom kroz vrt, i stadoše klanjajući se nisko ispred njih.

»Nekolicinom ili trojicom hteo si da kažeš, vidim!« reče Beorn.

»Ali ovo nisu hobiti, ovo su patuljci!«

»Torin Hrastoštit, vama na usluzi! Dori vama na usluzi!« rekoše dvojica patuljaka ponovo se poklonivši.

»Meni nisu potrebne vaše usluge, hvala vam«, reče Beorn, »ali očekujem da su vama potrebne moje. Nisam preterano sklon patuljcima; no ako je istina da si ti Torin (sin Traina, koji je sin Trorov, ako se ne varam), i da je vaš ortak ugledan, i da ste neprijatelji bauka i da ne smerate nikakve nepodopštine na mom posedu - šta vi, u stvari, smerate kad smo već kod toga?«

»Oni putuju da posete zemlju svojih otaca, daleko na istok iza Mrke šume«, ubaci Gandalf, »i to je apsolutna igra slučaja što smo uopšte na vašem posedu. Prelazili smo preko Visokog prelaza i trebalo je da izbijemo na put koji leži južno od Vaše zemlje, kad nas napadoše zli bauci - upravo sam se spremao da vam ispričam.«

»Nastavi onda priču«, reče Beorn, koji nikad nije bio naročito učtiv.

»Bila je strašna oluja; kameni džinovi behu izašli i vitlali su stene, i na vrhu prelaza gde smo se sklonili u špilju hobit i ja i nekolicina naših drugara ...«

»Da li za dvojicu kažeš nekolicina?«

»Zapravo, ne. Činjenički, bilo je više nego dvojica.«

»Gde su oni? Ubijeni, pojedeni, otišli kući?«

»U stvari, ne. Izgleda da nisu svi došli kad sam zviznuo. Stide se, pretpostavljam. Vidite, strašno nam je nezgodno jer nam se čini da nas je malo odviše da vam banemo u goste.«

»Hajde, zvizni ponovo! Izgleda da ja priređujem prijem, pa jedan ili dvojica više ne čine nikakvu razliku«, promrmlja Beorn. Gandalf ponovo zviznu; ali Nori i Ori pojaviše se skoro pre nego što je završio, jer, ako se sećate, Gandalf im bese rekao da se priključuju u parovima svakih pet minuta.

»Zdravo!« reče Beorn. »Stižete prilično brzo - gde ste se krili? Hajde, priđite, moji čovečuljci!«

»Nori vama na usluzi. Ori va...« počеше oni; no Beorn ih prekide.

»Hvala vam! Kad mi zatreba vaša pomoć, tražiću je. Sedite i dopustite da nastavimo sa ovom pričom, ili će biti vreme za večeru pre no što se završi.«

»Čim smo pospali«, produži Gandalf, »pukotina u stražnjem delu špilje se otvori; riavreše bauci i dograbiše hobita i patuljke i naše krdo poni ja -«

»Krdo ponija? Šta ste vi predstavljali - putujući cirkus? Ili ste nosili mnogo zaliha? Ili uvek šest nazivate krdom?«

»O, ne! U samoj stvari, bilo je više nego šest ponija, jer je bilo više nego šestorica nas - i oVaj, evo još dvojice!« Upravo u tom času pojaviše se Balin i Dvalin i poklonise se toliko nisko da su bradama pomeli kameni pod. Veliki čovek se mrštio s početka, ali oni su se toliko trudili da budu zastrašujuće uljudni i neprekidno su klimali, i priginjali se, i klanjali i mahali svojim kapuljačama ispred kolena (u pravom stilu patuljaka), dok on nije prestao da se mršti i počeo da se kikoće: izgledali su tako komično.

»Krdo je bila prava reč«, reče on. »I to divna, komična. Uđite, moji veselj'aci, i kako mi se vi zovete? Ne trebaju mi vaše usluge u ovom trenutku, samo vaša imena; a onda sedite i prestanite da se klimate!«

»Balin i Dvalin«, rekoše oni ne usuđujući se da se osete uvređenima, i sedoš pljusnuvši na pod, izgledajući u velikoj meri zbunjeno.

»A sad nastavi još jednom!« reče Beorn čarobnjaku.

»Gde sam stao? O, da - ja nisam bio ugrabljen. Ubio sam jednog ili dvojicu bauka bleskom -«

»Dobro!« promrmlja Beorn. »Znači, ima neke koristi od toga što si čarobnjak.«

»- i promakoh kroz pukotinu pre no što je zatvorena. Sledio sam ih nadole do glavne dvorane, koja je bila prepuna bauka. Tu se nalazio Veliki Bauk sa trideset do četrdeset oružanih stražara. Pomislih u sebi, 'čak i da nisu zajedno povezani lancem, šta bi moglo tuce da uradi protiv tolikog mnoštva?'«

»Tuce! To je prvi put da čujem da se osmorica nazivaju tuce. Ili imate i drugih čovečuljaka koji još nisu izašli iz kutij'a?«

»U stvari, da, izgleda da su stigla još dvojica - Fili i Kili, verujem«, reče Gandalf, kako su se ova dvojica sad pojavila i stajala smešk'ajući se i klanjajući se.

»Dosta toga!« reče Beorn. »Sedite i budite mirni! A sad nastavi, Gandalfe!«

Tako Gandalf nastavi svoju priču, dok nije došao do bitke u tami, otkrivanja donje kapije, i njihovog užasa kad su primetili da su zaturili negde sirotog g. Baginsa. »Prebrajali smo se i ustanovili da nema hobita. Bese nas ostalo samo četrnaest!«
»Četrnaest! To je prvi put da čujem kako jedan oduzet od deset ostavlja četrnaest. Hoćeš da kažeš devet, inače mi nisi otkrio još sva imena iz tvoje družine.«

»U stvari, vi naravno, niste još videli Oina i Gloina. I, blagi bože! evo ih. Nadam se da ćete im oprostiti što vas uznemiravaju.«

»O nek' već jednom svi uđu! Požurite! Hajde, vas dvojica, i sedajte! Ali, slušaj, Gandalfe, čak i sad raspolažemo samo tobom i sa deset patuljaka i hobitom, koji je bio izgubljen. To čini samo jedanaest (plus jedan zaturen), a ne četrnaest, sem ako čarobnjaci zbrajaju drugačije nego ostali svet. Ali sad, molim te, nastavi priču.«
Beorn se uzdržavao da to pokaže, ali on se, u stvari bese veoma zainteresovao. Vidite, u staro doba on je upoznao upravo one delpve planina koje je Gandalf opisivao. Klimao je i mumlao, dok je slušao

o ponovnom pojavljivanju hobitovom i o tome kako su se skotrljali niz kamenitu osulinu i o vučijem krugu u šumi.

Kad je Gandalf došao do penjanja uz drveće, sa vucima posvuda ispod njih, on ustade i poče da seta naokolo krupnim koracima mrmljajući: »Što ja nis'am bio tamo! Ja bih im pružio malo više nego vatromet!«

»Elem«, reče Gandalf, veoma polaskan videći da njegova priča ostavlja dob'ar utisak, »učinio sam najbolje što sam mogao. Tu smo se našli sa vucima, koji su počeli da lude ispod nas, usred šume, koja je mestimično već gorela, kad bauci siđoše sa planina i otkriše nas. Urliknuše od sreće i počеше pevati pesme izrugujući nam se. Petnaest ptičica u pet jela . . .«

»Blago nebo!« promrmlja Beorn. »Ne pretvarajte se da bauci ne znaju broj'ati. Znaju. Dvanaest nije petnaest i njima je to poznato.«

»I meni isto tako. Tamo su bili Bifor i Bofor. Nisam se usuđivao da ih predstavim ranije, ali evo i njih.«

Uđoše Bifor i Bofor. »I ja!« zasopljeno dodade Bombur hukćući za njim'a. On bese debeo i ljut što su ga ostavili poslednjeg. Odbio je da čeka pet minuta, i krenuo je smesta za drugom dvojicom.

»Dobro, sad vas ima petnaest; i pošto bauci umeju da broje, pretpostavljam da je to sve što je bilo u drveću. Sad ćemo možda moći da dovršimo ovu priču a da nas niko ne prekida.« G. Bagins shvati tad koliko je mudar bio Gandalf. Prekidi su, u stvari, učinili da se Beorn više zainteresuje za priču, a priča ga je sprečavala da otera sve patuljke odjednom kao sumnjive prosjake. Nikad nije pozivao ljude k sebi u kuću ako je to mogao izbeći. Imao je veoma mali broj prijatelja i svi su živeli prilično daleko; a nikad nije pozivao više od dvojice prijatelja istovremeno. Sad je petnaest stranaca sedelo u njegovom tremu!

Dok je čarobnjak završio priču ispričavši kako su ih spasli orlovi i kako su svi bili doneseni na Karastenu, sunce je palo za vrhove Magičnih planina i senke se izdužile u Beornovom vrtu.

»Veoma zgodna priča!« reče on. »Najbolja koju sam čuo za dugo vremena. Kad bi svi prosjaci umeli da ispričaju po jednu tako

dobru, i ja bih verovatno bio ljubazniji. Naravno, možda ste sve to izmislili, ali, svejedno, zaslužujete večeru zbog priče. Hajde da pojedemo nešto!«

»Hvala, da!« rekoše svi uglas. »Najlepše vam zahvaljujemo!«

U holu koji je služio kao trpezarija bilo je sad prilično mračno. Beorn udari dlanom o dlan, na to uđoše četiri divna bela ponija i nekoliko velikih sivih pasa izduženih tela. Beorn im reče nešto čudnim jezikom koji je ličio na životinjske glasove pretvorene u razgovor. Oni iziđoše, ali se uskoro vratiše noseći u ustima baklje, koje užegoše na vatri i pobodoše u niske držače na stubovima trpezarije koji su okruživali središnje ognjište. Psi su se mogli uspraviti rta stražnje noge kad god su hteli, noseći nešto u prednjim. Brzo dovukoše stolne ploče i nogare koje behu prislonjene na zidove i postaviše ih pored vatre.

Čulo se bee - bee - bee, a potom uđe nekoliko kao sneg belih ovaca predvođenih velikim poput iigalj crnim ovnom. Jedna je nosila beo stolnjak po ivicama izvezen figurama životinja; druge su na svojim širokim leđima donele poslužavnike sa činijama, tanjirima, noževima i drvenim kašikama, koje su psi prihvatili i hitro postavljali na propete stolove. Ovi behu niski, toliko niski da je čak i Bilbo mogao udobno sedeti za njima. Do njih poni dogura dve niske klupe sa širokim sedištima od rogozine i kratkim debelim nogama za Gandalfa i Torina, dok je na suprotnom kraju postavio Beornovu veliku crnu stolicu načinjenu od istog materijala (u kojoj je on sedeo ispruživši svoje ogromne noge daleko ispod stola). To je bilo sve što se od stolica nalazilo u trpezariji, i on ih je verovatno napravio tako niskim kao stolovi jer je tako bilo prikladnije za divne životinje koje su ga posluživale. Na čemu su ostali sedeli? Ni oni nisu bili zaboravljeni. Drugi poniji uđoše kotrljajući pred sobom okrugle niske trupce rendisane i uglačane, i dovoljno niske čak i za Bilba; tako su ubrzo svi zaseli za Beornov sto, i ova trpezarija nije videla ovakvog skupa već mnogo godina.

Tu su obedovali ili večerali onako kako to nisu otkad su ostavili Poslednju Domaćinsku kuću na zapadu i oprostili se sa Elrondom. Svetlost od baklji i iz vatre treperila je oko njih, a na stolu su stajale dve visoke crvene svece od pčelinjeg voska. Sve vreme dok su jeli Beorn je svojim dubokim roljajućim glasom pričao priče o divljim zemljama sa ove strane planirja, a posebno o mračnoj i opasnoj šumi koja se sterela šireći se prema severu i jugu i do koje im je ostalo otprilike dan jahanja, a koja je prečil'a njihov put ka istoku - užasna i velika Mrka šuma.

Patuljci su slušali i tresli svojim bradama, jer su znali da će se morati uskoro suočiti sa opasnostima te šume i da je posle planina to najgore i najpogibeljnije od svega što su morali prebroditi da bi stigli do zmajevog utvrđenja. Kad se večera završila, oni i sami počеше kazivati svoje priče, ali je izgledalo da Beorna hvata dremež i on je obraćao malo pažnje na njih. Najvećma su govorili o zlatu, i srebru, i draguljima i o pravljenju predmeta kovačkim zanatom, a činilo se da Beorn ne mari za takve stvari: nije bilo nijednog predmeta od zlata ili srebra u njegovoj trpezariji, a sem noževa, skoro ničeg nije ni bilo od metala.

Dugo su sedeli za stolom sa drvenim vrčevima punim medovine. Napolju je zavladala tamna noć. Plamenovima u sredini trpezarije dodavani su svezi trupci, baklje su pogašene, a- oni su još sedeli u svetlosti razigrane vatre, dok su se, iza njih, kočili visoki stubovi kuće, mračeci se pri vrhu kao drveće u šumi. Pa je li to bila čarolija ili nije, tek Bilbu se učinilo da je čuo zvuk nalik vetru vi granju kako šuška u gredama stropa, i huktanje sova. Uskoro je glava počela da mu klima odipospanosti i činilo mu se da se glasovi udaljuju, dok se ne probudi trgnuvši se.

Velika vrata škripnuše i zalupiše se. Beorn je otišao. Patuljci su prekrštenih nogu sedeli na podu oko vatre, i uskoro počеше pesmu. Neke strofe su izgledale ovako, ali bilo ih je mnogo više, i njihovo pevanje trajalo je veoma dugo:

*Vetar pustim krajem brije
al' u šumi ni list tako nije,
Noć i dan tamo senke počivaju
pod njima tihe stvari traju.*

*Vetar silazi s hladnih planina
Urličuć i valjajuć se kao plima,
grane su tugovale, ječala je šuma,
a lišće ležalo na humusu crnom.*

*Vetar nastavlja od zapada na istok,
u šumi svi su pokreti stali,
a piskavi i krti preko močvare
zviždeći su njegovi glasovi dopirali.*

*Šišti trava, kićanke povija,
čangrlja šaša - napred je išo
nad uzbibanom vodom ispod neba hladna
gde se istrгани oblaci nadvise.*

*Prešao je samotne Planine gole
i preleteo preko zmajevog loga
gde crne i mračne klisure prete
i težak dim u vazduhu leti.*

*Ostavio je svet da krene moćno
preko širokih mora noćnih.
Mesec diže jedro lahoru u lice
i zvezde se raspališe ko varnice.*

Bilbo poče ponovo da drema. Odjednom ustade Gandalf.

»Nama je vreme da spavamo«, reče on, »nama, ali mislim da nije za Beorna. U ovoj trpezariji smo sigurni i možemo se odmarati, ali vas sve opominjem da ne zaboravite šta je Beorn rekao pre no što

je izišao: budete li skitali napolju dok se ne digne sunce, radite to na vaš rizik.«

Bilbo ustanovi da su postelje već nameštene duž strana s'ale, na nekoj vrsti podignute platforme između stubova i spoljašnjeg zida. Za njega je tu bio mali slamnati madrac i vunena ćebad. On se sav srećan ututka u njih, mada je bilo leto. Vatra je tinjala i on zaspao. Ponovo se probudio u noći: umesto vatre svetlelo je samo nekoliko ugaraka; patuljci i Gandalf su spavali, sudeći po njihovom disanju; po podu se prosu belilo od visokog meseca koji je provirivao kroz otvor za dim u tavanici.

Izvaria je dopiralo rezanje, i zvuk kao od neke velike životinje koja se gužva na podu. Bilbo se pitao šta je to i da li bi to mogao biti Beorn u zamadijanom obliku, i da li će ući kao medved i pobiti ih. Z'agnjurio se ispod ćebadi i sakrio glavu, i ponovo potonuo u san uprkos svem svom strahu. Kad se probudio, bilo je već uveliko jutro. Jedan od patuljaka skotrljao se preko njega i uz tresak pao sa platforme na pod. Bio je to Bofor, koji je upravo zbog toga negodovao kad Bilbo otvori oči.

»Ustaj, lenštino«, reče on, »inače ćeš ostati bez doručka.«

Bilbo poskoči. »Doručak!« uzviknu on. »Gde je doručak?«

»Uglavnom u nama«, odgovoriše drugi patuljci, koji su se motali po trpezariji, »a što je ostalo nalazi se na verandi. Otkad je sunce ogrej'alo, svugde smo bili tražeći Beorna; ali od njega nigde ni traga, mada smo pronašli doručak čim smo ustali.«

»Gde je Gandalf?« upita Bilbo, hitajući da pronađe nešto Za jelo što je brže mogao.

»O! valjda negde napolju«, rekoše mu. Ali on ne vide ni traga od čarobnjaka celog tog dana sve do večeri. Tek u prvi suton Gandalf uđe u trpezariju gde su hobit i patuljci večerali, a Beornove prekrasne životinje ih posluživale, kao što je to bilo celog dana. Beorna ni videli ni čuli nisu od prošle noći, i to je počelo da ih zbunjuje.

»Gde je naš domaćin, i gde si ti bio čitav dan?« povikaše svi.

»Jedan po jedan postavljajte pitanja - a ni jedan dok se ne završi večera! Od doručka nis'am ništa okusio.«

Napokon Gandalf odgurnu tanjir i vrč - pojeo je dve čele vekne (sa gomilom butera i meda i usirene pavlake) i popio bar litru medovine - i izvadi lulu. »Prvo ću odgovoriti na drugo pitanje«, reče on, »ali, bože, ovo je izvrsno mesto za ispuštanje kolutova dima!« I odista dugo vremena nisu mogli ništa drugo da izvuku od njega, toliko je bio zauzet odašiljući kolutove dima koji su vrdali oko stubova trpezarije, dajući im naj različiti je oblike i boje, i nagnavši ih na kraju d'a gone jedan drugi kroz rupu na stropu. Mora da su odista čudno izgledali izvana, izlećući u vazduh jedan za drugim, zeleni, plavi, crveni, srebrnastosivi, žuti, beli; veliki, mali; mali, provlačeći se kroz velike i spajajući se u osmice, i ploveći u daljinu kao jato ptica.

»Proučavao sam medveđe tragove«, reče on konačno. »Mora da je bila prava medveđa skupština ovde pred kućom prošle noći. Odmah mi je bilo jasno d'a Beorn nije mogao ostaviti sve te tragove: bilo ih je tako mnogo i različite veličine uz to. Trebalo bi da kažem da su mali medvedi, veliki medvedi, obični medvedi, i gigantski medved plesali napolju od mraka pa skoro do zore. Stigli su iz gotovo svih pravaca, sem sa zapada preko reke, iz Planina. U tom pravcu vodi samo jedan trag - nijedan ne dolazi otuda, samo ovaj jedan ide tamo. Sledio sam ga do Karastene. Tu se gubi u reci, ali voda je iza stene bila preduboka i prebrza da bih je prešao. Veoma je lako, kao što se sećate, stići sa ove obale do Karastene gazom, ali ria drugoj strani je litica koja se okomito uzdiže nad uskovitlanom rekom. Išao sam miljama dok nisam naišao na mesto gde je reka bila široka i dovoljno plitka da bih je pregazio i preplivao, a onda miljama natrag da bih pronašao i ponovo sledio trag. No bilo je već kasno da bih ga daleko sledio. Trag je vodio ravno u pravcu borove šume na istočnoj strani Magičnih planina, gde smo se onako lepo proveli na zabavi sa Vargama pretprošle noći. A time sam, verujem, odgovorio i na vaše prvo pitanje«, završi Gandalf i dugo je sedeo ćuteći.

Bilbu se činilo da zna šta je čarobnjak mislio. »A šta ćemo mi«, uzviknu on, »ako on dovede ovamo sve Varge i bauke? Sve će nas pohvatati i poubijati! Mislio sam da si rekao da im on nije prijatelj.«

»I jesam. I ne budi glup! Bolje da ideš u krevet, razum ti je pospan.«

Hobit se oseti sav slomljen, i pošto je izgledalo da ne preostaje ništa drugo, on odista ode u krevet i, dok su patuljci još pevali, zaspao, razbijajući i dalje svoju malu glavu mislima o Beornu, sve dok nije usnio san sa stotinama crnih medveđa koji plešu lagano trome plesove, jednako se obrćući u krug na mesečini u dvorištu. Zatim se probudi dok su svi drugi spavali, i začuje isto greb'anje, gombanje, unjkanje i rezanje kao ranije.

Sledećeg jutra sve ih je probudio Beorn lično. »Tako, dakle, svi ste još ovde!« reče on. Podiže hobita smejući se: »Još nepojeden od Vargi ili bauka ili zlih medveda, koliko vidim« i pri tom džarnu gospodina Baginsa u prsluk na najneučtiviji način. »Zečić mi se opet oporavlja i goji na hlebu i medu«, isceri se on. »Hajde još malo da zagrizemo!«

Svi mu se pridružiše za doručkom. Beorn je bio neuobičajeno veseo; odista, izgledalo je da je izvrsno raspoložen i sve ih je riasmejavao svojim smešnim pričama; a nije trebalo ni dugo da se pitaju gde je on to bio i zašto je sa njima tako ljubazan, jer im je to sam saopštio. Bio je sa druge strane reke, sve do samih planina - iz čega naslućujete da se mogao brzo kretati, makar u medveđem obliku. Izgorela čistina na kojoj su se skupljali vukovi ubrzo mu je otkrila da je deo njihove priče istinit; ali ustanovio je on više od toga; uhvatio je Vargu i bauka koji su lutali po šumi. Od njih je izvukao novosti: patrole bauka su sa Vargama još tragale za patuljcima, i behu kivni zbog smrti Velikog Bauka, kao i zbog izgorelog nosa poglavice vukova i smrti mnogih njegovih glavnih pomagača prouzrokovane čarobnjakovom vatrom. Toliko su mu rekli pod prisilom, ali je on pretpostavljao da je više nevalj'alštine bilo u toku, i da se verovatno sprema veliki pohod cele armije bauka sa njihovim saveznicima vukovima u zemlje podno planina kako bi pronašli patuljke, ili se osvetili ljudima i stvorenjima koj'a u tim krajevima žive, a za koje su verovali da patuljcima pružaju utočište.

»Bila je to dobra priča, što ste mi je ispričali«, reče Beorn, »ali još mi se više sviđa sad kad sam se uverio da je istinita. Morate mi oprostiti što vam nisam verovao na reč. Kad biste vi živeli na ivici Mrke šume, ne biste verovali na reč nikome koga ne poznajete kao rođenog brata ili i bolje. Kako stvari stoje, mogu reći jedino da sam žurio kući koliko sam mogao da se uverim da ste sigurni i ponudim vam pomoć koliko mogu. Nakon ovoga imaću bolje mišljenje o patuljcima. Ucmekali Velikog Bauka, ucmekali Velikog Bauka!« cerekao se on žestoko sebi u bradu.

»Šta ste uradili sa baukom i sa Vargom?« iznenada upita Bilbo.

»Dođi da vidiš!« reče Beorn i svi krenuše iza kuće. Baukova glava bila je nataknuta na kolac pred kapijom, a koža Varge prikucana na drvo nešto niže. Beorn bese jarostan neprijatelj. Ali sad je on bio njihov prijatelj, i Gandalf je zaključio da je mudro upoznati ga sa celom njihovom pričom i razlozima puta, kako bi dobili najveću pomoć koju im je on mogao pružiti.

Evo šta je on obećao da će učiniti z'a njih. On će pribaviti ponije za sve i konja za Gandalfa, za put do šume, i natovariće ih zalihama, koje će im potrajati sedmicama budu li pažljivi, upakovanim tako da budu što lakše za nošenje - orasi, brašno, zapečaćene tegle suvog voća, crveni zemljani ćupovi, sa medom, prepečeni kolači koji dugo ostaju svezi, i od kojih su male količine dovoljne da pruže energiju za duge marševe. Način na koji se ovi spravljaju bio je jedria od njegovih tajni; ali u njima je bilo meda, kao i u većini njegove hrane, i bili su ukusni, m'ada su budili žeđ. Vodu, reče on, neće morati da nose sa ove strane šume, jer duž puta ima potoka i vrela. »Ali vaš put kroz Mrku šumu je mračan, opasan i težak«, reče on. »Teško je tamo naći vodu ili hranu. Sezona oraha još nije nastupila (mada lako rnože doći i proći pre nego što stignete na drugi kraj), a or^asi su skoro jedino što tu uspeva prikladno za hranu; divljina je mračna, nepoznata i svirepa. Ja ću vam pribaviti mešine za nošenje vode, i daću Vam nekoliko lukova i strela. Ali veoma sumnjam da će išta od onoga na što naiđete u Mrkoj šumi biti zdravo za jelo ili piće. Postoji tamo jedan potok, ja ga znam, crn i brz, koji

preseca stazu. Iz njega ne smete ni piti, niti se u njemu kupati; jer čuo sam da je začaran tako da njegova voda izaziva veliku pospanost i zaborav. Ne verujem ni da ćete u tim tmastim senkama pogoditi bilo št'a, zdravo ili nezdravo, ne skrenuvši sa staze. A to NE SMETE učiniti, ni iz kakvog razloga!

To je sve od saveta što vam ja mogu dati. Iza ivice šume ja vam ne mogu biti od pomoći; morate se osloniti na sopstvenu sreću i hrabrost i na hranu koju ću vam dati da ponesete. Moram vas zamoliti da, kad dođete do šume, pošaljete natrag moje ponije i konja. Želim vam svima uspeha, a moja kuća biće otvorena za vas, ako se ikad budete vraćali ovim putem.«

Oni mu, naravno, zahvališe sa mnoštvom naklona i mahanjem kapuljačama i brojnim »Vama na usluzi, O, gospodaru prostranog drvenog dvora!« Ali im duh klonu od ozbiljnosti njegovih reci, i svi osetiše da je pustolovina opasnija nego što su mislili, dok ih sve vreme, čak i ako prebrode navedene opasnosti, na kraju čeka zmaj.

Celo to jutro behu zaposleni pripremama. Odmah posle podneva jedoše sa Beornom poslednji put i nakon jela uzjahaše paripe koje im je uzajmio, i uz mnogo zbogom izjahaše kroz njegovu kapiju oštrim tempom. Čim su ostavili za sobom visoke živice istočno od njegove ograđene baštine, okrenuše na sever, a zatim su se kretali prema severozapadu. Po njegovom savetu, nisu više smerali prema glavnom putu za šumu, južno od njegova imanja. Da su nastavili prel'azom, put bi ih od planina vodio duž potoka koji se ulivao u veliku reku miljama južno od Karastene. Na tom mestu postoji dubok gaz koji su mogli preći da su još imali svoje ponije, a iza toga putanja je vodila do ivica šume i do prilaza staroj šumskoj cesti. Ali Beorn ih je upozorio da se ovim putem sad često koriste bauci, dok je i sama šumska cesta, kako je čuo, neupotrebljavana i zarasla u cestar na istočnom kraju i vodi u neprohodne močvare, gde se staza odavno izgubila. Prilaz sa istočne strane bio je isto tako daleko prema jugu od Samotne planine, te kad bi stigli na suprotnu stranu, opet bi ih čekao

dug i naporan marš prema severu. Severno od Karastene ivica Mrke šume primicala se obali Velike reke i, mada su ovde i planine bile blizu, Beorn ih je savetovao da udare ovim putem; jer sa jednog mesta samo nekoliko dana jahanja na sever od Karastene počinjala je malozriana staza kroz Mrku šumu, koja je vodila skoro pravo prem'a Samotnoj planini.

»Bauci se neće usuditi«, rekao im je Beorn, »da pregaze Veliku reku ni na sto milja severno od Karastene, niti pak da se približe mojoj kući - izvrsno je zaštićena noću! - ali ja bih jahao brzo; jer, ako oni uskoro započnu svoj pohod, preći će reku prema jugu i pretražiti celu ivicu šume da bi vam presekli put, a Varge su brže od ponija. Ipak vam je sigurnije da idete prema severu, mada to izgleda kao ponovno približavanje njihovim uporištima; to je poslednje što očekuju, i duže će potrajati dok vas uhvate. Krenite sad što brže možete!«

Zbog toga su sad jahali u tišini, galopirajući kad god je tlo bilo travriato i ravno, dok su im se sleva crnele planine, a iz daljine linija reke sa drvećem sve se više primicala. Sunce tek što se bese prelomilo prema zapadu kad su krenuli, i do večeri je ležalo zlatno na predelu oko njih. Teško je bilo poverovati da su za njima bauci koji ih gone, i kad se između njih i Beornove kuće nanizalo dosta milja, oni ponovo počеше razgovor i pesmu zaboravivši da ih očekuje mračna šumska staza. Ali s večeri, kad je sumrak naselio vrhove planina mrgodne naspram zalaska sunca, oni se ulogoriše i postaviše stražu, i većina ih je tegobno spavala sa snovima u kojima je odjekivao urlik vukova progonitelj'a i krici bauka.

Ali sledeće jutro osvanu ponovo vedro i lepo. Nad zemljom je ležala bela izmaglica nalik jesenskoj, a vazduh bese prohladan, no uskoro crveno sunce planu na istoku, izmaglice nestade, i dok su senke još bile duge, oni ponovo krenuše. Jahali su tako još dva dana, a za sve to vreme ne videše ništa do trave, i cveća, i ptica i raštrkanog drveća, i povremeno mala krda crvenih srna kako pasu ili planduju o podne u senci. S vremena na vreme Bilbo bi uočio rogove jelena kako strše iz visoke trave, i s početka je verovao da su to suve grane

drveća. Te treće večeri toliko im se žurilo, pošto je Beorn bio rekao kako bi trebalo da stignu do ulaza u šumu rano četvrtog dana, da su nastavili put kad se smračilo - sve do u noć obasjanu mesecom. Dok je svetlost dana čilela, Bilbu se učini da je u daljini, zdesna ili sleva spazio senku nalik velikom medvedu kako hita u istom pravcu. Ali kad se usudio da to pomene Gandalfu, čarobnjak je samo rekao: »Pst! Ne obraćaj pažnju!«

Sledećeg dana krenuše pre zore, mada su spavali kratko. Čim se razdanilo, videš"e pred sobom šumu kao da im dolazi u susret ili ih iščekuje nalik crnom naboranom zidu pred njima. Nagib tla rastao je sve više, i hobitu se činilo da neka zebnja počinje da se uvlači u sve. Rede su se čule ptice. Nije više bilo srna; čak se ni zečevi nisu viđali. Po podne stigoše do streha Mrke šume, i stadoše da predahnu skoro ispod samih velikih nadnesenih grana isturenih drveta. Debla im behu ogromna i čvorugava, grane savijene, lišće mrko i dugo. Bršljan se povijao po drveću i vukao po zemlji.

»Dakle, evo i Mrke šume!« reče Gandalf. »Najveća od šuma Severnog sveta. Nadam se da vam se sviđa. Sad morate vratiti ove izvrsne ponije koje ste pozajmili.«

Patuljci su bili skloni negodovanju, ali čarobnjak im reče da su ljudi. »Beorn nije tako daleko kao što vi, čini se, mislite, a i inače bi vam bolje bilo da održavate obećanja, jer je loše imati njega za neprijatelja. Oči gospodina Baginsa su oštrije od vaših 'ako svake noći nakon smrkavanja niste opazili velikog medveda kako ide paralelno sa nama ili sedi u daljini na mesečini posmatrajući naše logore. Ne samo da vas štiti i vodi nego i da pripazi na ponije. Beorn vam može biti prijatelj, ali on svoje životinje voli kao da su mu deca. Vi i ne shvatate koliku je ljubaznost pokazao dopuštajući patuljcima da ih jašu tako dugo i tako brzo, a ni šta bi vam se dogodilo kad biste pokušali da ih povedete u šumu.«

»A konj?« reče Torin. »Ništa nisi spomenuo o tome da ćeš konja poslati natrag.«

»Nisam, jer ga neću poslati.«

»A tvoje obećanje?«

»Ja ću o tome voditi brigu. Ne šaljem konja natrag, jer ga jašem!«

Tako su doznali da ih Gandalf namerava ostaviti na samoj ivici Mrke šume i obuze ih očajanje. Ali ništa što bi oni rekli nije moglo da promeni njegovu odluku.

»Sve je ovo bilo na dnevnom redu i ranije, kad su rias spustili na Karastenu«, reče on. »Nema smisla da se ubeđujemo. Ja imam, kao što sam vam rekao, nekog hitnog posla na jugu; i već kasnim Zato što brinem vaše brige. Možda ćemo se sresti ponovo pre no što se sve ovo završi, a, sa druge strane, naravno, možda i nećemo. To zavisi od vaše sreće i od vaše hrabrosti i razuma; a šaljem sa vama i gospodina B'aginsa. Već sam vam govorio da se u njemu krije mnogo više nego što vi pretpostavljate, a to ćete i sami uskoro otkriti. I tako, Bilbo, razvedri se i ne izgledaj toliko sumorno. Razvedrite se, Torine i društvo! Uostalom, ovo je vaša ekspedicija. Mislite o bl'agu na kraju, i zaboravite šumu i zmaja, bar do sutrašnjeg jutra!«

Sutra izjutra on je ponovio to isto. Tako im nije preostalo ništa drugo nego da napune svoje mešine u bistrom potoku, koji su otkrili blizu ulaza u šumu, i da rastovare ponije. Denjke porazdeliše što su mogli poštenije, mada se Bilbu činilo da je njegov nesnosno težak, i uopšte ga nije oduševljavala misao da će žipčiti miljama i miljama sa svim tim na leđima.

»Ne brini!« reče Torin. »Isuviše brzo će olakšati. Verujem da neće proći dugo, a mi ćemo svi želeti da su nam paketi teži, kad počne ponestajati hrane.«

Tu se konačno oprostiše sa ponijima i okrenuše ih prema kući. Oni veselo odkaskaše, izgledajući odista obradovani što okreću svoje repove senkama Mrke šume. Bilbo bi se mogao zakleti da, dok su oni odlazili, nešto nalik medvedu izroni iz tame drveća i odgega hitro za njima.

Sad i Gandalf reče zbogom. Bilbo sede na zemlju osećajući se veoma nesrećnim i želeći da bude uz čarobnjaka na njegovu visokom konju. On je zavirio malo u šumu nakon doručka (veoma mršavog); u

njoj je izgledalo mračno ujutro koliko i noću, i veoma tajanstveno: »Kao da posmatra i čeka«, reče on za sebe.

»Zbogom!« reče Gandalf Torinu. »I zbogom svima vama, zbogom! Sad vaš put vodi pravo kroz šumu. Ne skrećite sa staze! - ako to učinite, šanse su tisuću prema jedan da je nikad nećete ponovo pronaći i da nikad nećete izići iz Mrke šume; a u tom slučaju, pretpostavljam, ni ja, niti bilo ko drugi, nikad vas više neće videti.«

»Da li stvarno moramo kroz to?« zaječa hobit.

»Da, morate!« reče čarobnjak. »Ako želite stići na drugu stranu. Morate je proći ili dići ruke od svog traganja. A ja vam neću dozvoliti da sad odustanete, gospodine Baginse. Stidim te se što si i pomislio na to. Ti treba da mi čuvaš sve ove patuljke«, nasmeja se on.

»Ne! ne!« reče Bilbo. »Nisam to mislio. Hteo sam da kažem, zar nema neki put naokolo?«

»Ima, ako ti je volja da skreneš dvesta milja ili slično sa svog puta na sever, i dvaput toliko na jug. Ali ni tad'a put ne bi bio bezbedan. Nema bezbednih puteva u ovom delu sveta. Setite se da ste sada sa ove strane Ivice Divljine, i da vas očekuje svakovrstan provod kamo god krenuli. Pre no što biste stigli da obidete Mrku šumu na severu, našli biste se usred strmih padina Sivog masiva, koje naprosto vrve od bauka, strašila i orka najstrašnije sorte. Pre no što biste je obišli na jugu, upali biste u zemlju Volšebnika; a čak ni tebi, Bilbo, ne treba ja da pričam priče o tom crnom vešcu. Ne savetujem vam da se primičete mestima koja su vidljiva sa njegove mračne kule! Držite se šumske staze, razvedrite se, nadajte se najboljem, i uz veoma veliku krišku sreće možda ćete izići jednog dana i ugledati pod sobom Duge močvare, a za njima, visoko na istoku, Samotnu planinu, gde stari dobri Šm'aug obitava, mada se nadam da vam ne priprema doček.«

»Stvarno si nas obodrio«, progundā Torin. »Zbogom! Ako nećeš s nama, bolje je da se otkačiš ne govoreći više ništa!«

»Zbogom, onda, i stvarno zbogom!« reče Gandalf, okrenu konja i odjaha prema zapadu. Ali nije mogao doleteti iskušenju da njegova

bude poslednja reč. Pre no što je sasvim izišao iz domašaja glasa, on se okrenu, sastavi dlanove oko usta i dozva ih. Jedva su razaznali njegov glas: »Zbogom! Budite dobri, čuvajte se - i NE OSTAVLJAJTE STAZU!«

Zatim odgalopira i uskoro im se izgubi iz vida. »O, zbogom i idi već jednom!« zagundaše patuljci, još ljući jer su stvarno bili obeshrabreni njegovim odlaskom. Sad započe najopasniji deo celog putovanja. Svaki zabaci na rame teški denjak i mešinu s vodom, koji su mu pripali, okrenu se od svetlosti koja je ležala po poljima i, zaroni u šumu.

8. MUVE I PAUCI

Išli su jedan za drugim. Pristup stazi nalikovao je kapiji pred sumornim tunelom koju su činila dva velika stabla nagnuta jedno prema drugom, odveć stara i pridavljena bršljanom i prekrivena lišajima da bi zadržala više od nekoliko pocrnelih listova. Sama staza bese uska i krivudala je oko debala. Uskoro je svetlost ulaznog luka ličila na malu svetlu rupu, veoma udaljenu, a tišina je bila tako duboka da se činilo kao da im koraci tupo odjekuju dok se sve drveće prignulo ka njima osluškujući.

Kad im se oči priviknuše na tminu, mogli su razaznati ponešto sa strane puta, u nekoj vrsti zatamnelog zelenog odsjaja. Povremeno bi se tanka zraka sunca, koja je nekom srećom promakla kroz propuste u Ušću visoko nad njima, i sa još više sreće izbegla zamkama isprepletenih grana i zamršenog šiblja nešto niže, zabola vitka i svetla ispred njih. Ali ovo se događalo retko, a uskoro sasvim prestade.

U šumi je bilo crnih veverica. Kako su se Bilbove oštre ljubopitljive oči privikavale da razaznaju stvari, on bi ih namah spazio kako iščezavaju sa staze otkasavši iza debala. Do njih su dopirali i čudni zvukovi, roktanje, krkljanac i užurbanost iz žbunja, i iz lišća, koje je ležalo nagomilano u mestimice beskrajno velikim gomilama na šumskom tlu; ali šta je proizvodilo te zvuke nije mogao videti. Najodvratnije stvari koje se ukažase pred njima behu paukove mreže: tamna gusto spletena paučina od neobično debelih niti, najčešće razapeta od drveta do drveta ili zamršena u nižim granama sa jedne ili druge strane staze. Nije je, međutim, bilo razapete preko staze, no da li je neka čarolija održavala stazu slobodnom ili je to bilo iz nekog drugog razloga - nisu mogli da naslute.

Nije im dugo trebalo da zamrže šumu onako iz sveg srca kao što su mrzeli tunele bauka, a činilo se da ima još manje nade da će joj ikad krajia sagledati. Ali trebalo je ići napred, i stalno napred, dugo nakon što su počeli bolovati od želje da vide sunce i nebo, i čeznuti za dodirrom vetra na licu. Nikakvih vazdušnih kretanja ne bese ispod krova šume, svud samo večni mir, mrak i zagušljivost. Čak su i patuljci to osećali, mada su navikli na kopanje tunela i, povremeno, dugi boravak bez sunčevog svetla; a hobit, koji je voleo da u rupi napravi kuću, ali ne i da u njoj provodi letnje dane, osećao se polako guši.

Noći su bile najteže. Bile su stvarno crne-kao-katran - ne ono što vi nazivate crn-kao-k'atran, nego stvarno katran: tako crne da se odista ništa nije moglo videti. Bilbo je pokuš'ao da mahne prstom ispred nosa, ali ga uopšte nije opažao. U stvari, možda nije ispravno reći da nisu mogli videti ništa: mogli su videti oči. Spavali su zbijeni i naizmenično čuvali stražu; kad bi na Bilba došao red on je opažao odsjaj u tami oko sebe i s vremena na vreme par žutih ili crvenih ili zelenih očiju kako zure u njega sa nevelike udaljenosti, a potom postepeno blede i nestaju da polako ponovo zasjaje na drugom mestu. A ponekad bi sinule odozgo sa grana tačno nad njim; to je bilo najstrašnije. No oči koje su mu se najmanje sviđale behu užasna bleđa buljava vrsta očiju. »Insekti«, pomisli on, »jer to nisu oči životinja, a, međutim, za insekte su odveć velike.«

Mada još nije bilo stvarno hladno, pokuš'ali su zapaliti stražarske vatre noću, ali su uskoro od toga odustali. Činilo se da to privlači na stotine očiju svuda oko njih, mada su se ta stvorenja, šta god da su bila, pokazala dovoljno smotrenim da se nikad ne pojave u treperavoj svetlosti plamena. No, što je još gore, to je mamilo na tisuće tamnosivih noćnih leptira, neke velike skoro kao vaša ruka, koji su lepršali i zvrjali oko ušiju. To nisu mogli podne ti, kao ni velike slepe miševе, od kojih je svaki bio crn kao cilindar; tako odustaše od vatre i sedeli s, u u noći i dremali u beskrajnoj čudnoj tmuni.

Sve je ovo trajalo tako dugo da se hobitu već činilo kao vek za vekom; a uvek je bio gladan, jer su bili krajnje oprezni sa zalihama hrane. Pa i pored toga, dok su se dani smenjivali, a šuma neprestano izgledala isto, poče ih obuzimati zabrinutost. Hrana neće večno trajati: već su, u stvari, počeli u njoj da oskudevaju. Pokušali su da gađaju veverice i potrošili mnogo strela pre no što su uspeali da obore jednu na stazu. Ali kad su je ispekli, pokazalo se da je užasnog ukusa, te nisu više gađali veverice.

Uz to su bili i žedni, jer nikome nije stalo previše vode, a za sve vreme nisu naišli na izvor ni na potok. U takvom su stanju bili kad jednog dana njihovu stazu prepreci rečica. Tekla je brzo i žustro, no ne odveć široka, tačno preko njihovog puta; i bese crna ili je bar tako izgledala u tmuni. Sreća je što ih je Beorn opomenuo da se čuvaju, jer bi navalili da piju, bez obzira na boju, i da pune prazne mešine na obali. Ovako su samo razmišljali kako da je pređu, a da se ne pokvase. Negde je postojao drveni most koji je vodio preko, ali je istrunuo i pao ostavivši samo polomljene šipove pored obale.

Bilbo, klečeći na ivici i gvireći napred, uzviknu: »Eno čamca pored druge obale! Zar nije mogao biti na ovoj strani!«

»Čini li ti se daleko?« upita Torin, budući da su sad već znali da Bilbo ima najoštrij pogled među njima.

»Uopšte nije daleko. Čini mi se oko desetak metara.«

»Deset metara! Ja bih pomislio da je bar trideset, ali moje oči ne vide oriačno dobro kao pre sto godina. No, svejedno, deset metara je za nas kao milja. Ne možemo preskočiti, a ne usuđujemo se da zagazimo ili preplivamo.«

»Ume li iko od vas da baca konopac?«

»Šta bismo time postigli? Čamac je zasigurno privezan, čak i kad bismo uspeali da ga zakačimo, u šta sumnjam.«

»Ne verujem da je privezan«, reče Bilbo, »mada, naravno, ne mogu biti siguran pri ovakvom svetlu; no meni se čini kao da je samo izvučen na obalu, koja je nešto niža upravo na mestu gde se staza spušta do vode.«

»Dori je najsnažniji, ali Fili je najmlađi i još najbolje vidi«, reče Torin. »Dođi ovamo, Fili, i pogledaj vidiš li čamac o kojem govori gospodin Bagins.«

Filiju se činilo da vidi; pošto je dugo zurio da bi odredio pravac, drugi mu donesoše konopac. Imali su ih nekoliko, i na kraj najdužeg pričvrstiše jednu od velikih železnih kuka koje su upotrebljavali da pričvrste denjke za remene preko ramena. Fili ovo uze u ruku, odmeri začas, a z'atim hitnu preko rečice.

Pljusnu i pade u vodu! »Prekratko!« reče Bilbo, koji je piljio napred. »Nekoliko stopa je nedostajalo pa da padne u čamac. Pokušaj opet. Ne verujem da čarolija može preći na tebe samo od toga što dodiruješ vlažan konopac.«

Fili ipak podiže kuku prilično sumnjičavo kad ju je privukao natrag. Ovog puta baci je sa jačim zamahom.

»Lakše!« reče Bilbo. »Sad si je bacio pravo u šumu na drugoj strani. Polako je privuci.« Fili je teglič> konopac polako prema sebi, a zatim Bilbo reče: »Pažljivo! Sad je na čamcu; nadajmo se da će se kuka zakačiti.«

Uspelo je. Konopac se zategnu, ali Fili je uzalud vukao. Kili pride da mu pomogne, a zatim Oin i Gloin. Vukli su i vukli, i odjednom svi popadaše na leđa. Bilbo je bio na oprezu, prihvati konopac, i nekim štapom skrenu m'ali crni čamac koji je dojurio preko rečice. »Pomoć!« povika on, i Balin u poslednjem času zadrža čamac pre no što je otplovio niz struju.

»Ipak je bio privezan«, reče on gledajući u prekinuto uže koje je na njemu još uvek visilo. »Dobro ste to povukli, momci; i sreća što je naš konopac bio čvršći.«

»Ko će prvi preko?« upita Bilbo.

»Ja ću«, reče Torin, »a ti ćeš sa mnom, i Fili i Balin. Toliko nas čamac može primiti odjednom. Posle toga Kili, i Oin, i Gloin i Dori; zatim Ori i Nori, Bifor i Bofor; a na kraju Dvalin i Bombur.«

»Ja sam uvek poslednji, i to mi se ne sviđa«, reče Bombur. »Danas je na nekoga drugog red.«

»Ne bi trebao da budeš tako debeo. Pošto jesi, moraš biti sa poslednjim i najlakšim tovarom. I ne počinji da gundaš protiv naređenja ili će ti se nešto strašno dogoditi.«

»Nema vesal'a. Kako nameravate odvesti čamac na drugu obalu?« upita hobit.

»Dajte mi drugi konopac i još jednu kuku«, reče Fili, i kad su mu ih pripremili, on ga hitnu u tamu pred njima i što je više mogao uvis. »Uđite sad«, reče Fili, »i jedan od vas neka se drži za konopac koji je zakačen za drvo na drugoj strani. Neko drugi mora držati kuku koju smo prvu upotrebili, i kad pristanemo na drugoj strani, može je pričvrstiti za čamac, a vi ćete privući čam'ac natrag.«

Na ovaj način uskoro su svi bezbedno stigli na drugu obalu začarane rečice. Dvalin se upravo iskobeljao sa smotanim konopcem n.a ruci, a Bombur se (još gundajući) spremao da iziđe za njim, kad se zbi nešto užasno. Začu se topot kopita na stazi pred njima. Iz tame nenadano izroniše oblici jelena. On jurnu među patuljke i sasvim ih izbaci iz ravnoteže, a zatim se pripremi za skok. Visoko se odbaci i nadlete vodu u divnom skoku. Ali nije dosegao drugu stranu nepovređen. Torin je bio jedini koji se održao na nogama i koji je sačuvao prisebnost duha. Čim behu pristali, on je savio luk i uglavio strelu za slučaj da se poj'avi skriveni čuvar čamca. Sad brzo i sigurno ustrela životinju u skoku. Kad je dotakla drugu obalu, ona posrnu. Senke je progutaše, ali su čuli kako joj se kopita povode, a zatim više ništa.

Bilo kako bilo, pre no što su stigli da poviču u slavu pogotka, užasan jauk Bilbov izbrisa im sve misli o divljači iz glave. »Bombur je upao! Bombur se davi!« zaurla on. To je, na žalost, bila istina. Bombur je samo jednom nogom zakoračio na suvo kad mu se jelen hitro približio i vinuo se preko njega. On se spotače, odgurnu čamac od obale i preturi se u tamnu vodu; ruke su mu klizile sa blatnjavog korenja na ivici, dok je čamac, vrteći se polako ukrug, nestao. Kad su pritrčali obali, videli su još Bomburovu kapuljaču iznad vode. Hitro prema njemu zavitlaše konopac sa kukom. On ga dohvati rukom i oni ga izvukoše na obalu. Bese, naravno, natopljen od glave

do pete, ali to nije bilo ono najgore. Kad ga položiše na tle, on je već čvrsto spavao, dok mu je jedna ruba stezala konopac tako čvrsto da ga nisu mogli iščupati iz njegovog stiska; i ostao je u dubokom snu uprkos svemu što su pokušali.

Još su stajali nad njim, proklinjući svoju lošu sreću i Bomburovu nespretnost i žaleći zbog gubitka čamca, što ih je sprečavalo d'a se vrate i potraže jelena, kad do njihove svesti dopre prigušen glas lovačkog roga iz šume i zvuk nalik udaljenom kevtanju pasa. Svi se utišaše; posedaše i činilo im se da čuju graju velikog lova koji ih je mimoilazio severno od staze, mada ništa od toga nisu mogli videti.

Tu su dugo sedeli ne usuđujući se ni da se maknu. Bombur je spavao sa osmehom na svom debelom licu, kao da se njega više ne tiču nevolje koje njih more. Odjednom se na stazi pred njima pojavi nekoliko belih srna; košuta i srnd'aći behu beli kao što je jelen bio crn. Svetleli su među senkama. Pre nego što je Torin stigao da vikne, trojica patuljaka poskočiše i pustiše strele iz lukova. Ni jedna ne pogodi cilj. Srne se okrenuše i nestadoše među drvećem tiho kao što su i došle, i uzalud su za njima patuljci sipali svoje strele.

»Prestanite! Prestanite!« vikao je Torin; ali bilo je prekasno; uzbuđeni patuljci potrošili su poslednje strele, i sad su lukovi koje im je Beorn dao bili beskorisni.

Bese to utučena družina te noći, a sumorno raspoloženje još više ih je obuzelo sledećih dana. Prešli su začaranu reku; no činilo se da i iza nje staza vrluda jedn'ako kao i ranije, a u šumi nisu videli nikakve promene. No da su znali više o njoj i razmislili malo o značenju lova i belim srnama koje su im se pojavile na stazi, shvatili bi da se konačno približuju istočnoj ivici, i da su uspeli sačuvati hrabrost i nadu, uskoro bi stigli do ređeg drveća i mesta gde se ponovo ukazuje sunčeva svetlost.

Ali oni nisu to znali, a bili su opterećeni i teškim Bomburovim telom, koje su morali nositi što su bolje umeli, smenjajući se po četvorica u preuzimanju mučne dužnosti, dok su drugi teglili njihove denjke. Da svi ovi ne behu toliko olakšali poslednjih dana, nikad im to ne bi pošlo za rukom; ali sanjivi Bombur sa osmehom na licu bio

je jedna zamena za denjke pune hrane, koliko god da su bili teški. Za koji dan dođe vreme kad praktično nije preostalo ništa za jelo i piće. Ništ'a jestivo nisu opazili da raste u šumi, samo neke gljive i trave bledog lišća i neugodnog mirisa.

Nakon otprilike četiri dana puta od začaranog potoka stigoše u predeo gde su uglavnom rasle bukve. S početka su bili spremni da se raduju promeni jer ovde ne bese šiblja i tama nije bila tako duboka. S obe strane staze dopiralo je zelenkasto svetlo. No svetlo im je samo otkrivalo beskrajne linije uspravnih sivih debala nalik na stubove neke ogromne sumračne dvorane. Dopirao je do njih dah vazduha i šum vetra, no tužnog zvuka. Nekoliko listova se šušteći otkide da ih podseti kako napolju stiže jesen. Oko nogu im se mreškalo opalo lišće bezbrojnih drugih jeseni nanoseno preko ivica staze sa dubokog crvenog tepiha šume.

Bombur je i dalje spavao, a oni su bili sve iscrpljeniji. Povremeno su čuli uznemirujući smeh. Ponekad, iz daljine je dopiralo i pevanje. Smeh je pripadao prijatnim glasovima, ne baucima, i pevanje je bilo prekrasno, ali je zvučalo jezivo i čudno, i nije ih ospokojavalo, već više nagonilo da požure iz ovih krajeva sa onoliko snage koliko im bese preostalo.

Posle dva dana staza krenu nizbrdo, i nakon kratkog vremena nađoše se u dolini skoro sasvim ispunjenoj ogromnim hrastovima.

»Zar nema kraja ovoj proklesoj šumi?« reče Torin. »Neko se mora uzverati na drvo i pokušati da proturi glavu iznad njenog krova i baci pogled unaokolo. Najsigurnije je da izaberemo najviše drvo koje raste pored staze.«

»Neko« je, naravno, značilo - Bilbo. Izabrali su njega, jer da bi od penjača bilo ikakve koristi, on je morao promoliti glavu iznad najvišeg lišća, i stoga je morao biti veoma lagan, da bi ga izdržale najviše i najtanje grane. Siroti g. Bagins nikad nije posedovao mnogo iskustva u veranju po drveću, ali patuljci ga podigoše do najnižih grana ogromnog hrasta koji se širio sve do same staze, i on morade krenuti nagore što je bolje umeo. Probijao se kroz zapletene grančice, mnogo puta ošinut po očima; sav bese pozeleneo i isprljao se od stare

kore većih grana; više nego jednom okliznuo se zadržavši se u poslednjem trenutku; i konačno, nakon užasnog upinjanja na jednom teškom mestu gde je izgledalo da uopšte nema pogodnih grana, približio se vrhu. Sve vreme pitao se da li u drvetu ima pauka i kako će se spustiti natrag (osim da padne).

Napokon isturi glavu kroz lisnati krov, i tu stvarno naiđe na pauke. No, srećom, bili su samo mali, obične veličine, i zauzeti lovljenjem leptira. Bilbove oči skoro zaslepi svetlost. Čuo je kako mu patuljci dovikuju duboko odozdo, ali nije mogao da odgovori, samo se čvrsto držao i treptao očima. Sunce je blistavo sijalo, i dugo je trebalo dok se tome prilagodio. Kad je u tome uspeo, ugleda oko sebe tamnozeleno more, ovde-onde namreškano povetarcem; a posvuda su bile stotine leptira. Verujem da su pripadali vrsti »modrih prelivalica«; to su leptiri koji vole vrhove hrastova, samo što ovi uopšte nisu bili modri, već tamno, tamnokadifasto crni bez ikakvih vidljivih belega.

Dugo je posmatrao »crne prelivalice« i uživao u dahu povetarca u kosi i na licu; no napokon ga povici patuljaka, koji su sad načisto toptali nogama od nestrpljenja dole ispod njega, podsetiše na njegovo pravo zaduženje. No zaludu. Koliko god da je svojski piljio, nije mogao da sagleda kraja drveću i lišću ni u jednom pravcu. Njegovo srce, što se bese razigralo od pogleda na sunce i dodira vetra, spusti se u pete: seti se da dole nema ni trunke hrane.

U stvari, kao što sam vam rekao, oni nisu bili daleko od ivice šume, i da je Bilbo imao smisla za rasuđivanje, shvatio bi da je drvo na koje se on uspeo, mada visoko, stajalo skoro na samom dnu široke doline, tako da je sa njegovog vrha izgledalo da se drveće izdiže svuda naokolo kao stenke velike zdele, pa tako ne bi ni očekivao da će otuda videti dokle se stere šuma. Ali on ovo nije primetio, i spuštao se sav očajan. Konačno je ponovo dospeo dole, izgreden, zaduvan, i nevoljan, i ništa nije mogao da razazna dole u tmuni. Njegov izveštaj uskoro učini da su se i drugi osećali bedno kao i on. »Ova šuma se samo beskrajno širi, i širi i širi u svim pravcima! Šta da radimo? I kakva je korist od slanja jednog hobita!« povikaše oni, kao

da je on bio kriv. Oni nisu davali ni prebijenu p'aru za leptire, a samo su se još više razbesnili kad im je ispričao o divnom povetarcu, koji oni nisu mogli osetiti jer behu preteški da se uspnu.

Te noći pojeli su poslednje ostatke mrvica hrane; i sledećeg jutra kad su se probudili, prvo čega behu svesni bila je grozničava glad, a sledeće da pada kiša i da se ovde-onde njene teške kapi otkidaju na šumsko tle. To ih samo podseti da su sagoreli od žeđi, ali ne učini ništa da im tu žeđ olakša: ne možete ugasiti užasnu žeđ stojeći ispod gigantskih hrastova i čekajući slučajnu kap da vam padne na jezik. Jedina trunka ohrabrenja došla je nenadano od Bombura.

On se naglo razbudi i sede češući se po glavi. Nije uopšte mogao da pojmi gde se nalazi, ni zašto je tako gladan; jer bese zaboravio sve što se zbilo otkad su krenuli na putovanje onog davnog majskog jutra. Poslednja stvar koje se sećao bila je zabava u hobitovoj kući, i imali su velike muke dok su ga naterali da poveruje u njihovu priču o brojnim avanturama kroz koje su u međuvremenu prošli.

Kad je čuo da nema ništa za jelo, on sede i zaplaka, jer se osećao veoma slabim i nesigurnim na nogama. »Zašto sam se uopšte probudio!« kukao je on. »Sanjao sam tako divne snove. Sanjao sam da šetam kroz šumu nalik ovoj, samo što je bila osvetljena lampionima na drveću i svetiljkama, koje su se njihale sa grana i vatrama, koje su gorele na zemlji; velika gozba bila je u toku, i neprestano se nastavljala. Bio je tu i šumski kralj sa krunom od lišća, odjekivala je vesela pesma, a ja nisam mogao da pobrojim ni da opišem stvari koje su tu bile za jelo i piće.«

»Bolje da i ne pokušavaš«, reče Torin. »U stvari, ako ne možeš da govoriš o nečem drugom, najbolje je da zavežeš. Ionako smo dovoljno ljuti na tebe. Da se nisi probudio/ ostavili bismo te tvojim idiotskim snovima u šumi; uopšte nije smešno nositi te čak ni nakon tolikih sedmica tvog gladovanja.«

Ništa drugo nije im sad preostalo nego da pritegnu kaiše oko svojih praznih stomaka, i zabace prazne džakove i denke, i s mukom nastave pešačenje ne uzdajući se mnogo u to da će ikad stići do kraja pre no što legnu i umru od gladi. Ovako su nastavili ceo taj dan,

krećući se veoma sporo i tromo, dok je Bombur neprestano cvileo kako noge neće da ga nose i želi samo da legne i zaspi.

»A, ne!« rekoše oni. »Neka i tvoje noge uzmu deo puta koji im pripada, dosta smo te mi nosili.«

Ipak, on iznenada odbi da korakne dalje i baci se na zemlju. »Idite samo, ako morate«, reče on. »Ja ću leći ovde da spavam i sanj'am o hrani, ako ne mogu da dođem do nje na drugi način. Nadam se da se nikad neću probuditi.«

Upravo u tom času Balin, koji je malo prednjačio, povika: »Šta je to bilo? Učinilo mi se da vidim sev svetla u šumi.«

Svi se zagledaše, i prilično daleko od njih, činilo se, ugledaše crveni treptaj u tami; zatim još jedan, i još jedan nikoše pored njega. Čak i Bombur ustade i svi najednom požuriše ne hajući za to d'a li su tamo divovi ili bauci. Svetlost je bila pred njima, nalevo od staze, i kad su konačno stali paralelno sa njom, bilo im je jasno da baklje i vatre gore pod drvećem, 'ali na priličnoj udaljenosti od staze.

»Izgleda kao da se moji snovi ostvaruju«, hripnu Bombur zadihano ih sustižući. On je želeo da pojuri pravo u šumu prema svetlu. Ali drugi su se odveć živo sećali opomena čarobnjakovih i Beornovih.

»Kakva je korist od gozbe ako se sa nje nećemo živi vratiti«, reče Torin.

»Ali ako ne odemo na gozbu, ionako nećemo dugo živeti«, reče Bombur, a Bilbo ga svim srcem podrža. Dugo su raspravljali o tome, navodeći razloge za i protiv, da bi se konačno složili da pošalju nekoliko uhoda, koji će se krišom primaknuti svetlima i ustanoviti nešto više o njima. Ali potom se nisu mogli saglasiti koga da pošalju: niko nije izgledao posebno sklon izlagati se moguć-Tios'd da bude izgubljen i da nikad više ne vidi svoje prijatelje. Na kraju, uprkos upozorenjima, glad je odlučila, jer je Bombur neprekidno opisivao sve đakonije koje su se, prema njegovom snu, jele na šumskoj gozbi; tako svi napustiše stazu i zajedno nahrupiše u šumu.

Nakon mnogo šunj'anja i puzanja proviriše iza debata i zagledaše se u čistinu stvorenu na taj način što je nešto drveća

posečeno i zemlja poravnata. Tamo je bilo dosta sveta, stvorenja nalik vilovnjacim'a, svi odeveni u zeleno i smeđe, a sedeli su u velikom krugu na trupcima istesterisanim od posečenog drveća. U sredini je gorela vatra, a na nekim od okolnih stabala bile su pričvršćene baklje; ali od svega najdivniji bese ovaj prizor; svi su jeli i pili i veselo se smejali.

Miris pečenog mesa bio je toliko primamljiv da, ne čekajući da se međusobno posavetuju, svaki od njih ustade i, probijajući se, krenu napred prema krugu sa jedinom mišlju da izmoli malo hrane. Tek što je prvi stao na čistinu, kad se sva svetla pogasiše kao nekom čarolijom. Neko udari nogom u vatru i žar se raspršta u mlaz bleštavih varnica i nestade. Behu izgubljeni u apsolutnom mraku bez trunke svetlosti i nisu mogli čak ni međusobno da se pronađu, bar zadugo. Nakon mahnitog teturanja u mraku, spoticanja preko trupaca, sudaranja sa drvećem, vike i dozivanja, čime su morali probuditi sve u šumi n'a milje unaokolo, na kraju uspeše da se sakupe i da se prebroje dodirom. Za to vreme su, naravno, sasvim zaboravili u kojem pravcu leži staza, i svi behu beznadno izgubljeni, bar do zore. Nije im preostalo ništa drugo nego da se smeste i provedu noć tu gde su se zatekli; nisu se čak usuđivali ni da pretraže tlo sa ostacima hrane, iz straha da se ponovo ne razdvoje. Ali nisu dugo ležali, i Bilba tek bese počeo da obuzima dremež, kad Dori, na koga je bio red da stražari, reče glasnim šapatom:

»Eno tamo se ponovo pojavljuju svetla, i sad ih je više nego ikad.«

Svi poskakaše. Tamo su, sasvim stvarne, na nevelikoj udaljenosti treperile dvadesetine vatri, a do njih su jasno dopirali glasovi i smeh. Jedan po jedan polako počеше da pužu u tom pravcu, svaki dodirujući leđa onog ispred sebe. Kad se primakoše blizu, Torin reče: »Nikakve jurnjave ovog puta! Niko da se ne pokazuje dok ne kažem. Prvo ću poslati samog gospodina Baginsa da razgovara sa njima. Oni se neće uplašiti od njega - (»A ja od njih?« pomisli Bilbo) - i nadam se da mu neće uraditi ništa strašno.«

Kad priđoše ivici svetlosnog kruga, Bilba iznenada gurnuše s leđa. Pre no što je stigao da natakne prsten, on posrnu napred u puni sjaj vatre i baklji. Nije vredelo. Sva se svetla pogasiše još jednom i zavlada apsolutna tama.

Ranije ih je stalo truda da se sakupe, ovog puta je bilo još mnogo gore. A hobita jednostavno nisu mogli da nađu. Kad god su se prebrojavali, izlazilo je da ih ima samo trinaest. Vikali su i zvali: »Bilbo Baginse! Hobite! Vražji hobite! Hej! Hobite, zbrkotniče jedan, gde si?« i štošta još nalik tome, ali odgovora nije bilo.

Upravo su počeli gubiti nadu, kad se sasvim slučajno Dori spotače na njega. U mraku on pade preko nečeg za šta je mislio da je panj, i ustanovi da je to hobit sklupčan i u dubokom snu. Dugo su ga drмали d'a ga probude, a kad se probudio, uopšte se nije obradovao.

»Sanjao sam tako divan san«, progundā on, »sav o velelepnom obedu.«

»Nebesa! I on je skrenuo kao Bombur«, rekoše oni. »Nemoj nam pričati o snovima. Obedi iz snova ne vrede ništa i ne možemo ih podeliti.«

»Ipak su oni najbolji koje ću, kako mi izgleda, dobiti na ovom gadnom mestu«, promrmlja on, spustivši se pored patuljaka, pokušavajući ponovo da zaspi i pronađe opet svoj san.

Ali to nije bila poslednja pojava svetlosti u šumi. Docnije, kad je noć već prilično odmakla, Kili, koji je tad stražario, ponovo ih sve probudi govoreći:

»Počeo je pravi blesak svetlosti sasvim blizu - stotine baklji i mnoge vatre svakako su upaljene odjednom, i to nekim čudom. A oslušnite s'amo pevanje i harfe!«

Pošto su neko vreme ležali i slušali, osetiše kako se ne mogu odupreti želji da se približe i još jednom pokušaju zatražiti pomoć. Ponovo ustadoše; ovog puta rezultat je bio užasan. Gozba koju su sad ugledali bese bogatija i čudesnija nego ranije: na čelu dugog niza uzvanika sedeo je šumski kralj sa krunom od lišća na zlatnoj kosi, veoma sličan liku iz Bomburova sna. Vilovnjaci su dodavali jedan drugom činije, iz ruke u ruku i preko vatri, neki su svirali harfe, 'a

rnnogi su pevali. U sjajnu im kosu bese upleteno cveće; zeleni i beli dragulji blistali su im na okovratnicima i pojasevima; a njihova lica i pesme odavahu razdraganost. Glasne i jasne i vedre bile su im pesme, a onda među njih stupi Torin.

Gluva tišina zavlada usred reci. Sva se svetla pogasiše. Vatre nestadoše u crnom dimu. Pepeo i šljaka nahrupiše patuljcima u oči, i šuma se još jednom ispuni njihovom grajom i povicima. Bilbo otkri da se vrti ukруг bez prestanka (kako se njemu činilo) dozivajući: »Dori, Nori, Ori, Oine, Gloine, Fili, Kili, Bombure, Bifore, Bofore, Dvaline, Baline, Torine Hrastoštite«, dok su druge osobe koje nije mogao videti ni do taci radile to isto posvuda oko njega (povremeno ubacujući »Bilbo!«) Ali povici drugih neprestano su se udaljavali i bleđeli i, mada mu se nakon izvesnog vremena učinilo da prelaze u urlike i pozive u pomoć u velikoj daljini, sva buka prestade najednom, i on se obrete sam u potpunoj tišini i pomrčini.

To je bio jedan od najbednijih trenutaka u njegovom životu. No on uskoro shvati da je besmisleno pokušavati bilo šta dok dan ne donese nešto svetlosti, i da je sasvim beskorisno teturati naokolo iscrpljujući se bez ikakve nade na doručak koji bi ga okrepio. Tako se on posadi na tle leđima uz drvo i, ne i poslednji put, prepusti se razmišljanjima o svojoj dalekoj hobitskoj rupi sa njenim divnim ostavama. Bese sav predan razmišljanju o slanini i jajima i prepečenom hlebu i buteru, kad oseti da ga je nešto dotaklo. Nešto nalik jakom lepljivom konopcu savilo mu se oko leve ruke, i kad pokuša da se pomeri, ustanovi da su mu noge već obavljene nečim" istim takvim, te se preturi čim je ustao.

Potom mu se veliki pauk, koji je prilježno navalio da ga sveže dok je dremao, ukaza iza leđa i ustremi se na njega. Mogao je videti samo oči stvorenja, ali je osetio njegove dlakave noge dok se pauk trudio da ga sasvim smota u svoje gadne niti. Sreća je što se pribrao na vreme. Još malo, i on uopšte ne bi mogao d'a se pokrene. Čak i ovako, vodio je očajničku borbu da se oslobodi. Odbijao je stvorenje golim rukama - ono je pokušavalo da ga otruje kako bi ga primirilo,

kao što mali pauci čine sa movama - dok se nije setio mača i isukao a, tad pauk ustuknu, i on je imao vremena da oslobodi noge. Sad je na njega bio red da navali. Pauk očito ne bese navikao na stvorenja koja nose takve žaoke o boku, ili bi se potrudio da brže nestane. Bilbo nasrnu na njega pre no što je stigao da umakne i udari ga mačem pravo u oči. Pauk tad pomahnita i skakao je, igrao i vitlao nogama u užasnim trzajima, dok ga Bilbo nije ubio sledećim udarcem; a zatim i on padne i zadugo se ničega više nije sećao.

Okruživala ga je uobičajena tamnosiva svetlost šumskog dana kad dođe k sebi. Pauk je ležao mrtav pored njega, a oštrica njegova mača bese umrljana crnim. To što je ubio džinovskog pauka, sasvim sam, u tami, bez pomoći čarobnjaka ili patuljaka ili bilo koga drugog, izazvalo je na neki način ogromnu promenu kod g. Baginsa. On se oseti sasvim drugom osobom, mnogo žešćom i odvažnijom uprkos praznom stomaku, dok je brisao mač o travu i vraćao ga u korice.

»Daću ti ime«, reče on, »i zvaću te Žalac.«

Nakon toga odluči da istražuje. Svirepo i muklo okruživala ga je šuma, ali on je morao potražiti svoje prijatelje, koji su verovatno bili tu negde, ako ih nisu zarobili vilovnjaci (ili nešto gore). Bilbo oseti da je opasno vikati, i dugo je stajao pitajući se u kojem pravcu leži staza, i u kom pravcu najpre da krene u potragu za patuljcima.

»O, zašto se nismo držali Beornovog saveta, i Gandalfovog!« jadikovao je on. »U kakvom smo sad bezizlaznom položaju! Mi! Da je to bar mi: užasno je biti sasvim sam.«

Konačno oceni što je bolje mogao iz kojeg su pravca povici za pomoć dopirali u noći - i srećom (koja ga je služila od rođenja) manje-više dobro pogodi, kao što ćete videti. Odlučivši se, kretao se oprezno i vesto koliko mu je to bilo moguće. Hobiti su vični tišini, posebno u šumama, kao što sam vam već rekao; uz to, Bilbo je navukao i svoj prsten pre no što je krenuo. Zbog toga ga pauci nisu videli, niti su čuli da dolazi.

Kradomice je birao put neko vreme, kad ugleda mesto guste crne senke pred sobom, crno čak i za šumu, kao parče ponoći koje se nikad nije razišlo. Kad se primakao, vide da su to paukove mreže,

jedna preko druge i međusobno isprepletene. Najednom ugleda kako na granama nad njim sede ogromni, užasni pauci. I pored prstena, Bilbo je drhtao od straha d'a ga ne otkriju. Stojeći iza drveta, posmatrao je nekolicinu njih jedno vreme, i tad, u muku i nepomičnosti šume, shvati da ova ogavna stvorenja međusobno razgovaraju. Njihovi glasovi bili su neka vrsta tankog kreštanja i šištanja, ali uspevao je razaznati mnoge reci koje su izgovorili. A oni su razgovarali o patuljcima!

»Bila je to oštra borba, ali je vredelo truda«, reče jedan.

»Stvarno, kako im je odvratno debela koža, ali opkladio bih se da su iznutra sočni.«

»Aha, biće oni. fina zakuska kad odviše malo«, reče drugi.

»Nemoj ih ostaviti da vise suviše dugo«, reče treći. »Mogli bi biti malo deblji. Nisu baš dobro hr'anjeni u poslednje vreme, rekao bih.«

»Ubit ih sad, kažem vam«, prosikta četvrti; »ubit ih sad pa neka tako malo vise.«

»Sam uveren da su već mrtvi«, reče prvi.

»Te uveravam da nisu. Sad sam video kako se jedan koprcu. Upravo je dolazio svesti, rekao bih, posle pre-ekrasnog sna. Pokazaću ti.«

Rekavši to, jedan od debelih pauka potrča duž konopca do tuceta smotuljaka koji su visili naredani na visokoj grani. Bilbo se užasnu sad kad ih je prvi put smotrio kako se klate obešeni u senci i, videći patuljaste noge isturene kroz dno ponekog smotuljka, ili ovde-onde vršak nosa, ili parče brade ili kapuljače.

Prema najdebljem od ovih smotuljaka ode pauk - »Kladim se da je to jadni stari Bombur«, pomisli Bilbo- i jako uštinu nos koji je stršio napolje. Iznutra se oglasi prigušeno skamukanje, izlete stopalo i jako tresnu pravo u pauka. Bilo je još života u Bomburu. Zatim se čuo zvuk nalik udarcu u mlitav fudbal, i razbesneli pauk spade s grane, jedva se zadržavši pomoću vlastite niti u poslednjem času.

Drugi su se smejali. »Sasvim si u pravu«, rekoše oni, »meso je živo i uz to šutira!«

»Odmah ću stati nakraj tome«, prosikta ljutiti pauk verući se natrag na granu.

Bilbo shvati da je kucnuo čas da on nešto uradi. Nije se mogao uspeti do životinj'a i nije imao iz čega da puca; ali, obazrevši se primeti da naokolo leži dosta kamenja; očito je tuda tekao sad presahnuo potok. Bilbo je vrlo dobro gađao kamenjem, i nije mu trebalo dugo da pronađe lepe glatke jajaste oblutke koji su mu fino ležali u ruci. Kad je bio mali, vežbao se gađajući stvari, dok zečevi, veverice pa čak i ptice nisu počeli da se sklanjaju od njega brzinom munje kad bi ga videli gde se saginje; pa i k'ad je odrastao, provodio je deo vremena nabacujući halke, bacajući džilite, gađajući štapiće, kuglajući se, obarajući kegle i upražnjavajući druge mirne igre koje su uključivale nišanjenje i gađanje - odista ima mnogo toga u čemu je on bio vest, pored puštanja koluta dima, postavljanja zagonetki i kuvanja, a o čemu nisam imao vremena da vam pričam. Ni sad nema vremena. Dok je on sakupljao kamenje, pauk se primakao Bomburu, koji bi uskoro bio mrtav. U tom času Bilbo zamahnu. Kamen, ljusnuvši, pogodi pauka u glavu, i on bez svesti pade s'a drveta, stropoštavši se na zemlju, skvrčenih nogu.

Sledeći kamen fijuknu kroz veliku mrežu, pokidavši joj niti i - šljis! - oborivši pauka koji je sedeo u sredini, mrtvog. Nakon toga zavlada veliki metež u naselju pauka i, verujte mi, sasvim su zaboravili na patuljke. Nisu mogli videti Bilba, ali su dobro pogodili iz kojeg pravca dolazi kamenje. Kao poplava stušitiše se hrleći i lelujući prema hobitu, sipajući svoje duge niti u svim pravcima, dok sav vazduh nije bio nalik ustalasanoj klopki. Bilbo je, međutim, brzo kliznuo na drugo mesto. Sinula mu je ideja da vodi razjarene pauke sve dalje i dalje od patuljaka, ako mu to pođe za rukom; i da ih istovremeno zainteresuje, uznemiri i razljuti. Kad ih se oko pedeset skupilo na mestu gde je on ranije stajao, hitnu na njih nekoliko

kamena, a gađao je i one koji su ostali na svojim mestima; zatim je, igrajući između drveća, zapevao da ih razbesni i povuče za sobom, a i da bi patuljci čuli njegov glas.

Evo staje pevao:

*Debeli stari pauk prede!
Zalud mu oči na me glede
! Aterati! Aterati!
Zar ne misliš stati,
Prestat presti pa me malo jesti?
Glavonja stari, a bezglav,
Traži me svuda ko nezdrav!
Aterati! Aterati!
Neću ti se dati!
Uhvatit me nećeš dok po grani šećeš!*

Možda ne naročito dobro, ali ne smete zaboraviti da je on sam morao izmisliti pesmu, pod prvim utiscima veoma nezgodnog trenutka. U svakom slučaju, postigao je što je želeo. Dok je pevao, bacio je još nekoliko kamenova i toptao nogom. Doslovce svi pauci koji se tu zatekoše pođoše za njim: neki poskakaše na zemlju, drugi su hitali duž grana, odbacujući se od drveta do drveta, ili razapinjući nove konce preko mračnih prostora. Sledeći buku koju je pravio, bili su mnogo brži nego što je očekivao. Bili su zastrašujuće ljuti. Na stranu kamenje, ni jedan p'auk nikad nije mogao otrpeti da ga nazvou Aterati, a Glavonja je, naravno, uvredljivo za svakog.

Bilbo odjuri na drugo mesto, ali se izvestan broj pauka rastrčao sad do raznih isturenih tačaka na čistini gde su živali, i behu zauzeti razapinjući mreže preko svih prolaza među drvećem. Uskoro bi hobit bio uhvaćen u debelu mrežu koja se širila svuda oko njega - bar su to pauci smerali. Stojeći u sredini među insektima koji su lovili i preli.

Bilbo sakupi svu hrabrost i poče novu pesmu:

*Dripac lenj uz glupog Skota
Mrežu tka da mene smota.
Od drugog sam mesa sladi,
al' hajde me, čik, pronadi!*

*Neposlušna mala muva
debele lenjivce gruva.
Uhvatit' me malo teže
U te glupe mreže.*

Na to se obazre naokolo i ustanovi da je i poslednji prostor između dva visoka drveta bio preprečen mrežom - ali, srećom, ne pravom mrežom, nego samo dugačkim strukovima dvostruko debelog paukovog konopca žurno spletenog tamo-amo od debla do debla. Njegov mali mač stupi u dejstvo. On raskida vlakna u trice i udalji se pevajući.

Pauci su videli mač, mada ne verujem da su zriali šta je to, i odjednom je ceo buljuk njih pojurio za hobitom po zemlji i kroz granje, uz talasanje dlakavih nogu, dok su predilice i štipaljke škljocale, oči se pupčile - svi zapenušeni i podivljali. Sledili su ga u šumu sve dok Bilbo nije stao ne usuđujući se da ode dalje. Zatim se tiše nego miš iskrao natrag.

Znao je da mu je ostalo malo dragocenog vremena dok se pauci ne razočaraju i ne vrate drveću gde su visili patuljci. U međuvremenu on je morao da ih sp'ase. Najteži deo posla bilo je uspinjanje na dugačku granu na kojoj su se njihali smotuljci. Ne verujem da bi mu to pošlo za rukom, da pauk, srećom, n i je ostavio konopac da visi; uz pomoć ovoga, mada mu se urezivao u ruku i pozleđivao ga, uspraćakao se - i naletao na starog sporog zlog podbulog pauka koji je ostao da čuva ziatvo renike i zabavljao se štipajući ih da ustanovi koji je najsočniji za jelo. Bavio se mišlju da otpočne gozbu dok su

drugi odsutni, ali g. Baginsu se žurilo i pre no što je pauk shVatio šta se događa, osetio je njegovu žaoku i skotrljao se s grane mrtav.

Sledeći Bilboov zadatak bio je da oslobodi jednog patuljka. Kako da to izvede? Ako prekine nit na kojoj visi, nesrećni patuljak će se stropoštatati bupnuvši o zemlju sa prilične visine. Uvijajući se duž grane (zbog čega su svi siroti patuljci poigrali i klimali se kao zrelo voće) on dosegnu prvi zamotuljak.

»Fili ili Kili«, ustanovi po šiljku plave kapuljače koji je stršio na vrhu. »Najverovatnije Fili«, zaključio po vršku dugog nosa koji je provirivao kroz spletene niti. Uspeo je da, nagnuvši se, poseče najveći deo snažnih lepljivih niti koje su ga obuhvatale, a zatim, uistinu, uz bacakanje i gombanje izroni najveći deo Filija. Moram priznati da se Bilbo, u stvari, nasmejao ugledavši ga kako trza svoje ukočene ruke i noge dok se ljuljao na paukovu konopcu prodenutom ispod pazuha, baš kao jedan od onih smešnih pajaca koji poigravaju na žici.

Povucipotegni, Fili je bio podignut na granu, a zatim je učinio sve što je mogao da pomogne hobitu, mada se osećao veoma bolesno i muka mu je bila od otrova pauka, i od toga što je visio najveći deo noći i dana sav u vezama, dok mu je jedino nos provirivao da bi mogao disati. Čitava večnost mu je trebala da istrlja gadne ostatke iz očiju i obrva, a što se tiče brade, najveći deo morao je da odseče. Elem, njih dvojica zajedno počеше izvlačiti jednog po jednog patuljka iz gadnih stega. Ni jedan nije bio u boljem stanju od Filija, a mnogima je bilo i gore. Neki su jedva mogli dis'ati (dugački nosevi su katkad korisni kao što vidite), a neki su bili pod jačim dejstvom otrova.

Na ovaj način oslobodiše Kilija, Bifora, Bofora, Dorija i Norija. Siroti stari Bombur bio je strašno iscrpljen. On bese najdeblji i njega su stalno štipkali i bockali - tako da se naprosto otkotrljao sa grane i bupnuo na zemlju, srećom na lišće, i tu se ispružio. Ali još pet patuljaka je visilo na kraju grane kad pauci počеше da pristižu, bešnji nego ikad.

Bilbo se smesta vrati na kraj grane pored debla i zadržavao je one koji su pokušavali da se uspužu. On bese skinuo prsten kad je oslobodio Filija i zaboravio da ga ponovo stavi, tako da svi pauci počеше da frfljaju i šište:

»Sad te vidimo, ti bedna mala kreaturo! Poješćemo te i ostavićemo ti kosti i kožu da vise na drvetu. Fuj! Da li on to ima žaoku? Ako, svejedno ćemo ga se dočepati, a onda ćemo ga obesiti dan-dva sa glavom nadole.«

Za to vreme drugi patuljci trudili su se da oslobode ostale zatočenike, razmahujući svojim noževima po nitima. Uskoro će svi biti slobodni, mada je neizvesno šta će se dogoditi posle toga. Pauci su ih pohvatali prilično lako prošle noći, ali to je bilo iznenada i u tami. Izgledalo je da će se ovom prilikom voditi ogorčena borba.

Iznenada Bilbo primeti da se nekoliko pauka sakupilo oko starog Bombura na tlu; ponovo su ga svezali i počeli da ga odvlače. On ispusti krik i navali na pauke pred sobom. Oni žurno ustuknuše, a on se spetlja i skotrlja se sa drveta posred onih rta zemlji. U pogledu žaoka njegov mali mač bio je za njih nešto novo. Kako je šišao amotamo! Blistao je od zadovoljstva dok ih je probadao. Pola tuceta bi pobijeno pre no što su se ostali povukli i prepustili Bombura Bilbu.

»Siđite dole! Siđite!« doviknu on p'atuljcima na grani. »Nemojte čekati da vas upetljaju u mrežu!« Jer on je video kako se pauci pentraju uz okolno drveće, i kako gamižu duž grana nad glavama patuljaka.

Čitava hrpa od jedanaest patuljaka skotrlja se, skoči ili pade dole, većina dršćući i nesigurni na nogama. Eto ih gde se ponovo sakupiše, njih dvanaestorica, računajući i sirotog starog Bombura, koga je sa jedne strane pridržavao rođak Bifor, a sa druge brat Bofor; a Bilbo je igrao naokolo mašući svojom žaokom a stotine ljutih pauka kolotalo je očima odasvud, oko njih i iznad njih. Situacija je izgledala prilično beznadežna.

Tada otpoče bitka. Neki od patuljaka imali su noževe, drugi su imali štapove, svima je bilo pristupačno kamenje, a Bilbo je posedovao svoj vilovnjački bodež. U nekoliko navrata pauci su bili

odbijeni, a mnogi su poubijani. Ali tako nije moglo još dugo potrajati. Bilbo je bio skoro iznuren; samo četvorica patuljaka čvrsto su stajali na nogama, i uskoro bi svi bili nadvladani k'ao malaksale muve. Već su pauci počeli da tkaju svoje mreže svuda oko njih razapinjući ih ponovo od jednog drveta do drugog.

Na kraju Bilbo nije mogao da se domisli ničeg drugog sem da oda patuljcima tajnu svog prstena. Bilo mu je prilično žao zbog toga, ali šta se drugo moglo.

»Ja ću sad nestati«, reče on. »Odmamiću pauke ako mi pođe za rukom; vi se morate držati na okupu i krenite u suprotnom pravcu. Tamo nalevo, to je manje-više u pravcu mesta gde smo poslednji put spazili vilovnjačke vatre.«

Bilo ih je teško naterati da shvate, što zbog pomućenosti u njihovim glavama, što zbog vike, usred mahanja štapovima i bacanja kamenja; ali na kraju Bilbo oseti da ne može dalje odlagati - pauci su stalno sužavali krug. On neočekivano nataknu svoj prsten, i na veliko zaprepaštenje patuljaka, iščeznu.

Ubrzo su se nešto dalje, sa desne strane između drveća, čuli uzvici »Lenji dripac« i »Aterati«. To unese veliku pometnju među pauke. Prestadoše da nadiru, a neki krenuše u pravcu glasa. »Aterati« ih je toliko ljutilo da su gubili pamet. Tada Balin, koji je shvatio Bilbov plan bolje nego ostali, povede napad. Patuljci se sabiše i, odašiljući kišu kamenja, ustremiše se na pauke sa leve strane i probiše se kroz obruč. Izvikivanje i pevanje iz suprotnog pravca najednom prestade.

Očajnički se nadajući da Bilbo nije uhvaćen, patuljci produžiše. Mada ne dovoljno brzo. Behu slabi i smoreni, i jedva su se kretali hramljući i povodeći se, dok su ih mnogi pauci sustizali. Svakog časa morali su da se okreću i bore sa stvorenjima koja su se opasno prim'akla, a neki pauci su već bili u drveću nad njima, bacajući dole svoje duge lepljive niti.

Stvari su ponovo počele kretati nagore, kad iznenada iskrсну Bilbo i navali na uprepaštene pauke neočekivano sa strane.

»Samo napred! Samo napred!« doviknu on. »Ja ću obaviti bockanje!«

Tako je i postupio. Leteo je napred i natrag kidajući konce paučine, sekući im noge i probadajući im kosmata tela kad bi se odveć približili. Pauci su oticali od bes'a, frfljali i perlili se i šištali užasne kletve; ali se behu smrtno uplašili od Žalca, i nisu se usuđivali primaknuti se, sad kad je ponovo bio tu. Tako, uprkos kletvama, njihov plen izmicao im je polako, ali sigurno. Uzmak je bio strašno težak i činilo se da traje satima. Ali, konačno, upravo kad Bilbo oseti da nema snage podići ruku ni za jedan udarac više, pauci iznenada odustaše, i nisu ih više sledili, već se razočarani vratili u svoju mračnu naseobinu.

Patuljci tad primetiše da su stigli do ivice kruga gde su bile vilovnjačke vatre. Da li je to bilo jedno od onih mesta koje su videli protekle noći - nisu mogli reći. No izgledalo je d'a se na takvim mestima ma jala nekakva dobra čarolija, koja se paucima nije sviđala. Bilo kako bilo, ovde je svetlost bila zelenija, a granje ne tako gusto i prepuno pretnje, i to im pruži priliku da zastanu i povrate d'ah.

Tu su ležali jedno vreme daščući i odhukujući. Ali uskoro počеше padati pitanja. Trebalo im je smotreno objasniti sve što je u vezi sa nestajanjem, a otkrivanje prstena toliko ih je ponelo da su za trenutak zaboravili na vlastite nevolje. Posebno je Balin zahtevao da ponovo čuje ćelu priču o Golumu, zagonetkama i svemu, sa prstenom na prvom mestu u njoj. No nakon izvesnog vremena svetio počē uzmicati, i t'ada iskrnuše druga pitanja. Gde se nalaze, gde im je staza, da li igde ima kakve hrane, i čega sad da se prihvate. Ova pitanja stalno su ponavljana, i činilo se da je mali Bilbo taj od koga očekuju odgovore. Iz čega možete videti da su u velikoj meri promenili svoje mišljenje o g. Baginsu, i počeli ga veoma ceniti (kao što im je Gandalf uvek govorio). Uistinu, oni su, u stvari, očekivali da on smisli nekakav izvanredan plan da im pomogne, a nisu s'amo čantrali. Svi su oni odveć dobro znali da bi svi odavno već bili mrtvi da nije bilo hobita; i bezbroj puta su mu zahvaljivali. Mnogi su čak ustali i naklonili se sve do zemlje ispred njega, mada bi se tom

prilikom preturili od n'apora, i za izvesno vreme ne bi mogli da se ponovo osove. To što su doznali istinu o nestajanju, nije uopšte promenilo njihovo mišljenje o Bilbu; sad su shvatili da je u njega mudrosti koliko i sreće, a uz to još i čarobni prsten - a sve troje je predstavljalo koristan posed. U stvari, toliko su ga hvalili da je Bilbu počelo da se čini kako u njemu, na kraju krajeva, odista ima nešto od srčanog pustolova, mada bi se osećao još mnogo odvažnije d'a je bilo makar nešto za jelo.

Ali nije bilo ničega, baš ničega; a niko od njih nije imao dovoljno snage da ide u potragu za nečim, ili da traži izgubljenju stazu. Izgubljena staza! Nikakva druga misao nije ulazila u Bilbovu umornu glavu. Sedeo je tako zureći ispred sebe u beskrajno drveće, i nakon izvesnog vremena svi se ponovo utišaše. Svi osim Balina. Još dugo n'akon što su ostali prekinuli razgovor i sklopili oči, on je nastavio da mrmlja i tiho se ceri za sebe:

»Golum! Neka sam blažen! Tako se on. znači, prošunjabo pokraj mene, a? Sad mi je jasno! Samo si se tiho prosmucao pored mene, zar ne, gospodine B'aginse? Dugmad svuda po pragu! Dobri stari Bilbo - Bilbo - Bilbo bo - bo - bo.« A zatim i on usnu i dugo je vladala potpuna tišina.

Sasvim neočekivano Dvalin otvori jedno oko i obuhvati ih pogledom. »Gde je Torin?« upita on.

Bio je to užasan udarac. Naravno, bilo ih je samo trinaest, dvanaest patuljaka i hobit. Gde, stvarno, bese Torin? Pitali su se kakvu li je zlu sudbinu dočekao, kakvu čaroliju ili mračno čudovište; i zgro/iše se ležeći izgubljeni u šumi. Tu jedan po jedan neutešno zaspāše, sanjajući užasne snove, dok je večē ustupalo pred crnom noći; i tu ih zasad moramo ostaviti, odviše slabe i umorne da postavljaju i smenjuju stražu.

Sa Torinom je bilo gotovo pre nego sa ostalim'a. Sećate se kako je Bilbo pao u težak san čim je kročio u krug svetla? Torin je bio sledeći, i kad su se svetla pogasila, on se začaran sruši. Sva buka

patuljaka izgubljenih u noći, njihova vriska dok su ih pauci hvatali i vezivali, i sav zveket bitke sledećeg dana, sve je to prošlo preko njega, a on ništa nije čuo. A ond'a su došli šumski vilovnjaci, svezali ga i odneli.

Učesnici u gozbi bili su, naravno, šumski vilovnjaci. Nije to zao svet. Ako imaju neku manu, onda je to nepoverenje prema strancima. Mada je njihova mađij'a jaka, čak i u to davno vreme oni su bili oprezni. Razlikovali su se od starih vilovnjaka sa zapadnih straria, i behu opasniji, i ne toliko mudri. To je zato što je većina njih (uključujući i njihovu raštrkanu rodbinu u brdima i planinama) vodila poreklo od starih plemena koja se nikad nisu naselila u Vilinskoj Zemlji na zapadu. Tamo su otišli svetli vilovnjaci i zagasiti vilovnjaci i morski vilovnjaci i živeli su vekovima, postavši lepši, mudriji i učeniji, i pronaš'avši svoju mađiju i usavršivši svoj vesti zanat, praveći lepe i očaravajuće stvari, dok se neki nisu vratili u Široki Svet. U Širokom Svetu šumski vilovnjaci su provodili dane u polusvetlosti našeg Sunca i Meseca, ali su najviše voleli zvezde; i lutahu po velikim šumama što su rasle visoko u zemljama kojih sad nema. Obitavahu najčešće pored ivica šume, iz koje su mogli izmaći povremeno da love ili da jašu i trče otvorenim poljem pod svetlošću meseca ili zvezda; a nakon dolaska čoveka, oni su se povlačili sve više i više u sumračje i polutamu. No još su bili i ostali vilovnjaci, a to znači dobar svet.

U velikoj špilji nekoliko milja istočno od ivice Mrke šume živeo je u ovo vreme njihov najveći kralj. Dolazeći iz visokog dela šume, ispred njegovih ogromnih vrata od kamena proticala je reka, hitajući prema močvarama u podnožju visokih šumovitih zemalja. Ova velika špilja, u koju su sa svake strane vodile bezbrojne manje, krivudala je duboko pod zemljom, i u njoj bese mnogo prolaza i širokih dvorana; ali bese svetlija i zdravija nego ijedno skrovište bauka, i ni izdaleka tako duboka ni tako opasna. U stvari, kraljevi podanici su uglavnom živeli i lovili u širokoj šumi i stanovali u kućicama i kolibama na zemlji i u granama. Najviše su voleli bukve. Kraljeva špilja bila je

njegov dvor i sigurno sklonište za blago, i utvrđenje njegovih podanika protiv neprijatelja.

Istovremeno bila je to i tamnica za zatvorenike. I tako su Torina odvukli u špilju - ne preterano nežno, jer nisu voleli patuljke, a behu uvereni da im je on neprijatelj. Negda davno ratovali su sa nekim patuljcima, koje su optužili da su im ukrali blago. Istini za volju, treba spomenuti da su patuljci drugačije prikazivali stvar, ističući kako su oni uzeli samo ono što im pripada, jer se kralj vilovnjaka bese pogodio sa njima da mu izrade sirovo zlato i srebro, a posle odbio da im za to plati. Ako je kralj vilovnjaka imao slabost prema čemu, onda je to bilo blago, posebno srebro i beli dragulji; i mada je njegova riznica bila bogata, uvek je težio da ima više, pošto još nije imao blago onako veliko kao druga gospoda vilovnjaci iz davnine. Njegovi podanici nisu se bavili rudarstvom, a nisu ni obrađivali metal ili dragulje, kao što se nisu mnogo trudili ni da trguju ni da oru zemlju. Sve ovo bilo je odveć dobro poznato svakom patuljku, mada Torinova porodica nije nikad imala ništa sa starim sukobom koji sam spomenuo. Otuda se Torin razljuti zbog načina na koji se sa njim postupa kada skidoše sa njega svoju čaroliju i on se osvesti, a uz to čvrsto odluči da ni jedn'a jedina reč o zlatu i draguljima neće biti iščupana iz njega.

Kralj je strogo posmatrao Torina kad ga izvedošc preda nj i postavi mu mnoga pitanja. Ali jedino što je Torin rekao bese da je užasno gladan.»Zašto ste ti i tvoji tri puta pokušali napad na moj narod prilikom njihovog veselja?« upita kralj.

»Mi ih nismo nabadali«, odgovori Torin, »mi smo prišli da prosimo, jer smo umirali od gladi.«

»Gde su sad tvoji prijatelji i šta rade?«

»Nemam pojma, ali verujem da gladuju u šumi.«

»Šta ste radili u šumi?«

»Tražili nešto da pojedemo i popijemo, jer smo gladoVali.«

»Ali šta vas je uopšte dovelo u šumu?« upita kralj ljutito.

Na to Torin stisnu usne i nije hteo da kaže ni reci.

»Vrlo dobro!« reče kralj. »Vodite ga i dobro ga čuvajte, dok ne bude raspoložen da kaže istinu, pa makar mu za to trebalo i sto godina.«

Tad vilovnjaci staviše na njega remenje, zatvoriše ga u jednu od najdubljih špilja sa čvrstim drvenim vratima i ostaviše ga tamo. Dali su mu da jede i da pije, i od jednog i od drugog obilno, ako ne baš i naročito ukusno; jer šumski vilovnjaci nisu bauci i ophode se razborito čak i prema najgorem neprijatelju kad im padne šaka. Gigantski pauci bili su jedina živa bića prema kojima nisu imali milosti.

Tu u kraljevoj tamnici čamio je siroti Torin; pa kad je nadvladao svoju zahvalnost za hleb i meso i vodu, poče se pitati šta li se dogodilo sa njegovim nesrećnim prijateljima. Nije mu trebalo dugo da to otkrije; ali to pripada sledećem poglavlju i početku nove pustolovine, u kojoj je hobit ponovo pokazao svoja dobra svojstva.

9. NECARINJENA BURAD

Dan nakon bitke sa paucima Bilbo i patuljci učiniše još jedan očajnički rtapor da nađu izlaz pre nego što umru od gladi i žeđi. Ustadoše i oteturaše se u pravcu za koji su osmorica od trinaestorice njih verovali da je smer u kojem leži staza; ali nikad nisu doznali da li su bili u pravu. Ono nešto dana koliko ga je bilo u šumi nestajalo je još jednom u crnilu noći kad iznenada nikoše svetlosti mnogih baklji svuda oko njih, kao stotine crvenih zvezda. Iskočiše šumski vilovnjaci sa lukovima i kopljima i narediše patuljcima da stanu.

Ni nakraj pameti im nije bilo da se biju. Čak i da patuljci nisu bili u takvom stanju da ih je, u stvari, obradovalo to što će biti zlarobljeni, njihovi mali noževi, jedino oružje koje su imali, ne bi se nikako moglo suprotstaviti strelama vilovnjaka koje su u mraku mogle pogoditi pticu u oko. Tako se oni naprosto ukipiše u mestu, posedaše i čekahu - svi osim Bilba, koji navuče svoj prsten i hitro se iskrade. I tako, kad su vilovnj'aci povezali patuljke u dugi niz, jednog za drugim, i prebrojali ih, uopšte nisu otkrili ni ubrojali hobita.

A nisu ga ni čuli ni primetili kako kaska za njima, držeći se podaleko od svetlosti njihovih baklji, dok su sprovodili zatočenike kroz šumu. Svim patuljcima behu povezane oči, ali to nije imalo skoro nikakvog značaja, jer čak ni Bilbo slobodnih očiju nije mogao videti kamo idu, a ni on ni drugi ionako nisu znali odakle su krenuli. Bilbo je davao sve od sebe da održi korak sa bakljama jer su vilovnjaci terali patuljke da marširaju najbrže što su mogli, onako slabi i iscrpljeni. Kralj je riaredio da požure. Najjednom baklje se zaustaviše i hobitu je ostalo jedva toliko vremena da im se priključi pre no što su počeli prelaziti most. To je bio most koji je vodio preko reke do kraljevih vrata. Pod njim je tekla tamna, brza i moćna voda;

na suprotnom kraju bila je kapija pred ulazom u ogromnu špilju koja se utisnula u bok strme padine skrivene drvećem. Na tom mestu su se velike bukve spuštale sve do obale reke, toliko da su im podnožja ulazila u vodu.

Preko ovog mosta vilovnjaci poteraše svoje zarobljenike, ali je Bilbo oklevao u pozadini. Ni najmanje ga nije privlačio izgled ulaza u špilju, ali on odluči da ne napusti svoje prijatelje u poslednjem trenutku, jedva ostavljajući sebi vremena da pritrči petama vilovnjaka u začelju pre no što se velika kraljeva kapija sa zveketom zatvori za njima.

Unutrašnjost hodnika bila je osvetljena crvenom svetlošću baklji i stražari vilovnjaci pevahu dok su marširali duž krivudavih ispresecanih hodnika koji su se punili jekom. Ovi hodnici nisu ličili na one u gradovima bauka: behu manji, ne tako duboko pod zemljom, i manje zagušljivi. U velikoj dvorani sa stubovima isklesanim iz živog kamena sedeo je Vilin Kralj na tronu od rezbarenog drveta. Na glavi mu je bila kruna od bobica i crvenog lišća, jer je jesen bila n'a pragu. U proleće je nosio krunu od šumskog cveća. U ruci je držao izrezbaren hrastov štap.

Zarobljenike izvedoše pred njega; i mada ih odmeri srditim pogledom, on naredi svojim ljudima da ih odvežu, jer behu iscrpljeni i jadni. »Osim toga, ovde im ne trebaju konopci«, reče on. »Kroz moja magična vrata nema bega za onoga koji je jednom uveden unutra.«

Dugo i sumnjičavo ispitivao je on patuljke o njihovom delanju; kamo su krenuli, odakle dolaze; ali iz njih je izvukao malo više nego iz Torin'a. Oni behu nabusiti i ljuti i nisu čak ni pokušavali da budu pristojni.

»Šta smo mi učinili, o, kralju?« reče Balin, koji je sad bio najstariji. »Je li zločin biti izgubljen u šumi, biti gladan i žedan i pasti u zamku paukova? Jesu li pauci vaše pitome životinje ili vaši mezimci; ako vas to što smo ih pobili toliko srđi?«

Ovakvo pitanje, naravno, još više razljuti kralja, i on odgovori ovako: »Prestup je motati se po mom kraljevstvu bez dozvole. Zaboravljate

li da ste bili u mom kraljevstvu, služeći se cestom koju su napravili moji podanici? Niste li tri puta vi j ali i uznemiravali moje podanike u šumi i razbudili pauke stvarajući metež i džumbus? Nakon sveg tog narušavanja reda sa vaše strane imam pravo doznati šta vas dovodi ovamo, i ako nećete da mi to sad kažete, ja ću vas sve baciti u tamnicu dok se ne naučite razboritosti i pristojnom ophođenju!«

Zatim zapovedi da svaki patuljak bude zatočen u odvojenoj ćeliji i da im se daju hrana i piće, ali da im se ne dozvoli da prekorače vrata svojih izbi, dok b'ar jedan od njih ne bude spreman ispričati mu sve što želi da zna. Ali im nije rekao da je i Torin isto tako njegov zatočenik. Bilbo će to saznati.

Siroti g. Bagins - mukotrпно dugo bilo je vreme koje je tu proveo sasvim sam, stalno se skrivajući, nikad se ne usuđujući da skine prsten, jedva se odlučujući da spava, čak i skriven u najmračnijim' i najudaljenijim kutovima koje je mogao pronaći. Jer, da bi ubio vreme, on se predade švrljanju po Vilinkraljevu dvorcu. Magična vrata zatvarala su kapiju, ali je on ponekad mogao izići ako bi bio dovoljno brz. Grupe šumskih vilovnjaka, ponekad sa kraljem na čelu, izjahale bi povremeno u lov, ili nekim drugim poslom u šumu i u polja na istoku. Tada bi Bilbo, ako bi bio vrlo okretan, uspevao kliznuti napolje prateći ih u stopu; mada je to značilo izložiti se opasnosti. Više nego jednom bio je skoro pričepljen vratima koja bi se sa zveketom zatvarala za poslednjim vilovnjakom; no nije se usuđivao da korača između njih zbog svoje senke (ma koliko bila providna i drhtava u svetlosti baklji), ili iz straha da će neko naleteti na njega pa će tako biti otkriven. A i kad bi izlazio, što se nije događalo često, nije uspevao ništa da uradi. Nije želeo napustiti patuljke, a odista nije znao kamo u belom svetu da krene bez njih. Nije mogao održati korak sa lovcima vilovnjacima sve vreme dok su se bavili napolju, i tako nikad nije otkrio izlaz iz šume, i ostajalo mu je samo da utučeno švrlja po njoj, umirući od straha da će se izgubiti, dok se ne bi ukazala prilika za povratak. A napolju je bio i gladan, jer

nije bio lovac, dok je u špilji mogao preživeti na neki način krađući hranu iz magacina ili sa stola kad nikoga nije bilo u blizini.

»Ja sam kao provalnik koji ne može umaći, već neprestano, dan za danom, mora bedno obijati istu kuću«, razmišljao je on. »Ovo je najnezanimljiviji i najgluplji deo cele ove nesrećne, zamorne, neprijatne pustolovine! Kako bih želeo da sam kod kuće u svojoj hobitskoj rupi pored vlastitog toplog kamina, uz svetlost lampe!« Često je, isto tako, priželjkivao kakvu mogućnost da obavesti čarobnjaka kako im je potrebna pomoć, ali ta mogućnost, n'aravno, nije postojala; on ubrzo shvati da, ako je išta moglo da se učini, to će morati učiniti g. Bagins, sam i bez ičije pomoći.

Konačno, nakon sedmice ili dve smucanja naokolo, za koje vreme je posmatrao i pratio stražu, reskirajući koliko je smeo, pošlo mu je za rukom da dozna gde je svaki od patuljaka zatvoren. Pronašao je svih dvanaest ćelija u raznim delovima dvorca, i posle toga i sam se vrlo dobro snalazio u njemu. Koliko se iznenadio jednog dana kad je prisluškujući razgovor nekih stražara doznao da se još jedan patuljak nalazi u zatvoru, u posebno dubokoj tamnoj ćeliji. Odmah je pretpostavio, naravno, da je to Torin; i nakon izvesnog vremena pokazalo se da je njegova pretpostavka tačna. Konačno mu je, posle mnogih teškoća, uspelo da pronade to mesto i, kad nikoga nije bilo u blizini, izmenja koju reč sa vođom patuljaka. Torin je izgledao odveć jadno da bi se i dalje srdio na svoju zlu sreću, i čak je pomišljao da otkrije kralju sve o blagu i svojoj potrazi za njim (što pokazuje koliko bese klonuo duhom), kad do njega dopre Bilbov glasić kroz ključaonicu. Nije verovao svojim ušima. Međutim, smesta zaključio da ne može biti nikakve greške, priđe vratima i dugo je šapatom razgovarao sa hobotom, koji bese sa druge strane.

Tako je Bilbo uspeo tajno da prenese Torinovu poruku svakom od zatvorenih patuljaka, obavestivši ih da je Torin, njihov starešina, takođe u zatvoru, sasvim blizu njih, i da niko ne srne odati njihovo poslanje kralju, još ne, pre nego što Torin da zn'ak. Jer Torin se ponovo osokolio čuvši kako je hobit spasao njegove drugare od pauka i posve je odbacio pomisao da se otkupi od kralja obećanjima

o podeli blaga, dok je postojala i najmanja nada da se umakne na drugi način; u stvari dok izvanredni g. Nevidljivi Bagins (o kome je odista počeo da gaji veoma visoko mišljenje) ne pretrpi potpuni neuspeh u pokušaju da se domisli nečeg pametnog.

Drugi patuljci u potpunosti se složiše kad su primili poruku. Svi su oni verovali da bi njihov deo blaga (koji su oni držali sasvim svojim bez obzira na prilike u kojima su se zatekli i na još nepobedenog zmaj'a) bio ozbiljno ugrožen ako bi šumski vilovnjaci polagali pravo na deo njega, a svi su imali poverenja u Bilba. Kao što vidite, upravo onako kao što je Gandalf tvrdio da će se dogoditi. Možda je i to bio jedan od njegovih razloga da ode i ostavi ih.

Bilbo, međutim, nije bio ni izdaleka toliko ispunjen nadom kao oni. Nije mu se sviđalo što svi od njega zavise i želeo je da mu se čarobnjak nađe pri ruci. Ali to je bila samo pusta želja: verovatno ih razdvaja sva tamna širina Mrke šume. On je sedeo mozgajući i mozgajući, dok mu se glava nije gotovo rasprsnula, ali nijedna sjajna zamisao nije se pojavila. Jedan nevidljivi prsten je vrlo lepa stvar, ali sam po sebi nije ništa za četrnaestoricu. Naravno, kao što pogađate, on je n'a kraju ipak izbavio svoje prijatelje, a evo kako se to dogodilo.

Jednog dana, njuškajući i švrljajući naokolo, Bilbo otkri vrlo zanimljivu stvar: velika kapija nije bila jedini ulaz u špilju. Pod delom najnižih delova dvorca tekla je rečica koja se ulivala u Šumsku reku nešto dalje prema istoku, iza strmine u kojoj se otvarao glavni ulaz. Na mestu gde je ovaj podzemni tok vode izbijao iz stena brda nalazila se brana. Tu se stenoviti strop spuštao nisko nad površinu rečice i sa njega je mogla da se spusti rešetka sve do rečnog dna da bi se zaprečio ulaz ili izlaz tim putem. Ali rešetka je često bivala podignuta, jer se veliki deo prometa obavljao vodenim putem. Kad biste ušli tim putem, našli biste se u mračnom neravnom tunelu koji vodi duboko u unutrašnjost brda; ali na jednom mestu gde tunel prolazi ispod špilja strop je bio prosečen i zatvoren velikim hrastovim kopcima. Ovi su se otvarali nagore prema kraljevskim podrumima. Tu su stajala burad i burad i burad; jer Šumski Vilovnjaci, a posebno njihov kralj, behu veliki ljubitelji vina, mada loza nije uspevala u

ovim krajevima. Vino i druge namirnice donošeni su iz daleka, od njihovih rođaka na jugu, ili iz vinograda ljudi u dalekim zemljama. Krijući se iza jednog od najvećih buradi, Bilbo je otkrio kapke i njihovu namenu, i vrebajući tu, prisluškujući razgovor kraljevih slugu, doznao kako vino i druge namirnice stižu uz reke, ili kopnom, do Dugačkog jezera. Tamo je, izgleda, još stajao grad ljudi, sagrađen na mostovima isturenim daleko u vodu radi zaštite od svakovrsnih neprijatelja, a posebno od zmaja sa Planine. Iz Jezergrada burad su dovožena uz Šumsku reku. Često su bila samo povezana u velike splavove, koji su se pomoću motke ili vesala kretali uz vodu; nekad su, pak, bila natovarena ria niske čamce.

Kad bi se burad ispraznila, vilovnjaci su ih bacali kroz kapke i otvarali branu i, nošena vodom, burad su izlazila napolje, poigravajući, dok ih struja ne bi zahvatila i odvela do mesta daleko niz reku, gde je obala bila jako isturena, blizu same istočne ivice Mrke šume. Tu su ih sakupljali, povezivali i odvozili natrag u Jezergrad, koji se dizao blizu ušća Šumske reke u Dugačko jezero. Neko vreme Bilbo je sedeo i razmišljao o ovoj vodenoj kapiji, pitajući se da li bi bilo moguće iskoristiti je za bekstvo njegovih prijatelja, i konačno se u njegovoj glavi počese uobličavati očajnički počeci plana.

Večernji obrok bio je odnesen zatvorenima. Stražari su trupkali niz hodnike odnoseći sa sobom baklje i ostavljajući sve u tami. Zatim je Bilbo čuo kako je kraljev podrumar nazvao starešini straže dobro veče.

»Hodi s'a mnom da probaš novo vino koje je tek stiglo«, pozva ga on. »Imam večeras mnogo posla; moram raščistiti svu ovu praznu burad, pa hajde najpre da popijemo nešto da se lakše radi.«

»Izvrсна ideja«, nasmeja se starešina straže. »Idem s tobom da okušam vino i vidim je li dovoljno dobro za kraljevu trpezu. Večeras je gozba i ne bi bilo lepo da im pošaljemo nešto bedno!«

Kad ču ovo, Bilbo se sav usplahiri, shvativši da mu se to sreća osmehnula, i pružila prilika da smesta isproba svoj očajnički plan. Sledio je dvojicu vilovnjaka koji uđoše u mali podrum i sedoše za sto

na kojem behu dva ogromna kondira. Odmah počeo da piju uz veseo smeh. Tom prilikom sreća je posebno bila naklonjena Bilbu. Vino mora biti jako da bi šumske vilovnjake obuzela dremljivost, ali ovo vino je, izgleda, bilo opojan napitak iz velikih vrtova Dorvinjona namenjeno ne vojnicima i slugama, već samo kraljevini gozbama, i to da se pije iz manjih pehara, a ne iz velikih podrumarevih kondira.

Vrlo brzo starešini straže klonu glava, on je položi na sto i utonu u dubok san. Podrumar je nastavio sam d'la priča i da se smeje neko vreme kao da to nije primetio, ali uskoro i njegova glava klonu na sto, te i on zaspao hrčući pored svog druga. Tada se unutra ušulja hobit. Ubrzo je starešina straže ostao bez ključeva, a Bilbo je, koliko ga noge nose, kaskao duž hodnika prema ćelijama. Veliki svežanj činio mu se pretežak na ruci, a srce mu je često bilo u grlu, i pored prstena, jer nije mogao sprečiti da ključevi s vremena na vreme glasno zazveče, klink i klank, od čega ga je celog podilazila drhtavica.

Prvo je otključao Balinova vrata, i opet ih pažljivo zaključao čim je patuljak bio napolju. Možete zamisliti koliko se Balin iznenadio; i koliko god se obradovao što će napustiti ovu nesnosnu malu kamenu sobicu, želeo je da stane i postavlja pitanja kako bi doznao šta Bilbo namerava, i sve ostalo.

»Nemamo sad vremena!« reče hobit. »Samo me sledi! Moramo se svi držati skupa ne izlažući se riziku da budemo razdvojeni. Moramo umaći svi ili nijedan, a ovo nam je poslednja prilika. Ako se ovo otkrije, sam bog zna gde će vas kralj strpati posle ovoga, sa lancima na rukama, a i na nogama, pretpostavljam. Molim te bez ikakvog razgovora, dobar si ti momak!«

A potom krenu od vrata do vrata, dok se za njim nije naredalo dvanaest pratioca - ni jedan od njih preterano okretan, što zbog mraka, a što zbog duga tamnovanja. Bilbu bi srce teško zalupalo kad god bi se jedan od njih sudario sa drugim, šušnuo ili š'aptao u tami. »Do vruga i sa ovom patuljskom drekom!« govorio je u sebi. Ali sve je uspešno teklo i ne naiđoše ni na kakvu stražu. U stvari, te se noći

održavala velika jesenja gozba u šumi i u gornjim dvoranama. Skoro svi kraljevi podanici su lumpovali.

Na kraju, posle mnogo posrtanja, stigoše do Torinove tamnice, smeštene veoma duboko, ali, srećom, ne daleko od podruma.

»Na časnu reč«, reče Torin, kad mu Bilbo prošapta da iziđe i da se pridruži svojim prijateljima, »Gandalf je govorio istinu, kao i obično! Odličan si ti provalnik, izgleda, kad za to dođe vreme. Veruj mi da ćemo ti svi zauvek biti na usluzi, ma šta se posle ovoga dogodilo. Ali kuda sad?«

Bilbo uvide da je došlo vreme da objasni svoj plan, koliko je mogao; ali nije bio načisto kako će to patuljci primiti. Njegov strah je bio opravdan, jer se njima plan ni najmanje nije sviđao i počеше glasno gundati uprkos opasnosti.

»Bićemo puni modrica i istucani u komadiće, a uz to ćemo se sigurno i podaviti!« negodovahu oni. »Mi smo mislili da si pripremio nešto razborito za vreme kad uspeš da se dokopaš ključeva. Ovo je nezdrava zamisao!« »Dobro!« reče Bilbo veoma snužden, a istovremeno prilično ljut. »Haj'te natrag u svoje ćelijice, a ja ću vas sve ponovo pozaključavati, pa tamo možete udobno sedeti i razmišljati o boljem planu, ali ne verujem da ću ikad više uspeti da se dokopam ključeva, čak i pod pretpostavkom da mi tako nešto padne na pamet.«

Ovo je za njih bilo isuviše, pa se primiriše. Na kraju su, naravno, morali uraditi upravo ono što je Bilbo predložio, jer je očito bilo nemoguće da pokušaju naći put u gornje dvorane ili da borbom prodru kroz kapiju koja se zatvarala mađijom; a ničemu nije vodilo da i dalje gundaju u hodnicima dok ih ponovo ne ulove. Tako se, sledeći hobita, odšunjaše u najniže podrume. Prođoše pored vrata kroz koja se još moglo videti kako starešina i podrumar zadovoljno hrću sa osmehom ria licu. Dorvinjonsko vino donosi duboke i lagodne snove. Drugačiji će izraz biti na licu starešini straže sledećeg dana, mada se Bilbo, pre nego što su produžili, prikrao i saosećajno zakačio ključeve n'a njegov pojas.

»To će mu malo smanjiti nevolje kćje ga očekuju«, reče g. Bagins za sebe. »Nije bio loš tip, i bio je sasvim pristojan sa zatvorenici. Osim toga, to će ih sve zbuniti. Oni će misliti da smo primenili veoma moćne čarolije da prođemo kroz sva ova zaključana vrata i nestanemo. Nestanemo! Moramo se hitro potruditi da se to i ostvari!«

Balinu je naređeno da pazi na stražara i podrumara i da da znak 'ako se maknu. Ostali produžiše u susedni podrum sa kopcima. Nije bilo vremena za gubljenje. Uskoro je, kao što je Bilbu bilo poznato, trebalo da neki vilovnjaci prema naređenju siđu i pomognu podrumaru da izbací praznu bur'ad kroz kapke u potok. Ova su, u stvari, već stajala poredana na sredini poda. Neka od njih su bila vinska burad od kojih nije bilo mnogo koristi, pošto ne bi bilo lako otvoriti poklopce bez izvesne buke, niti bi ih bilo jednostavno posle bezbedno zatvoriti. Ali među buradima je bilo nekoliko onih u kojima su u kraljev dvor donošene druge namirnice, buter, jabuke i svakovrsne stvari.

Ubrzo su pronašli trinaest takvih buradi, sa dovoljno mesta za po jednog patuljka u svakom. U stvari, neka su bila isuviše prostrana i, dok su se smeštali u njih, patuljci su razmišljali zabrinuto o treskanju i udaranju koje ih unutra očekuje, mada je Bilbo učinio sve što je mogao da pribavi slame i drugog da bi ih zapakovao što je udobnije mogao, u kratkom vremenu koje im je stajalo na raspolaganju. Konačno je dvanaest patuljaka bilo smešteno. Prava je muka bila s Torinom, koji se okretao i vrpeljio u svakom buretu, mumlajući kao ogroman p'as u maloj psetari; dok je Balin, koji je stigao poslednji, strahovito protestovao zbog rupa za vazduh i izjavio da se guši, čak pre nego što mu je bure bilo i zaklopljeno. Bilbo je učinio što je mogao da zapuši rupe na hrbatima buradi i da učvrsti sve poklopce onoliko bezbedno koliko je to bilo moguće, i sad je konačno ostao ponovo sam i, jureći naokolo, činio završne poteze na zaptivanju, gajeći očajničku nadu da će njegov plan uspeti.

Nisu ni malčice preuranili sa poslom. Samo minut ili dva nakon što je Balinov poklop'ac bio učvršćen, dopreše glasovi i lelujanje svetla. Izvestan broj vilovnjaka, smejući se, razgovarajući i pevajući na mahove, side u podrum. Oni su ostavili veselu gozbu u jednoj od dvorana i behu rešeni da se vrate što je pre moguće.

»Gde je stari Galion, podrumar?« reče jedan. »Nisam ga večeras video za stolovima. Trebalo bi da je sad ovde da nam pokaže šta da radimo.«

»Naljutiću se ako staro trnjezgalo zakasni«, reče drugi. »Nemam nikakve želje da ovde gubim vreme dok se gore peva!«

»Ha, ha!« začu se povik. »Evo starog lupeža sa glavom na krčagu! On je napravio malu proslavu za s'amog sebe i za svog prijatelja kapetana.«

»Prodrmaj ga! Probudi ga!« vikali su ostali nestrpljivo.

Galionu se uopšte nije sviđalo da ga tresu ili bude, a još manje da mu se smeju. »Vi ste zakasnili«, progundā on. »Evo gde ja čekam i čekam ovde dole, dok vi, momci, pijete i veselite se i zaboravljate svoje dužnosti. Nije nikakvo čudo ako zaspim od umora!«

»Nije nikakvo čudo«, rekoše oni, »kad je objašnjenje pri ruci u vrču! Daj da liznemo po gutljaj od tvog uspavjujućeg napitka pre no što počnemo! Nema potrebe da budiš onog tamo hapsandžiju. On je popio svoje sudeći po izgledu.«

Tada se obrediše jednom ukrug i najednom postadoše strahovito veseli. Ali nisu b'aš sasvim izgubili razum. »Šta je ovo, Galione«, povikaše neki, »ti si rano počeo slavlje i razum ti se pomutio! Navaljao si ovde neke pune kace umesto praznih, ako ova težina išta znači.«

»Samo radite!« mumlao je podrumar. »Ništa ne znači osećaj težine u rukama lenjih ispičutura. Ovi treba da idu, i nikakvi drugi. Radite što vam kažem!«

»U redu, u redu«, odgovoriše oni valjajući burad prema otvoru. »Neka bude na tvoju glavu 'ako puni čabri kraljevog butera i njegovo najbolje vino dospeju u reku da se ljudi na Jezeru besplatno goste!«

*Valjaj-valjaj-vdljaj-vdljaj
sve u ru-ru-rupu kako valja!
Ho-ruk! Pljuskaju, truskaju!
Dole padaju, dole udaraju!*

Tako su pevali dok je prvo bure, a zatim drugo, produmbaralo od mračnog otvor'a i bilo gurnuto preko ivice u hladnu vodu nekoliko stopa niže. Bilo je tu buradi zaista prazne, bilo je i kaca, a u svakoj od njih nalazio se pažljivo upakovan patuljak; ali sve je otišlo kroz otvor, jedno za drugim, uz mnogo zveketa i sudaranja, bupajući u vrh onih ispod, šljiskajući u vodu, udarajući u zidove tunela, sudarajući se međusobno, i poigravajući niz vodenu struju koja ih je odn.osi.ta. I upravo tad Bilbo najednom otkri slabu tačku u svom planu. Najverovatnije je da ste je vi odavno uočili i da ste mu se smejali; a ne verujem da biste vi izveli sve to ni upola tako dobro da ste bili na njegovom mestu. Naravno, on sam nije bio u buretu, niti bi se našao ko da ga zapakuje, čak i da je bilo prilike! Izgledalo je kao da će ovom prilikom on zasigurno izgubiti prijatelje (skoro svi su već nestali kroz mračni kapak), i biti posve napušten i prisiljen ostati da se vuče naokolo kao stalni obijač u vilovnjačkim špiljama zauvek. Jer i pored toga što je mogao smesta umaći kroz gornju kapiju, ostajala mu je beskrajno mala mogućnost da ikad pronađe patuljke. On nije znao put po suvom do mesta gde se burad sakupljala. Pita se šta li će se u životu sa njima zbiti bez njega, jer on nije imao vremena da upozna patuljke sa svim što je doznao, ili šta je nameravao da uradi, kad jednom budu izišli iz šume.

Dok su mu se sve ove misli sustizale u glavi, vilovnjaci, budući da behu veoma raspoloženi, počеше pevati pesmu oko izlaza, u reku. Neki su već otišli da tegle konopce koji su dizali rešetku na brani da bi tako propustili burad čim sva budu u vodi.

*Niz brz potok pohitaste
U zemlje što jednom znaste!
Ostavljate špilje tame,
I planine strme, same,
Gde sred šume crne,
tmaste Drveće se grbi, raste!
Ispod krošnji promičete,
Povetarac tu vas sreće,
Kraj ševara i kraj šaši
Močvara vas ne zaplaši
I kroz sumaglicu belu
Što se diže noć vascelu!
Sledite zvezde koje sjaju
U visokom, leđnom kraju;
Skrenite kad zore blesak
Obasja brzake, pesak,
Sve do juga! Sve do juga!
I do svetla dana duga,
Na pašnjake, na livade,
Gde se krave, voli slade!
U vrtove blage, štedre,
Gde još bobe voća jedre
U svetlosti dana duga
Sve do juga! i sve do juga!
Niz brz potok pohitaste
U zemlje što jednom znaste!*

Sad su i poslednje bure valjali prema kopcima! U očajanju, i ne znajući što bi drugo, j'adni mali Bilbo uhvati se za nj i bi tako sa njime odgurnut preko ivice. Pao je dole u vodu - pljus! - u hladnu, mračnu vodu, a bure se sručilo na njega.

Izronio je ponovo štrcajući vodu i pripio se uz drvo kao pacov, no pored svih svojih upinjanja, nije uspeo da se uzverne na vrh. Kad god bi pokušao, bure bi se preokrenuto i ponovo ga potopilo. Ono je

stvarno bilo prazno i plutalo je lako kao čep. Mada su mu uši bile pune vode, čuo je kako vilovnjaci i dalje pevaju u podrumu nad njim. Zatim se iznenada i kapci zatvoriše s'a štropotom i glasovi izbledeše. Nalazio se u tamnom tunelu, plivajući u ledenoj vodi, sasvim sam - jer ne mogu se računati prijatelji koji su zapakovani u burad.

Vrlo brzo se u tami pred njim ukaza sivkasta svetlost. Čuo je škripanje brane koja se podiže i otkri da se nalazi usredgomileburadi i kaca koji poigravaju sudarajući se i tiskajući se da prođu kroz luk ispusta, napolje u otvoren potok. Sve što je mogao bilo je da se sačuva od stalnog udaranja koje je pretilo da ga razbije u komadiće; no konačno zbijena hrpa poče da se razlaže i, jedno po jedno, burad behu otplavljena ispod kamenog luka. Tad je video da mu ništa ne bi vredelo čak i da je uspeo uzjahati svoje bure, jer između vrh'a bureta i svoda koji se naglo spuštao pred izlazom nije bilo nikakva razmaka, čak ni za hobita.

Izbiše napolje gde je, sa obe obale, drveće spuštalo grane. Bilbo se pitao kako li se patuljci osećaju i da li mnogo vode prodire u njihove kace. Neke od onih koje su poigravale pored njega u tami kao da su tonule prilično duboko u vodu, i on pretpostavi da su to one sa patuljcima.

»Iskreno se nadam da sam dobro učvrstio poklopce!« pomisli on, ali veoma brzo isuviše brige morao je posvetiti sebi da bi mogao misliti i na patuljke. Uspevao je da održi glavu nad vodom, ali je drhtao od hladnoće, i razmišljao hoće li umreti od studeni pre no što se sreća okrene, i koliko će još izdržati držeći se tako, i da li bi možda trebalo da reskira otpuštajući se i pokušavajući da ispliva na obalu.

Uskoro sreća mu se odista nasmešila: kovitlac struje odvukao je nekoliko buradi u blizinu obale na jednom mestu i ostavio ih tu izvesno vreme zbijene, zakačene za skriven koren. Tu Bilbo iskoristi priliku da se uspraćaka na svoje bure dok je stajalo mirno poduprto drugim. Uzverao se na nj kao potopljen pacov, i plegao po vrhu ispružen, pokušavajući da održi ravnotežu što je bolje umeo. Povetarac je bio hladan, ali prijatniji nego voda, i Bilbo je svu nadu polagao u to da se neće opet skotrljati kad se ponovo otisnu.

Nije prošlo dugo, a burad se ponovo razdvoji i, krivudajući i obrćući se, krenu niz rečicu, prema matici. Otkrio je odmah da se s razlogom plašio da će biti teško održati se na vrhu; ali mu je to nekako polazilo za rukom, mada je bilo bedno neudobno. Srećom, on je bio veoma lagan, a bure veliko i, pošto je poprilično propuštalo, nosilo je sad u sebi izvesnu količinu vode. No, svejedno, bilo je to kao pokušaj da se, bez uzda i uzengija, jaše konj okruglog trupa, koji stalno želi da se valja po travi.

Na ovaj način g. Bagins se približi mestu gde se drveće sa obe strane proredilo. Kroza nj se nešto jasnije videlo nebo. Tamna reka se naglo proširi, i tu se stapala sa glavnim tokom Šumske reke, koj'a je žurno priticala od kraljeve velike kapije. Tu se sterala sivkasta ravan vode nenadsvođena više senkama, a po njenoj nestalnoj površini igrali su slomljeni odblesci oblaka i zvezd'a. Tad hitra voda Šumske reke otplavi svu gomilu kaca i buradi prema severnoj obali u kojoj bese izdubila široki zaliv. Ovde je obala bila šljunkovita pod nadnesenim stranama, a sa istočne strane zagrađena malim isturenim rtom od tvrde stene. Većina buradi se nasukala na plitkoj obali, m'ada ih nekoliko produži udarivši u kameni rt.

Na obali su bili ljudi koji su motrili. Oni brzo motkama privukoše burad u plicak i, pošto ih izbrojaše, povezaše ih skupa, ostavivši ih tu do jutra. Siroti patuljci! Bilbu sad nije bilo tako loše. On kliznu sa svog bureta i iziđe na obalu, a zatim se odšunja do nekih koliba koje je opazio pored vode. On se više nije dvoumio da nepozvan večera kad bi mu se ukazala prilika. Tako dugo je bio prisiljen da to radi, a sad je isuviše dobro znao šta zriači biti odista gladan, a ne samo uljudno zainteresovan za đakonije dobro snabdevene ostave. Uz to bese spazio i tračak vatre kroz drveće, a to ga je privlačilo jer je na sebi imao promočeno i dronjavu odelo, koje se, vlažno i hladno, lepilo ria njemu.

Nema potrebe da vam se mnogo priča o njegovim pustolovinama te noći, jer sad smo se približili kraju putovanja prema istoku i stižemo do poslednje i najveće pustolovine, te moramo požuriti. Naravno, uz pomoć svog čarobnog prstena, Bilbo je isprVa

dobro prolazio, ali su ga na kraju odali tragovi mokrih stopala i lokvice koje je ostavljao za sobom gde god bi stajao ili sedeo; a uz to je i nazebao, i kamo god pokuš'ao da se sakrije, odavao ga je strahovit prasak suspregnutog kijanja. Uskoro je u naselju pored reke zavladao dobar metež, no Bilbo je šmugnuo u šumu noseći sobom veknu i mešinu vina i pitu koji mu nipošto nisu pripadali. Ostatak noći morao je provesti mokat kako se zatekao i daleko od vatre, ali mešina mu je pomogla u tome, tako da je, u stvari, odspavao malo na nekom suvom lišću, mada se godina primicala kraju i vazduh bio prohladan.

Probudio se ponovo kihnuvši posebno glasno. Već je osvanulo sivo jutro, a dole na reci odjekivao je veseo žagor. Tamo su pravili splav od buradi a splavadžije vilovnjaci uskoro će ga upraviti niz reku u Jezergrad. Bilbo ponovo kihnu. Sa njega više nije kapalo, ali se sav ledio. Sjurio se dole onoliko brzo koliko su mu njegove ukočene noge dozvoljavale, stigavši upravo da skoči na hrpu buradi neopažen u opštoj gužvi. Srećom, u to vreme nije bilo sunca da baci opasnu senku, a nekom srećom nije više kijao za dobrano vreme.

Motke su snažno otiskivale. Vilovnjaci koji su staj'ali u plitkoj vodi dizali su ih i gurali. Burad, sad povezana, škripala su i ječala.

»Ovog puta su strašno teška!« gundahu neki. »Suviše duboko tonu - neka od ovih nisu prazna. Da su stigla po danu, mogli smo malo zaviriti unutra«, govorili su.

»Nemamo sad vremena!« doviknuo je splavar. »Odgurni!«

I otisnuše se konačno, s početka polako, dok nisu prošli isturenu stenu na kojoj su stajali drugi vilovnjaci da «h odgurnu motkama, a zatim brže i brže, kad se dohvatiše matice i počеше plov nizvodno, dole, dole prema Jezeru.

Pobegli su iz kraljevih tamnica i napustili šumu, ali da li živi ili mrtvi - ostaje još da se vidi.

10. SRDAČNA DOBRODOŠLICA

Dok su tako plutali, dan postajaše sve svetliji i topliji. Reka je nakon izvesnog vremena obilazila isturen strmi brid kopna, koji se spuštao sa leve strane. U njegovu kamenom podnožju tekla je najdublja voda podrivajući i kipeći. Odjedanput se stena spusti. Obale se sniziše. Nestade drveća. Pred Bilbom puče pogled.

Zemlja se otvarala i širila oko njega, ispunjena vodama koje su se odvajale od reke i krivudale u stotinu isprepletenih putanja ili zastajale u močvarama i lokvama, koje posvuda behu načičkane otočićima; no glavni tok vode nastavljaio je da snažno teče sredinom. A u daljini, s tamnim vrhuncem u iskidanom oblaku, pomaljala se Planina! Njeni najbliži susedi prema severoistoku i valovita brda koja ih spajaju nisu se mogli videti. Ona se dizala posve sama i gledala preko močvara prema šumi. Samotna planina! Bilbo je putovao dugo i prošao kroz mnoge avanture da bi je video, a sad ga njen izgled nije ni najmanje oduševljavao.

Slušajući razgovor splavara i sastavljajući deliće obaveštenja koja su im promicala, ubrzo je shvatio da je on imao veliku sreću da je uopšte vidi, čak i sa ove daljine. Ma koliko turobno bilo njegovo zatočeništvo i neprijatna sadašnja njegova situacija (da ne govorim o sirotim patuljcima ispod njega), ipak, imao je on više sreće nego što je pretpostavljao. Razgovor se vrteo oko trgovanja robom koja je stizala i odlazila vodenim putevima i o porastu prometa na reci s obzirom na to da su ceste, koje od istoka vode prema Mrkoj šumi, nestajale ili postajale neupotrebljive; a i o gloženju ljudi sa Jezera i šumskih vilovnjaka oko održavanja Šumske reke i brige o njenim obalama. Ovi su se krajevi mnogo izmenili od vremena kad su patuljci obitavali u Planini, vremena kojeg se većina ljudi seća sad

samo kao vrlo maglovite prošlosti. Oni su se promenili čak i u nekoliko poslednjih godina i od poslednjih novosti koje je Gandalf imao o njima. Od velikih poplava nabujale su vode koje su tekle prema istoku; a bilo je i nekoliko zemljotresa (koje su neki bili skloni pripisati zmaju - aludirajući na njega uglavnom kletvom i zloslutnim klimanjem glave u pravcu Planine). Močvare i kaljuge širile su se sve više i više na obe strane. Staze su nestajale, a na njima i mnogi jahač i putnik, pokušavajući pronaći zaturene puteve. Vilovnjačka staza kroz šumu, koje su se patuljci držali po savetu Beorna, stizala je sad u nesiguran i slabo upotrebljavan kraj na istočnoj ivici šume; samo je reka još omogućavala sigurno putovanje od ivica Mrke šume na severu do udaljenih ravnica u podnožju Planine, a reka je bila pod nadzorom kralja šumskih vilovnjaka.

Tako je, kao što vidite, Bilbo na kraju dospeo na jedini put koji je nešto vredeo. Možda bi g. Baginsu, koji je drhturio na buradima, bilo nešto lakše da je znao kako su vesti o ovome stigle do Gandalfa, koji je bio daleko, i veoma ga zabrinule, i da je on, u stvari, privodio kraju druge svoje poslove (koji ne ulaze u ovu priču) i spemao se d'a krene u potragu za Torinovom družinom. Ali Bilbo to nije znao.

Jedino što je znao bilo je da putovanje rekom traje, i traje i traje, činilo mu se, ćelu večnost, a da je on gladan, i ima gadnu kijavicu u nosu, i da mu se ne sviđa način rija koji Planina kao da se mršti na njega i preti mu primičući se sve bliže. No nakon izvesnog vremena reka je skrenula više prema jugu i Planina uzmaknu ponovo; i konačno, potkraj dana, obale postaše stenovite, a reka sakupi sve svoje razučene vode u duboku i brzu bujicu, te oni jurnuše velikom brzinom.

Sunce bese zašlo kad, zakrećući još jednom oštro prema istoku, Šumska reka nalete u Dugačko jezero. Tu se širilo njeno ušće među stenama što se kao kapije uzdizahu sa obe strane, a čija podnožja behu zatrpana krupnim šljunkom. Dugačko Jezero! Bilbo nikad nije pretpostavljao da neka voda koja nije more može izgledati tako ogromna. Bilo je tako široko da su suprotne obale izgledale male i daleke, ali bese tako dugačko d'a se njegov severni kraj, koji je bio

upravljen prema Planini, nije uopšte mogao nazreti. Samo sa mape je Bilbo znao da tamo u daljini, gde su zvezde Velikog Medveda već treperile, reka Trk silazi u jezero iz Dola i sa Šumskom rekom puni dubokom vodom ono što je negda sigurno bilo prostrana i duboka stenovita dolina. Na južnom kraju podvostručena voda izlivala se opet preko visokog vodopada i hitro nestajala u nepoznatim zemljama. Kroz mirni večernji vazduh buka vodopada oglašavala se kao udaljena tutnjava.

Nedaleko od ušća Šumske reke dizao se čudni grad o kojem su vilovnjaci govorili u kraljevu podrumu. Grad ne bese podignut na obali, mada se i tu videlo nekoliko koliba i zgrada, nego isturen na samoj površini jezera, zaklonjen od kovitlaca reke što je stizala stenovitim rtom koji je tako zatvarao miran zaliv. Veliki most načinjen od drveta sezao je tamo gde je na ogromnim šipovima od šumskog drveća bio sagrađen prometan drveni grad, i to ne grad vilovnjaka, nego grad ljudi, koji su se još usuđivali stanovati ovde u senci daleke zmajeve planine. Oni su se još izdržavali trgujući robom koja je stizala velikom rekom sa juga i bivala prevožena pored vodopada do njihovog grada; ali u slavnim starim danima, kad je Dol na severu cvao bogat i moćan, i oni su bili bogati i moćni, sa flotama brodova na vodama, od kojih su jedne nosile zlato, a druge ratnikla pod oružjem, i bilo je ratova i pothvata koji su sad postali samo legenda. Još su se mogli videti ostaci većeg grada kako trunu duž obale kad bi se voda povukla prilikom suše.

Ali u sećanju ljudi malo je ostalo od svega toga, mada su neki i dalje pevali stare pesme o patuljcima - kraljevima Planine, Troru i Trainu od rase Durina, i o dolasku Zmaja i padu gospodara Dola. Neki su još pevali i o tome kako će se Tror i Train vratiti jednog dana, a zlato će poteći rekama kroz planinsk i c, i sva će zemlja biti ispunjena novom pesmom i novim sinehom. Ali ova prijatna legenda nije mnogo uticala na njihov svakodnevni posao.

Čim se splav od buradi ukazao na vidiku, čamci na vesla iziđoše između šipova grada, a glasovi nazdravljahu splavarima. Bacili su konopce i plegli na vesla, i uskoro je splav bio izvučen iz matice

šumske reke i otegljen oko visokog kamenog rta u mali zaliv Jezergrada. Tu ga usidriše, nedaleko od onog kraja velikog mosta koji je izlazio n'a obalu. Uskoro će doći ljudi sa juga da odnesu izvestan broj buradi, a drugu će napuniti robom koju će uzvodno prevesti do staništa šumskih Vilovnjaka. U međuvremenu vilovnjaci sa splava i čamdžije otišli su na slavlje u Jezer-grad, ostavivši burad na vodi.

Kako bi se s'amo iznenadili da su mogli videti šta se događa dole pored obale, nakon što su oni otišli i spustile se senke noći. Najpre je Bilbo prerezao veze jednog bureta, odgurao ga do obale i otvorio. Iznutra je doprlo stenjanje, a napolje je izišao beskrajno nesrećan p'atuljak. Mokra slama bila je upletena u njegovu raščupanu bradu; bio je tako izmučen i ukočen, toliko pun modrica i čvoruga da je jedva mogao stajati i, spotičući se kroz plićak, dopreti do obale, gde leže i zaječa. Imao je izgladneli i divlji izgled psa koji je bio privezan i zaboravljen u štenari ćelu sedmicu. Bio je to Torin, ali to ste mogli pogoditi samo po zlatnom lancu i po boji njegove sad umarane i dronjave nebeskoplave kapuljače sa izbledelom srebrnom kićankom. Trebalo je vremena da bi postao bar pristojan prema hobitu.

»Dakle, jesi li živ ili si mrtav?« upita Bilbo prilično uvređeno. Možda bese smetnuo s uma da je on probavio bar jedan dobar obrok više nego patuljci, a uz to je imao na raspolaganju svoje ruke i noge, da i ne govorimo o većem sledovanju vazduha. »Jesi li još u zatvoru ili si na slobodi? Ako želiš produžiti ovu blesavu pustolovinu - koja je, na kraju krajeva, tvoj'a a ne moja - bolje bi bilo da ispljeskaš ruke i istrljaš noge i pokušaš mi pomoći da izvadimo ostale dok još imamo priliku!«

Torin je, naravno, uočio razboritost ove primedbe, te nakon još malo stenjanja ustade i poče pomagati hobitu onoliko koliko je mogao. U tmuni, gacajući po hladnoj vodi, prihvatiše se teškog i mučnog posla da pronadu pravu burad. Kucajući izvana i dozivajući, otkrili su samo oko šest patuljaka koji su mogli da odgovore. Ove su raspakovali i pomogli im da iziđu na obalu, gde su sedeli ili ležali

gundajući i jadikujući; behu tako promočeni i izudarani i zgrčeni da su jedva počeli shvatati svoje oslobođenje ili osećati stvarno zahvalnim zbog njega.

Dvalin i Balin bili su dvojica najjadnijih, i nije vredelo tražiti od njih pomoć. Bifor i Bofor behu manje izudarani i suvlji, ali oni su se ispružili i nisu hteli ništa da rade. Fili i Kili, međutim, koji behu mladi (za patuljke), a koji su uz to bili i pažljivije upakovani sa dosta slame u manje kace, iziđoše maltene smejući se, samo sa po jednom ili dve modrice, i s ukočenošću koj'a je uskoro nestala.

»Nadam se da nikad više neću pomirisati jabuke!« reče Fili. »Moja bačva bila ih je puna. Beskrajno mirisati jabuke, kad se jedva možeš pomeriti, i kad ti je hladno i muka ti pripada od gladi - to vodi u ludilo. Mogao bih sad da jedem bilo šta na ovom velikom svetu, satima i satima - ali ni jednu jedinu jabuku!«

Uz svesrdnu pomoć Filija i Kilija, Torin i Bilbo konačno otkriše ostatak družine i izbaviše ih. Siroti debeli Bombur ili je spavao ili je bio bez svesti; Dori, Nori, Ori, Oin i Gloin behu natopljeni vodom i izgledahu samo napola živi; sve su ih morali jednog po jednog izneti i položiti bespomoćne na obalu.

»Elem! Evo nas!« reče Torin. »I čini mi se da treba zahvaliti našoj srećnoj zvezdi i gospodinu Baginsu. Ja sam uveren da on to s pravom očekuje, mada žalim što nije uspeo obezbediti malko udobnije putovanje. Ipak - svi smo veoma mnogo vama na usluzi još jednom gospodine Baginse. Nema sumnje da ćemo osećati doličnu zahvalnost kad se nahranimo i malko se povratimo. U međuvremenu, kakav je plan?«

»Ja predlažem Jezergrad«, reče Bilbo. »Šta drugo tu ima?« Ništa drugo, naravno, nije se moglo predložiti; tako, ostavljajući ostale, Torin, i Fili, i Kili i hobit krenuše duž obale do velikog mosta. Na njegovu kraju bila je postavljena straža, koja jedva da je stražarila, jer je toliko vremena prošlo otkad je za tim bilo istinske potrebe. Izuzimajući povremene prepirke oko brodarine, oni su održavali prijateljske odnose sa šumskim vilovnjacima. Ostali svet bio je daleko; a neki od mlađih ljudi u gradu otvoreno su' sumnjali u

postojanje bilo kakvog zmaja u planini, podsmevajući se sedobradima i babama koji su pričali da su ga, u svojim mlađim danima, oni videli kako leti po nebu. Uzimajući sve to u obzir, nije bilo za čuđenje što su stražari pili i smejali se pored vatre u svojoj stražari, i nisu čuli buku raspakivanja patuljaka, niti korake četvorice izviđača. Njihovo zaprepaštenje bilo je ogromno kad Torin Hrastoštit zakorači kroz vrata.

»Ko si ti i šta hoćeš?« povikaše oni, skaćući na noge i pipajući naokolo za oružjem.

»Torin, sin Traina sina Trora, Kralja pod Planinama!« reče patuljak povišenim glasom, a tako je i izgledao, uprkos pocepanom odelu i pohabanoj kapuljači. Zlato je sijalo na njegovu vratu i na pojasu; oči mu behu tamne i duboke. »Ja sam se vratio. Želim da vidim Gospodara vašeg grada!«

Tad zavlada strahovito uzbuđenje. Oni ljudi istrčaše iz stražare kao da su očekivali da se planina pozlati u noći i sve vode jezera smesta požute. Kapetan straže istupi napred.

»A ko su ovi?« upita on, pokazujući na Filija i Kilija i Bilba.

»Sinovi kćeri moga oca«, odgovori Torin, »Fili i Kili od loze Durina, i gospodin Bagins, koji je doputovao sa nama sa zapada.«

»Ako dolazite u miru, predajte oružje!« reče kapetan.

»Nemamo ga«, reče Torin, a tako je i bilo: noževe su im oduzeli šumski vilovnjaci, a isto tako i veliki mač Orkrist. Bilbo je imao svoj kratki mač, skriven kao i obično, ali ne pomenu ništa o tome. »Nama ne treba oružje, nama koji se vraćamo konačno na svoj vlastiti posed kao što je od davnina rečeno. Niti bismo se mogli boriti protiv tolikog mnoštva. Odvedi nas svom gospodaru!«

»On je na gozbi«, reče kapetan.

»To je razlog više da nas odvedete k njemu«, prasnu Fili, koji je počeo gubiti strpljenje od ove svečane ozbiljnosti. »Mi smo iscrpljeni i izgladneli nakon duga puta i imamo bolesne drugove. Sad požuri i nemojmo više trošiti reci, jer se lako može dogoditi da se tvoj Gospodar naljuti na tebe.«

»Onda me sledite«, reče kapetan, i okružene šestoricom ljudi povede ih preko mosta, kroz kapiju pravo na gradski trg. To je bio širok krug mirne vode okružen visokim šipovima na kojima su bile sagrađene velike kuće, i dugačkim drvenim kejevima sa mnogo lestava i stepenica koje su se spuštale do površine jezera. Iz jedne velike dvorane lilo se mnoštvo svetala i razlegao se zvuk mnogih glasova. Prodoše vrata i stadoše trepćući na svetlosti, posmatrajući duge stolove prepune sveta.

»Ja sam Torin sin Traina sina Trora, Kralja ispod Planine! Vratio sam se!« povika Torin glasno sa vrata, pre nego što je kapetan mogao išta da kaže.

Svi poskakaše. Gospodar grada poskoči sa svoje velike stolice. Ali niko se nije podigao više iznenađen od splavara vilovnjaka koji su sedeli u predvorju. Gurajući se napred prema Gospodarevom stolu vikali su:

»Oni su zatočnici našeg kralja koji su pobjegli, skitnički proiuvé-patuljci koji nisu bili u stanju da daju nikakve pouzdane podatke o sebi, koji se motaju šumom > maltretiraju riaš svet U-

»Je li to istina?« upita Gospodar. U stvari, njemu je to izgledalo mnogo verovatnije nego povratak Kralja ispod Planine, ako je takva neka osoba ikad i postojala.

»Istina je da smo na povratku u svoju zemlju nepravično zaskočeni od Vilinkralja i bez razloga zatočeni«, odgovori Torin. »Ali brave i rezla ne zaustavljaju povratak domu koji je rečen od davnina. Niti je ovaj grad u carstvu šumskih vilovnjaka. Ja se obraćam Gospodaru grada ljudi sa Jezera, a ne kraljevim splavarima.«

Tad se Gospodar pokoleba i skrenu pogledom sa jednih na druge. Vilinkralj je bio veoma moćan u ovim krajevima i Gospodar nije želeo nikakvo neprijateljstvo s'a njim, niti je držao mnogo do starih pesama, posvećujući svoje misli trgovini i dažbinama, brodskim tovarima i zlatu, kojim navikama je i dugovao svoj položaj. Drugi su, međutim, bili drugačijeg mišljenja, i stvar je ubrzo sređena bez njega. Novosti se sa vrata dvorane proširiše kao vatra kroz čitav

grad. I u dvorani i napolju vikali su ljudi. Kejovi se gusto protkaše užurbanim nogama. Neki počеше pevati odlomke starih pesama o povratku Kralja ispod Planine; a to što se vratio Trorov unuk, a ne Tror lično, nije ih se uopšte ticalo. Drugi prihvatīše pesmu i ona odjeknu glasno i visoko nad jezerom.

*Kralju ispod planina,
Kralju kamena klesana,
Gospodaru srebrnih fontana
Pripašće opet očevina!*

*Planuće sjaj sred krune,
U harfi nove žice,
Zlatno ječaće dvornice
Kad drevna pesma grune.*

*Mahnuće s planina šume
Pod suncem sinut trava;
Nek' blago njegovo presijava
I zlaine neke reke šume*

*Plamtet će jezera i sjati
Radošću potoci teći,
Žalost će sa tugom uteći
Kad Kralj se Planine vrati!*

Tako su oni pevali, ili bar vrlo slično, samo što je bilo mnogo više toga, a uz to i mnogo vike, kao i muzike sa harfi i violina koja se s tim meš'ala. Uistinu takvom uzbuđenju u gradu nije bilo ravna ni u sećanju najstarijih dedova. I sami šumski vilovnjaci začudili su se veoma, pa čak i uplašili. Oni, naravno, nisu znali kako je Torin umakao, i počеше premišljati da li je njihov kralj počinio možda ozbiljnu grešku. Što se tiče Gospodara, on je uvideo da mu ne preostaje ništa drugo do podrediti se opštem raspoloženju, bar u

ovom trenutku, i pretvarati se d'a veruje kako je Torin upravo ono što kaže da jeste. Tako mu on ustupi svoju vlastitu veliku stolicu i posadi Filija i Kilija pored njega na počasna mesta. Čak i Bilbu je pripalo mesto za visokim stolom i nikakva objašnjenja o njegovoj ulozi - ni jedna pesma nije aludirala na njega ni na kakav način - nisu. tražena u opštoj gužvi.

Uskoro nakon toga ostali patuljci prenesem su u grad kroz scene zapanjujućeg ushićenja. Svi su ih lečili, i hranili, i tetošili i mazili onako kako se to samo zamisliti može. Prostrana kuća bila je ustupljena Torinu i njegovoj družini; dati su im čamci i veslači da im se nađu na usluzi; a napolju je povazan sedela gomila i pevala pesme, kličući čim bi neki od patuljaka pomolio makar samo nos.

Jttfeke su pesme bile stare; ali neke su bile sasvim nove i kazivahu s pouzdanjem o iznenadnoj smrti zmaja i o tovarima bogatih poklona koji se spuštaju niz reku do Jezergrada. Ove je najvećma podsticao Gospodar, i one se nisu baš sviđale patuljcima, no u međuvremenu bili su vrlo zadovoljni i brzo su se gojili, ponovo stičući snagu. Odista, u toku jedne sedmice, oni su se sasvim oporavili, opremili se u fine tkanine pravih njihovih boja, brade začušljali i potkresali, i držahu se gordo. Torin je izgledao i hodao kao da je njegovo kraljevstvo već povraćeno, a Šmaug iscepkan u komadiće.

Tu je, kao što on bese rekao, prijateljsko raspoloženje patuljaka prema malom hobitu jačalo iz dan u dan. Nije više bilo stenjanja ni gundanja. Pili su u njegovo zdravlje i tapšali ga po ramenu, i ophodili se prema njemu sa velikim uvažavanjem; što je, uostalom, bilo i umesno, jer on nije bio baš preterano radostan. On ne bese zaboravio kako izgleda Planina, niti ga je pomisao na zmaja napuštala, a uz to ga je tištala i užasna prehlada. Tri dana je kijao i kašljao, i nije mogao da izlazi, pa i posle toga njegovi govori na banquetima bili su ograničeni na »Pudo f ab f vala«.

U međuvremenu šumski vilovnjaci vratili su se Šumskom rekom sa svojim tovarom, i zatekli veliku pometnju u kraljevu dvoru. Nikad nisam doznao šta se dogodilo starešini straže i podrumaru. Ništa,

naravno, nikad nije pomenuto o ključevima ili buradima dok su patuljci boravili u Jezergradu, a Bilbo je pazio da nikad ne postane nevidljiv. Ipak, usuđujem se primetiti, dosta se nagađalo od onog što se nije znalo, mada je, bez sumnje, g. Bagins ostao poprilična tajna. U svakom slučaju, kralj je znao sad za naum patuljaka, ili je mislio da zna, i reče sebi:

»Vrlo dobro! Vid e ćemo! Nikakvo blago neće se vratiti kroz Mrku šumu a da se ne čuje i moja reč u celoj stvari. Ali pretpostavljam da će svi oni loše završiti, a tako im i treba!« On bar nije verovao u patuljke koji pobeđuju i ubijaju zmajeve kao što je Šmaug, bio je sklon sumnji da će oni pokušati provalu ili nešto tome nalik - što pokazuje da je bio mudar vilovnjak i pametniji nego ljudi u gradu, mada ne posve u pravu, kao što ćemo videti na kraju. Razaslao je svoje doušnike po obalama jezera i na sever prema Planini, dokle su se usuđivali da odu, i čekao.

Po isteku dve sedmice Torin poče razmišljati o odlasku. Trebalo je obezbediti pomoć dok je ushićenje još trajalo u gradu. Ne bi vredelo pustiti da splasne zbog odgađanja. U tom je smislu on razgovarao sa Gospodarom i njegovim savetnicima i obavestio ih da uskoro on i njegova družina moraju nastaviti put prema Planini.

Tada je Gospodar prvi put bio iznenađen i pomalo uplašen; i pitao se nije li Torin, na kraju krajeva, odista potomak starih kraljeva. On nikad nije verovao da će se patuljci stvarno usuditi da se približe Šmaugu, nego držaše da su varalice koji će pre ili kasnije biti otkriveni i isterani. Nije bio u pravu. Torin je, naravno, zaista bio unuk Kralja ispod Planine, a nikad se pouzdano ne zna na šta će se sve odvažiti patuljak i šta sve neće uraditi za osvetu ili povratak svog vlasništva.

Ali Gospodaru nije uopšte padalo teško da ih pusti da idu. Njihovo izdržavanje bilo je skupo, a njihov dolazak preokrenuo je život u dugi praznik zbog čega je trgovina bila u potpunom zastoju. »Neka idu oni malo da gnjave Šmauga, i neka vide kakvu će im on dobrodošlicu prirediti!« mislio je on. »Naravno, O, Torine sine Traina sina Trorova!« bilo je ono što je rekao. »Vi morate zahtevati

ono što je vaše. Davno rečen, čas je kucnuo. Svakolika pomoć koju mi možemo pružiti biće vam na raspolaganju, a mi se uzdamo u vašu blagodarnost kad vaše kraljevstvo bude povraćeno.«

I tako jednog dana, mada je već uveliko bila jesen i vetrovi hladni, a lišće brzo opadalo, tri velika čamca ostaviše Jezergrad, krcati veslačima, patuljcima, g. Baginsom, i mnoštvom zaliha. Konji i poniji behu posl'ati naokolo zaobilaznim stazama da ih sretnu na ugovorenom mestu iskrcavanja. Gospodar i njegovi savetnici poželeše im srećan put sa velikih stepenica gradske veenice koje su se spuštale prema jezeru. Ljudi su pevali na kejevima i na prozorima. Bela vesla spuštala su se i prskala, i oni se uputiše jezerom prema severu ka poslednjoj etapi svog dugog putovanja. Jedina osoba potpuno nesrećna bio je Bilbo.

11. NA PRAGU

U dva uzastopna dana preveslali su Dugo jezero i prešli u reku Trk, i sad su mogli videti Samotnu planinu kako se diže pred njima divlja i visoka. Struja je bila jaka i odmicali su sporo. Na kraju trećeg dana, nekoliko milja uz reku, oni pristaše uz levu ili zapadnu obalu i iskrcaše se. Ovde su ih sustigli konji sa drugim namirnicama i potrepštinama i poniji za njihovu ličnu upotrebu, koji su im bili poslani u susret. Napakovaše koliko su mogli na ponije, a ostalo naslagaše u spremište ispod šatora, ali niko od ljudi iz grada nije želeo da ostane čak ni jednu noć blizu senci Planine.

»Ne, sve dok se pesme ne obistine!« rekoše oni, U ovim divljim krajevima bilo je lakše verovati u Zmaja, a manje lako verovati u Torina. Zaista, njihovom spremištu nije trebala nikakva straža jer sva zemlja bese pusta i prazna. Tako ih njihova pratnja ostavi odmičući hitro niz reku i duž obalskih staza, premda se noć već primicala.

Provedoše hladnu i samotnu noć i njihova bodrost splasnu. Sledećeg dana krenuše nanovo. Balin i Bilbo su jahali u pozadini, svaki od njih vodio je pored sebe po jednog ponija teško natovarenog; ostali su se kretali nešto napred sporo birkajući put jer nije bilo staza. Napredovali su prema severozapadu, ukoso od reke Trk, neprestano se primičući velikom ogranku Planine, koji je bio izbačen južno prerria njima.

Bilo je to tegobno putovanje, koje je protkalo tiho i kriomice. Nije bilo smeha. ni pesme, ni zvuka harfi, a ponos i nade koji se behu uzburkali u njihovim srcima na zvuke starih pesama pored jezera odumreše ustupajući mesto razdirućoj smrknutosti. Svi su znali da se primiču kraju svog putovanja, i da to može biti užasan kraj. Predeo oko njih postajao je go i neplodan, premda je nekad davno kako im je Torin rekao, bio zelen i bujan. Bilo je irialo trave, a uskoro ni grma ni

drveta, samo polomljeni i pocrneli panjevi da govore o onom davno minulom. Behu dospeli do Zmajevih pustošenja i behu stigli na izmak godine.

No, pored svega, dospeše do ivice Planine ne naišavši ni na kakvu opasnost ili kakav znak Zmajev, osim divljine koju je on proširio oko svog legla. Planina se dizala tamna i ćutijiva pred njima i sve ih više nadvisivala. Načiniše prvi logor na zapadnoj strani velikog južnog ogranka, koji se završavao vrhuncem zvanim Vran. Na ovom je bil'a nekad stara osmatračnica; no nisu se još usuđivali uspeti se do nje, bila je suviše izložena.

Pre nego što se upuste u pretraživanje zapadnih ogranaka planine u potrazi za skrivenim vratima, na kojima su počivale sve njihove nade, Torin je poslao napred izviđačku ekspediciju da ispita krajeve prema jugu, gde je stajao Glavni ulaz. Za ovu svrhu izabrao je Balina i Filija i Kilija. a sa njima je otišao i Bilbo. Koračali su podno sivih i teskobnih stena do podnožja Vrana. Tu se reka, nakon što je savila široku krivinu oko nizije Dola, okretala od Planine na svom putu prema Jezeru, tekući brzo i bučno. Obale su bile gole i kamenite, visoke i strmo propete nad vodom; i žureći odatle preko sabijene reke, što se penila i prskala među brojnim stenama, mogli su nazreti u širokoj dolini, osenčenoj isturenim ograncima Planine, sive ruševine starih zgrada, kula i zidina.

»Tamo počiva sve što je ostalo od Dola«, reče Balin. »Obronci Planine zeleneli su se od šuma a sva zaklonjena dolina bila je bogata i umilna u vreme kad su u tom gradu zvonila zvona.« Govoreći ovo, on je izgledao i tužan i gnevan: on je bio jedan od Torinovih pratilaca onog dana kad je naišao Zmaj.

Nisu se usudili slediti reku dalje prema Ulazu, nego produžiše iza kraja južnog ogranka, dok, ležeći skriveni iza stene, nisu izvirili da pogledaju mračni otvor izdubljen u velikom zidulitici među krakovima Planine. Iz njega je izbijala voda reke Trk; a, takođe, i para i tanini dim. Ništa se nije micalo u pustolini, osim pare i vode, i s vremena na vreme poneka crna i zlokobna vrana. Jedini zvuk bio je

zvuk vode na kamenju, i povremeno krto graktanje ptice. Balin se strese.

»Vratimo se!« reče on. »Mi ovde ne možemo ništa! I ne dopadaju mi se ove mračne ptice, izgledaju kao izaslanici zla.«

»Znači da je Zmaj još živ i da je dole u dvoranama ispod Planine - tako ja bar pretpostavljam po dimu«, reče hobit.

»To nije dokaz«, reče Balin, »mada ne sumnjam da si u pravu. Ali on bi mogao otići na izvesno vreme, ili bi mogao ležati negde napolju, na padinama Planine osmatrajući, a da za to vreme, pretpostavljam, dim i para i dalje izbijaju kroz ulaz. Mora biti da su sve dvorane unutra ispunjene njegovim poganim zadahom.«

Sa takvim mračnim mislima, stalno praćeni razgraktalim vranama nad sobom, tegobno se probiše natrag do logora. Još koliko u junu bili su gosti u lepoj Elrondovoj kući, i mada se jesen tek primicala zimi, činilo se da ih godine dele od tog prijatnog vremena. Bili su sami u opasnoj pustolini, bez nade na tuđu pomoć. Bili su ria kraju svog putovanja, no dalje nego ikad, izgledalo je, od kraja svog traganja. Ni u jednom od njih ne bese ostalo mnogo živosti duha.

No, čudna stvar, g. B'agins je imao više bodrosti nego ostali. Često bi pozajmio Torinovu mapu i zurio u nju, mozgajući nad runama i porukom mesečevih slova koju je Elrond pročitao. Upravo na njegov podsticaj patuljci započeše opasnu potragu za tajnim vratima na zapadnim padinama. Preselili su tad logor u dugačku dolinu, užu nego veliki do na jugu, gde je stajao Ulaz i izbijala reka, i zakriljenu nižim ograncima Pl'anine. Dva kraka usecala su se prema zapadu od glavne mase dugačkim strmim grebenima u stalnom obrušavanju prema ravnici. Na ovoj zapadnoj strani bilo je manje znakova Zmajevih pljačkaških stopa, i bese nešto trave za njihove ponije. Iz ovog zapadnog logora, koji je neprestano bio u senci stene i zida dok sunce ne bi počelo da tone prema šumi, iz dana u dan oni su dirinčili u grupama tragajući za stazama koje vode uz planinu. Ako je mapa govorila istinu, negde visoko iznad stene koja se dizala u vrhu doline morala su biti tajna vrata. Dan za danom vraćali su se u svoj logor bez uspeha.

Ali konačno neočekivano pronađoše ono što su tražili. Fili i Kili i hobit vratiše se jednog dana dolinom i uspraćakaše se među porušeno kamenje u njenom južnom uglu. Oko podne, puzeći iza velikog kamena što je stršio sam kao stub, Bilbo nabasa na nešto što je ličilo na zapuštene stepenice koje vode nagore. Uspinjući se njim'a uzbuđeno, on i patuljci nađoše tragove uskog puteljka, koji se gubio i ponovo nicao, krivudajući do vrha južnog venca i vodeći ih konačno do još užeg pervaza, koji je, presecajući prednju stranu planine, skretao na sever. Obazrevši se, videli su da se nalaze na steni koja se dizala u vrhu doline i da bulje pravo dole u vlastiti logor. Tiho, pripijajući se uz kameni zid sa svoje desne strane, krenuše jedan za drugim duž pervaza, dok se zid ne izmaknu, a oni se nađoše u maloj uvali strmih strana, travnatoj, tihoj i mirnoj. Ulaz u nju koji su oni otkrili nije mogao biti primećen odozdo zbog ispusta stene, niti iz daljine, jer je bio tako malen da je izgledao kao tamna pukotina i ništa više. To nije bila špilja, već prostor pod otvorenim nebom; ali na njegovom unutarnjem kraju dizao se ravan zid koji je u svom donjem delu, blizu tla, bio gladak i uspravan kao delo zidarskih ruku, mada se nikakav šav niti pukotin'a nisu mogli videti. Nije bilo ni traga od dovratka ili gornje grede ili praga, niti kakvog znaka prevornice ili reze ili ključaonice; pa ipak oni nisu sumnjali da su konačno pronašli vrata.

Udarali su po zidu, upirali i gurali, preklinjali ga da se pokrene, izgovarali odlomke isprekidanih bajalica za otpiranje, ali ništa se ne pomače. Na kraju, izmoreni, opružiše se na travi u njegovom podnožju, a onda s večeri započe dugo spuštanje natrag.

Bilo je uzbuđenja u logoru te noći. Ujutro se pripremiše da još jednom krenu. Ostaviše samo Bofora i Bombura da čuvaju ponije i zalihe koje su poneli sobom sa reke. Ostali krenuše dolinom, a zatim novootkrivenim puteljkom, sve do uskog pervaza. Prelazeći ga, nisu mogli nositi denjke ni teret; bio je tako uzak da im je dah zastajao kad bi pogledali kako se ruši pored njih, nekih stotinu i pedeset stopa, na oštre stene u dubini; ali svaki od njih dobro se obavio konopcem

oko struka, tako da konačno bez nezgoda dospeše do male travnate uvale.

Tu načiniše svoj treći logor, izvukoše na konopcima ono što je trebalo odozdo. Istim putem mogli su povremeno da spuste po jednog od aktivnijih patuljaka kao što je Kili, da izmene ono novosti što je bilo, ili da odmene dole stražu, dok bi Bofora izvukli gore u visoki logor. Bombur je odbio da se uspne bilo pomoću konopca, bilo stazom.

»Ja sam odviše gojazan za ta šetališta muva«, rekao je on. »Zavrteće mi se u glavi i zgaziću sebi na bradu, i tako bi vas ponovo bilo trinaest. A usukani konopci pretanki su za moju težinu.« Na njegovu sreću, to, kao što ćete videti, nije bilo tačno.

U međuvremenu su neki istraživali liticu iznad uvale i pronašli stazu koja je vodila sve više i više u planinu; ali nisu se usuđivali daleko tim putem, niti bi od toga bilo mnogo koristi. Gore u visini vladala je tišina, nenarušena ni pticom niti ikakvim zvukom, osim onoga koji je vetar stvarao u naprslinama kamenja. Razgovarali su ispod glasa i nikad nisu vikali ili pevali, jer je op'asnost vrebala u svakoj steni. Drugi koji behu zauzeti tajnim vratima nisu imali više uspeha. Bili su odveć nestrpljivi da bi se mučili sa runama mesečevog pisrria, nego su bez prestanka navaljivali da otkriju gde se tačno « glatkom licu stene kriju vrata. Behu doneli pijuke i raznovrstan alat iz Jezergrada, i s početka su pokušavali da se posluže time. Ali od udara u stenu ručke bi pucale grubo povređujući ruke, a čelične oštrice lomile se ili savijale kao da su od olova. Rudarski posao, bilo im je jasno, nije vredeo protiv mađije koja je zatvorila ova vrata; a užasavali su se uz to jeke što se razlegala.

Bilbo je ustanovio da je sedenje na pragu osamljenički i nesnosan posao - naravno, nije, u stvari, ni bilo praga, ali behu navikli da mali travnati prostor ispod zida zovu u šali »pragom«, sećajući se tako davnih Bilbovih reci sa neočekivane zabave u njegovoj hobitskoj rupi, kada je on rekao da mogu sedeti na pragu dok im nešto ne padne na pamet. A jesu sedeli i razmišljali ili su lutali besciljno naokolo, postajući sve tmurniji i tmurniji.

Duh im je malo živnuo nakon otkrića staze, ali sad im se opet srozao u čizme; pa ipak nisu hteli da odustanu i da se vrate. Ni hobit nije više bio mnogo vedriji od patuljaka. Samo je bez prestanka sedeo leđima oslonjen o kameni zid i zurio u daljinu prema zapadu, između ivica, preko klisure, i ponad široke zemlje, u crni bedem Mrke šume, i u daljine iza nje, u kojima mu se ponekad činilo da nazire Maglene planine, male i daleke. Kad bi ga patuljci pitali šta radi, odgovorio bi: »Vi ste rekli da će sedenje na pragu i razmišljanje biti moj posao, da i ne pominjemo ulaženje; tako ja sad sedim i razmišljam.« No bojim se da on nije mnogo razmišljao o poslu, više o onome što leži iza plave daljine, o mirnim Zapadnim pokrajinama, i o Brdu i o svojoj hobitskoj rupi u njemu.

Golem sivi kamen ležao je usred trave i on je potišteno zurio u njega ili posmatrao velike puževe. Izledalo je da oni vole malu zaklonjenu uvalu za zidovima od hladnih stena, i mnoštvo neobično velikih puževa puzilo je polagano i lepljivo duž strana kamena.

»Sutra počinje poslednja nedelja jeseni« reče Torin jednog dana.

»A iza jeseni dolazi zima«, reče Bifor.

»A zatim naredna godina«, reče Dvalin, »a naše brade će porasti toliko da će visiti sa stene u dolinu pre nego što se ovde nešto dogodi. Šta radi za nas naš obijač? Pošto on ima nevidljivi prsten, i trebalo bi da sad već bude izuzetno veštak, ja počinjem verovati da bi on mogao otići kroz Glavni ulaz i sve to malo ispitati.«

Bilbo je čuo ovo - patuljci su se nalazili na stenama upravo iznad niše gde je on sedeo i »Milostivi bože!« pomisli on, »to je, znači, ono o čemu počinje da misle, a? Uvek sam jadan ja onaj koji traba da ih vadi iz neprilika, bar otkad je čarobnjak otišao. Šta da radim? Trebalo je da znam da će mi se nešto strašno dogoditi na kraju. Ne verujem da bih podneo da ugledam ponovo nesrećnu dolinu Dola, a tek onaj zadiljen Ulaz!!!«

Te noći bio je veoma nesrećan i jedva da je oka sklopio. Sutradan svi se patuljci rastrkaše da tumaraju kojekuda ; neki su dole

ispod stene vežbali ponije, neki su vrljali naokolo po planini. Ceo dan Bilbo je sedeo potišteno u travnatoj uvali zureći u kamen ili prema zapadu kroz uski prilaz. Imao je čudno osećanje da čeka nešto. »Možda će se čarobnjak iznenada vratiti danas , pomisli on.«

Kad bi podigao glavu, mogao je videti daleku šumu. Dok je sunce naginjalo prema zapadu, nad njenim udaljenim krovom širio se zlatan sjaj, kao da se svetlost zaustavila na poslednjem žutom lišću. Ubrzo je smotrio kako naranžasta lopta sunca tone do visine njegovih očiju. On ode do prilaza i ugleda proziran i tanak srp mladog meseca iznad ruba zemlje.

U samom tom času začuje oštar prasak za sobom. Tu je, na sivom kamenu u travi, stajao ogroman drozd, crn skoro kao ugalj, a njegove svetložute grudi bile su poprskane tamnim pegama. Tras! Uhvatio je puža i udarao njime u kamen. Tras! Tras!

Bilbo odjednom shvati. Zaboravljajući svaku opasnost, uspne se na ivicu i stade dozivati patuljke, vičući i mašući. Oni što behu najbliži stušitiše se niza stene i što su pre mogli uskim pervazom do njega, pitajući se šta se to, do vraga, događa; drugi su vikali tražeći da ih izvuku konopcima (osim Bombura, naravno: on je spavao).

Bilbo užurbano objasni. Onda se svi utišaše: hobit stojeći pored sivog kamena, i patuljci sa drhtavim bradama, motreći nestrpljivo. Sunce je padalo sve niže i niže, i njihove nade se pokolebaše. Ono potonu u pojas zacrvenelih oblaka i nestade. Patuljci zaječaše, ali Bilbo je i dalje stajao skoro nepokretan. Maleni mesec naginjao se prema horizontu. Veče se primicalo. Tada odjednom, kad su se najmanje nadali, crvena zraka sunca izmače kao prst kroz rascep u oblaku. Trak svetla dopre pravo kroz prilaz u uvalu i pade na glatki zid. Stari drozd, koji je motrio sa visoke vrljike svojim zrnastim očima i iskošene glave, oglasi se glasnim ćurlikom. Odjeknu prasak. Kamena pločica otcepi se i pade sa zida. Namah se ukaza rupa na oko metar nad zemljom.

Hitro, dršćući od straha da će im prilika izmaći, patuljci jurnuše prema steni i počеше da guraju - uzalud.

»Ključ! Ključ!« povika Bilbo. »Gde je Torin?«

Torin stiže u žurbi.

»Ključ!« vikao je Bilbo. »Ključ koji je bio uz mapu! Okušaj ga sad dok još ima vremena!«

Torin se uspravi i izvuče ključ koji mu je visio na lancu oko vrata. Stavi ga u rupu. Pristajao je i okrenu se! Škljoc! Traka svetlosti nestade, sunce potonu, meseca više nije bilo, i veče se diže u nebo.

Sad svi skupa navališe, i, polagano, deo stene-zida popusti. Dugačak uspravan procep ukaza se i raširi. Ocrtaše se vrata metar i po visoka i metar široka, i sporo i bez zvuka otvoriše se prema unutrašnjoj strani. Činilo se da tama kulja napolje kao para iz rupe u planini, i duboka tmina u kojoj se ništa nije razaznavalo sterala se pred njihovim očima, zev usta koja su uvodila unutra i nadole.

12. UNUTARNJA OBAVEŠTENJA

Dugo vremena patuljci su stajali u tami ispred vrata i raspravljali, dok na kraju Torin ne uze reč:

»Sada je čas da naš cenjeni gospodin Bagins, koji se pokazao kao dobar saputnik na našem dugom putu, i kao hobit pun hrabrosti i dovitljivosti koje daleko premašuju njegovu veličinu, i, ako smem tako da se izrazim, kao posednik sreće koja uveliko premašuje uobičajeno sledovanje - sada je čas da on obavi posao zbog kojeg je bio uključen u našu Družinu; sad je vreme da on zaradi svoju nagradu.«

Vi dobro poznajete Torinov način izražavanja u važnim prilikama, pa ću vas poštediti ostatka, mada je nastavak mnogo duži od ovoga što ste čuli. Ovo je, bez sumnje, bila značajna prilika, ali Bilbo počeo gubiti strpljenje. Za ovo vreme i on je prilično upoznao Torina, i znao je na šta on cilja.

»Ako hoćeš reći kako misliš da je moja dužnost da prvi zađem u tajni prolaz, O, Torine Trainov sine Hrastoštite, d'abog da ti brada još duža porasla«, reče on mrzovoljno, »reci to iz cuga, i gotovo! Možda ću odbiti. Izvadio sam vas već iz dve zapržene čorbe, za šta bi se teško moglo tvrditi da je bilo u pogodbi, tako da sam, ja verujem, već zaslužio neku nagradu. Ali 'treća-sreća', kako je moj otac uobičajavao reći, i nekako mi se sve čini da neću odbiti. Možda sam počeo da se oslanjam na svoju sreću više nego minulih vremena« - on je mislio na lanjsko proleće kad je ostavio svoju kuću, ali od tada kao da su vekovi minuli - »ali, u svakom slučaju, ja mislim da ću smesta poći da zavirim malo i skinem to s dnevnog reda. Dakle, ko će sa mnom?«

On nije ni očekivao hor dobrovoljaca, pa nije ni bio razočaran. Filiju i Kiliju bilo je neprijatno i stajahu na jednoj nozi, ali se drugi

nisu čak ni pretvarali da pomišljaju da se prijave osim starog Balina, stražara, koji je bio veoma privržen hobitu. On je izjavio da će makar stupiti unutra, a možda će ići sa njim i komadić puta, spreman da, ustreba li, prizove pomoć.

Najbolje što bi se moglo reći o patuljcima jeste ovo: oni su nameravali da plate Bilbu odista širokogрудо za njegove usluge; povelili su ga da obavi za njih gadni deo posla, i nisu se ustručavali pustiti siroto momče da ga i obavlja sve dok pristaje; ali svi bi oni dali sve od sebe da ga izbave iz nevolje, ako u nju upadne, kao što su to i učinili u slučaju sa divovima na početku njihovih pustolovina pre nego što su imali ikakvog posebnog razloga da mu budu zahvalni. Tako vam je to: patuljci nisu heroji, već proračunat svet sa izgrađenim stavom o vrednosti novca; neki su prepredeni i verolomni i prave propalice; drugi, pak, nisu takvi, već sasvim pristojan svet, kao Torin i Družina, ako ne tražite od njih isuviše.

Zvezde su se upravo pomaljale iza njega na bledom nebu ispresecanom crnim prugama kada je hobit kliznuo kroz začarana vrata i šmugnuo u Planinu. Bilo je mnogo lakše nego što je očekivao. Nije to bilo kao ući k baucima, ili u grube špilje šumskih vilovnjaka. Ovaj hodnik su načinili patuljci, na vrhuncu svog bogatstva i znanja: prav kao lenjir, glatkog poda i uglačanih strana, spuštao se blago pod stalno istim nagibom pravo - ka nekakvom dalekom kraju u tami. Nakon izvesnog vremena Balin požele Bilbu »Srećno!« i stade na mestu sa kojeg je još mogao nazreti nejasan obris vrata i, igrom jeke u tunelu, čuti šum šaputavih glasova ostalih koji su bili pred samim ulazom. Tad hobit navuče prsten, i upozoren jekom da obrati više nego hobitsku pažnju da ne pravi buku, odmicao je bešumno na dole, dole, dole u tamu. Drhtao je od straha, ali njegovo malo lice bilo je staloženo i strogo. On je već bio sasvim drugačiji hobit od onoga koji je, davno jednom, bez maramice istrčao iz Baginsove ulice. Već ćelu večnost nije imao maramicu. Razdrma malo mač u koricama, pritegnu pojas, i produži.

»Sad si stvarno konačno uleteo do guše, Bilbo Baginse«, reče on sam sebi. »Dozvolio si sebi da zagaziš duboko one noći kad je bila zabava, a sad ti ostaje da se vadiš i plaćaš za to! Blago meni, kakva sam budala bio i ostao!« reče najmanje Tukovski deo u njemu. »Ja savršeno nemam nikakve potrebe za blagom koje zmajevi čuvaju, i čela hrpa bi mogla da ostane ovde zauvek, kad bih se samo mogjio probuditi i ustanoviti da je ovaj grozni tunel moje vlastito predsoblje kod kuće!«

Naravno, nije se probudio, nego nastavio sve dalje i dalje, dok ne iščeznu i poslednji znak vrata iza njega. Bio je sasvim sam. Učini mu se da je postalo toplije. »Da li je to nešto zažareno što mi se čini da vidim pravo dole?« zapita se.

Bilo je. Dok se približavao, ono je postajalo sve veće i veće, dok više o tome nije bilo sumnje. Bilo je to crveno svetlo koje je neprestano bivalo sve crvenije i crvenije. Uz to sada je nesumnjivo u hodniku bilo toplo. Pramenovi pare vili su se oko njega i on počeo da se znoji. Neki zvuk, takođe, počeo da mu bubnja u ušima, neka vrsta ključanja, kao šum velikog lonca za vodu koji podrhtava na vatri, pomešan sa rogoborom nalik na pređenje gigantskog mačka. Ovo preraste u jasno izgrgljavanje neke ogromne životinje koja hrče u snu tamo dole, u crvenom žarenju ispred njega.

Tu se Bilbo zaustavi. Produžiti odatle bila je najhrabrija stvar koju je on ikad učinio. Strahovite stvari koje su se docnije odigrale bile su ništavne u poređenju sa ovim. On je vodio istinsku bitku, sasvim sam u tunelu, pre nego što je uopšte video ogromnu opasnost Koja ga je vrebala. U svakom slučaju, nakon kratkog zastoja, on stvarno produži: i možete ga zamisliti kako stiže do kraja hodnika, do otvora skoro posve iste veličine i oblika kao ona vrata gore. Kroz taj otvor viri mala hobitova glava. Pred njim leži veliki najdublji podrum ili tamnička jama starih patuljaka u samom korenu Planine. Tu vlada prilična pomrčina tako da se njena prostranost može samo nejasno naslutiti, a iz blizine se, sa kamenog poda, diže strašno žarenje. Žarenje Šmauga!

Eto, tu leži ogroman zlatnocrven zmaj, u dubokom snu; hrndanje je dopirale iz njegovih čeljusti i nozdrva, zajedno sa povesmima dima, ali vatre mu behu male u snu. Pod njim, ispod svih njegovih udova i ogromnog savijenog repa, i oko njega na sve strane, razasute preko nevidljivih podova, leže nebrojene hrpe dragocenosti, zlata obrađenog i neobrađenog, dragog kamenja i adidara, i srebra obojenog crveno u rumenilu svetla.

Šmaug je ležao, krila savijenih kao neizmerno velik šišmiš, nagnut delimično na jednu stranu, tako da je hobit mogao videti njegove donje delove i dugački mu beličasti stomak načičkan draguljima i komadićima zlata što su se nahvatali tu Za duga ležanja na njegovu skupom ležaju. Iza njega, obešene na najbližim zidovima, nazirale su se pancirske košulje, šlemovi i bradve, mačevi i koplja; a nadohvat ruke stajahu poredani veliki ćupovi i sudovi prepuni blaga koje se nije moglo ni zamisliti.

Kazati samo da je Bilbo ostao bez daha - znači ne kazati ništa. Ne postoje više reci da se izrazi njegova zapanjenost, pošto su ljudi promenili jezik koji su bili naučili od vilovnjaka u vreme kad je sav svet bio prekrasan. Bilbo je i ranije čuo da se priča i peva o zmajevskim riznicama, ali sjaj, magija, i surova lepota ovakvog blaga nikad ga još ne behu skolile. Srce mu bese ispunjeno i prožeto opčinjenošću i žudnjom patuljaka; i on je gotovo zaboravljajući zastrašujućeg čuvara, zurio u zlato neprocenjivo i nebrojeno.

Činilo se da je ćelu večnost proveo piljeći tako pre nego što se, privučen skoro protiv svoje volje, iskrao iz senke ulaza i primakao ivici najbliže gomile blaga. Nad njim je ležao zaspali zmaj, čak i u snu nalik jezivoj hrpi pretnji. On dohvati veliki pehar sa dve drške, težak koliko je mogao poneti, i baci uplašen pogled uvis. Šmaug mrdnu krilom, otvori kandžu, tutanj njegova hrkanja promeni ton.

Tad Bilbo zbrisa. Ali zmaj se ne bese probudio - još ne - samo se preneo u druge snove pune pohlepe i nasilja, ležeći tu u svojoj dvorani, dok je mali hobit s mukom grabio natrag duž dugačkog hodnika. Srce mu je lupalo i grozničava drhtavica tresla mu je noge, gore nego prilikom silaska, pa ipak je čvrsto stezao pehar, i jedina

misao bila mu je: »Učinio sam to! Zapamtiće me oni. ,Više nalik bakalinu nego obijaču' zaista! No, dobro, nećemo više čuti takve stvari.«

I nije. Balin je bio presrećan što ponovo vidi hobita, i isto toliko ushićen koliko iznenađen. On podiže Bilba i iznese ga napolje. Bila je ponoć i oblaci su natkrili zvezde, ali Bilbo je ležao zatvorenih očiju, dašćući i uživajući u ponovnom udisanju svežeg vazduha, i jedva opažajući uzbuđenje patuljaka, i kako ga hvale i tapšu po leđima stavljajući sebe i sve.svoje porodice generacijama unapred njemu na uslugu.

Patuljci su još dodavali pehar iz ruke u ruku i ushićeno raspredali o povraćanju svog blaga, kad iznenada strahovita tutnjava grunu u planini pod njima kao neki ugasli vulkan koji je odlučio da ponovo počne sa erupcijama. Vrata iza njih bila su skoro zatvorena, i blokirana kamenom da se ne bi sasvim uglavila, ali je dugačkim tunelom dopirala užasna jeka, iz one velike dubine, od rike i truptanja koji su činili da zemlja pod njima dršće.

Tada patuljci zaboraviše svoje veselje i samouvereno hvastanje od pre nekoliko časova i šćućuriše se u strahu. Sa Šmaugom je još trebalo računati. Ne вреди ispuštati živog zmaja iz predračuna, posebno ako ste u njegovoj blizini. Zmajevi možda nemaju prave namene za sve svoje blago, ali pravilo je da ga znaju u gram, posebno kad je dugo bilo u njihovom posedu; a Šmaug nije bio izuzetak. On je prešao iz mučnog sna (u kojem se na krajnje neugodan način pojavljivao ratnik, posve neznatan po veličini, no snabdeven žestokim mačem i velikom hrabrošću), u dremež, a iz dremeža u potpuno buđenje. Oseti dašak nepoznatog vazduha u svojoj špilji. Je li moguće da propuh dopire iz one male rupe? Njeno prisustvo nikad mu se nije sviđalo, mada je bila tako mala, i sad je zraknu sumnjičavo pitajući se zašto je nikad nije zapušio. U poslednje vreme upola mu se činilo da je načuo nejasne odjeke kucanja odozgo, koji su kroz tu

rupu doprli do njegovog legala. On se pomeri i pruži vrat da onjuši. Nedostajao mu je pehar!

Lopovi! Vatra! Ubistvo! Takva se stvar nije dogodila otkad se pojavio na Planini! Njegov bes prevazilazi opis - vrsta besa koji se viđa samo kod bogataša koji poseduju više nego što stižu da uživaju kad najednom izgube nešto što su veoma dugo imali, ali nikad ranije nisu ni koristili ni potrebovali. Iz njega pokulja vatra, dvorana se zadimi, zatrese se korenje planine. Uzalud je tiskao glavu u malu rupu, a onda, uvijajući se, s'akupi svu svoju dužinu i, ričući kao grmljavina pod zemljom, pohita iz svog dubokog legala kroz velika vrata, napolje u široke hodnike planine-palate i naviše prem'a Glavnom ulazu.

Pretražiti celu planinu dok ne uhvati lopova i ne iskida ga i ne izgazi - bila je jedina njegova misao. Nadre kroz Ulaz, voda se podiže u žestokoj pištećoj pari, i on se plamteći vinu u vazduh da se skrasi na vrhu planine u kovitlacu zelenog i skerletnog plamena. Patuljci su čuli užasnu huku njegova leta i šćućuriše se uz zidove travnate uvale, zbijajući se ispod stena, nadajući se da će nekako izmaći strahobalnom pogledu zmaja koji lovi.

Tu bi svi bili pobijeni da se još jednom nije umešao

Bilbo. »Brzo! Brzo!« daščući povika on. »Vrata! Tunel! Ne vredi ostati ovde.«

Podstaknuti ovim recima, upravo su se spremali da se uvuku u tunel, kad Bifor zakuka: »Moji rođaci! Bombur i Bofor - zaboravili srno na njih, oni su dole ispod stene!«

»Oni će biti poklani, i svi naši poniji, i sve naše zalihe će propasti«, zavapiše ostali. »Mi ne možemo ništa.«

»Besmislica!« reče Torin, povrativši svoje dostojanstvo. »Ne možemo ih ostaviti. Uđite, gospodine Baginse i Baline, i vas dvojica, Fili i Kili, zmaj nas neće sve imati. A sad vi ostali, gde su konopci? Požurite!«

Ovo su verovatno bili najteži od časova kroz koje su dotad prošli. Užasavajući odjeci Šmaugovog besa brečali su u visokim kamenitim dupljama; svakog časa on se mogao plamteći stušiti dole

ili proleteti ukrug i otkriti ih ovde, pored opasne ivice stene, kako mahnito izvlače konopce. Izvučen je Eofor, a još se ništa nije bilo dogodilo. Stigao je Bombur, hukćući i duvajući, dok su konopci škripali, i još se ništa nije bilo dogodilo. Izvukoše nešto alata i zamotuljaka sa zalihama, i tad ih natkrili pogibelj.

Čulo se zvrjanje. Crvena svetlost obasja isturene delove stena. Zmaj je stigao.

Jedva im je ostalo toliko vremena da umaknu natrag u tunel, vukući i tegleći svoje zavežljaje, kad Šmaug pristiže prašteći sa severa, ližući padine planine plamenom, klepećući svojim velikim krilima uz zvuk nalik huku vetra. Njegov vrel dah smežurao je travu pred vratima, i kroz pukotinu koju su ostavili oprlji ih segnuv čak unutra, gde su ležali skriveni. Planuše treperave vatre i zaigraše crne senke stena. Potom, kako je prošao, ponovo zavlada tama. Poniji su užasnuto njištali, kidali konopce i bežali u divljem galopu. Zmaj se ustremi na njih, okrenu da ih goni i nestade ga.

»Ovo je kraj za naše sirote životinje!« reče Torin. »Ništa ne može umaći Šmaugu kad on jednom spazi. Ovde smo i ovde ćemo morati ostati, osim ako se nekome sviđa da žipči miljama otvorenog puta riatrag prema reci dok je Šmaug na oprezu!«

Kakva neugodna pomisao! Odšunjali su se dublje kroz tunel, tu su ležali i drhtali, m'ada je bilo toplo i zagušljivo, dok se bleđa zora ne ukaza kroz pukotinu uz vrata. Kroz noć su, u malim razmacima, čuli tutanj zmaja u letu - kako raste, a potom prolazi i slabi, dok je hajkao okolo-naokolo planinskih padina.

On je nagađao po ponijima, a i po tragovima logora koje je otkrio, da su ovamo stigli ljudi sa reke i jezera i uspeli se n'a planinu iz doline u kojoj su stajali poniji; ali vrata izmakoše njegovu prodornom oku, a visoke stenke male uvale zadržaše njegove najžešće plamenove. Dugo je lovio uzalud dok zora nije ohladila njegov gnev, a onda se vratio na svoj zlatni ležaj da spava - i prikupi novu snagu. On ne bi zaboravio i oprostio krađu ni kad bi ga tisuću godina pretvorilo u kameni ugarak, ali mogao je sebi dozvoliti da

čeka. Lagano i tiho otpuzio je natrag na svoje legalo i napola zatvorio oči.

Sa rađanjem jutra užasnutost patuljaka popusti. Oni razabraše da su opasnosti ove vrste neizbežne u opštenju sa ovakvim čuvarom i da ne vredi sad odustajati od potrage. A nisu ni mogli otići baš sad, kao što je Torin istakao. Poniji im behu izgubljeni ili poubijani, i morali bi sačekati izvesno vreme da Šmaug popusti unekoliko u svom stražarenju, da bi se usudili krenuti na dugi put peške. Sačuvali su, srećom, dovoljno od svojih zaliha da im potraje još izvesno vreme. Dugo su raspravljali o tome šta treba činiti, ali nikako se nisu mogli domisliti kakvog načina da se otarase Šmauga - što je oduvek bila slaba tačka u njihovim planovima, Bilbo se osetio sklonim da to istakne. A onda, kako je to već u prirodi ljudi koji su sasvim zapleteni, oni počеше da gundaju na hobita, kriveći ga zbog onog što ih je s početka toliko odobrovoljio: što je odneo pehar i izazvao tako naglu provalu Šmaugovog gneva.

»Šta drugo pretpostavljate da obijač treba da radi?« ljutito upita Bilbo. »Ja nisam bio najamljen da ubijem zmaja, to je posao ratnika, već da ukradem blago. Počeo sam najbolje što se moglo. Da niste očekivali da dokaskam sa čitavom Trorovom riznicom na leđima? Ako već treba da se prigovara, mislim da bih i ja mogao uzeti reč. Trebalo je da dovedete pet stotina obijača, a ne jednog. Ta činjenica zasigurno doprinosi velikoj slavi vašeg dede, ali vi se ne možete izgovarati da ste mi ikad stavili do znanja koliko je ogroman obim njegovog bogatstva. Trebalo bi mi stotine godina da ga sveg iznesem, da sam pedeset puta ovoliki, a Šmaug pitom kao kunić.«

Nakon toga, naravno, patuljci su mu se izvinili. »Šta onda vi predlažete da radimo, gospodine Baginse?« upita Torin uljudno.

»U ovom trenutku nemam nikakvu ideju - ako mislite na iznošenje blaga. Očigledno je da to u potpunosti zavisi od nekog novog zaokreta sreće i mogućnosti da se resimo Šmauga. Skidanje zmajeva sa dnevnog reda ne nalazi se uopšte u mom domenu, ali razmišljaću o tome koliko uzmognem. Ja lično ne gajim uopšte nikakve nade, i želeo bih da se nalazim zdrav i čitav kod svoje kuće.«

»Pusti to u ovom trenutku! Šta treba da radimo sad, danas?«

»Pa, ako stvarno želite moj savet, rekao bih da ne možemo učiniti ništa drugo nego ostati ovde gde smo. Danju se možemo, bez sumnje, odšunjati napolje dovoljno bezbedni da udahnemo zraka. Možda uskoro možemo izabrati jednog ili dvojicu da se vrate u spremište pored reke i popune naše zalihe. Ali u međuvremenu noću svi treba da budu dobrobrano unutar tunela.

Sad ću vam nešto predložiti. Ja imam svoj prsten i odšunjaću se dole danas u podne - tad bi, ako ikad, trebalo da Šmaug spava - da vidim šta on smeru. Možda će nešto iskrsnuti. 'Svaki crv ima svoju slabu tačku', kako je moj otac običavao reći, mada sam siguran da to nije bilo iz njegovog ličnog iskustva.«

Patuljci su, naravno, svesrdno prihvatili ponudu. Svi su oni već poštovali malog Bilba. Sad je on postao istinski vođa u njihovoj pustolovini. Počeo je da sam iznosi zamisli i kuje planove. Kad dođe podne, on se pripremi za još jedno putovanje u unutrašnjost Planine. Naravno, to mu se nije sviđalo, ali nije bilo ni tako strašno sad kad je znao, manje-više, šta je ispred njega. Da je više znao o zmajevima i njihovoj podmuklosti, možda bi se više plašio i manje se uzdao u to da će ovoga uhvatiti na spavanju.

Sunce je sijalo kad je krenuo, ali u tunelu je vladala noćna tama. Svetlost od vrata, skoro zatvorenih, ubrzo nestade dok se spuštao. Njegovo kretanje bilo je tako tiho da bi ga jedva prevazišao dim u blagom vetru, i on je bio sklon da se pomalo ponosi sobom dok se primicao donjim vratima. Video se samo veoma bleđi sjaj.

»Stari Šmaug je umoran i spava«, pomisli on. »Ne može me videti, a čuti me neće. Glavu gore, Bilbo!« On je zaboravio ili nikad ne bese ni čuo o čulu mirisa u zmajeva. Pored toga postoji i neugodna činjenica da oni, kad na nešto sumnjaju, mogu držati oči poluotvorene gledajući dok spavaju.

Činilo se da Šmaug stvarno spava dubokim snom, skoro mrtav i ugasno, i iznad piskut'anja nevidljive pare jedva da se čulo hrkanje, kad Bilbo ponovo proviri sa ulaza. Upravo se spremao zakoračiti na pod, kad spazi iznenadnu tanku i prodornu zraku crvenila koja je

izbijala ispod spuštenog kapka Šmaugovog levog oka. Samo se pretvarao da spava! Motrio je na ulaz u tunel! Žurno Bilbo ustuknu i blagoslovi sreću koja mu je dodelila prsten. Tad Šmaug progovori.

»Hajde, lopove! Mirišem tvoj miris i osećam tvoje prisustvo. Čujem tvoj dah. Dođi ovamo! Posluži se ponovo, ima tu dosta i za bacanje!«

Ali Bilbo nije bio baš toliko neupućen u zmajologiju, i ako se Šmaug nadao da će ga tako lako privoleti da priđe, morao se razočarati. »Ne, hvala ti, O Šmauže Strahopoštovani!« odgovori on. »Nisam došao da uzimampoklone. Samo sam želeo da te vidim i da ustanovim jesi li odista toliko veliki kao što priče kažu. Nisam im verovao.«

»A sad?« upita zmaj unekoliko polaskan, mada nije poverovao ni reč od svega.

»Vaistinu pesme i priče potpuno podbacuju u poređenju sa stvarnošću, O, Šmauže Najglavniji i Najveći od Ucvelitelja«, odgovori Bilbo.

»Fino si odgojen s obzirom da si lopov i lažov«, reče zmaj. »Izgleda da ti je dobro poznato moje ime, ali ja nikako ne mogu da se setim tvog mirisa odranije. Ko si ti i odakle si, smem li da pitam?«

»Kako da ne! Ja sam iz ispod Brda, a ispod brda i preko brda vodio me put. I kroz vazduh. Ja sam onaj koji hoda neviđen.«

»To ti stvarno mogu verovati«, reče Šmaug, »ali sumnjam da je to tvoje pravo ime.«

»Ja sam odgonetač, mrežokidač, žacava muva. Izabran sam zbog srećnog broja.«

»Divnih li titula!« podrugnu se zrnaj. »Ali srećni brojevi ne dobivaju uvek.«

»Ja sam onaj koji sahranjuje svoje prijatelje žive i potapa ih u vodi, a izvlači ih ponovo žive iz vode. Došao sam iz Bagrema, ali u bagremu nikad nisam bio.«

»Ove ne ostavljaju baš osobiti utisak«, podrugnu se Šmaug.

»Ja sam prijatelj medveda i gost orlova. Ja sam Prstenovanik i Srećonosac; a ja sam i Jahač Buradi« nastavi Bilbo i sam počinjući da uživa u svojim zagonetkama.

»To je već bolje!« reče Šmaug. »Ali ne dozvoli da te tvoja mašta sasvim ponese!«

Ovo je, naravno, ispravan način razgovora sa zmajevima, ako ne želite otkriti svoje pravo ime (što je mudro), a ne želite ni da ih razbesnite drskim odbijanjem (što je, takođe, veoma mudro). Nijedan zmaj ne može odoleti opčinjavajućoj privlačnosti zagonetnog razgovora, ni sklonosti da gubi vreme pokušavajući da ga odgonetne. Ovde je bilo dosta toga što Šmaug uopšte nije razumeo (mada pretpostavljam da vi jeste, pošto znate sve o Bilbovim pustolovinama, na koje je on i smerao), ali on je verovao da razume dovoljno, i cerio se pokvarenjački u sebi.

»Sinoć sam pomislio da je to,« osmehnu se on za sebe. »Ljudi sa jezera, neka nečista spletko onih bednih Jezer-ljudi što trguju bačvama, ili sam ja običan gušter. Čelu večnost se nisam spuštao tamo; no uskoro ću ja to promeniti!«

»Vrlo dobro, o, jahaču buradi!« reče on naglas. »Možda se tvoj poni zvao Bure; a možda i nije, mada je bio dovoljno debeo. Ti možeš hodati nevidljiv, ali nisi ceo put prešao pešice. Dozvoli da ti kažem da sam sinoć pojeo šest ponija, a neće proći dugo dok pohvatam i pojedem sve ostale. Iz zahvalnosti za izvrstan obrok daću ti jedan savet za tvoje dobro: ne petljaj se sa patuljcima više nego što moraš!«

»Patuljcima!« uzviknu Bilbo tobože iznenađen.

»Nemoj meni da pričaš!« reče Šmaug. »Znam ja miris (i ukus) patuljka - niko bolje od mene. Nećeš mi reći da ja mogu pojesti ponija kojeg je jahao patuljak, a da to ne primetim! Loše ćeš završiti ako se sa takvima budeš družio. Lopovski Jahaču Buradi. Nemam ništa protiv da se vratiš i preneseš im to od mene.« Ali nije spomenuo Bilbu da je bio jedan miris koji on nije mogao nikako raspoznati,

miris hobita; bio je sasvim izvan njegovog iskustva i strašno ga je uznemiravao.

»Pretpostavljam da su ti pristojno platili za onaj pehar sinoć?« nastavi on. »Hajde priznaj, jesu li? Baš ništa! Hm, to baš liči na njih. I pretpostavljam da su se oni pritajili napolju, a ti treba da obaviš sav opasan posao i štrpneš što možeš kad ja ne gledam - za njih? A ti ćeš biti pošteno nagrađen? Ne budi naivan! Bićeš srećan izvučeš li živu glavu.«

Bilbo sad počeo da se oseća stvarno nelagodno. Kad god bi Šmaugovo vrljajuće oko, tražeći ga u senkama, blesnulo preko njega, uzdrhtao bi, i obuze ga neka neobjašnjiva želja da izjuri i da se otkrije i sve prizna Smaugu. U stvari, on se nije izlagao velikoj opasnosti da ga zmaj začara. Ali, hrabreći se, on ponovo uze reč.

»Tebi nije poznato sve, o Šmauže Moćni«, reče on. »Nije nas samo zlato dovelo amo.«

»Ha! Ha! Priznaješ da je ,nas'«, nasmeja se Šmaug. »Zašto ne reći ,nas četrnaest', pa da završimo s'a tim, gospodine Sretni Broju? Milo mi je što čujem da pored moga zlata imate i drugog posla u ovim krajevima. U tom slučaju moguće je da, možda, niste baš sasvim gubili vreme.

Ne znam da li ti je palo na pamet da, čak i kad bi mogao da ukradeš zlato, parče po parče - zanimacija od kojih sto godin'a ili tako nešto - ne biste sa njim stigli daleko? Ne koristi baš mnogo u planinama? Ne koristi baš mnogo u šumi? Nebesa! Zar nisi nikad razmišljao o plenu? Jedna četrnaestina, pretpostavljam, ili tako nešto, tako je bilo ugovoreno, hej? Ali šta ćemo sa isporukom? Šta sa prevozom? Šta sa oružanom stražom i trošarinom?« I Šmaug se glasno nasmeja. Bio je tvrda srca i podmukao, i znao je da su njegova nagađanja blizu istine, mada je on verovao da su Jezerljudi bili u pozadini planova, i da je najveći deo plena bio namenjen da ostane u gradu pored obale koji se u vreme dok je on bio mlad zvao Ezgarot.

Teško vam je da poverujete, ali siroti Bilbo oseti se odista veoma pometenim. Dosad su sve njegove misli i snage bile usredsređene na to da se dopre do Planine i da se pronađe ulaz. Nikad

se nije potrudio da postavi sebi pitanje kako će blago biti izneseno, u svakom slučaju ništa o tome kako bi bilo kakva količina blaga, koja bi njemu mogla pasti u deo, mogla da se prenese celim putem natrag sve do Ulice Bagrema ispod Brda.

Sad grozni crv sumnje poče da mu podgriza misli - da li su i patuljci takođe zaboravili na ovu važnu tačku, ili su mu se sve vreme podsmevali u sebi? Takav je utisak koji zmajev govor ostavlja na neiskusne. Bilbo je, naravno, morao biti oprezniji; ali Šmaug je veoma snažna ličnost.

»Kažem ti«, reče on, čineći napor da ostane lojalan prema svojim prijateljima i da na neki način održi ravnotežu, »da je za nas zlato bilo samo jedna naknadna pomisao. Mi smo prešli preko brda i kroz brda, valom i vetrom, radi Osvete. Sigurno, o, Šmauže, neprocenjivo bogat, ti svakako shvataš da je tvoj uspeh stvorio nekoliko ogorčenih neprijatelja?«

Tu se Šmaug odista nasmeja - pustošećim zvukom koji obori Bilba na pod, dok se visoko gore u tunelu patuljci zbiše zamišljajući da je hobit dočekaio iznenadan i grozan kraj.

»Osveta!« frknu on, i blesak iz njegovih očiju osvetli salu od poda do stropa skerletnom munjom. »Osveta! Kralj ispod Planine je mrtav i koji su to od njegova soja što se usuđuju tražiti osvetu? Girion Gospodar Dola je mrtav, i kao vuk zašao među ovce, ja sam poždrao njegove ljude, pa gde su sinovi njegovih sinova koji se usuđuju da mi se približe? Ja ubijam gde želim i niko mi se ne usuđuje suprotstaviti. Ja sam sraonio sa zemljom ratnike od starine, a njima ravnih nema u svetu danas. A tad sam još bio mlad i mekan. Sad sam star i snažan, snažan, snažan, Lopove među Sen'kama!« reče on naslađujući se. »Moj oklop je kao desetostruki štit, moji zubi su mačevi, moje kandže koplja, puktaj moga repa je udar groma, moja krila vihor, a moj dah smrt!«

»Ja sam uvek mislio«, poče Bilbo plašljivim skićanjem, »da su zmajevi mekši odozdo, posebno u predelu - ovaj - grudi; ali bez sumnje, neko tako utvrđen pobrinuo se i za to.«

Zmaj naglo prestade sa hvalisanjem. »Tvoje obaveštenje je zastarelo«, obrecnu se on. »Ja sam zaštićen odozgo i odozdo gvozdenim ljuskama i čvrstim dragim kamenjem. Nikakva oštrica ne može me probosti.«

»Trebalo je da znam to«, reče Bilbo. »Uistinu nemoguće je bilo igde drugde naći ravnog Gospodaru Šmaugu Neprobojnom. Kako je to divotno posedovati prsluk od finih dijamanta!«

»Da, stvarno je neobičan i krasan«, reče Šmaug besmisleno zadovoljan. On nije znao da je hobit već razmotrio njegov osobit donji omotač prilikom prethodne posete, i upravo žudeo da ga pogleda izblize iz nekih svojih razloga. Zmaj se okrenu. »Pogledaj!« reče on. »Šta na to kažeš?«

»Zasenjujuće divotno! Savršeno! Nepomućeno! Zaprepašćujuće!« Uzviknu Bilbo naglas, ali ono što je mislio u sebi bese: »Stari glupane! Pa tu je ogromna belega u duplji leve strane njegovih prsa gola kao puž izvađen iz školjke!«

Pošto je to video, jedina misao g. Baginsa bila je da ode. »E pa, ja stvarno ne smem duže zadržavati Vašu Veličanstvenost«, reče on, »ni uskraćivati vam mnogo-potrebni odmor. Nije lako dostići ponije, rekao bih, nakon tolikog preimućstva. A ni provalnike«, dobaci on kao oprostajnu dosetku, bežeći kroz tunel.

To je bila nesrećno odabrana primedba, jer zmaj izbljuva strahovite plamenove za njim i, mada je hitro uzmicao, ne bese ni izdaleka dovoljno udaljen da bi bio bezbedan kad se jeziva Šm'augova glava zarila u otvor iza njega. Srećom, ćela glava s vilicama nije mogla da se udene, ali nozdrve suknuše vatru i paru da ga vijaju, i on zamalo ne izgubi svest, slepo srljajući gonjen velikim bolom i strahom. Dotad je bio veoma zadovoljan svojom dovitljivošću u razgovoru sa Šmaugom, ali pogreška koju je učinio na kraju dozva ga pameti.

»Nikad se ne smeš živim zmajevima, Bilbo, budalo jedna!« reče on sebi, i to je docnije postala njegova omiljena uzrečica, da bi se prometnula u poslovicu. »Ni izdaleka nisi još završio sa ovom pustolovinom«, dodade on, a tako je stvarno i bilo.

Poslepodne se pretvaralo u večer kad je ponovo izišao i, posrnuvši, pao u nesvest na »pragu«. Patuljci ga povrate, lečeći njegove opekotine što su mogli bolje, ali dugo je vremena prošlo dok su mu vlasi na temenu i na petama ponovo pravilno izrasle: behu sve oprljene i spržene do same kože. U međuvremenu njegovi prijatelji pokušavahu ga razveseliti što su bolje mogli; a veoma su žudeli da čuju njegovu priču, želeći posebno da doznaju zašto je zmaj ispustio onako užasan zvuk i kako je Bilbo umakao.

No hobit bese zabrinut i nemiran, i imali su muke da bilo šta izvuku iz njega. Ponovo razmišljajući o svemu, on je sad žalio što je neke stvari rekao zmaju, i nije želeo da ih ponavlja. Stari drozd je sedeo na obližnjoj steni, sa glavom nakrivljenom na jednu stranu, slušajući sve

što se govorilo. Ovo pokazuje koliko je Bilbo bio loše volje: on podiže kamen i baci ga na drozda, koji samo, prhnu u stranu i ponovo se vrati.

»Do vraga sa pticom!« reče Bilbo mrzovoljno. »Imam osećanje da nas sluša, i ne sviđa mi se njegov izgled.«

»Pusti ga na miru«, reče Torin. »Drozdovi su dobri, i stari prijatelji - ovo je stvarno vrlo stara ptica, i možda je poslednja od drevne vrste koja je ovde živela i sletala na ruke mom ocu i dedi. To bese dugovečna i čarobna rasa, a ovo bi mogao biti jedan od onih koji su tad još živeli, pre nekoliko stotina godina ili više. Ljudi iz Dola behu se izveštali u razumevanju njihovog jezika, i slali su ih da kao glasonoše lete sa Jezera i drugde.«

»E, pa neće mu nedostajati novosti da odnese u Jezer-grad, ako je to ono što traži«, reče Bilbo. »Mada ne verujem da tamo još živi iko ko bi želeo da se zamara jezikom drozda.«

»Ali šta se dogodilo?« vikali su patuljci. »Nastavi i priču!«

Tako im Bilbo iznese sve čega se mogao setiti, i priznade kako ga progoni neugodno osećanje da je zmaj doznao isuviše iz njegovih zagonetki kad se svemu dodaju logori i poniji. »Siguran sam da zna da smo došli iz Jezergrada i da su nam tamo pružili pomoć, i imam

užasno predosećanje da će njegov sledeći potez biti u tom pravcu. Želeo bih doboga da nikad nisam spomenuo ono o Jahaču Buradi; u ovim krajevima to bi i slepog kunića nateralo da pomisli na ljude sa Jezera.«

»Dela, dela! Tu nema pomoći, a teško je ne upustiti se u razgovor sa zmajem, bar tako su mi uvek govorili«, reče Balin u želji da ga umiri. »Ja mislim d'a si ti bio izvrstan, ako se ja pitam - bar si otkrio jednu veoma važnu stvar, i vratio se živ, a to je više no što bi mogla reći većina onih koji su izmenjali reč-dve sa Šntaugom i sličnima. Može se još pokazati da je velika milost i sreća što znamo za goli beleg u dijamantskom prsluku starog Crva.«

To skrenu razgovor, i svi sad uzeše raspravljati o usmrćivanju zmajeva, istorijskom, neizvesnom i mitskom, i o raznim vrstama uboda i proboda i poseklina, i o pronalaženju različitih lukavstava i smicalica pomoću kojih su ona uspešno izvršena. Opšte mišljenje bilo je da uhvatiti zmaja na spavanju nije baš tako lako kao što to zvuči, a pokušaj da se on ubode ili proburazi pre bi, činilo se, završio propašću nego izravan napad. Sve vreme dok su razgovarali drozd je slušao, da konačno, kad zvezde počеше virkati, tiho raširi krila i poleti. A sve vreme dok su razgovarali i senke se dužile, Bilbo je postajao nesrećniji i nesrećniji i njegove zle slutnje su rasle.

Na kraju prekide njihov razgovor. »Ja sam uveren da se mi izložemo ovde velikoj opasnosti«, reče on, »i ne vidim nikakve svrhe da i dalje sedimo tu. Zmaj je spržio svo zelenilo a evo se i noć spustila i veoma je zahladnelo. Predosećam da će ovo mesto biti ponovo napadnuto. Smaug sad zna kako sam dospeo u njegovu dvoranu, i budite uvereni da će se doseliti gde bi mogao biti drugi kraj tunela. On će rasturiti ćelu ovu stranu planine u komadiće da zatrpa naš ulaz, i ako uz to mi budemo smlavljeni, utoliko bolje za njega.«

»Delujete vrlo utučeno, gospodine Baginse!« reče Torin. »Zašto Šmaug nije onda zapušio donji izlaz ako mu je toliko stalo do toga d'a nas spreči da uđemo? A nije, jer bismo ga čuli.«

»Ne znam, ne znam - zato jer je s početka želeo da me ponovo primami unutra, pretpostavljam, a sad verovatno zato što čeka dok prođe noćasnji lov, ili zato što ne želi da ošteti svoju spavaonicu ako ne mora - ali ja bih želeo da prekinemo razgovor. Svakog časa sad Šmaug će izići, i rijaša jedina šansa je da zađemo duboko u tunel i zatvorimo vrata.«

To što je izgovorio zvučalo je tako ozbiljno da patuljci konačno postupiše kako je on rekao, mada su odgodili zatvaranje vrata - to je zvučalo kao očajnički plan, jer niko nije znao da li i kako bi ih mogli otvoriti ponovo iznutra, a pomisao da će biti zatvoreni u mestu iz kojeg je jedini izlaz vodio kroz zmajevo legalo nije im se sviđala. Uz to, sve je izgledalo sasvim mirno, i napolju i dole u tunelu. Tako su poduže sedeli unutra nedaleko od poluotvorenih vrata, nastavljajući razgovor.

Razgovor skrenu na zmajeve zle primedbe o patuljcima. Bilbo je želeo da ih nikad nije čuo, ili bar da može odista biti uveren da su patuljci sasvim pošteni kad izjavljuju da nikad nisu razmišljali uopšte o tome šta činiti pošto jednom zadobiju blago. »Znali smo da će to biti očajnički poduhvat«, reče Torin, »i sada još to znamo; i ja još verujem da ćemo, kad ga jednom zadobijemo, imati dovoljno vremena da razmislimo šta ćemo i kako s njim. Što se tiče vašeg dela, gospodine Baginse, uveravam vas da smo vam više nego zahvalni i vi ćete sami izabrati svoju četrn'aestinu, čim budemo imali nešto za deljenje. Žalosti me ako ste zabrinuti zbog prevoza, i priznajem da su teškoće velike - krajevi nisu postali pitomiji tokom vremena, pre bi se reklo obratno - ali mi ćemo učiniti što god možemo za vas, i uredno ćemo snositi svoj deo troškova kad zla to dođe vreme. Verujte mi ili ne kako vam je volja!«

Odatle se razgovor prenese na samu veliku riznicu i na predmete kojih su se Torin i Balin sećali. Pitali su se da h' su oni još čitavi dole u dvorani: koplja koja behu načinjena za armije velikog Kralja Bladortina (odavno preminulog), imala su triput prekovan vršak i motke Sa inkrustacijama, od čistog zlata, a nikad nisu bila isporučena niti isplaćena; štitovi napravljeni za ratnike odavno mrtve; veliki

zlatni pehar Trorov, sa dve ručke, iskovan i izrezbaren pticama i ovećem čije su oči i latice bili dragulji; pancir-košulje pozlačene i posrebrene i neprobojne; ogrlica Giriona. Gospodara Dola, sačinjena od pet stotina smaragda zelenih kao trava, kojom je platio odevanje najstarijeg mu sina u pancir čije su prstenje spojili patuljci i kakav nikad pre toga nije napravljen, jer bese iskovan od čistog srebra sa triput većom snagom i izdržljivošću od čeličnog. No lepši od svega bio je veliki beli alem-kamen koji su patuljci pronašli u korenju Planine, Srce Planine, Svetokamen Trainov.

»Svetokamen. Svetokamen!« mrmljaše Torin u tami, upola sanjajući, s bradom na kolenima. »Bio je kao šar nebeski sa hiljadu brušenih faceta; sijao je poput srebra u sjaju vatre, kao voda na suncu, kao sneg pod zvezdama, kao kiša na mesecu!«

Ali opčinjavajuća žudnja za blagom napustila je Bilba. On je samo upola slušao ceo razgovor. Sedeo je najbliže vratima, naćulivši jedno uho za početak bilo kakvog šuma spolja, a drugo, pored mrmljanja patuljaka, usredsređeno na bilo kakav sušanj ili pokret odozdo.

Tama se zgušnjavala a on je postajao sve nemirniji. »Zatvorite vrata«, molio ih je, »do srži me prožeo strah od zmaja. Mnogo mi se manje dopada ova tišina od sinoćnje uzbune, .zatvorite vrata pre nego što bude prekasno.«

Nešto u njegovom glasu unese nespokoj u patuljke. Lagano Torin otrese snove i, ustajući, šutnu kamen kojim su vrata bila Zaglavljena. Tad nalegoše na njih i ona se zarvoriše škljocnuvši i zveknuvši. Ni traga k.jučaonici nije bilo iznutra. Behu zaključani u planini!

Nisu ni za tren preuranili. Jedva da su odmakli malo niz tunel kad udarac grunu u stranu Planine kao tresak koji bi proizveli ovnovi za rušenje načinjeni od prašumskih hrastova kad bi njima rukovali džinovi. Stena zatutnji, zidovi poprskашe, a kamenje im je sa stropa padalo rta glave. Šta bi se dogodilo da su vrata još bila otvorena, ne želim ni pomisliti. Oni pobegoše dublje u tunel srećni što su živi, slušajući za sobom gromor i tutanj Šmaugova besa. On je rasturao

stene u komadiće, rušio zidove i litice šibajući svojim ogromnim repom, dok njihovo malo logorište na uzvisini, spržena trava, drozdov kamen, zidovi prekriveni puževima, uski pervaz, i sve - nestade u darmaru paramparčadi, a lavina razdrobljenog kamenja sruči se niz liticu u dolinu.

Šmaug je, u potaji, ostavio svoje legalo, tiho se vinuo u vazduh, a zatim lebdeo teško i lagano u tami, kao čudovišna vrana, niz vetar prema zapadnoj strani planine, u nadi da će tamo iznenaditi nekoga ili nešto i da će otkriti izlaz iz hodnika kojim se lopov poslužio. Ovo je bio izliv njegovog gneva kad nije uspeo pronaći nikog i ništa spaziti, čak ni na mestu gde je pretpostavljao da bi izlaz morao da bude.

Pošto je izduvao svoj bes na ovaj način, oseti se bolje, i poverova u sebi da neće više biti uznemiravan sa ove strane. U međuvremenu je njegova osveta trebalo da krene drugim pravcem. »Jahač Buradi!« frknu on. »Tvoji tragovi dolaze iz vode, i nema sumnje da si iz vode i došao. Ne znam tvoj miris, no ako nisi jedan od onih ljudi sa Jezera, imao si njihovu podršku. Videće oni mene i zapamtiće ko je stvarni Kralj ispod Planine!«

Diže se u plamenu i krenu na jug prema reci Trk.

13. BEZ DOMAĆINA

U međuvremenu, patuljci su sedeli u tami, okruženi potpunom tišinom. Malo su jeli i još manje govorili. Nisu mogli računati vreme; i jedva da su se usuđivali pomeriti se jer je svaki zvuk odjekivao i bruja u tunelu. Iz dremeža budili su se u istu tamu i u istu tišinu koja je tekla bez prestanka. Konačno, nakon iščekivanja za koje im se činilo da traje danima i danima, kad počеше da se guše i osećaju ošamućeni usled nedostatka vazduh'a, izgubiše strpljenje. Skoro da bi se obradovali zvucima odozdo koji bi značili povratak zmajev. Tišina je činila da strahuju od neke njegove prepredene đavolštine, no nisu mogli sedeti tu zauvek.

Torin progovori: »Hajde da pokušamo sa vratima! Ja moram uskoro osetiti dah vetra na licu ili ću umreti. Mislim da bih radije pustio da me Šm.aug smlavi na otvorenom nego da se ovde ugušim!« Tako nekolicina patuljaka ustade i, pipajući u mraku, vrati se do mesta gde su bila vrata. Međutim, otkriše da je gornji kraj tunela bio razdrman i preprečen odlomljenim kamenjem. Ni ključ ni čarolija kojoj su jednom bila podložna ne bi nikad više mogli otvoriti ta vrata.

»U klopci smo!« prostenjaše oni. »Ovo je kraj. Ovde ćemo umreti.«

Ali nekako baš kad su patuljci bili najočajniji, Bilbo oseti čudno olakšanje u srcu, kao da mu je težak kamen uklonjen ispod prsluka.

»Malo kuraži!« reče on. »Živ se nadam nečemu, a mrtav ničemu!« kao što je moj otac govorio, i Treća - sreća. Ja idem još jedanput dole. Dvapat sam se spuštao niz tunel kada sam znao da je zmaj na drugom kraju, pa mogu valjda reskirati treću posetu sad kad nisam toliko siguran. Jedini izlaz je ionako dole. I mislim da je bolje da ovom prilikom svi pođete sa mnom.«

U očajanju složiše se, i Torin prvi krenu uz Bilba.

»A sad molim vas pažljivo!« šapnu hobit. »I što tiše možete! Možda Šmaug nije dole, ali, opet, možda i jeste. Nemojte da se izlažemo bilo kakvom riziku!«

Spuštali su se i spuštali. Patuljci se, naravno, nisu mogli porediti sa hobitom u stvarnoj pritajenosti, a uz to su dosta dahtali i drlj'ali nogama, što je jeka zastrašujuće uveličavala. Ali, mada je vrlo često Bilbo u strahu zastajao i osluškivao, odozdo se nije čuo ni najmanji zvuk. Kad su se, po njegovoj proceni, primakli dnu, Bilbo navuče svoj prsten i krenu riapred. Ali nije mu trebao: tmina je bila takva da su svi bili nevidljivi, sa prstenom ili bez njega. U stvari, vladala je tolika pomrčina da hobit neočekivano nalete na izlaz, nasloni se rukom na vazduh, spotače se i pade glavačke u dvoranu.

Tu je ležao na podu, ničice, ne usuđujući se da ustane, jedva dišući. Ali ništa se nije micalo. Nije bilo ni zračka svetla - osim, kako mu se učinilo, kad je konačno lagano podigao glavu, bledunjavog belkastog svetlucanja, iznad njega i daleko u tmuni. No to izvesno ne bese varnica zmajeve vatre, mada je silan vonj gm'aza ispunjavao prostor, a na jeziku je osećao ukus pare.

Na kraju g. Bagins nije više mogao izdržati: »Proklet da si, Šmauže, ti crve!« ciknu on glasno. »Dosta je bilo igfanja žmurke! Pusti malo svetlosti pa me onda pojedi ako možeš da me uhvatiš!« Slaba jeka obiđe nevidljive zidove, ali ne bese nikakvog odgovora. Bilbo ustade, i shvati da ne zna u kojem pravcu da krene.

»Pitam se sad samo šta to, do vraga, Šmaug izigrava«, reče on. »Čini mi se da ga nema kod kuće danas (ili noćas, ili šta li već jest). Ako Oin i Gloin nisu izgubili svoje kresivo, možda možemo posvetliti malo, i baciti pogled unaokolo pre no što se sreća okrene.«

»Svetla!« povika on. »Može li iko kresnuti ognjilo?«

Među patuljcima je, naravno, zavladala prava uzbuna kad se Bilbo strmoglavio preko stepenika i tresnuo u dvoranu, i oni se još jače zbiše sedeći na onom mestu gde ih je on ostavio pri kraju tunela. »Pš! Pš!« prošištaše začuvši njegov glas i, mada su time omogućili hobitu da otkrije gde su, trebalo je vremena da izvuče bilo šta drugo

iz njih. Ali na kraju, kad je Bilbo stvarno počeo lupati nogom o pod, i iz sve snage urlati »Svetla!« svojim piskavim glasom, Torin se saglasi, te posla Oina i Gloina do njihovih zavežljaja na vrhu tunela. Uskoro treperenje svetlosti pokaza da se vraćaju, Oin sa zapaljenom malom borovom bakljom u ruci, a Gloin sa svežnjem drugih pod miškom. Žurno Bilbo otkaska do vrata i uze baklju; ali nije mogao ubediti patuljke da zapale i ostale, niti da mu se pridruže. Kako je Torin to pažljivo objasnio, gospodin Bagins je i dalje službeno njihov stručni obijač i istraživač. Ako on želi da se izlaže opasnosti paleći svetio, to je njegova stvar. Oni će u tunelu čekati na njegov izveštaj. Tako su oni seli pored vatre i posmatrali.

Videli su kako se mala tamna silueta hobitova kreće podom visoko podižući sićušno svetio. U kratkim razmacima, dok se još nalazio blizu njih, hvatali su odsjaje i zveket kad bi se on spotakao na pojedine predmete od zlata. Svetio se smanjivalo dok je odmicao prostranom dvoranom; zatim poče da se diže u vazduhu poigravajući. Bilbo se uspinjao na veliku hrpu blaga. Uskoro je dospeo na vrh i produžio dalje. Tad su videli kako je zastao i sagnuo se za časak, ali nisu znali zbog čega.

Bio je to Svetokamen, Srce Planine. To je Bilbo pretpostavio prema Torinovom opisu; ali uistinu nisu mogla postojati dva takva dragulja, čak ni u tako veličanstvenoj riznici, pa čak ni u celom svetu. Sve dok se penjao, isto belo zračenje sijalo je pred njim i privlačilo njegove stope. Postepeno, ono preraste u malu loptu od bezbojnog svetla. Sad kad se primakao, čitava njena površina zaškri mnogobrojnim treperavim varnicama, što su se odražavale i prskale u lepršavoj svetlosti njegove baklje. Naposletku se nadnesen zagleda u nju i dah mu se preseče. Veliki alem-kamen sijao je pred njegovim nogama vlastitim unutrašnjim svetlom, no pored toga, patuljci, koji su ga odavno iskopali iz srca planine, behu ga srezali i izbrusili tako da sakuplja svu svetlost koja pada na nj, preobražavajući je u deset tisuća belih zrakova ispresecanih svetlucanjem duge.

Neočekivano Bilbova se ruka ispruži prema njemu privučena njegovom čarolijom. Mala mu ruka nije mogla da se sklopi oko

njega, jer to bese velik i težak dragulj, ali on ga podiže, zatvori oči, i gurnu ga u najdublji džep.

»Sad sam stvarno provalnik!« pomisli on. »No ipak ću morati da kažem o ovome patuljcima - jednom prilikom. Oni su sami rekli da rnođu lično izabrati i uzeti svoj deo i ja verujem da bih izabrao ovo, a da oni uzmu sve ostalo!« No ipak ga je mučilo neugodno osećanje da to probiranje i uzimanje nije, u stvari, uključivalo ovaj veličanstveni dragulj, i da će oko toga još biti neprilika.

Zatim produži dalje. Spusti se niz drugu stranu velike hrpe, i plamičak njegove baklje nestade iz vidokruga patuljaka koji su posmatrali. No uskoro ga ponovo ugledaše mnogo dalje. Bilbo je koračao dvoranom.

On nastavi dok ne stiže do velikih vrata na drugoj strani, i tu ga struja vazduha os veži, ali umalo ne ugasi njegovu baklju. Proviri bojažljivo i spazi veliki prolaz i nejasan početak širokih stepenica koje su nestajale u tami. A još ne bese ni zvuka ni znaka od Šmauga. Upravo se spremio da okrene natrag, kad se neko crno obličje sjuri na njega, i očeša mu lice. On pisnu i stuknu, saplete se unatrag i pade. Njegova baklja ispade i ugasi se!

»Pretpostavljam i nadam se da je to samo slepi miš!« reče on utučeno. »Ali šta sad da radim? Gde je istok, jug, sever ili zapad?«

»Torine! Baline! Oine, Gloine! Fili! Kili!« vikao je on što ga je grlo nosilo - no to se činilo kao tanušan zvuk u prostranoj tmuni. »Ugasilo se svetio! Neka neko dođe da me nađe i pomogne mi!« Za trenutak sasvim ga napusti hrabrost.

Patuljci su jedva čuli njegove povike, a jedina reč koju su razabrali bila je »pomogne!«

»Šta se to pod nebom ili pod zemljom zbiva s'ad?« reče Torin.

»Izvesno je da nije zmaj, jer on ne bi nastavio da cvili.«

Očeknuše čas-dva, ali još nije bilo nikakvih zvukova koje proizvodi zmaj, nikakvih zvukova, u stvari, sem udaljenog Bilbovog glasa. »Hajde, neka neko upali još jednu ili dve baklje!« naredi Torin. »Izgleda da moramo krenuti u pomoć našem obijaču.«

»Mislim da je došao i red na nas da pomognemo«, reče Balin, »evo, ja sam spreman da pođem. Uostalom, čini mi se da zasad nema opasnosti.«

Gloin upali još nekoliko baklji, i onda se svi iskradoše, jedan po jedan, i krenuše duž zida najžurnije što su mogli. Ne potraj'a dugo kad sretoše Bilba, koji se sam vraćao prema njima. Njemu se povratila bila razboritost čim je spazio treperenje njihovih baklji.

»Samo slepi miš i ugašena baklja, ništa strašno!« reče on odgovarajući na njihova pitanja. Mada im je laknulo, svi su bili skloni da budu namćorasti što su uplašeni ni zbog čega; a šta bi oni rekli da im je tog časa rekao za Svetokamen, stvarno ne znam. Već sam letimičan odsjaj blaga što su ga spazili idući ponovo je potpalio svu vatru njihovih patuljskih srdaca; a kad se srce patuljka, makar i onog najdostojnijeg poštovanja, razbudi zlatom i draguljima, on postaje odjedanput neustrašiv, a može postati i jarostan.

I odista, patuljke više nije trebalo nagovarati. Svi su sad, dok im se prilika pružala, bili željni da istražuju dvoranu, i spremno poverovaše da je, za sada, Šmaug otišao od kuće. Svako od njih dohvati zapaljenu baklju; pomno osmotrivši najpre jednu pa drugu stranu, oni zaboraviše na strah pa čak i na opreznost. Razgovarali su glasno i međusobno se dovikivali, dižući staro blago sa hrpe ili skidajući ga sa zida i držeći ga spram svetla, milujući ga i opipavajući.

Fili i Kili bili su skoro razdragani; nađoše mnoge zlatne harfe koje su još visile naokolo, te ih stadoše skidati i trzati srebrne žice u njih udenute; a kako to behu čarobne harfe (i budući da ih zmaj, koji je imao malo razumevanja za muziku ni dotakao nije), behu još naštimane. Tamna sala ispuni se melodijom koja je dugo pripadala muku. Ali većina patuljaka bila je praktičnija: oni su sakupljali dragulje i nabijali džepove, i sa uzdahom puštali da ono što nisu mogli poneti klizne kroz prste natrag. Ni Torin nije zaostajao za njima; no on je sve vreme na sve strane tražio nešto što nije mogao pronaći. Bio je to Svetokamen, ali o tome nije još nikom rekao ni reci.

Sad patuljci poskidaše oklope i oružje sa zidova i naoružашe se. Torin je zaista izgledao kraljevski, u panciru od pozlaćenih prstenova, sa srebrom okovanom drškom bradve udenutom u pojas načičkan dragim kamenjem.

»Gospodine Baginse!« doviknu on. »Ovde je prva rata vaše nagrade! Odbaci svoj stari kaput i obuci ovaj!«

Rekavši to, on navuče na Bilba malu pancirsku košulju, davno iskovanu za nekog mladog princa. Bila je od srebrnog čelika, koji vilovnjaci zovu mithril, a uz nju je išao pojas od bisera i kristala. Laganu kacigu od oslikane kože, odozdo pojačanu čeličnim alkama, a po ivicama okovanu belim draguljima, na takli su hobitu na glavu.

»Osećam se veličanstveno«, pomisli on, »ali verujem da izgledam prilično budalasto. Kako li bi to tek bilo smešno onima na Brdu kod kuće! Pa ipak mi je žao što nigde nema ogledala!«

Ipak je g. Bagins očuvao više razboritosti i pred opčinjavajućim dejstvom blaga nego što ga je bilo u glavama patuljaka. Mnogo pre nego što su se patuljci zamorili od pretraživanja blaga njemu je dosadilo i on sede na pod, pitajući se uznemireno kakav li će biti ishod svega ovoga. »Ja bih dao pogolemu hrpu ovih dragocenih pehara«, pomisli on, »za gutljaj nečeg ohrabrujućeg iz jedne od Beornovih drvenih činija!«

»Torine!« viknu on glasno. »Šta ćemo sad? Naoružani smo, ali čemu je ikad služilo oružje protiv Šm'auga Strahobalnog? Ovo blago još nije zadobijeno. Mi još uvek ne tražimo zlato, nego način da se spasemo; predugo već iskušavamo sreću!«

»Istinu zboriš!« odgovori Torin pribravši se. »Hajdemo! Ja ću vas voditi. Ni u tisuću godina ne bih mogao zaboraviti puteve ove palate.« Onda on doviknu ostale, i svi se sakupiše, te, noseći baklje visoko nad glavama, prodoše kroz razjapljena vrata, uz mnogo čeznutljivih pogleda bačenih preko ramena.

Svoje blistave pancirske košulje ponovo prekriše starim ogrtačima, a sjaktave kacige dronjavim kapuljačama, i jedan po jedan idahu za Torinom, linija malih svetlosti u tami, koja je često zastajala da ponovo oslušne u strahu čuje li se buka zmajevog povratka. Iako

su stare dekoracije odavno istrunule ili bile uništene, i mada je sve bilo zagađeno i sprženo dolascima i odlascima čudovišta, Torin je prepoznao svaki prolaz i svaki zaokret. Uspeše se uz dugačke stepenice, skrenuše i pođoše nadole širokim prolazima punim jeke, ponovo skrenuše i ponovo su se uspinjali stepenicama, pa opet uz druge stepenice. Ove su bile glatke, isklesane u živoj steni, široke i lepe; i naviše, naviše uspinjahu se patuljci, ne naišavši ni na kakav znak života, osim tajanstvenih senki koje su bežale pred primicanjem njihovih baklji lelujavih na promaji.

Stepenice, međutim, nisu bile pravljene za hobitske noge, i Bilbo je upravo počeo osećati kako neće moći dalje, kad se odjednom krov izdiže visoko i daleko izvan dohvata svetlosti njihovih baklji. Bledo čkiljenje naziralo se kroz neki veoma visok otvor, a vazduh svezi je zamirisa.

Kroz velika vrata, koja su visila na šarkama iskrivljena i napola sagorela, do njih je dopirala slaba svetlost.

»Ovo je velika odaja Trorova«, reče Torin. »Dvorana za svečanosti i savetovanja. Odavde nije daleko do Glavnog ulaza.« Prođoše kroz odaju u ruševinama. Tamo su trunuli stolovi; tu su se valjale isprevtane stolice i klupe, pougljenisane i u stanju raspadanja. Lob'anje i kosti ležale su u prašini na podu između kondira i zdela i slomljenih rogova iz kojih se nekad pilo. Prođoše još nekoliko vrata na drugom kraju, kad im uši ispuni žubor vode, a sivkasto osvetljenje postade iznenada mnogo jasnije.

»Tamo je izvor reke Trk«, reče Torin. »Ona se odavde spušta do Glavnog ulaza. Krenućemo tim putem!«

Iz mračnog otvora u licu stene izbijala je penušava voda, i tekla kovitlajući se uskim kanalom, prosečenim pravo i duboko veštinom drevnih ruku. Pored nje se pružao kamenom popločan put, dovoljno širok da mnogo ljudi ide njime naporedo. Potrčашe ovim putem, zaokrenuše još jednom široko, i gle! Pred njima je bila moćna svetlost dana. Napred se dizala velika kapija, u kojoj se još razbirahu ostaci starih rezb'arija, koliko god da behu izlizane, oštećene i pocrnele. Prigušeno izmaglicom, sunce je između planinskih visova

odašiljalo svoj bleđi sjaj, i zlatne zrake padale su na pločnik pored praga.

Kovitlac slepih miševa probuđenih iz sna njihovim zadimljenim bakljama nadleteti ih; dok su jurili napred, noge su im sklizale po kamenju izglačanom i uslinjenom od zmajevih prolazaka. Sad se pred njima voda bučno rušila napolje i peneći se nestajala prema dolini. Baciše svoje izbledele baklje na zemlju i zastadoše zureći zaslepljenim očima. Behu stigli do Glavnog ulaza, i gledali su na Dol.

»Pazi!« reče Bilbo. »Nikad nisam očekivao da ću gledati kroz ova vrata. I nikad nisam očekivao da će mi biti toliko drago što ponovo vidim sunce i osećam vetar na licu. Ali, Hu! Ovaj vetar je hladan!«

I bio je. Oštar istočni vetar duvao je noseći pretnju n'astupajuće zime. Kovitlao se preko i oko ogranaka Planine prema dolini, i uzdisao među stenama. Nakon duga vremena što ga provedoše tmuleći se u zaparenim dubinama špilja u kojima je obitavao zm'aj, drhtali su na suncu.

Odjednom Bilbo shvati da on nije samo umoran nego isto tako i strašno gladan. »Čini se da su kasni jutarnji s'ati«, reče on, »te ja pretpostavljam da je manje-više vreme za doručak, ako ima išta da se doručkuje. Ali ne mislim da je prag Šmaugovih ulaznih vrata najbezbednije mesto za doručak. Hajdemo stvarno negde gde možemo malčice posedeti na miru!«

»Ispravno!« reče Balin. »A ja mislim da znam kojim bi putem trebalo ići: valjalo bi da se dohvatimo stare osmatračnice na jugoistočnom kraju Planine.« »Koliko je to udaljeno?« upita hobit. »Pet sati brzog hoda, verujem da nema više. Put će biti težak. Cesta što od Ulaza vodi levom stranom reke izgleda sva razvaljena. Ali pogledajte dole! Reka naglo Savija istočno, preko Dola i ispred ruševina grada. Na tom je mestu nekad stajao mcfst, vodeći do strmih stepenica koje su se uspinjale desnom obalom, a tako i do puta koji vodi prema brdu Vran. Tu se nalazi (ili se nalazila) staza koja ostavlja

cestu i uspinje se do osmatračnice. No to je veoma težak uspon, čak i ako su stare stepenice još tamo.«

»Teško meni!« zagunđa hobit. »Još hodanja i još penjanja bez doručka! Pitam se koliko smo samo doručaka i ostalih obroka propustili u onoj odvratnoj rupi bez časovnika i bez vremena?«

Činjenicama za volju, dve noći i dan među njima behu prošli (i ne sasvim bez hrane) otkad je zmaj smrskao čarobna vrata, ali Bilbo se bio sasvim zabrojao, i po njemu je to mogla biti jedna noć ili celih sedam noći. »Hej, hej!« reče Torin smejući se - njegov duh počeo je ponovo da oživljava - i zveckajući dragim kamenjem u džepovima. »Ne nazivaj moju palatu odvratnom rupom! Sačekaj malo dok bude očišćena i dekorisana!«

»To neće biti dok Šmaug ne skonča«, reče Bilbo zlovoljno. »Uzgred gde je on? Dao bih dobar doručak da saznam. Nadam se da ne sedi gore na vrhu Planine posmatrajući nas!«

Ova pomisao strahovito uznemiri patuljke, i oni žurno odlučiše da su Bilbo i Balin u pravu.

»Moramo se maknuti odavde«, reče Dori. »Osećam se kao da su mi njegove oči na potiljku.«

»Ovo je hladno, pusto mesto«, reče Bombur. »Ima recimo, šta da se pije, ali ne vidim ni traga kakvoj hrani. Zmaj bi uvek morao biti gladan u ovakvom kraju.«

»Hajdemo! Hajdemo!« povikaše ostali. »Hajdemo Balinovom stazom!«

Podnožje stenovitog zida sa desne strane nije bilo prohodno, tako da su se probijali između kamenja na levoj obali reke, a praznina i pustoš uskoro ponovo otrezniše i samog Torina. Našli su da je most o kome je Balin govorio odavno pao, i najveći deo njegova kamenja behu sad samo veliki obluci u plitkoj, bučnoj matici; no oni bez mnogo teškoća pregaziše vodu, da bi pronašli stare stepenice i uspeli se na visoku obalu. Nakon kratkog pešačenja naiđoše na stari put, a nedugo zatim stigoše u duboki do zaštićen među stenama; tu su se

malo odmorili i spremili doručak kakav su mogli, uglavnom krom i vodu. (Ako želite znati šta je to kram, moram priznati da ne znam recept; znam samo da je nalik na kekse; trajnost mu nije ograničena, trebalo bi da bude hranljiv, ali zasigurno ne predstavlja nikakvu poslasticu, pošto je, u stvari, veoma nezanimljiv osim kao vežba u žvakanju. Pravili su ga ljudi sa Jezera za duga putovanja.)

Nakon toga produžiše dalje; sad je put udarao na zapad ostavljajući reku, i velika p'adina ogranka Planine usmerenog prema jugu bila je sve bliža. Konačno dođoše do planinske staze. Pentrala se okomito uvis, te su klancali sporo jedan za drugim, dok napokon u kasno posle podne ne dosegoše vrh grebena odakle ugledaše zimsko sunce kako se spušta prema zapadu.

Ovde nađoše čistinu otvorenu sa tri strane, ali zagrađenu prema severu kamenom liticom u kojoj je bio otvor nalik vratima. Sa tih vrata širio se pogled nadaleko prema istoku i jugu i zapadu.

»Ovde smo«, reče Balin, »u staro doba uvek držali stražara, a ova vrata za nama vode u odaju isklesanu u steni koja je ovde bila napravljena kao stražarnica. Postojao je svuda po Planini veći broj ovakvih mesta. No u danima našeg blagostanja činilo se da je stražarenje malo potrebno, a straže su postale isuviše bezbrižne, verovatno - inače smo mogli biti unapred obavješteni o nailasku zmaja, i sve je moglo uzeti drugačiji tok. No, eto, ovde sad možemo ležati skriveni i zaštićeni izvesno vreme, u mogućnosti da vidimo mnogo a da sami ne budemo primećeni.«

»Sve je beskorisno ako smo bili viđeni u dolasku«, reče Dori, koji je stalno pogledao prema vrhu Planine, kao da očekuje da vidi Šmauga uspravijenog tamo poput ptice rta vrhu kakvog tornja.

»To je ono što moramo reskirati«, reče Torin. »Danas ne možemo dalje.«

»Tako je, tako je!« povika Bilbo, i baci se na zemlju.

U kamenoj odaji bilo je dovoljno mesta za stotinu, a postojala je još jedna m'ala prostorija nešto dublje i dalje od hladnoće napolju. Mesto je bilo sasvim pusto; izgledalo je da ga čak ni divlje životinje nisu upotrebljavale za sve vreme Šmaugove vladavine. Tu su spustili

svoj tovar; jedni se smesta baciše na tle i zaspāše, dok su drugi sedeli pored spoljašnjih vrata razmatrajući svoje planove. Ali njihov razgovor se neprestano vraćao na jedno: gde je Šm'aug? Gledali su prema zapadu, ali ništa se nije videlo, ni na istoku ničeg nije bilo, a ni na jugu nije bilo nikakvog traga zmaju, i samo se videlo kako se sakuplja mnoštvo ptica. To su dugo promatrali sa čuđenjem; ali nisu se ni za dlaku prim'akli objašnjenju toga, kad se ukazaše prve mrzle zvezde.

14. VATRA I VODA

Sad ako i vi želite, kao što to žele patuljci, da čujete vesti o Šmaugu, morate se vratiti opet u ono veče od pre dva dana, kad je on zgruvao vrata i odleteo u divljem besu.

Stanovnici Jezergrada Ezgarota bili su uglavnom u kućama, jer je sa tamnog istoka duvao hladan vetar, ali nekolicina ljudi šetala je kejevima, i posmatrala, zato što su to voleli da čine, kako zvezde sinu iz mirnih delova jezera čim se pojave na nebu. Pogled na Samotnu planinu bio je iz njihova grada uglavnom zaklonjen niskim brdima na suprotnom kraju jezera, kroz koja se, dolazeći sa severa, probijala reka Trk. Jedino se njen vrh mogao videti po jasnom vremenu, ali su i njega retko gledali, jer je delovao zlokobno i sumorno čak i u svetlosti jutra. Sad bese iščezao, skriven u tami.

Iznenada se ponovo ukaza; kratki blesak taknu ga i izblede.

»Pogledaj!« reče jedan. »Ponovo svetlost! Protekle noći stražar je posmatrao kako se javlja i nestaje od ponoći do zore. Tamo se nešto događa.«

»Možda Kralj pod Planinom kuje zlato«, reče drugi. »Dugo je vremena prošlo otkako je otišao na sever. Vreme je već da se dokaže istinitost starih pesama.«

»Kakav kralj?« javi se drugi sumornim glasom »Više je nego sigurno da je to pljačkaška vatra Zmaja, jedinog kralja pod Planinom koga smo ikad znali.«

»Ti uvek slutiš na zlo!« rekoše ostali. »Sve od poplave do otrovne ribe. Misli o nečem veselijem!«

Tada se iznenada silna svetlost ukaza u procepu brda i čitav severni deo jezera obli zlato. »Kralj pod Planinom!« povikaše oni. »Njegovo blago je kao sunce, njegovo srebro kao česma, njegove

reke zlatom teku! Zlatna reka teče iz Planine!« vikahu oni, a posvuda se otvarahu prozori i odjekivahu užurbani koraci.

Ponovo zavlada opšte uzbuđenje i oduševljenje. Ali čovek sumornog glasa silno hitajući odjuri Gospodaru. »Nailazi zmaj ili sam ja skrenuo pameću!« povika on. »Odsecite mostove! Na oružje! Na oružje!«

Odjedanput se ogłosiše trube na uzbunu, odjekujući duž kamenitih obala. Klicanje prestade i veselost se prometnu u strah. Tako je ispalo da ih zmaj nije zatekao baš sasvim nepripremljene. Za tili čas, tolika je bila njegova brzina, ugledali su ga kao vatrenu kometu koja juri prema njima i postaje sve grdnija i sve svetlija, tako da se i najšašaviji među njima ončas uveriše kako sa proročanstvima nešto nije u redu. Ipak su imali na raspolaganju malčice vremena. Svaki sud u gradu bio je napunjen vodom, svaki borac naoružan, svaka strela i svaki džoit spremni, a most prema kopnu srušen i uništen, pre no što je gromot Šmaugovog užasnog približavanja postao glasan, a jezero se ustalasalo crveno poput vatre pod strahovitim lepetom njegovih krila.

Sred vriske i povika ljudi on se ukaza nad njima jureći pravo k mostu i - bi zaustavljen! Most je nestao, a njegovi neprijatelji nalazili su se na ostrvu u dubokoj vodi - odveć dubokoj i mračnoj i hladnoj za njegov ukus. Da se uvalio u nju, digli bi se takav dim i para da bi sav kraj danima obavijala magla; ali jezero je bilo moćnije od njega, ugasilo bi ga pre no što bi uspeo da prođe.

Ričući, ponovo nadleteli grad. Pljusak tamnih strelica diže se tukući i kloparajući o njegove ljuštire i drago kamenje, i sažežene njegovim dahom njihove badrljice. plamteći i šišteći, padoše natrag u jezero. Nikakav vatromet koji biste mogli zamisliti ne bi mogao da se poredi sa prizorima te noći. Na unjkanje lukova i pisak truba gnev zmajev rasplamsavao se do vrhunca, dok nije bio njime sasvim zaslepljen i zaluđen. Niko se nije usudio odupreti mu se već toliko vekova; niti bi se sada usudili da ne bese čoveka sumornog glasa (po imenu Bard), koji je trčao tamo-amoo bodreći strelce i navaljujući na Gospodara da im izda naredbu da se bore do poslednje strele.

Vatra je suklljala iz zmajevih čeljusti. Kružio je jedno vreme u visini nad njima, osvetljavajući čelo jezera; drveće duž obale sijalo je kao bakar i kao krv s nemirnim senkama guste pomrčine u podnožju. Zatim je kidisao pravo nadole kroz pljusak strela, ne obazirući se u svom besu, ne trudeći se da okrene ljuspaste strane prema neprijatelju, usredsređen samo na to da im zapali grad. Stuštio se dole, prošišao i ponovo uzleteo, i mada je sve bilo natopljeno vodom pre njegovog nailaska, vatra suknu iz slamnatih krovova i po ivicama drvenih greda. Još jednom je iz stotinu ruku sve varnice zasula voda. U kovitlacu zmaj ponovo naiđe. Jedan udar njegova repa i krov Opštinske kuće smrskan je i rasturen. Neugasivi plamenovi suknuše visoko u noć. Još jedan udarac, i još jedan, pa još jedna kuća, a za njom druga, planuše i srušiše se; a još nijedna strela nije zaustavila Šmauga, niti ga povredila više nego komarac.

Već su na sve strane ljudi skakali u vodu. Žene i decu su zbijali u pretrpane čamce na vodenom trgu. Oružje je odbačeno. Posvuda se oglesiše kuknjava i plač tamo gde su se do maločas pevale stare pesme o budućem veselju i o patuljcima. Sada su ljudi proklinjali njihova imena. I sarn Gospodar okrenuo se svom velikom pozlaćenom čamcu nadajući se da će u toj pometnji odveslati i spasti glavu. Uskoro će čitav grad biti srušen i spaljen do površine jezera.

Tome se nadao zmaj. Što se njega tiče, svi mogu da se potrpaju u čamce. Tako bi se fino zabavljao loveći ih, ili ostavivši ih tu da umru od gladi. A pokušaju li samo da se iskrcaju na kopno, on će biti spreman. Uskoro će zapaliti sve drveće duž obale i sažeci svako polje i livadu. U ovom trenutku on je uživao u zabavi poigravanja s gradom više nego što je uživao u bilo čemu već godinama.

Ali stajala je tu još jedna grupa strelaca koja se održala među kućama u plamenu. Njihov kapetan bio je Bard, sumornog glasa i sumornog lica, koga su njegovi prijatelji optužili da sluti poplave i otrovnu ribu, mada su znali njegovu vrednost i srčanost. On je bio potomak stare loze Giriona, Gospodara Dola, čija su žena i dete

izbegli veoma davno iz ruševina niz reku Trk. Sad je on gađao iz svog velikog luka od tISOvine, dok nije odapeo sve strele osim jedne. Plamenovi su mu se primicali. Drugovi su ga upravo napuštali. On savi svoj luk poslednji put.

Iznenada, iz tame nešto doleprša na njegovo rame. On se trgnu - ali to bese samo stari drozd. Ne plašeći se, spusti mu se pored uha da mu saopšti vest. Udivljen, on shvati da razabire njegov govor, budući da je bio od doIske rase.

»Čekaj! Čekaj!« reče mu drozd. »Izlazi mesec. Pazi ria duplju u levoj strani njegovih grudi kad prileti i okrene se nad tobom!« I dok je Bard zastao u čudu, drozd ga obavesti o novostima iz Planine i o svemu što je čuo.

Tad Bard zategnu tetivu svog luka do uha. Zmaj se vraćao u krugu, leteći nisko, i dok se približavao, mesec iziđe nad istočnom obalom posrebrivši njegova velika krila.

»Strelo!« reče strelac. »Crna strelo! Sačuvao sam tebe poslednju. Nikad me nisi izneverila i uvek sam te povraćao. Nasledio sam te od svog oca, a on od svojih starih. Ako stvarno stižeš iz kovačnice istinskog Kralja pod Planinom, kreni sad, i srećno!«

Zmaj kidisa još jednom niže nego ikad, a kad se obrnuo, ponirući, trbuh mu z'asija belo sa sjaktavim plamenovima dragulja na mesečini - osim na jednom mestu. Veliki luk zaječa. Crna strela jurnu pravo iz tetive, pravo ka duplji ukraj leve strane grudi gde je prednja noga bila široko izbačen'a. Tu se zabode i nestade, vršak, i badrljica i pero; tako žestoko bese hitnuta. S urlikom od koga su oglušili ljudi, koji je cepao drvlje i od kojeg je prskalo kamenje, Šmaug sunu sukljajući uvis, preturi se i stropošta iz visine dole u propast.

Tačno posred grada je pao. Njegovi zadnji trzaji raspršiše grad u varnice i žar. Jezero sve prekri. Diže se strahovita para, bela u nagloj tami pod mesecom. Nastupi šištanje, šikljajući vrtlog, a potom tišina. I to je bio kfaj Šmauga i Ezgarota, ali ne i Barda.

Mesec se uzdizao više i više, a vetar je postajao sve glasniji i sve hladniji. On smota belu maglu u nagnute stubove i užurbane oblake i potera je na zapad tako da je rasu u pokidane dronjke nad močvarama

pred Mrkom šumom. Tad se ukaz'аше mnogi čamci kao crne tačke na površini jezera, a vetar donese glasove ljudi Ezgarota koji su oplakivali svoj izgubljeni grad i svoja dobra i porušene kuće. Imali su oni u stvari zbog mnogo čega da budu zahvalni, da su razmislili malo, mada se od njih to nije moglo ni očekivati u tom trenutku: tri četvrtine stanovnika grada umaklo je sačuvavši bar život; njihove šume i polja i pašnjaci i stoka i najveći deo čamaca ostali su neoštećeni; a zmaj je bio mrtav. Pravi značaj toga oni ne behu još shvatili.

Sakupiše se duž zapadne obale, u ucveljenim gomilama, drščući na hladnom vetru, a njihovo prvo negodovanje i gnev behu upućeni Gospodaru, koji je tako žurno ostavio grad, dok su neki još bili spremni da ga brane.

»Možda je on dovoljno mudar da obavlja poslove - posebno svoje privatne poslove«, mrmljali su neki, »no on je nikakav kad se bilo šta ozbiljno dogodi!« A hvalili su hrabrost Bardovu i njegov poslednji strahoviti hitac. »Samo da nije i on platio glavom«, rekoše svi, »učinili bismo ga kraljem. Bard zmajoubilac od loze Giriona! Avaj, što smo ga izgubili!« A usred tog njihovog razgovora jedan visoki lik izdvoji se iz senke. Bio je natopljen vodom, crna mokra kosa zastirala mu je lice i ramena, a neki žestok plamen goreo u očima.

»Bard nije izgubljen!« uzviknu on. »On je skočio glavačke sa Ezgarota kad je neprijatelj bio usmrćen. Ja sam Bard, od loze Giriona; ja sam pogubilac zmaja!«

»Kralj Bard! Kralj Bard!« povikaše oni; ali Gospodar zaškrjuta zubima.

»Girion je bio gospodar Dola, ne kralj Ezgarota«, reče on. »U Jezergradu uvek smo birali gospodare među starima i mudrima, i nismo trpeli vlast onih koji su samo borci. Neka se »Kralj Bard« vrati u svoje kraljevstvo - Dol je sada oslobođen njegovom neustrašivošću i ništa više ne sprečava njegov povratak. I svi koji žele mogu otići sa njim, ako više vole hladno kamenje u senci Planine od zelenih obala

jezera. Mudri će ostati ovde u nadi da ćemo opet podići svoj grad, i potom ponovo uživati u njegovom miru i blagostanju.«

»Mi hoćemo Kralja Barda!« vičući odvratiše oni koji su bili blizu. »Dosta nam je bilo starih ljudi i prebrojavača novca!« A oni koji su bili malo dalje prihvatili povike: »Živeo Strelac, dole cicije!« A jeka te graje pronosila se obalom.

»Ja sam poslednji koji bi potcenjivao Barda Strelca«, reče Gospodar lukavo (jer je Bard sad stajao sasvim blizu njega). »On je noćas zaslužio istaknuto mesto na spisku dobročinitelja našeg grada; i zaslužuje da se o njemu ispevaju mnoge neprolazne pesme. Ali zašto, o, narode?« Ovde se Gospodar podiže na noge progovorivši veoma glasno i jasno. »Zašto mene okrivljujete za sve? Zbog kakve greške treba ja da budem svrgnut? Ko je probudio zmaja iz njegova dremeža, mogao bih da pitam? Ko je dobio od nas bogate poklone i obilnu pomoć i naveo nas da poverujemo kako se stare pesme mogu ostvariti? Ko se poigrao našim mekim srcem i naivnom maštom? Kakvo su to zlato poslali oni niz reku da nas nagrade? Zmajevu vatru i propast! Od koga ćemo mi tražiti da nam nadoknadi štetu, da pomogne našim udovicama i siročadi?«

Kao što primećujete, Gospodar nije došao na svoj položaj tek tako. Rezultat njegovih reci je bio da su ljudi za tren sasvim zaboravili na ideju o novom kralju, usmerivši svoj gnev prema Torinu i njegovoj Družini. Na sve strane čule su se reci ogorčenja i srdžbe; a mnogi od onih koji su ranije najglasnije pevali stare pesme, isto tako glasno vikahu sad kako su patuljci pokrenuli zmaja protiv njih namerno!

»Budale!« reče Bard. »Zašto trošite reci i gnev na ona nesrećna stvorenja? Oni su svakako nestali u vatri pre nego što je Šmaug došao k nama.« Tu mu usred reci srce zaigra pri pomisli na legendarno blago Planine koje leži bez vlasnika ili čuvara, i odjednom začuta. Ostvario bi Gospodareve reci i obnovio Dol, prepun zlatnih zvona, kad bi samo mogao naći ljude.

Nakon duže pauze on ponovo uze reč: »Nije ovo čas za ljutite reci, Gospodaru, niti za razmatranje planova o velikim promenama.

Posao nas čeka. Još služim vas - mada nakon izvesnog vremena mogu razmisliti ponovo o vašim recima i otići na sever sa svima onima koji žele da me slede.«

Zatim krenu krupnim koracima da pomogne u raspoređivanju logora i u zbrinjavanju bolesnih i ranjenih. Ali Gospodar ostade sedeći na zemlji, i samo ga je smrknutim pogledom pratio dok se udaljavao. Razmišljao je mnogo, ali govorio nije ništa, osim kad je trebalo pozvati ljude da mu donesu vatru i hranu.

Tek što je zašao među ljude, Bard primeti da se poput požara širi razgovor o ogromnom blagu što je sad ostalo bez čuvara. Ljudi su govorili kako će se obešteti uskoro za sve svoje nevolje, a i o blagu koje će preteći i koje mogu iskoristiti da kupe raskošne stvari sa juga, a to im je veoma podiglo duh u nevolji. I dobro je što je tako bilo, jer to bese noć sva prožeta hladnoćom i nevoljom. Zaklon se mogao pribaviti samo za nekolicinu (Gospodar ga je dobio), a nedostajalo je i hrane (čak je i Gospodar oskudevao). Mnogi od onih koji su se nepovređeni spasli iz srušenog grada razboleše se od vlage i hladnoće i jada te noći, i posle umreše; a potonji dani donese mnogo bolesti i veliku glad.

U međuvremenu Bard je preuzeo vodstvo izdajući naredjenja kakva je on želeo, mada uvek u Gospodarevo ime, prihvativši se teškog zadatka da upravlja ljudima i priprema za njihovu zaštitu i smeštaj. Najverovatnije je da bi većina stradala u zimi koja je naglo smenila jesen da se pomoć nije našla pri ruci. Ali pomoć je brzo stigla, jer je Bard smesta odaslao brze glasnike uz reku do Šume da potraže pomoć od kralja šumskih vilovnjaka; a ovi glasnici nađoše vilovnjačku vojsku već u pokretu, mada je to bio tek treći dan nakon Šmaugovog pada.

Vilinkralj je bio primio obaveštenje od vlastitih glasnika i od ptica koje su volele njegov narod i tako je već znao mnogo o onome što se dogodilo. Odista silno uzbuđenje zavladao je među svim krilatim bićima nastanjenim na granicama što ih obeležiše zmajeva pustošenja. Čitav vazduh bio je ispunjen jatima koja su kružila naokolo, a njihovi glasnici u hitrom letu šestarili su amo--tamo preko

neba. Nad ivicama šume čulo se zviždanje, kričanje i dudukanje. Dalje nego što doseže Mrka šuma širio se glas: »Šmaug je mrtav!« Sumorilo je lišće i čuljile se radoznale uši. I pre nego što je Vilinkralj izjahao, novosti su se proširile na zapad sve do borovih šuma Maglenih planina; Beorna je ta vest zatekla u njegovoj brvnari, a bauci sazvaše sabor u svojim špiljama.

»Bojim se da će ovo biti poslednje što smo čuli o Torinu Hrastoštitu«, reče Vilinkralj. »Bolje bi mu bilo da je ostao kod mene u gostima. No bilo kako bilo«, dodade on, »dok jednom ne smrkne, drugom ne svane.« Jer ni on ne bese smetnuo s uma legendu o Trorovu blagu. Tako je ispalo da ga Bardove glasonoš zatekoše kako maršira sa mnogo strelaca i kopljonoša; a vrane su se gusto jatile nad njim, jer one smatrahu da se ponovo budi rat, kakvog već vekovima ne bese u ovim krajevima.

Ali kralj, saslušavši molitelje Bardove, smiluje se, jer bio je on gospodar poštenog i blagorodnog naroda. Skrenuvši svoje čete, koje su isprva bile usmerene prema Planini, on pohita sada niz reku do Dugačkog jezera. Pošto nije imao dovoljno čamaca ni splavova, vojska je bila prisiljena krenuti peške, zaobilaznim putem; ali velike količine zaliha otpremljene su vodenim putem. Uz to, vilovnjaci su lakonogi, i mada u ovo vreme nisu bili baš posebno svikli maršir'anju ni nesigurnoj zemlji koja se prostirala između Šume i Jezera, odmicali su uglavnom brzo. Samo pet dana nakon zmajeve smrti oni izbiše na obalu i ugledaše ruševine grada. Naišli su na dobar prijem, kao što pretpostavljate, a ljudi i njihov Gospodar benu spremni prihvatiti svaku pogodbu za budućnost da bi se odužili Vilinkralju za pomoć.

Raspored je brzo načinjen. Gospodar je ostao tu sa ženama i decom, sa starima i bolesnima; uz njega je ostalo nešto zanatlija i mnogo veštih vilovnjaka; oni se predadoše obaranju stabala i sakupljanju drvene građe poslate iz Šume niz reku. Potom se prihvatiše dizanja mnogih koliba uz obalu za zaštitu od zime; a istovremeno, po Gospodarevim uputstvima, počеше planirati novi grad, zamišljen da bude još lepši i čak veći nego pre, ali ne na istome

mestu. Pomerili su se dalje uz obalu prema severu; u njih bese ušao neki strah od vode koja je progutala zmaja. On se više nikad neće vratiti na svoj zlatni ležaj; ležaće tu hladan kao kamen, sklupčan na plitkom dnu. Tu su se, po lepom vremenu, vekovima mogle videti njegove ogromne kosti među hrpom ruševina staroga grada. Ali malo se ko usuđivao preći preko tog prokletog mesta, a baš niko se nije drznuo da skoči u cvokotavu vodu i dođe do dragog kamenja koje je spalo sa njegovog trupla.

Ali svi ratnici koji su još mogli poneti oružje i najveći deo Vilinkraljevog ljudstva, pripremiše se da krenu na sever u Planinu. I tako se dogodilo da je jedanaestog dana nakon rušenj'a grada predvodnica njihove armije prošla kroz kameni tesnac na kraju jezera i zašla u pustošne krajeve.

15. NAVLAČE SE TMASTI OBLACI

Sad ćemo se vratiti Bilbu i patuljcima. Svu noć su se smenjivali na straži, ali jutro osvanu, oni ne čuše niti videše ikakav znak opasnosti. No sve gušće su se jatile ptice. Čitave čete došle su leteći sa juga; a vrane iz Planine koje su ostale u životu neprestano su kružile i kričale nad njima.

»Nešto čudno se događa«, reče Torin. »Prošlo je vreme jesenje seobe ptica; a ovo i nisu ptice selice; to su čvorci i jata zeba; a u daljini kruže toliki lešinari kao da se sprema neka bitka!«

Odjednom Bilbo upre prstom: »Eno tamo opet onog starog drozda!« povika on. »Izgleda da je umakao kad je Šmaug smrvio onu padinu planine, ali ne verujem da je to pošlo za rukom i puževima!«

Bez trunke sumnje, bio je to onaj stari drozd, i čim Bilbo obrati pažnju na njega, on prilete i spusti se na obližnji kamen. Tu zaleprša krilima i zapeva; zatim podiže glavu nagnuvši je na jednu stranu, kao da osluškuje; zatim je ponovo pevao i ponovo osluškivao.

»Ja sam uveren kako on pokušava da nam kaže nešto«, reče Balin, »ali ne mogu da razaberem ništa iz govora ovih ptica, jer govore veoma brzo i nerazumljivo. Razumeš li ti išta od svega toga, Baginse?«

»Ne baš dobro«, reče Bilbo (da kažemo istinu, on nije razumeo ama baš ništa); »ali momak izgleda veoma uzbuđen.«

»Eh, što nije gavran!« reče Balin.

»Mislio sam da ih ne voliš! Zazirao si od njih ranije kad smo ovuda naišli.«

»Ono su bile vrane! Odvratne i podozrive kreature, kad smo kod toga, a uz to i nepristojne. Zar nisi čuo podrugljiva imena koja su za nama dovikivale. Ali gavranovi su drukčiji. Veliko prijateljstvo

vladalo je nekad između njih i Trorovih podanika; a često su nam donosili tajna obaveštenja i bivali nagrađivani za to sjajnim stvarima, za kojima uvek žude i kriju ih u svom gnezdu. Oni dugo žive i imaju dugo pamćenje, i prenose svoju mudrost na potomstvo. Znao sam mnoge gavranove sa stena kada sam bio mlad patuljak. Eto, ovaj vrh ovde nazivao se nekad Vran jer je upravo tu nad stražarom živeo veoma mudar i poznat par gavranova, stari Kark sa svojom ženom. Ali ne verujem da se iko od tog starog soja zadržao još ovde.«

Tek što je on završio, kad stari drozd ispusti glas'an uzvik i smesta odlete.

»Istina je da mi ne razumemo njega, ali ta stara ptica razume nas, uveren sam u to«, reče Balin. »Pazite sad, da vidimo šta će se dogoditi!«

Nije prošlo mnogo kad se začu lepršanje krila, i drozd je opet bio tu, a sa njim i neverovatno oronula matora ptica. Upola šlepa, jedva da je mogla leteti, a vrh glave bese joj ćelav. Bio je to ogroman stari gavran. On se ukradeno spusti na tlo pred njima, sporo mahnu krilima, i nakloni se prema Torinu.

»O, Torine sine Trainov, i Baline sine Fundina«, graknu on (a i Bilbo je mogao razumeti šta je rekao, jer je on upotrebljavao običan jezik, a ne ptičji govor). »Ja sam Roak, sin Karkov. Kark je mrtav, ali negda ste ga dobro znali. Sad je sto godina i tri i pedeset otkad sam ja izišao iz jajeta, ali ja ne zaboravljam ono što mi je otac rekao. Sad sam ja poglavica velikih gavranova Planine. Malo nas ima, ali mi se još sećamo vašeg kralja od starine. Većina mojih podanika je napolju, jer ima velikih promena na jugu - neke su vesti radosne za vas, a neke vam, opet, neće izgledati tako dobre.

Gle! Ptice se ponovo vraćaju u Planinu i u Dol sa juga i sa istoka i sa zapada, jer se pročula vest da je Šmaug mrtav!«

»Mrtav? Mrtav?« povikaše patuljci. »Mrtav? To znači da smo mi bez potrebe u strahu - i da je blago naše!« Svi poskakaše i počеше da cupkaju od radosti.

»Da, mrtav«, reče Roak. »Ovaj drozd, neka mu perje nikad ne ispadne, video ga je kako umire, a njegovim recima možemo

verovati. On je video kako pada u bici sa ljudima od Ezgarota, treće noći računajući unatrag od izlaska večerašnjeg meseca.«

Trebalo je vremena da Torinu pođe za rukom da utiša patuljke kako bi mogli saslušati gavranove vesti. Napokon, kad je ispričao čitavu priču o bici, gavran produži ovako:

»Toliko za radost, Torine Hrastoštite. Možete se bez pogibelji vratiti u svoje dvorane; sve blago je vaše - za sada. Ali nisu samo ptice nagnule amo. Vesti o smrti čuvara već su se proširile nadaleko i naširoko, a legenda o blagu Trorovu nije se istrošila u prepričavanjima kroz duge godine; mnogi su pohlepni za udelom u plenu. Vojska vilovnjaka već je na putu, a ptice lešinarke slede ih nadajući se bici i krvoproliću. Ljudi pored jezera gundaju da su patuljci krivi za njihove nevolje; jer oni su izgubili domove i mnogi su izginuli; a Šmaug je razorio njihov grad. I oni se nadaju da će odštetu naplatiti od vašeg blaga, bez obzira na to da li ste živi ili mrtvi.

Sad je na vašem razumu da odluči kako ćete postupiti; no trinaest je malen ostatak od velikog naroda Durinovog, koji je ovde nekad obitavao, a sad je nadaleko rasut. Ako ste voljni da poslušate moj savet, nemojte verovati Gospodaru ljudi sa Jezera, već radije onome koji je ubio zmaja iz svog luka. Bard je to, od rase Dola, od loze Giriona; on je čovek sumoran, ali iskren. Mi smo radi videti još jednom kako mir vlada među patuljcima i ljudima i vilovnjacima nakon dugog pustošenja; ali to vas može skupo stajati u zlatu. Ja sam rekao.«

Tada Torin prasnu gnevno: »Hvala ti od nas, Roače, sine Karka. Nećemo zaboraviti tebe i tvoje podanike. Ali ni trunku našeg zlata neće uzeti lopovi, niti ga nasilnici odneti dok smo mi živi. A ako želiš još više naše zahvalnosti, obavesti nas o svakome ko se približi. Uz to bih te molio, ako ima među vama još mladih i snažnih na krilima, da ti pošalješ glasnika našem rodu u severnim planinama, i onima istočno i onima zapadno odavde, i obavestiš ih o našoj neprilici. Ali neka idu posebno mom rođaku Dainu u Železnim brdima, jer on ima

mного ljudi dobro oružanih, a živi najbliže ovom mestu. Neka pohita!«

»Neću da kažem da li je ova odluka dobra ili loša«, graknu Roak, »ali ću učiniti sve što može da se učini.« A onda sasvim sporo odlete.

»A sad natrag u Planinu!« viknu Torin. »Premalo je vremena da bismo ga gubili.«

»I malo šta za jedenje!« dodade Bilbo, uvek praktičan u ovakvim trenucima. U svakom slučaju, on je osećao da se pustolovina već, iskreno govoreći, završila zmajevom smrću - u čemu se on veoma varao - i dao bi najveći deo svog udela u dobiti da se ovaj spor miroljubivo okonča.

»Natrag u Planinu!« povikaše patuljci kao da ga nisu ni čuli; i tako je morao da se vrati sa njima.

Pošto ste vi već upoznati sa nekim događajima, znaćete i to da su patuljci još imali 'prednost od nekoliko dana. Ponovo su pretražili špilje i ustanovili, kao što su i očekivali, da je samo Glavni ulaz otvoren; sve druge ulaze (izuzev, naravno, malih tajnih vrata) Šmaug je odavno skršio i zakrčio, i od njih nije ostalo nikakvog traga. Tako se oni prihvatiše sad napornog posla da utvrde Glavni ulaz i poprave pristup do njega. Bilo je mnogo alata koji su stari rudari i kamenoresci i graditelji upotrebljavali; a patuljci su još bili veoma vični ovom poslu.

Dok su oni radili, gavranovi su im neprekidno donosili vesti. Tako su saznali da je Vilinkralj skrenuo prema Jezeru, te zasad mogu mirno nastaviti posao. I još bolje, čuli su da su se tri njihova ponija spasla i lutaju bez nadzora daleko niz obale reke Trk, ali nedaleko od mesta gde je bio pohranjen ostatak njihovih Zaliha. Tako, dok su ostali nastavili sa radom, Fili i Kili su poslani da, predvođeni gavranom, pronađu ponije i donesu sa sobom sve što mogu.

Ovi su bili odsutni četiri dana, a za to vreme s'aznadoše da sjedinjene armije ljudi sa Jezera i Vilovnjaka hitaju prema Planini. No sad je njihova nada porasla; jer, budu li štedljivi, imaće hrane za nekoliko sedmica - najviše kroma, naravno, koji im je svima dosadio; ali kram

je mnogo bolji nego ništa - a Ulaz je već bio blokiran zidom od četvrtastog kamenja, bez cementa, ali veoma debelim i visokim. U zidu nije bilo vrata, ali su ostavljene rupe kroz koje se moglo gledati (ili pucati). Za ulaz i izlaz koristili su se lestvama, a stvari su izvlačili pomoću konopca. Da bi omogućili protok vode, konstruisali su mali niski svod ispod novog zida; ali ispred Ulaza pregradili su usko korito tako da je široka lokva sezala od litice planine do ivice sa koje se voda obrušavala tekući prema Dolu. Pristup Ulazu bio je s'ad, ako se izuzme plivanje, moguć samo duž uskog pervaza stene, sa desne strane gledajući od zida. Ponije su doveli samo do vrha stepenica nad starim mostom i, rastovarivši ih, uputiše ih, bez jahača, da se vrate svojim gospodarima na jug.

Došla je tako noć kad su iznenada planule mnoge svetlosti kao da gore vatre i baklje dole na jugu, u Dolu naspram njih.

»Stigli su!« doviknu Balin. »I logor im je vrlo velik. Sigurno su prispeli u dolinu pod okriljem sumraka duž obe obale reke.«

Te noći patuljci su malo spavali. Tek je svitalo kad se pojavi prva grupa. Iz svog zida posmatrali su ih kako pristižu do ivice doline i polako se uspinju. Nije im dugo trebalo da razaberu u njoj ljude sa Jezera naoružane kao da idu u rat i vilovnjačke strelce. Nakon izvesnog vremena oni šio su prednjačili uspeše se preko ispreturanih stena i ukazaše se na vrhu brane; ne malo bilo je njihovo iznenađenje kad su ugledali pred sobom lokvu i Ulaz prepročen zidom od novoislesanog kamenja.

Dok su stajali tako pokazujući to i razgovarajući međusobno, Torin ih doziva: »Ko ste vi«, povika on veoma glasno, »što dolazite kao u ratu do kapija Torina sina Trainova, Kralja pod Planinom, kakve su Vaše namere?«

Ali oni ne odgovoriše ništa. Neki brzo krenuše natrag, a drugi, pošto su zurili izvesno vreme u Ulaz i njegovu odbranu, uskoro krenuše za njima. Tog dana pomeriše logor istočno od reke, tačno između dva ogranka Planine. Od tada su stene odjekivale glasovima i pesmama, kako to nisu već dugo vremena. Čuo se i zvuk vilovnjačkih harfi i umilne muzike; i dok su se ti zvuči peli prema njima, činilo se

da oštri vazduh postaje topliji, i kao da naslutišc slabašan miris šumskog cvcća što cveta u proleće.

Tada je Bilbo žudeo da pobegne iz mračne tvrđave, da ode dole i pridruži se toj razdraganosti i blagovanju pored vatri. I nekima od mlađih patuljaka zaigralo je srce isto tako, i promrmljaše kako su oni žcleli da stvari ispadnu drugačije i kako bi mogli dočekati ovaj svet kao prijatelje, ali Torin se samo mrgodio.

Tada patuljci i sami iznesošc harfe i druge instrumente pronađene u riznici i svirahu da bi ga oraspoložili; ali njihova pesma nije bila ni prineti pesmi vilovnjaka, i veoma je ličila na onu koju su davno već pevali u Bilbovoj maloj hobitskoj rupi.

*Pod Planinu visoku, taninu
Kralj se vratio u svoju dvoranu!
Pade neprijatelj, Užasni Crv,
Nck' neprijatelja se uvek lije krv.*

*Oštar je mač, dug koplja krak,
Brza strela, Ulaz jak;
Zlato smelost srcu daje,
Patuljak se ne predaje.*

*Patuljci drevni moćne baciše čini
Dok odzvanjahu čekići ko zvona u visini
U dubinama, tamne gde stvari spiju,
U šupljinama dvornica pod pustolijom.*

*Na srebrenu kolajnu nadenuše
Cvatuće zvezde, krune obasuše
Zmaj-vatrom, i kroz žicu svitu
Pustiše iz harfi glazbu skritu.*

*Presto je planinski oslobođen!
Narode-lutalico, dugo nevođen!
Pohitaj! Pohitaj! preko divljine!
Kralj treba prijatelja i rodbine.*

*Čujte nas preko planina hladnih
»Natrag u okrilje špilja starih«!
Tu na Ulazu kralj vas čeka,
Brdo dragulja i zlatna reka!*

*Pod Planinu visoku, tamnu
Kralj se vratio u dvoranu,
A mrski Crv sad već je strv,
Nek' neprijatelja se uvek lije krv!*

Izgleda da je ova pesma oraspoložila Torina; on se osmehnu i postade veseliji i poče da računa udaljenost do Zeleznih brda i koliko može potrajati dok Dain stigne do Samotne planine, ako je krenuo čim je primio poruku. No Bilbo je bio nespokojan, i zbog pesme i zbog razgovora: zvučali su odviše ratoborno.

Rano sledećeg jutra četa strelaca bila je viđena kako prelazi reku i maršira dolinom. Nosili su sa sobom zeleni steg Vilinkralja i plavi steg Jezera, i nisu se zaustavljali dok nisu dospeli pred sam zid Ulaza. Ponovo im Torin glasno doviknu: »Ko ste vi što dolazite oružani za rat do kapija Torina sina Trainovog, Kralja pod Planinom?« Ovom prilikom usledio je odgovor.

Stasit čovek crne kose i stroga lica istupi napred i viknu: »Zdravo, Torine! Zašto si se zagradio kao lopov u svojoj jazbini? Još nismo neprijatelji, i mi se radujemo što ste živi, van našeg očekivanja. Došli smo verujući da ovde nećemo naći nikoga živog; no sad kad smo se sreli, ima razloga za pregovaranje i većanje.«

»Ko si ti i o čemu bi pregovarao?«

»Ja sam Bard, čija ruka je ubila zmaja i vama izručila blago. Nije li to stvar koja za vas ima važnosti? Štaviše, ja sam po pravu porekla naslednik Giriona od Dola, a u vašoj riznici je pomešano mnogo blaga iz njegovih palata i grada, koje je od davnina robio Šmaug. Ne bi li to mogao biti predmet našeg razgovora? Nadalje, u poslednjoj svojoj bici, Šmaug je razorio boravišta ljudi iz Ezgarota, a ja sam još u službi njihovog Gospodara. Govorio bih u njegovo ime i pitao vas zar ne pomišljate na bedu i jad njegovih podanika. Oni su pomogli vama u vašoj nevolji, a za uzvrat vi ste im do s'ada doneli samo propast, mada, bez sumnje, nenamerno.«

E, ovo su bile reci poštene i istinite, mada iskazane gordo i strogo; i Bilbo je poverovao da će Torin smesta prihvatiti sve što je u njima bilo pravedno. On nije, naravno, očekivao da se bilo ko seti kako je upravo on, sasvim sam, otkrio zmajevu slabu tačku; i dobro što je tako mislio, jer se niko zaista i nije setio. Ali isto tako on nije uzimao u obzir moć koju poseduje zlato na kojem se zmaj dugo gnezdio, niti je, pak, poznavao srce patuljaka. Proteklih dana Torin je provodio duge časove u riznici i njime bese strahovito ovladala pohlepa. Mada je uglavnom tražio Svetokamen, ipak je bacaio oko na mnoge druge prekrasne stvari koje su tamo ležale, oko kojih su bile spletene uspomene n'a rad i muke njegove rase.

»Iznosiš svoj najslabiji razlog kao poslednji i kao glavni«, odgovori Torin. »Ne može neko polagati pravo na blago mog naroda zato što je Šmaug, koji ga je oteo od nas, poharao i njega i njegov dom. Blago nije bilo Šmaugovo da bi njegova zlodela trebalo ispravljati udelom u njemu. Za stvari koje smo primili od ljudi sa Jezera i za njihovu pomoć pošteno ćemo platiti - kad dođe vreme. Ali mi nećemo ništa dati, ni koliko vredi vekna hleba, pod pretnjom sile. Dok oružana vojska stoji pred našim vratima, mi vas smatramo neprijateljima i lopovima.

Dolazi mi na um da pitam kakav bi udeo u njihovom nasledstvu ti platio našem rodu da si našao blago nečuvano a nas pobijene.«

»Razložno pitanje«, odvrati Bard. »Ali vi niste mrtvi, a mi nismo lopovi. Ali na stranu obaveza, bogati bi se mogli smilovati na

potrebite koji su se prema njima prijateljski poneli kada su oni bili u nevolji. A moji drugi zahtevi još su bez odgovora.«

»Ja neću pregovarati, kao što sam već rekao, sa naoružanim ljudima n'a mom ulazu. Niti uopšte dolazi u obzir da pregovaram sa podanicima Vilinkralja, za koje u mom sećanju nalazim malo ljubavi. U ovom sporu njima nema mesta. Idite sad pre nego što polete naše strele! I ako želite ponovo razgovarati sa mnom, onda prethodno otpremite vojsku vilovnjaka u šumu, kamo i pripada, pa se onda vratite, odloživši oružje pre nego što se približite mom pragu.«

»Vilinkralj je moj prijatelj, a pružio je pomoć ljudima sa Jezera kad ih je zadesila nevolja, mada osim prijateljstva nije imao nikakvih drugih obaveza prema nama«, odgovori Bard. »Daćemo ti vremena da se pokaješ za svoje reci. Razmisli razborito dok se mi vratimo!« Tad se on okrenu i vrati se u logor.

Nije od toga proteklo mnogo časova, kad se vratiše stegonoše, a trubači istupiše napred i odsviraše tuš:

»U ime Ezgarota i Šume«, povika jedan, »mi govorimo Torinu Traina sinu Hrastoštitu, koji sebe naziva Kraljem pod Planinom, i zahtevamo od njega da ozbiljno uzme u obzir zahteve koji su bili istaknuti ili će biti proglašen našim neprijateljem. U najmanju ruku, on će predati jednu dvanaestinu od svega blaga Bardu, kao pogubitelju zmaja, i kao nasledniku Giriona. Od tog dela Bard će sam dati svoj doprinos za pomoć Ezgarotu; ali ako Torin želi da računa na prijateljstvo i ugled u okolnim zemljama, kakvo su imali njegovi preci od starine, onda će i on dodati nešto od svoga radi potpore ljudima sa Jezera.«

Tad Torin zgrabi rožnati luk i odape strelu na govornika. Ona pogodi njegov štit i zarije se tu trepereći.

»Pošto je to tvoj odgovor«, odvrati ovaj, »ja proglašavam Planinu opsednutom. Nećete izaći iz nje dok sami ne zatražite primirje i pregovore. Nećemo vas napasti oružjem, nego ćemo vas ostaviti vašem zlatu. Možete ga jesti, ako hoćete!«

S time se glasnici hitro povukoše, a patuljke ostaviše da razmišljaju o svojoj situaciji. Torin je bio tako kivan da, čak i da su

hteli, drugi se ne bi usudili da osuđuju njegove odluke; no, međutim, činilo se da se većina sa njim slaže - izuzev možda debelog starog Bombura i Filija i Kiliya. Bilbo je, naravno, negodovao zbog ovakvog obrta situacije. Njemu je već stvarno bilo dosta Planine, a naći se opkoljen u njoj - to tek nije bilo po njegovom ukusu.

»Ovde još sve zaudara na zmaja«, gundao je on za sebe, »i od toga mi pripada muka. A kram počinje naprosto da mi zastaje u grlu.«

16. OBIJAČ U TAMI

Dani su sada tekli sporo i mučno. Mnogi patuljci provodili su vreme gomilajući i sređujući blago; Torin pomenu Trainov Svetokamen i oštro im naredi da ga traže u svakom kutu.

»Jer Svetokamen mog oca«, rekao je on, »sam vredi više nego reka zlata, a za mene je od neprocenjive vrednosti. Od svega blaga jedino sam taj kamen namenio sebi i osvetiću se bilo kome ko ga nađe i zadrži.«

Bilbo ču ove reci i uplaši se, pitajući se šta bi se dogodilo da se kamen pronade - smotan u gužvu starih i iskrzanih dronjaka koji su mu služili kao jastuk. Ali ipak ga nije spomenuo, jer, kako je dosada iz dana u dan postajala sve teža, tako u njegovoj glavici počеше da se rađaju začeci plana.

Stvari su tekle ovako izvesno vreme, kad gavranovi donesoše vest da je Dain sa više od pet stotina patuljaka, hitajući sa Železnih brda, sad na oko dva dana hoda od Dola, u pravcu severoistoka.

»Ali oni ne mogu stići do Planine neopaženi«, reče Roak, »i ja se plašim da ne dođe do bitke u dolini. Ja ne zovem ovakav rasplet dobrim. Mada su oni žestoki, nema izgleda da bi mogli nadvladati vojsku koja je vas spopala; pa čak i da im to uspe, šta biste time dobili? Zima i sneg žure za njima. Kako ćete se ishraniti bez prijateljstva i blagonaklonosti zemalja koje vas okružuju? Svi su izgledi da će vas blago odvesti u smrt, mada zmaja više nema!«

Ali Torin je ostao hladan. »Zima i sneg ujedaće i vilovnjake«, reče on, »i može se dogoditi da ustanove kako je njihov boravak u pustinji teško podnošljiv. Sa mojim prijateljima za leđima i zimom pred nosom, možda će biti malo mekši u pregovaranju.«

Te noći Bilbo je doneo odluku. Nebo je bilo crno i bez meseca. Čim je sasvim pao mrak, on se povuče u ugao jedne od unutrašnjih odaja pored samog ulaza, i izvuče iz svog zavežljaja konopac, a takođe i Svetokamen zamotan u krpu. Tada se uspe na zid. Tamo je bio samo Bombur, jer je bio njegov red da čuva stražu, a patuljci su držali samo po jednog stražara.

»Baš je hladno!« reče Bombur. »Kako bih želeo da možemo ovde zapaliti vatru kao oni dole u logoru!« »Unutra je mnogo toplije«, reče Bilbo. »Može biti; 'ali ja sam obavezan ovde do ponoći«, progundā debeli patuljak. »Jadno ti je to sve. Ne da se usuđujem da se ne slažem sa Torinom, dabogda mu brada rasla sve duža; pa ipak je on oduvek bio pomalo krut.«

»Ne toliko krut kao moje noge« reče Bilbo. »Umoran sam od stepeništa i kamenih hodnika. Mnogo bih dao da osetim travu pod nogama.«

»Ja bih mnogo dao da osetim kakvo jako piće u grlu, i mekan krevet posle dobre večere!«

»E, to ti ne mogu pružiti dok traje opsada. Ali ja sam davno bio na straži, pa te mogu odmeniti, ako hoćeš. Noćas mi se nekako ne spava.«

»Ti si dobar momak, gospodine Baginse, i ja ću sa zahvalnošću prihvatiti tvoju ponudu. Ako se nešto pojavi, probudi prvo mene, molim te! Ja ću leći u ovu tu prvu odaju levo, nije daleko.«

»Samo hajde!« reče Bilbo. »Ja ću te probuditi u ponoć, da ti možeš probuditi sledećeg stražara.«

Čim je Bombur otišao, Bilbo navuče svoj prsten, učvrsti konopac, skliznu preko zida, i nestade. Imao je pred sobom oko pet časova. Bombur će spavati (on je mogao da spava u bilo koje doba, a od kad se zbio onaj događaj u šumi, stalno je pokušavao da obnovi prekrasne snove koje je tad usnio); a pažnja ostalih bila je zaokupljena Torinom. Nije bilo verovatno da će bilo ko, čak ni Fili ili Kili, izići na zid dok na njih ne dođe red.

Bilo je veoma tamno, i put mu je nakon izvesnog vremena, kad je skrenuo sa novonapravljene staze i spustio se dole do nižeg toka

vode, bio nepoznat. Konačno dospe do okuke gde je morao preći vodu da bi mogao do logora, kao što je želeo. Korito reke bilo je tu još plitko, ali već prilično široko, tako da malom hobitu nije bilo baš lako da ga pregazi u tami. Već je skoro dospeo na drugu stranu, kad izgubi oslonac okliznuvši se na okruglom kamenu te s pljuskom pade u hladnu vodu. Jedva se iskoprcao na drugu obalu, dršćući i pijuckajući, kad u gustu pomrčinu banuše vilovnjaci sa jarkim fenjerima u potrazi za uzrokom te buke.

»To nikako nije bila riba!« reče jedan. »Tu je neki uhoda. Sakrijte svetio! Ono pomaže više njemu nego nama; pitam se je li to ono čudno malo stvorenje za koga se priča da je njihov sluga.«

»Sluga, začelo!« othuknu Bilbo; i usred svog huktanja glasno kihnu, a vilovnjaci se smesta sjatiše prema zvuku.

»Dajte to svetio!« reče on. »Ja sam ovde, ako mene tražite!« i skide svoj prsten pojavivši se iza neke stene. Brzo ga pograbiše, ma koliko da behu iznenađeni. »Ko si ti! Jesi li ti hobit od patuljaka? Šta radiš ovde? Kako si dospeo ovamo pored naših straža?« pitali su jedan za drugim.

»Ja sam gospodin Bilbo Bagins«, odgovori on, »sapatnik Torinov, kad već pitate. Ja iz viđenja vrlo dobro znam vašeg kralja, mada on verovatno ne zna kako ja izgledam. Ali Bard me se sigurno seća, a ja upravo želim videti Barda.«

»Zbilja!« rekoše oni. »A, dozvolite, kojim poslom?«

»Kojim god da je, to je moja lična stvar, dobri moji vilovnjaci. Ali, ako želite da se ikad vratite u svoje šume s ovog hladnog i sumornog mesta«, odgovori on cvokoćući, »vi ćete me brzo odvesti do vatre, gde bih mogao da se osušim - a onda ćete mi dozvoliti da govorim sa vašim vođama što je brže moguće. Imam samo sat ili dva na raspolaganju.«

Eto, tako je došlo do toga da je, neka dva časa nakon svog bega sa Ulaza, Bilbo sedeo pored tople vatre ispred ogromnog šatora, gde su takođe sedeli, piljeći radoznalo u njega, i Vilin-Kralj i Bard. Hobit, u vilovnjačkoj opremi, delimično zamotan u staro ćebe, predstavljao je za njih nešto novo.

»Znate, stvarno«, govorio je Bilbo u svom najboljem poslovnom stilu, »situacija je nemoguća. Ja sam lično umoran od svega ovoga. Zeleo bih da sam opet na zapadu kod svoje kuće, gde ljudi imaju više razboritosti. Ali i meni nakon ovog posla pripada jedan deo, - četrnaesti deo, da budemo precizni, kao što stoji u pismu, koje, srećom, verujem da sam sačuvao.« On izvuče iz džepa svoje stare jakne (koju je i dalje nosio ispod pancira), zgužvano i ispresavijano, Torinovo pismo, koje je ovaj ostavio pod časovnikom na njegovom kaminu u maju!

»Udeo u dobitku, pazite«, nastavi on. »Ja sam svestan toga. Ali meni lično više je nego stalo do toga da se pažljivo razmotre svi vaši zahtevi i da se izdvoji što je pravo od ukupne vrednosti pre nego što ja podnesem svoj zahtev. Stvar je u tome što vi ne poznajete Torina Hrastoštita onako kao što ga ja sad znam. Uveravam vas da je on spreman sedeti na gomili zlata i gladovati dokle god vi sedite ovde.«

»Pa dobro, pusti ga!« reče Bard. »Takva budala zaslužuje da gladije.«

»Sasvim tako«, reče Bilbo. »Jasan mi je vaš stav. Istovremeno zima se brzo primiće. Neće potrajati dugo, a naići će sneg i šta sve ne, i snabdevanje će biti otežano - pretpostavljam čak i za vilovnjake. Osim toga biće i drugih problema. Vi niste čuli za Daina i patuljke sa Železnih brda?«

»Čuli smo, odavno već, ali šta ima on sa nama?« upita kralj.

»Tako sam i mislio. Vidim da imam neke informacije koje vi nemate. Dain je, mogu vam reći, sad na manje od dva dana marširanja odavde, i vodi sa sobom bar pet stotina besnih patuljaka - veliki deo njih učestvovao je u užasnim ratovima patuljaka i bauka, o kojima ste bez sumnje čuli. Kad oni stignu, može doći do ozbiljnih neprilika.«

»Zašto nam ovo govoriš? Da li izdaješ svoje prijatelje ili nama pretiš?« upita Bard smrknuo.

»Dragi moj Barde!« pisnu Bilbo. »Ne budi tako nagao! Nikad nis'am sreo tako sumnjičav svet! Ja samo pokušavam izbeći neprilike

koje se tiču svih zainteresovanih. A sad da vam iznesem svoju ličnu ponudu!«

»Da čujemo!« rekoše oni.

»Da vidite!« reče on. »To je ovo!« i on izvuče Sveto-kamen, bacivši krpe u koje je bio umotan.

Sam Vilinkralj, čije su oči bile naviknute na stvari čudne i divne, ustade zaprepašten. Čak je i Bard bez reci piljio u njega diveći se. Činilo se da je prozirna lopta ispunjena mesečinom i lebdi pred njima u mreži istkanoj od svetlucanja mraznih zvezda.

»Ovo je Svetokamen Trainov«, reče Bilbo. »To je Srce Planine; a to je, isto tako, i srce Trainovo. On ga ceni više nego reku zlata. Dajem vam ga. Pomoći će vam prilikom pogađanj'a.« Tad Bilbo, ne bez drhtaja, ne bez čeznutljivog pogleda, pruži prekrasni kamen Bardu, a ovaj ga je držao u ruci, kao ošamućen.

»Ali, je li on tvoj pa da ga daješ?« upita on napokon ulažući napor.

»O, pa eto!« reče hobit sa nelagodnošću. »Nije baš tako; ali, ovaj, ja sam spreman da ga predstavim kao sav moj udeo, znate. Možda sam ja obijač - oni bar tako kažu: među nama, ja se nikad nisam osećao tako - ali ja sam pošten obijač, verujem, manje-više. Uostalom ja sad idem natrag, i patuljci mogu sa mnom da rade šta hoće. Nadam se da će vam on koristiti.«

Vilinkralj se zagleda u Bilba sa novim zaprepaštenjem. »Bilbo Baginse«, reče on, »ti više zaslužuješ da nosiš oklop princa vilovnjaka nego mnogi kojima je on bolje pristajao. Ali pitam se hoće li i Torin Hrastoštit tako misliti. Ja poznajem patuljke uopšteno govoreći možda bolje nego ti. Savetujem ti da ostaneš sa nama, a ovde ćeš biti poštovan i trostruko dobrodošao.«

»Najlepše vam hvala, uveren sam u to«, reče Bilbo poklonivši se. »Ali mislim da ne bi trebalo da ovako ostavim svoje prijatelje posle svega što smo skupa preturili preko glave. A osim toga obećao sam i starom Bomburu da ću ga probuditi u ponoć! Stvarno moram ići, i to brzo.«

Nisu se setili ničega što bi ga moglo zadržati; tako se pobrinuše da mu se nađe pratnja, a rastajući se od njega, i kralj i Bard pozdravom mu odaše poštu. Dok su prolazili kroz logor, neki starac zamotan u tamni ogrtač ustade ispred jednog šatora gde je sedeo i priđe ini.

»Bravo, gospodine Baginse!« reče on tapšući Bilba po ramenu. To je bio Gandalf.

Prvi put u dugom nizu dana Bilbo je bio odista srećan. No nije bilo vremena za sva pitanja koja je on smesta želeo da postavi.

»Sve u svoje vreme!« reče Gandalf. »Stvari se sad primiču kraju, sem ako ja grešim. Upravo te očekuje neka neprijatnost, ali drži se! Možda ćeš se izvući čitav. Kuvaju se neke stvari o kojima ni gavranovi nisu čuli. Laku noć!«

Zbunjen, ali razveseljen, Bilbo se žurno udalji. Povedoše ga do bezbednog gaza i on suv pređe na drugu obalu, gde se oprosti od vilovnjaka i, pažljivo se uspinjući, krenu natrag prema Ulazu, Poče da ga savladava zamor; no bese još dosta ostalo do ponoći kad se on uzverao uz konopac - još je bio tamo gde ga je on ostavio. On ga odveza i sakri, a zatim sede na zid pitajući se zabrinuto šta li će se sve dogoditi.

17. PROLOM OBLAKA

U ponoć probudi Bombura, a sam se umesto njega smota u ugao, ne slušajući zahvaljivanja starog patuljka (osećao je da ih nije zaslužio). Uskoro je spavao dubokim snom zaboravivši sve svoje brige do jutra. Sanjao je, u stvari, o jajim'a sa slaninom.

Sutradan se trube rano ogłasiše u logoru. Uskoro je viđen jedan trkač koji se žurno primicao duž uske staze. Zaslade podalje i pozva ih, pitajući da li bi Torin sad saslušao drugo izaslanstvo, pošto su stigle nove vesti, i stvari su se promenile.

»Biće da je to Dain!« reče Torin čuvši to. »Mora biti da su namirisali njegov dolazak. Znao sam da će ih to naterati da promene ćud! Recite im da dođu u malom broju i bez oružja, i ja ću slušati«, doviknu on glasniku.

Oko podne bilo je primećeno da su ponovo izneseni stegovi Šume i Jezera. Približavalo ih se dvadesetorica. Na početku uskog prilaza odložiše mačeve i koplja, i priđoše Ulazu. Patuljci sa ćuđenjem uočiše da su među njima i Bard i Vilinkralj, pred kojim je neki starac zamotan u ogrtač sa kapuljaćom nosio ćvrst kovćečić od drveta okovan železom.

»Zdravo, Torine!« reče Bard. »Jesi li još uvek istog mišljenja?«

»Moje mišljenje se ne menja time što sunce nekoliko puta iziđe i zađe«, odgovori Torin. »Jeste li došli da mi postavljate zaludna pitanja? Još nije otišla vojska vilovnjaka kao što sam tražio! Dok to ne bude, uzalud dolazite da se pogađate sa mnom.«

»To znaći da ne postoji ništa za šta bi ti ustupio malo tvog zlata?«

»Ništa što bi ti ili tvoji prijatelji mogli da ponudite.«

»A Svetokamen Trainov?« upita on, i u istom času otvori kovčežić i visoko podiže dragulj. Svetlost sunu iz njegove ruke, sijajući i beleći se u jutru.

Torin, kao da ga je grom ošinuo, oneme zabezeknut i pometen. Dugo niko ne izusti ni reci.

Napokon Torin prekide tišinu, 'a glas mu je bio prigušen gnevom. »Taj kamen bio je moga oca, i moj je«, reče on. »Zašto bih kupovao svoje?« No obuzet zaprepaštenjem dodade: »Ali, kako ste vi došli do nasljedstva moje kuće - ako je uopšte podobno postavljati takvo pitanje lopovima?«

»Mi nismo lopovi«, odgovori Bard. »Ono što je tvoje vratićemo da dođemo do onog što je naše.«

»Kako ste ga se dokopali?« zaurla Torin pun nagomilane jarosti.

»Ja sam im ga dao!« propišta Bilbo, koji je gvirkao sa zida, sad već užasno uplašen.

»Ti! Ti!« povika Torin, ustremivši se na njega i zgrabivši ga obema rukama. »Ti, mizerni hobite! Ti, zakrčljali provalniče!« urlao je on u nedostatku reći, i drmao sirotog Bilba kao kakvog kunića.

»Tako ti Durinove brade! O, što Gandalf nije sad ovde! Proklet da je što te izabrao! Dabogda mu brada usahnula! A što se tebe tiče, baciću te na stenje!« viknu on i podiže Bilba.

»Stoj! Želja ti se ispunila!« reče jedan glas. Starac sa kovčežićem odbaci kapuljaču i ogrtač. »Evo Gandalfa! I to nimalo prerano, izgleda. Ako ti se ne dopada moj Obijač, molim te nemoj da ga oštetiš. Spusti ga pažljivo, i saslušaj najpre šta on ima da kaže!«

»Izgleda da ste svi vi jedna banda!« reče Torin spuštajući Bilba na vrh zida. »Nikad više neću se upuštati ni u šta sa nekim čarobnjakom ili njegovim prijateljima. Šta imaš ti da kažeš, ti potomče pacova?«

»Teško meni! Teško meni!« reče Bilbo. »Stvarno je ovo sve jako nezgodno. Možda se sećaš kako si kazao da ja mogu izabrati svoj četrnaesti deo? Možda sam ja to doslovno shvatio - rečeno mi je da su patuljci ponekad izdašniji na recima nego na delu. Pa ipak, bilo je vreme kada se činilo kako veruješ da i ja imam zasluga. Potomak pacova, začelo! Je li to sva ljubaznost tvoja i tvog roda koja mi je bila

obećana, Torine? Recimo da sam poklonio svoj deo jer sam tako želeo, i neka na tome ostane!«

»Neka ostane«, reče Torin besno. »I pustiću te o tom trošku da te moje oči više nikad ne vide!« Tad se okrenu i progovori preko zida. »Mene su izdali«, reče. »Pravilno je naslućeno da ja ne bih mogao odustati od otkupljivanja Svetokamena, bisera mog doma. Za njega ću dati četrnaesti deo blaga u srebru i zlatu, izuzimajući dragulje; ali time će biti namiren obećani udeo ovog izdajnika, pa sa tom nagradom neka se pakuje, a vi je delite kako znate. Da će malo dobiti, to je sigurno. Vodite ga, ako želite da živi; nešto mi ne pada teško rastanak s njim.

»Silazi sad svojim prijateljima«, reče on Bilbu, »ili ću te baciti dole.«

»A zlato i srebro?« upita Bilbo.

»To će doći posle, kad bude spremno«, odvrati on. »Silazi!«

»Do tada ćemo mi zadržati kamen!« viknu Bard.

»Ne ostavljaš baš sjajan utisak kao Kralj pod Planinom,« reče Gandalf. »Ali stvari se još mogu promeniti.«

»Zbilja mogu«, reče Torin. I već se, toliko je bilo opčinjavajuće dejstvo blaga na njega, premišljao ne bi li uz pomoć Dainovu mogao zadobiti Svetokamen i zadržati deo namenjen nagradi.

I tako Bilbo bi spušten sa zida, i ode, bez ikakve nagrade za sav svoj trud, osim oklopa koji mu je Torin bio već dao. Nije samo jedan patuljak osetio u svom srcu stid i sažaljenje videći ga kako odlazi.

»Zbogom!« doviknu im on. »Možda ćemo se opet naći kao prijatelji.«

»Miči se!« vrisnu Torin. »Imaš na sebi oklop, što su ga načinili patuljci, koji je odveć dobar za tebe. Strele ga ne mogu probiti; ali ako ne požuriš, opaliću te po bednim nogama. Zato pohitaj!«

»Ne preteruj!« reče Bard. »Dajemo ti vremena do sutra. U podne ćemo se vratiti da vidimo jesi li doneo iz riznice deo koji odgovara ovom kamenu. Ako to bude urađeno bez podvale, onda ćemo se rastati, i vojska vilovnjaka vratiće se u Šumu. Do tada budite pozdravljeni!« Na to se oni vratiše u logor; ali Torin preko Roaka

pošalje Dainu glas o onome što se zbilo, tražeći od njega da bude što brži i što obazriviji.

Prođoše dan taj i noć. Sutradan vetar okrenu prema zapadu, i vreme je bilo sivo i mučno. Bilo je još rano izjutra kad se začu povik u logoru. Dotrčaše sa veću da se vojska patuljaka pojavila iza istočnog ogranka Planine i da se sad primiče Dolu. Dain je tu. On je žurno putovao cele noći, i tako stigao do njih ranije nego što su očekivali. Svaki njegov vojnik bio je opremljen pancir--košuljom od čelične žice koja mu je visila do kolena, a noge su mu bile zaštićene dokolenicama načinjenim od fine i savitljive metalne mrežice, osobite legure čiju su tajnu znali Dainovi podanici. Patuljci su inače prekomerno jaki za svoj uzrast, ali većina ovih bila je jača od običnih patuljaka. U bici su vitlali teškim dvoseklim sekirama; a uz to je svaki od njih nosio i kratku široku sablju o bedru i okrugli štit zabačen na leđa. Njihove brade račvale su se u dve pletenice zadenute za pojas. Šlemovi su im bili od gvozdca, i obuveni su bili u gvožđe, a lica im behu smrknuta.

Trube su pozivale ljude i vilovnjake na oružje. Ubrzo su se mogli videti patuljci kako velikom brzinom stižu iz doline. Zaustaviše se između reke i istočnog ogranka; ali nekolicina nastavi put i, prešavši reku, približiše se logoru; tu odložiše oružje i podigoše ruke u znak mira. Bard im iziđe u susret, a s njim iziđe i Bilbo.

»Šalje nas Dain sin Naina«, odgovoriše oni na pitanje. »Žurimo da se pridružimo svome rodu u Planini, pošto smo čuli da je naše kraljevstvo od davnine povraćeno. Ali ko ste vi što ste zaposeli ovu zaravan kao neprijatelji pred branjenim zidinama?« Ovo je, naravno, na uljudnom i malo staromodnom jeziku koji se upotrebljavao u ovakvim prilikama, značilo naprosto: »Vi nemate ovde šta da tražite. Mi idemo napred, pa, prema tome, uklonite se ili ćemo vas na to prisiliti!« Nameravali su izvršiti prodor između Planine i rečne okuke; uzak pojas zemlje koji se tu protezao kao da nije bio pažljivo čuvan.

Bard je, naravno, odbio da dozvoli patuljcima da odu pravo u Planinu. Čvrsto je bio odlučio da sačeka dok zlato i srebro budu

izneseni u zamenu za Svetokamen, pošto nije verovao da će se to obaviti kad tvrđavu jednom posedne tolika i tako ratoborna družina. Oni behu doneli sa sobom velike količine zaliha, jer patuljci mogu poneti veoma težak teret, te su skoro svi Dainovi sledbenici, uprkos svom žustrom marširanju, pored oružja nosili i ogromne zavežljaje na leđima. Tako opremljeni izdržali bi dugu opsadu, a u međuvremenu bi moglo pristići još patuljaka, pa još više, jer je Torin imao mnogo rodbine. Uz to bi mogli da ponovo otvore i čuvaju neki drugi ulaz, pa bi opsadnici morali okružiti čitavu planinu; a za to brojčano nisu bili dovoljno jaki.

Ovo je, u stvari, upravo i bio njihov plan (jer su gavranovi glasonoše marljivo leteli između Torina i Daina); no zasada je prolaz bio pregrađen i tako se uz ljutite primedbe patuljci izaslanici vratiše gundajući u brade. Bard tad smesta uputi glasnike na Ulaz; ali ovi ne nađoše nikakvo zlato ni platu. Strele su letele Čim bi im se prim'akli na domet, te oni obeshrabreno pohitaše natrag. U logoru je sad vladalo opšte uzbuđenje, kao pred bitku; jer su Dainovi patuljci krenuli napred duž istočne obale.

»Lude«, nasmeja se Bard, »da uđu tako pod krak Planine. Oni se ne razumeju u rat nad zemljom, koliko god bili dobri borci u svojim rudnicima. Mnoštvo je naših strelaca i kopljanika skriveno sad u stenama nad njihovim desnim bokom. Dozvoljavam da su oklopi patuljaka dobri, ali evo gde će se uskoro naći u sosu. Hajde da ih n'apadnemo sad sa obe strane, pre nego što stignu da se propisno odmore!«

Ali Vilinkralj reče: »Ja bih čekao što je duže moguće pre nego što započnem ovaj rat za zlato. Patuljci ne mogu proći mimo nas, osim uz naš pristanak, niti učiniti bilo šta što mi ne bismo primetili. Nadajmo se da će iskrsnuti nešto što će dovesti do izmirenja. Naša brojčana nadmoć biće dovoljna, ako na kraju mora doći do nesrećnog sukoba.«

Ali on je pravio račun bez patuljaka. To što su znali da je Svetokamen u rukama opsadnika palilo im je krv; uz to su pogodili

da će Bard i njegovi drugovi oklevati i odlučiše da ih napadnu dok se ovi još budu dogovarali.

Iznenada, bez ikakvog znaka, tiho jurnuše u napad. Zazujaše lukovi i zazviždaše strele; bitka je otpočinjala.

No još iznenadnije tama prekri sve strahovitom brzinom! Crn oblak hitao je nebom. Zimska grmljavina nošena divljim vetrom valjala se ričući i brečeći Planinom, i munja osvetli njen vrh. A ispod olujnog oblaka crnelo se nešto drugo što se sad primicalo u kovitlacu; ali to nije dolazilo sa vetrom, dolazilo je sa severa, nalik ogromnom oblaku od ptica, tako gustom da se ni trunka svetlosti nije nazirala između njihovih krila.

»Stoj!« povika Gandalf, koji iskrсну iznenada, stojeći sam, podignutih ruku, između zahuktalih patuljaka i zbijenih redova koji su ih čekali. »Stoj!« pozivao je on glasom nalik gromu, a njegov štap sinu bleskom munje. »Pošast je pred svima vama! Avaj! Stigla je brže nego što sam pretpostavljao. Napadaju vas bauci! Eto Severnog Bolga* o, Daine!, čijeg si oca ti zaklao u rudniku Morija. Pogledaj! Šišmiši su nad njegovom armijom kao more proždrljivih skakavaca. Oni jašu na vukovima, a i Varge su sa njima!«

Zaprepašćenje i panika obuzeše sve. Još dok je Gandalf bio u reci, tama postade skoro neprozirna. Patuljci zastadoše zureći u nebo. Iz redova vilovnjaka odjeknu mnogoglasan vapaj.

»Brzo!« povika Gandalf. »Još imamo vremena da se dogovorimo. Neka Dain, sin, Nainov, smesta dođe do nas!«

Tako otpoče bitka koju niko nije očekivao; a nazvana je Bitkom pet armija, i bila je odista užasna. Na jednoj strani bili su bauci i divlji vukovi, a na drugoj vilovnjaci i ljudi i patuljci. Evo kako je do toga došlo. Od smrti Velikog Bauka sa Maglenih planina mržnja njihove rase prema patuljcima rasplamsala se do besa. Glasnici krenuše uzduž i popreko između njihovih gradova, naselja i utvrđenja; ovom prilikom behu odlučili da zagospodare Severom. Do obaveštenja su dolazili tajnim kanalima; a u svim planinama kovalo se oružje i vršene su pripreme. Tad započeše marš sakupljajući se sa brda i iz dolina, krećući se uvek tunelima ili u tami, dok se uokolo i

ispod velike planine Gundabad na severu, gde im je bila prestonica, nije sakupila moćna vojska spremna da se pod krilom oluje, iznenadno stušti ka jugu. Zatim su doznali za smrt Smauga i srce im je zaigralo od radosti; tad pohitaše, putujući iz noći u noć planinama, i tako stigoše konačno sasvim neočekivano sa severa, u stopu sledeći Daina. Čak ni gavranovi nisu znali o njihovom dolasku, dok se ne ukazaše na džombastom terenu koji je razdvajao Samotnu planinu od okolnih brda. Koliko je Gandalf znao o svemu tome teško je reći, ali jasno je da nije očekivao ovaj iznenadni napad.

Ovakav je plan on napravio u dogovoru sa Vilinkraljem i sa Bardom; i sa Dainom, jer im se vođa patuljaka sad pridružio: Bauci su svima neprijatelji i pred njihovim dolaskom sve druge svađe se zaboravljaju. Njihova jedina šansa bila je da namame bauke u uvalu između krakova Planine, a oni da zaposednu isturene ogranke koji su se pružali prema istoku i jugu. No ovo bi moglo biti pogibeljno ako bauka bude toliko da preplave čelu Planinu i tako ih napadnu s leđa i odozgo; ali nije bilo vremena da se stvara neki drugi plan ili da se od koga traži pomoć.

Uskoro oluja premanu, prenoseći svoju tutnjavu dalje na jugoistok; ali se oblak slepih miševa približi, leteći sve niže, preko kraka Planine, i kovitlao se nad njima zaklanjajući im svetlost i ispunjavajući ih užasom.

»U Planinu!« povika Bard. »U Planinu! Zauzmimo svoja mesta dok još ima vremena!«

Na južnom ogranku, na njegovim nižim padinama i među stenama u podnožju, razmestiše se vilovnj'aci; na istočnom ogranku bili su ljudi i patuljci. Ali se Bard s'a nekoliko najokretnijih ljudi i vilovnjaka uspenra na visok istočni bok da bi imao pogled na sever. Začas razaznaše da se zemlja u podnožju Planine crni od užurbanog mnoštva. Nije potrajalo dugo, a prethodnica zaokrenu oko ivice ogranka i jureći uđe u Dol. Ovo su bili najbrži jahači vukova, a njihovi povici i urlici već su nedaleko parali vazduh. Nekoliko hrabrih ljudi bilo je odaslano da ih presretnu pretvarajući se da oni predstavljaju odbranu, i mnogi je tu pao pre nego što se, raštrkani,

povukoše na jednu ili na drugu stranu. Kao što se Gandalf nadao armija bauka sabila se iza prethodnice koja je naišla na otpor, da bi sad besno potekla u dolinu, nadirući pom'amno između dva ogranka Planine, tražeći neprijatelja. Stegovi su im bili bezbrojni, crni i crveni i nalikovali su plimi koja n'adire u besu i neredu.

Bio je to užasan boj. Najgrozniji od svih Bilbovih doživljaja, i onaj koji je u to vreme najviše mrzeo - što, u stvari, znači da se njime najviše ponosio, i najradije ga se sećao dugo nakon toga, iako je njegova uloga u njemu bila sasvim beznačajna. U stvari, mogu vam reći da je on natakao svoj prsten na samom početku te rabote, i tako se uklonio iz vida, mada ne i iz svake opasnosti. Čarobni prsten te vrste ne predstavlja apsolutnu zaštitu prilikom napada bauka, niti pak zadržava hitnute strele i zalutala koplja; 'ali pomaže u micanju s puta, i sprečava da u brišućem naletu vaša glava bude posebno izabrani cilj nekom bauku sa mačem.

Prvi su napali vilovnjaci. Hladna je i nemila njihova mržnja prema baucima. Koplja i mačevi odavahu ih u tmuni odsjajem sinjeg plamena, tako smrtonosan bio je gnev ruku koje su ih držale. Čim je vojska njihova neprijatelja gusto zaposela dolinu, Zasuli su je kišom strela, a svaka je pucketala u letu kao da je od žive žerave. Za strelama tisuću njihovih kopljara stušiti se dole i nasrnu. Krici su bili zaglušujući. Stene pocrneše od krvi bauka.

I upravo dok su se bauci oporavljali od napada, a vilovnjaci zastali u svom jurišanju, diže se preko doline dubok grleni urlik. Sa povicima »Morija!« i »Dain, Dain!« hrupiše sa druge strane patuljci od Železnih brda, mašući sekirama; a uz njih krenuše i ljudi sa Jezera naoružani dugim mačevima.

Panika školi Bauke; i upravo kad su se okrenuli da se suprotstave ovom novom napadu, vilovnjaci nasrnuše ponovo u još većem broju. Već su mnogi bauci nagnuli natrag duž reke da umaknu iz zamke; a mnogi od njihovih vlastitih vukova kidisali su na njih, rastržući mrtve i ranjene. Pobeda je bila na domaku, kad se sa visine nad njima razleže neki krik.

Bauci su se ispeli na Planinu sa druge strane, i već su mnogi bili na padinama iznad Ulaza, a drugi su ne mareći za one što su s krikom padali sa stena i litica, pristizali da napadnu po ograncima odozgo. Do ogranaka su vodile staze koje su se odvajale od glavne mase Planine; a branitelja je bilo premalo da bi zadugo sprečavali prilaz. Ono što je nalikovalo pobeđi rasprši se kao mehur od sapunice. Zaustavljen je samo prvi nalet crne plime.

Dan je odmicao. Bauci se ponovo sakupiše u dolini. Tu stiže proždrljiva vojska Varga, 'a sa njima i Bolgova telesna straža, bauci ogromnog rasta sa zakrivljenim handžarima. Uskoro prvi mrak osvoji zastrto nebo; a još su se veliki slepi miševi kovitlali nad glavama i bučali u ušima vilovnjaka i ljudi, ili su se poput vampira pripijali na pogođene. Sada je Bard vodio bitku da odbrani istočni ogranak, odstupajući sporo, a vilovnjačke vođe borile su se na život i smrt oko svog kralja na južnom rtu, pored stražare na brdu Vran.

Odjednom se začu snažan lom, i sa Ulaza odjeknu truba. Oni su zaboravili na Torina! Deo zida, uklonjen polugama, pade sa treskom u lokvu. Otuda izlete Kralj pod Planinom praćen svojom Družinom. Nestalo je kapuljača i ogrtača; svi su bili u sjajnim oklopima, a crvena svetlost zračila im je iz očiju. U tami je veliki patuljak blistao kao zlato u umirućoj vatri.

Odozgo, iz visine, bauci koji su bili gore sunovraćivali su stenje; ali patuljci nastaviše, skočiše u podnožje vodopada i jurnuše napred u bitku. Vuk i jahač padao je ili uzmicao pred njima. Torin je vitlao svojom sekirom moćnim zamasa, i činilo se da mu ništa ne može nauditi.

»K meni! K meni! Vilovnjaci i ljudi! K meni! O, rode moj!« povika on, a njegov glas kao iz lovačkog roga potresao je dolinu. Njemu, ni na šta se ne obazirući, jurnuše svi patuljci Dainovi u pomoć. K njemu isto tako pođoše mnogi od ljudi sa Jezera, jer Bard nije mogao da ih zadrži; a sa druge strane izbiše mnoge kopljonoše vilovnjaci. Ponovo bauke napadoše u dolini; i slagahu ih na gomile dok Dol nije postao tmast i gnusan od njihovih telesa. Varge se

raspršiše i Torin krenu pravo prema telesnoj straži Bolgovoj. Ali nije mogao prodreti kroz njihove redove.

Već su za njim među mrtvim baucima ležali mnogi ljudi i mnogi patuljci, i mnogi lepi vilovnjak koji je mogao dočekati duboku starost živeći bezbrižno u šumi. I kako se dolina širila, njegov napad je sve više jenjavao. Prem'alo ih je bilo uz njega. Krila su bila nezaštićena. Uskoro su napadači bili napadnuti i saterani u veliki krug, leđima okrenuti jedni drugima, potpuno opkoljeni baucima i vukovima, koji su se vraćali u ponovni napad. Na njih se sa urlikom ustremi Bolgova telesna straža, nadirući na njihove redove kao talasi na stenje ili pesak. Njihovi prijatelji nisu im mogli pomoći, jer je napad sa Planine bio obnovljen sa udvostručenom žestinom, a ljudi i vilovnjaci posvuda počеше postepeno da malaksavaju.

Sve je ovo ojađen posmatrao Bilbo. On bese zauzeo za sebe položaj na Vranu među vilovnjacima - delimično zbog toga što su postojali veći izgledi da se otuda umakne, a delom (onim više Tukovskim delom svoje svesti) stoga što, ako se već morao naći među onima koji će pružiti poslednji očajnički otpor, on je, sve u svemu, želeo da to bude u odbrani Vilinkralja. Mogu reći da je tu isto tako bio i Gandalf, sedeći na zemlji kao duboko zanet u misli, spremajući, pretpostavljam, neki poslednji udar čarolije, pre nego što dođe kraj.

A kraj nije izgledao daleko. »Sad više neće dugo trajati«, pomisli Bilbo, »dok bauci zauzmu Ulaz, i sve nas pokolju ili sateraju u tesnac i pohvataju. Pa zar nije to stvarno da čovek zaplače, nakon svega što se preturilo preko glave. Milije bi mi bilo da je stari Šmaug ostao sa svim tim nevoljnim blagom nego da ga se dokopaju ove gadne kreature, a siroti stari Bombur i Balin i Fili i Kili i svi ostali da plate glavom; a isto tako i Bard, i ljudi sa Jezera i veseli vilovnjaci. Teško meni! Slušao sam pesme o mnogim bitkama, i uvek sam verovao da poraz može biti slavan. No, eto, gde izgleda vrlo sumorno, da ne kažem žalobno. Želeo bih da sam daleko od svega ovoga.«

Vetar raskida oblake, i crven zalazak sunca ispreseca zapad. Ugledavši neočekivan trak sunca sred tmuše, Bilbo se osvrnu. On zatim glasno kriknu: ugledao je prizor od kojeg mu je srce poskočilo; u dalekom žarenju sunca tamne konture, male pa ipak veličanstvene.

»Orlovi! Orlovi!« povika on. »Dolaze orlovi!«

Bilbove oči retko su se varale. Orlovi su stizali niz vetar, red za redom, u tolikom broju da su se morali sjatiti iz svih gnezda severa.

»Orlovi! Orlovi!« vikao je Bilbo, igrajući i mašući rukama. Ako vilovnjaci nisu mogli da ga vide, bar su ga mogli čuti. Uskoro i oni prihvatit će povik, i jeka ga raznese dolinom. Mnoge se oči upitno podigoše, premda se još ništa nije dalo videti, izuzev sa južnog rta Planine.

»Orlovi!« povika Bilbo još jednom, ali u tom času neki kamen zavitlan odozgo svom težinom udari u njegovu kacigu, on s treskom pade i ništa više nije znao.

18. POVRATAK

Kad se osvestio, Bilbo ne nađe nikog drugog osim sebe. Ležao je na jednoj od ravnih litica Vrana, a nigde ni žive duše ne bese u blizini. Dan bez oblačka, ali hladan, širio se nad njim. Drhtao je, hladan kao kamen, dok mu je glava bila u vatri.

»Pitam se samo šta se to zbilo?« reče on za sebe. »No, šta je da je, još nisam jedan od palih heroja; ali pretpostavljani da za to ima još dovoljno vremena.«

Sa bolom zauze sedeći položaj. Bacivši pogled po dolini nije mogao spaziti ni jednog živog bauka. Nakon izvesnog vremena, kad mu se malo razbistrilo u glavi, učini mu se da vidi kako se dole među stenama motaju vilovnjaci. Protrlja oči. Mora da je to što se vidi malo podalje u dolini još uvek logor; a oko Ulaza vrvi od dolazaka i odlazaka? Izgledalo je da su patuljci zauzeti uklanjanjem zida. Ali sve je bilo mrtvački tiho. Nije bilo ni dozivanja ni razleganja pesme. Kao da je neka žalobnost ispunila vazduh.

»Konačno pobeda, pretpostavljam;« reče on, osećajući bol u glavi. »E pa, sve to izgleda jako sumorna rabota.«

Iznenada postade svestan da se neki čovek uspinje prema njemu.

»Hej, vi!« doviknu on drhtavim glasom. »Hej, vi! Šta ima novo?«

»Kakav to glas govori između kamenja?« reče čovek, zaustavivši se i piljeći naokolo, nedaleko od mesta gde je Bilbo sedeo.

Tad se Bilbo seti svog prstena! »Milostivo nebo!« reče on. »Ova nevidljivost ima i svoje loše strane, na kraju krajeva. Inače bih, uveren sam, proveo noć u toploti i udobnosti kreveta!«

»To sam ja, Bilbo Bagins, družbenik Torinov!« povika on, žurno skidajući prsten.

»Baš dobro što sam te pronašao!« reče čovek koraknuvši bliže. »Potreban si i već te odavno tražimo. Ubrojali bismo te među mrtve, kojih je tako mnogo, ali Gandalf čarobnjak spomenu da se na ovom mestu poslednji put čuo tvoj glas. Mene su poslali da još jedanput pogledam. Jesi li jako povređen?«

»Gadan udarac u glavu, čini mi se«, reče Bilbo. »Ali imam ja svoju kacigu i tvrdu lobanju. Ipak osećam neku mučninu, a noge su mi kao slamke.«

»Ja ću te sneti do logora u dolini«, reče čovek i obazrivo ga podiže.

Čovek je bio brz i siguran na nogama. Začas je Bilbo bio spušten ispred šatora u Dolu, a tu je stajao Gandalf sa rukom u zavoj. Čak ni čarobnjak nije prošao bez ozlede; a jedva da se našla nekolicina nepovređenih u celoj vojsci.

Gandalf je bio ushićen kad ugleda Bilba. »Bagins!« uskliknu on. »E, pa to nikad ne bih! Živ posle svega - stvarno se radujem! Počeo sam bio da se pitam nije li te i ta tvoja sreća izneverila! Toliko nemilih zbivanja, koja umalo da postanu kobna. Ali druge stvari mogu da čekaju. Dođi!« reče on mnogo ozbiljnije. »Pozvan si.« I, prihvativši hobita, uvede ga u šator.

»Pozdravljam te, Torine!« reče on ušavši. »Doveo sam ga.«

Tu je stvarno ležao Torin Hrastoštit, u mnogim ranama, a njegov iskidan oklop i sekira sva iskrzana bili su na podu. On diže pogled kad mu Bilbo priđe.

»Zbogom, dobri obijaču«, reče on. »Ja krećem sad u dvornice čekanja da sedim uz svoje pretke, dok svet ne bude ponovo stvaran. Pošto ostavljam sad sve zlato i srebro, i idem tamo gde ono malo znači, želim sa tobom da se rastanem u prijateljstvu, i želeo bih da povučem svoje reci i dela sa Ulaza.«

Bilbo rastužen kleknu na jedno koleno. »Zbogom, Kralju ispod Planine!« reče on. »Ovo je grka pustolovina, ako mora ovako da se završi; ni brdo zlata ne bi moglo popraviti stvari. No meni čini čast

što sam sa tobom podelio opasnosti - to je više nego što ijedan Bagins zaslužuje.«

»Ne!« reče Torin. »U tebi je više dobra nego što sam znaš, sine mirnog zapada. Deo hrabrosti i deo razuma, smešani u pravoj razmeri. Da više rias ceni hranu i veselje i pesmu iznad nagomilanog zlata, bio bi ovo srećniji svet. No, bio tužan ili srećan, ja ga moram sad ostaviti. Zbogom!«

Bilbo okrenu glavu, iziđe i sede potpuno sam zamotan u ćebe, i, verovali vi to ili ne, plakao je dok mu oči nisu pocrvenele, a glas promukao. On je bio mekana dušica. Odista, dugo posle toga nije imao srca da se našali. »Prava je sreća«, reče konačno sebi, »što sam se probudio onda kad sam se probudio. Želeo bih da je Torin živ, ali milo mi je što smo se rastali prijateljski. Budala si ti, Bilbo Baginse, i veliko si zamešateljstvo napravio sa onim kamenom; a bitka je došla, uprkos svim tvojim naporima da kupiš red i mir, no, verujem, teško bi te bilo kriviti zbog toga.«

O svemu što se odigralo od trenutka kad se on onesvestio, Bilbo je doznao kasnije; no to mu je donelo više tuge nego veselja, i on je sad bio sit pustolovine. Čitavo telo ga je bolelo od čežnje za povratkom. No na to je trebalo malo pričekati, te ću ja u međuvremenu reći nešto o sledu događaja. Orlovi su dugo već sumnjali da se bauci sakupljaju; njihovoj predostrožnosti nisu mogli posve izmaći pokreti u planinama. Tako su se i oni sakupljali u velikom broju, pod vodstvom Velikog Orla Maglenih planina; i docnije su, izdaleka namirisavši bitku, dojurili u pravom času pomognuti olujom. Upravo su oni isterali bauke sa planinskih padina, bacajući ih sa litica, ili ih saterujući, u dreci i zbrci, dole među njihove neprijatelje. Nije potrajalo dugo, a oni oslobodiše Samotnu planinu, te su vilovnjaci i ljudi sa obeju strana mogli konačno priteći u pomoć onima koji su dole vodili bitku.

No, čak i sa orlovima, oni su još bili brojčano slabiji. U poslednji čas pojavio se i sam Beorn - niko nije znao kako ili odakle. On je došao sam i u medveđem obliku; i činilo se da je u svom gnevu narastao do džinovske veličine.

Tutanj njegovog glasa nalikovao je bubnjanju i topovima; a razbacivao je vukove i bauke sa svog puta kao slamke i perje. Napao ih je iz pozadine, probivši se kao grmljavina kroz svod koji behu načinili. Patuljci su se još držali oko svojih vođa na niskom zaobljenom brežuljku. Tad Beorn zastade da bi podigao Torina, koji je ležao isprobadan kopljima, i iznese ga iz okršaja.

No "smesta je opet bio tu, sa udvostručenim gnevom, tako da mu ništa nije moglo protivstati i činilo se da ga nikakvo oružje ne bije. Razjurio je telesnu stražu dograbivši i smrvivši i samog Bolga. Tad strava obuze bauke i oni se razbežaše u svim pravcima. Ali malaksalost iščeze iz njihovih neprijatelja s nailaskom nove nade, i oni ih poteraše u stopu, ne dozvoljavajući im da umaknu. Veliki broj nateraše u reku Trk, a one koji su bežali na jug ili na istok hajkom sabiše u močvare oko Šumske reke; tu je veći deo begunaca nestao, dok su oni koji se s mukom probiše do oblasti šumskih vilovnjak'a bili tamo pobijeni, ili izmakoše da skončaju duboko u bespuću i tmini Mrke šume. Pesme kažu da su tri četvrtine baučkih ratnika sa severa nestale toga dana, i u planinama zadugo potom potraj a mir.

Pobeda je bila osigurana pre nego što je pala noć, ali je gonjenje još trajalo kad je Bilbo stigao u logor; i u dolini ne bese skoro nikog, osim onih teže ranjenih.

»Gde su orlovi?« upita on Gandalfa te večeri, ležeći umotan u mnogo toplih ćebadi.

»Neki učestvuju u gonjenju«, reče čarobnjak, »ali većina ih se vratila u gnezda. Nisu hteli ostati ovde, nego odleteše sa prvim svetlom zore. Dain je krunisao njihovog poglavara zlatom, i zakleo im se na veći to prijateljstvo.«

»Baš mi je žao. Hoću da kažem, drago bi mi bilo da s'am ih ponovo video«, pospano reče Bilbo; »možda ću ih sresti kad se budem vraćao kući. Valjda ću skoro krenuti kući?«

»Onoliko uskoro koliko želiš«, reče čarobnjak.

Međutim, prilično je potrajalo dok je Bilbo stvarno i krenuo. Sahraniše Torina duboko pod Planinom, a Bard mu položi Svetokamen na grudi.

»Neka tu počiva dok se ne sruši Planina!« reče on. »Neka donese sreću svem njegovom narodu koji će odsad tu obitavati!«

Na njegov grob Vilinkralj tad položi Orkrist, vilovnjački mač koji je Torinu bio oduzet u zarobljeništvu. Pesme kažu da je uvek svetlucao u tami kad bi se neprijatelj približio, tako da tvrđava patuljaka nije mogla biti osvojena na prepad. Tu se sad nastanio Dain, sin Nainov, postavši Kralj pod Planinom, i s vremenom se mnogo drugih patuljaka sakupilo oko njegova prestola u drevnim dvornicama. Od dvanaest družbenika Torinovih ostade ih desetorica. Fili i Kili pali su braneći ga svojim štitovima i telima, jer on je bio njihov ujak. Ostali ostadoše s'a Dainom; jer Dain je pošteno podelio blago.

Više se, naravno, nije potezalo pitanje o podeli blaga prema udelima koji su bili ranije dogovoreni za Balina i Dvalina, i Dorija i Norija i Orija i Oina i Gloina, i Bifora i Bofora i Bombura - i Bilba. No ipak je četrnaestina sveg srebra i zlata, kovanog i još neizrađenog, data Bardu; jer Dain reče: »Mi ćemo štovati dogovor mrtvacu, a on sad ima kod sebe svoj Svetokamen.«

Čak je i četrnaesti deo predstavljao golemo blago, veće od onog kojim raspolažu mnogi živi kraljevi. Od tog blaga Bard je poslao mnogo zlata Gospodaru Jezergrada; darežljivo nagradivši svoje sledbenike i prijatelje. Vilinkralju dade smaragde Giriona, dragulje koje je ovaj najvećma voleo, a koje mu je Dain vratio. A Bilbu Dain reče. »Ovo blago tvoje je koliko i moje; mada stari dogovori otpadaju pošto toliko njih ima sad udela u njegovu zadobijanju i odbrani. I mada si ti bio spreman drugome ustupiti svoj deo blaga, ja ne bih želeo da se obistine one Torinove reci, kojih se on ionako odrekao: da ćemo ti malo dati. Tebe želim nagraditi bogatije nego ikoga.«

»Veoma ste ljubazni«, reče Bilbo. »No za mene je ovo stvarno olakšanje. Kako li bih samo preneo sve to blago kući a da ne posejem rat i smrt svugde duž puta, to ni sam ne znam. A ne znam ni šta bih radio sa njim kada stignem kući. Uveren sam da je bolje da ostane kod vas.«

Na kraju je pristao da ponese samo dva mala kovčega, jedan sa srebrom, a drugi sa zlatom, onoliko koliko je jedan snažan poni mogao poneti. »To je upravo količina s kojom ja mogu izići nakraj«, reče on.

Dode konačno vreme da i on kaže zbogom svojim prijateljima. »Zbogom, Baline!« reče on. »I zbogom', Dvaline; i zbogom, Dori, Nori, Ori, Oine, Gloine, Bifore, Bofore, i Bombure! Neka vaše brade nikada ne utanje!« I, osvrnuvši se prema Planini, dodade: »Zbogom, Torine Hrastoštite! I Fili i Kili! Neka uspomena na Vas nikad ne izbledi!«

Tada se patuljci nakloniše duboko stojeći pred svojim Ulazom, ali reci im zastadoše u grlu. »Do viđenja i sreća nek te prati, gde god išao!« jedva izusti Balin. »Ako n'as ikad budeš ponovo pohodio, kad učinimo naše dvorane opet lepim, tada će gozba biti veličanstvena!«

»Ako ikada budete prolazili pored moje kuće«, reče Bilbo, »ne čekajte da vas pozovem unutra! Čaj služim u četiri, ali svaki od vas je dobrodošao u bilo koje vreme!«

Tad ode.

Vojska vilovnjaka bila je u pokretu i, mada tužno proređena, ipak su se mnogi u njoj radovali, jer su znali da će sad čitav severni svet biti radosniji tokom mnogih i mnogih dugih dana. Zmaj je bio mrtav, a bauci smrvljeni, i njihova srca očekivala su da zimu smeni radost proleća.

Gandalf i Bilbo jahali su iza Vilinkralja, a uz njih je krupnim koracima hodio Beorn, ponovo u ljudskom obliku, smejući se uz put i glasno pevajući. Tako su napredovali do ivice Mrke šume, severno od mesta gde je izbijala Šumska reka. Tad stadoše, jer čarobnjak i Bilbo nisu želeli ulaziti u šumu, mada ih je kralj pozivao da ostanu izvesno vreme u njegovom dvoru. Oni su nameravali ivicom šume obilazeći njen severni ogranak, kroz pustolinu koja je ležala između nje i početka Sivog masiva. Bio je to dug i sumoran put, ali sad kad

su bauci bili uništeni, činio im se sigurnijim od mračnih staza pod drvećem. Uz to, i Beorn je išao tuda.

»Zbogom! O, Vilinkralju!« reče Gandalf. »Neka se raduju gore, svet je još mlad! I neka se raduje sav tvoj narod!«

»Zbogom! O, Gandalfe!« reče kralj. »O, da se hoćeš uvek pojavljivati gde si najpotrebniji i gde te najmanje očekuju! Što se češće budeš pojavljivao na mom dvoru, utoliko ću ja biti zadovoljniji!«

»Ja vas molim«, reče Bilbo zamuckujući i stojeći na jednoj nozi, »da primite ovaj poklon!« i izvadi kolajnu od srebra i bisera koju mu je Dain poklonio ria rastanku.

»Čime sam ja zavredio ovakav poklon, o, hobite?« reče kralj.

»Ovaj, hm, ja sam mislio, zar stvarno ne znate«, reče Bilbo prilično zbunjen, »to je, ovaj, nešto malo zauzvrat mora se dati za vašu, ovaj, gostoprимljivost. Razumejte da i obijač ima svoj ponos. Dosta sam popio vašeg vina i pojeo dosta vašeg hleba.«

»Primiću tvoj poklon, o, Veličanstveni Bilbo!« reče kralj svečano. »I imenujem te sad vilovnjačkim pobratimom i časnikom. O, neka se tvoja senka nikad ne smanji (inače će ti krađa postati odveć laka)! Zbogom!«

Tada vilovnjaci krenuše prema Šumi, a Bilbo nače svoj dugi put povratka kući.

Dok stigne, proći će još kroz mnoge nedaće i pustolovine. Divljina je uvek bila Divljina, a u njoj je u to vreme pretilo još mnogo šta pored bauka; ali on je imao dobrog vođu i sigurnu zaštitu - uz njega je bio čarobnjak, i Beorn, najvećim delom puta - tako da se nikad nije našao u velikoj opasnosti. I tako su se, sredinom zime, Gandalf i Bilbo, prešavši golem put duž ivica Šume, našli pred vratima Beornove kuće; i tu su za izvesno vreme obojica odseli. Za Božić je tamo bilo toplo i veselo; i na Beornov poziv, došli su ljudi odasvud da sa njim slave. Što se tiče bauka sa Magičnih planina, njih malo bese ostalo i bili su prestravljeni, i krili su se u najdubljim jamama što su ih mogli pronaći; a Varge su iščezle iz šuma, tako da su ljudi izdaleka dolazili bez straha. Nakon ovoga Beorn je, u stvari,

postao veliki poglavica u čitavoj oblasti, i upravljao divljim krajem između planina i šume; a priča se da su kroz mnogo generacija ljudi njegovog soja imali moć da uzmu medveđe obličje, i ako su neki bili mračni i zli, ono je većina bila u srcu kao Beorn, mada mu nisu bili ravni po veličini i snazi. U njihovo vreme i poslednji bauk bio je prognan iz Magičnih planina i novi mir je zavladao diljem Divljine. Bilo je proleće, jedno od onih lepih i blagih, okupanih suncem, kad su se Bilbo i Gandalf oprostili -konačno od Beorna i, mada je žudeo za kućom, Bilbo je sa žaljenjem odlazio, jer je cveće u Beornovim vrtovima s proleća bilo isto tako lepo kao što je onda bilo usred leta. Konačno krenuše dugom cestom i stigoše baš do onog prevoja gde su ih bauci ranije zarobili. Ali oni prispeše do te visoke kote izjutra, i, osvrnuvši se, videše kako jarko sunce šija nad zemljama razasutim u beskraj. Tamo pozadi leži Mrka šuma, sva plava od daljine, a tamnozeleno na bližoj ivici već u proleće. A tamo, sasvim daleko, na granici pogleda, dizala se Samotna planina. Na njenom najvišem vrhuncu blede je svetlucao još neotopljen sneg.

19. POSLEDNJA ETAPA

»Tako sneg smenjuje vatru, a i samim zmajevima dolazi kraj!« reče Bilbo, okrećući leđa pustolovini. Tukovski deo u njemu bese se veoma umorio, a Baginsov je jačao iz dana u dan. »Jedino što sada želim, to je da se uvalim u svoju naslonjaču!« reče on.

Bio je prvi maj kad su ova dvojica konačno stigla do ruba doline Rivendal, gde je stajala Poslednja (ili Prva) Domaćinska Kuća. Opet je bilo veče, a poniji umorni, posebno onaj koji je nosio prtljag; i osećali su da im je svima potreban odmor. Dok su jahali niz strmu stazu, Bilbo je slušao kako vilovnjaci još pevaju u drveću, kao da nisu ni prestajali od njegova odlaska; a čim su jahači stigli do nižih ponikvica šume, zabruja pesma veoma nalik onoj koju su i ranije pevali. Ovo je nešto slično njoj:

*Zmaj je sada satrt,
Smrvljene mu kosti;
Oklop njegov razdrt,
Čast u poniznosti!
Ipak će mač rđe dopast,
Kruna, presto poč netragom
I sva sila ljudska propast
Sa iudenim dugo blagom.
Ovde trava raste veća,
Svaka krošnja još treperi.
Brzo bistra voda teče,
I vilovnjak se veseli
Hajd'! Tra-la-la-linu!
Svrati u dolinu!*

*Zvez.de su sjajnije mnogo
Nego dragulja bezbroj,
Mesec srebreniji ozgor
Nego u riznici srebro:
Lepša se vatra zari
Što na ognjištu tinja
No zlato što nađu rudari.
Čemu vam onda skitnja?
O! Tra-la-la-linu
Svrati u dolinu.*

*O! Kud se zaputiste
Toliko u povratku kasneći?
Teče brza reka, blista
Zvezda ko plamen u sveci!
O! Kako sa teretom silnim
Tako setni i turobni tako?
Ovde vilovnjaci i vile
Pozdravljaju umorne jako
Sa tra-la-la-linu Svrati u dolinu.
Tra-la-la-linu Fa-la-la-linu Fa-la!*

Tad vilovnjaci iz doline priđoše i pozdraviše ih i povedoše ih preko vode u dom Elrondov. Tu ih je čekala topla dobrodošlica, i mnogo znatiželjno uvo te večeri naginjala se žudno da čuje povest njihovih pustolovina. Gandalf je pričao, jer je Bilbo bio umoran i pospan. Skoro ćelu priču je znao, pošto je učestvovao u njoj, a veliki deo nje sam je ispričavao čarobnjaku uz put dok su se vraćali, ili za boravka u Beornovoj kući; ali svaki čas bi otvorio jedno oko, i slušao, kad bi naišao deo priče koji njemu još nije bio poznat.

Tako je doznao kamo je Gandalf bio otišao; jer je načuo reci čarobnjaka upućene Elrondu. Ispostavilo se da je Gandalf bio na velikom saboru svetlih čarobnjaka, majstora nauka i dobrih čarolija; i

da im je konačno uspjelo da isteraju Volšebnika iz njegova mračnog uporišta na jugu Mrke šume.

»Uskoro će«, govorio je Gandalf, »Šuma postati mnogo zdravije mesto. Sever će biti oslobođen od tog užasa, nadam se zadugo. Pa ipak, želeo bih da je prognan sa lica zemlje!«

»To bi stvarno bilo dobro«, reče Elrond, »ali plašim se da se to neće dogoditi u ovoj našoj eri, ni u onima koje slede.«

Kada je priča njihovog putovanja sva ispričana, onda su usledile druge priče, pa još priča, priča veoma starih, pa priča iz novijeg vremena, pa priča koje ne pripadaju uopšte nikakvom vremenu, dok Bilbu glava nije klonula na grudi, i dok nije udobno zahrkao u uglu.

Probudio se i ustanovio da se nalazi u belom krevetu, dok je mesec sijao kroz otvoren prozor. Pod njim je na obalama reke, mnoštvo vilovnjaka pevalo snažnim i jasnim glasovima.

*Pevajte, vi srećni, zapojte svi skupa!
Na slemenu stabla vetar, i u vresu;
Procvale su zvezde, mesec se kupa,
Na kuli Noći prozori u krešu.*

*Igrajte, vi radosni, sad zaigrajte skupa!
Meko u travu nek' ko pero stopa stupa!
Srebri reka, sen za senkom tiho jedri;
Vedar je mesec maj, i susreti su naši vedri.*

*Tiho sad zapojmo, da mu snove tkamo!
U dremez ga smatamo, u san ostavljamo!
Lutalica spava. Nek mu jastuk bude mekši
Uspavanko! Tiho! U vrbi i jelši!
Ne uzdiši, bore, do vetra zore!
Meseče, zađi! Neka tama siđe!
Paji! paji! hrastu, jasiko, lovore!
Nek potiša voda dok zora naiđe!*

»E, pa, veseljaci!« reče Bilbo pogledavši napolje. »Možete li mi reći po mesecu koliko je sad sati? Vaša uspavanka probudila bi i pijanog bauka! No ja vam se zahvaljujem.«

»A tvoje hrkanje probudilo bi kamenog zmaja - no mi ti Zahvaljujemo«, smejući se odgovoriše oni. »Primiče se već zora, a ti spavaš još od prvog sinoćnjeg mraka. Do sutra ćeš valjda predoleti svoj umor.«

»I kratak san u Elrondovu domu veoma koristi zdravlju«, reče on, »ali ja želim da se okoristim što više mogu. Još jednom laku noć, lepi prijatelji!« I na to se vrati u krevet, gde je spavao do kasnog jutra.

Zamorenost ga je brzo ostavila u toj kući, te je sa vilovnjacima učestvovao u mnogoj lakrdiji i vedroj igri ne misleći više o tome je li rano ili kasno. Pa ipak ga ni to mesto nije moglo sad dugo zadržati, i stalno je mislio o svom domu. I zato je nakon sedam dana rekao zbogom Elrondu, darivajući ga tek sitnim poklonima, jer oVaj nije hteo druge da primi, i odjahao je sa Gandalfom.

Nisu još ni izašli iz doline kad se nebo smrači na zapadu pred njima, a vetar i kiša naiđoše im u susret.

»Vedar je mesec maj!« reče Bilbo, dok ga je kiša šibala u lice. »Ali bajke su nam ostale iza leđa i mi se približavamo kući. Čini mi se da su ovo prvi zn'aci dobrodošlice.«

»Dug je još put pred nama«, reče Gandalf.

»Ali bar je poslednji od puteva«, reče Bilbo.

Stigoše do reke koja je tekla samom ivicom pograničnog kraja Divljine, i do gaza pod strmom obalom, kojeg se možda sećate. Voda bese nabujala od snegova koji su se topili pred nailazećim letom i od kiše koja je ceo dan padala; ali uz nešto napora predoše je, i pohitaše dalje, dok se veče spuštalo na poslednju etapu njihovog putovanja.

Ovde je skoro sve bilo kao i pre, samo što je bilo manje društva, i više tišine; a osim toga ovom prilikom nije bilo divova. Svaka stvar duž puta podsećala je Bilba na događaje i reci od pre godinu dana - mada se to njemu činilo kao deset godina - tako da je, naravno,

brzo prepoznao mesto gde je poni pao u reku, i gde su skrenuli u gadnu pustolovinu sa Tomom i Bertom i Bilom.

Nedaleko od puta pron'adoše zlato divova koje behu sakrili, još zakopano i netaknuto. »Ja imam dovoljno da mi traje do kraja života«, reče Bilbo kad su ga iskopali. »Najbolje bi bilo da ti ovo uzmeš, Gandalfe. Sigurno mu možeš naći neku zamenu.«

»Sasvim sigurno - mogu!« reče čarobnjak. »Ali podelićemo ga na ravne delove! Može ti se dogoditi da tvoje potrebe budu veće nego što očekuješ.«

Tako staviše zlato u vreće i prebaciše ih preko ponija, koji se tome uopšte nisu radovali. Nakon toga sporije su odmicali, jer su većma pešačili. Ali polja su se zelenela i bilo je mnogo trave kroz koju je hobit zadovoljno švrljao. On obrisa lice crvenom svilenom maramicom - ali, gle! Nije mu od njegovih ostala ni jedna jedina, a ovu je morao uzajmiti od Elronda - jer je sad sa junom nastupilo leto, i vreme je opet bilo sunčano i toplo.

Kako svemu ima kraj, a tako je čak i sa ovom pričom, svanuo je napokon dan da ugledaju zemlju u kojoj je Bilbo bio rođen i odrastao, i gde su obrisi tla i drveća njemu bili poznati kao vlastite ruke i noge. Dospevši na jednu uzvišicu, ugleda u daljini vlastito Brdo, pa zaslade iznenada i kaza:

*Putevima se uvek ide, ide,
Posred polja i preko gore,
Kralj špilja koje sunce ne vide,
Uz potoke što ne nalaze more;
Po snegu koji zima seje,
I kroz dražesna cveće juna,
Travom ispod šumske streje,
Planinom ispod meseca puna.*

*Putevima se uvek ide, ide,
Ispod oblaka, ispod zvezda,
A ipak noge što od skitnje bride
Vraćaju se do svog toplog gnezda.*

*Oči što plamen i mač gledaše
I užas sred kamenih dvorana
Gledaju najzad livade naše
Drveće i brda im znana.*

Gandalf se zagleda u njega. »Moj dragi Bilbo!« reče on. »Sa tobom se nešto događa! Ti nisi više onaj hobit koji si ranije bio.« I tako predoše most i prodoše pored mlina na obali reke, i zaustaviše se pred samim Bilbovim vratima.

»Milostivo nebo! Šta se to zbiva?« povika on. Naokolo je vladao veliki metež, i raznovrstan svet, ugledan i neugledan, gusto se natiskao ispred vrata, a mnogi su ulazili i izlazili ne brišući čak ni noge na otiraču, što je Bilbo smesta sa ozlojeđenošću primetio.

Ako je on bio iznenađen, oni su bili još više. Stigao je usred dražbe! Na vratima, ispisano crnim i crvenim, isticalo se veliko obaveštenje na kojem je stajalo da će juna dvadeset i drugog trgovačka kompanija Gruvalo, Krkalo i Njuškalo rasprodati putem javnog nadmetanja imovinu pokojnog posednika Bilba Baginsa, ulica Bagrema, ispod Brda, Hobiton. Rasprodaja počinje tačno u deset časova. Sad je bilo skoro vreme ručku i najveći broj stvari bio je već prodat, po cenama koje su se kretale od lule duvana do budzašto (kao što to obično i biva na dražbi). Bilbovi rođaci Gramzi-baginsi bili su, u tom času, zauzeti premeravanjem njegovih soba da bi ustanovili hoće li biti mesta za njihov nameštaj. Ukratko, Bilbo je bio »proglašen mrtvim«, i ne bi se moglo reći da su se svi baš iskreno radovali kad se ispostavilo da stvari stoje drugačije.

Povratak g. Bilba Baginsa prouzrokovao je priličnu zbrku i ovde ispod Brda i tamo sa druge strane Brda, pa i preko Vode; bio je to mnogo više nego događaj dana. Sa zakonske strane, zbrka je trajala

godinama. U stvari, dugo je potrajalo dok je gospodinu Bilbu Baginsu ponovo priznato da je živ. Najteže je bilo ubediti one koji su napravili dobar pazar na Rasprodaji; tako da je, na kraju, da ne bi gubio vreme, Bilbo morao otkupiti velik deo vlastitog nameštaja. Mnogo je njegovih srebrnih kašičica nestalo na misteriozan rilačin i nikad im se više nije moglo ući u trag. On je u sebi sumnjao na Gramzi-baginse. Sa svoje strane oni, pak, nikad nisu priznali da je ovaj Bagins koji se vratio onaj pravi, i nakon ovoga prekinuše sve prijateljske odnose sa Bilbom. Toliko su oni, u stvari, želeli da se nastane u njegovoj udobnoj hobitskoj rupi.

Doista, Bilbo je ustanovio da je izgubio mnogo više nego samo kašičice - on je izgubio svoj ugled. Istina je da je zauvek ostao vilovnjački pobratim, i uživao poštovanje patuljaka, čarobnjaka i sveg takvog sveta koji bi ikad tuda naišao; ali on nije više bio sasvim uvažan. Čitavo hobitsko susedstvo smatralo ga je, u stvari, malo »ćaknutim« - izuzev njegovih nećaka i nećakinja sa Tukovske strane, ali ni njih njihovi stariji nisu podržavali u tom prijateljstvu.

Žao mi je što moram reći da njemu do toga uopšte nije bilo stalo. On je bio sasvim zadovoljan; i brujanje kotlića s vodom na njegovom ognjištu činilo mu se sad melodičnijim nego što je bilo čak i u najspokojnijim danima pre nailaska Neočekivanih Gostiju. Svoj mač obesio je iznad kamina. Njegov oklop bio je lepo istaknut na stalku u hodniku (dok ga nije uzajmio Muzeju). Svoje zlato i srebro uglavnom je trošio na poklone, koliko na korisne, toliko i na besmislene - što unekoliko objašnjava privrženost njegovih nećaka i nećakinja. Svoj čarobni prsten držao je u velikoj tajnosti, jer ga je upotrebljavao uglavnom kad bi se pojavili neprijatni posetioči.

Bavio se pisanjem poezije i posećivanjem vilovnjaka; i mada su mnogi klimali glavama i kucali se u čelo i govorili »Jadni Bagins!« i mada je malo ko verovao u njegove priče, on je živio veoma srećno dane svog života, kojih je bilo izvanredno velik broj. Jedne jesenje večeri, nekoliko godina docnije, Bilbo je sedeo u svojoj radnoj sobi pišući memoare - mislio je da ih nazove »Tamo i natrag, izlet Jednog

Hobita« - kad na vratima odjeknu zvono. Bili su to Gandalf i jedan patuljak; a patuljak je bio niko drugi nego Balin.

»Izvol'te! Izvol'te!« reče Bilbo, i oni se začas smestiše u naslonjače pored vatre. Ako je Balin zapazio da je prsluk gospodina Baginsa puniji (i sa pravim zlatnim dugmićima), i Bilbo je isto tako zapazio da je Balinova brada nekoliko inča duža, a njegov pojas s draguljima čudesno lep.

Raspričaše se, naravno, o vremenu koje su zajedno proveli, a Bilbo se interesovao kako stoje stvari u predelim'a Planine. Izgledalo je da one stoje ne može biti bolje. Bard bese ponovo podigao grad u Dolu, a pridružili su mu se ljudi sa Jezera i sa juga i zapada, i čitava je dolina bila s'ad obdelavana i bogata, a nekadanju pustoš ispunjavale su sad ptice i cvat cveća u proleće, a voće i gozbe u jesen. I Jezergrad se ponovo izgradio i bio napredniji nego ikad, a mnoštvo robe kretalo se uzvodno i nizvodno rekom Trk; i u tim krajevima vladalo je prijateljstvo između vilovnjaka i patuljaka i ljudi.

Stari Gospodar loše je završio. Bard mu je bio dao mnogo zlata za pomoć ljudima sa Jezera, 'ali, podložan takvim bolestima, on pade pod uticaj zmajevske groznice te prisvoji najveći deo zlata i uteče s njim, da bi umro od izgladnelosti u Pustoši, napušten od svojih pratilaca.

»Novi Gospodar je mudriji«, reče Balin, »i veoma omiljen, jer, naravno, njemu najviše treba zahvaliti za sadašnji procvat. Pevaju se sad pesme koje kažu da su za njegove vladavine reke potekle zlatom.«

»To znači da su se proročanstva starih pesama obistinila, na neki način!« reče Bilbo.

»Naravno!« reče Gandalf. »A zašto se ona ne bi obistinila? Zar možeš sumnjati u predskazanja, ti koji si lično učestvovao u njihovom ostvarenju? Ne veruješ valjda ozbiljno, je li, da su se sve tvoje pustolovine i bekstva uspešno završili samo zato što imaš sreće, samo tebe radi?

Ti si plemenita osoba, gospodine Baginse, i ja te veoma volim; ali pored tvoje malecke osobe toliko još ima toga u ovom širokom svetu!«

»Sva sreća!« reče Bilbo, smejući se, i pruži mu duvan-kesu.